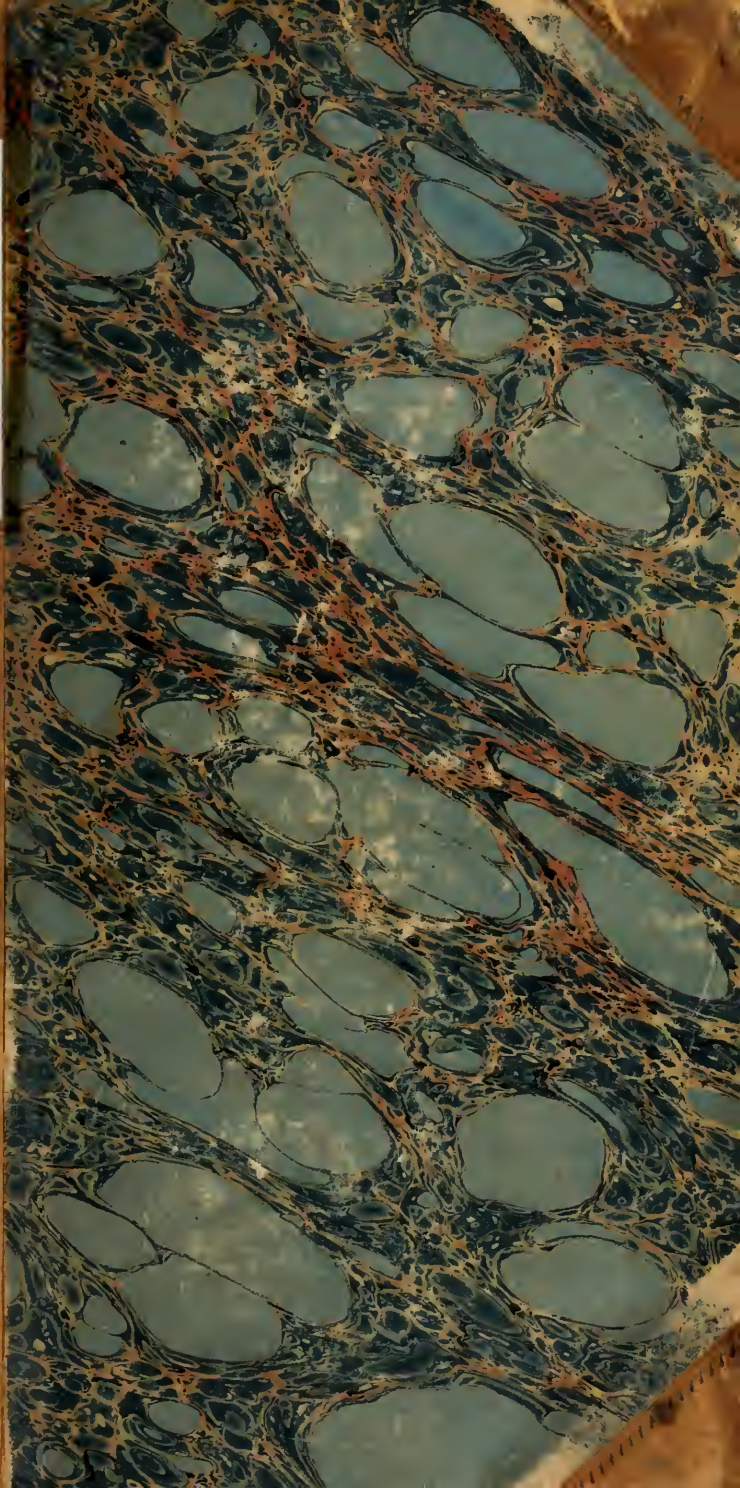

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01509041 8

~~L. J. med~~
~~F2615~~

ESAIAS TEGNÉRS

SAMLADE SKRIFTER.

FEMTE BANDET.

89698
7/8108.

STOCKHOLM,

HOS C. E. FRITZE.

PT

9820

1847

v. 5-6

SKRIFTER PÅ PROSA.

Tal vid jubelfesten 1817,

hållet på Carolinska lärosalen i Lund.

Den högtid, vi i dessa dagar fire, är i mera än ett afseende märkvärdig och upplyftande. Halfva Europa står upp och begår minnet af en enskilt man, som, utan någon borgerlig betydighet, utan några yttre hjälpmedel, endast med sitt hufvud och sin fria, uppåt sträfvande ande, förändrade världens utseende och befriade både Religion och Förnuft från deras nesliga bojor. Folken församlas i Herrans tempel och prisa den Evige, som sändt sitt ord, och näst honom *den*, som åter framdrog det i dagen, så rent, så enkelt, så kraftfullt, som det fordom hördes ifrån heliga läppar. Skalderna sjunga till hans lof, och den ene talaren aflöser den andra, för att prisa hans minne. Dagen hör ingenting annat än hans beröm, och natten lågar af bilder, som skola antyda hans verk. Ett allmänt jubel fattar land och stad. Man glömmer tidens trångmål, och tänker ej, talar ej om annat än den väldige mannen och hans under. Öfver den prisades bröst har jor-

den redan länge hvilat; men märkvärdigt och upplyftande är det för en hvar att se, huru Sanningens strid alltid slutas med seger, huru menniskan är stor endast genom sin tanke och sin kraft, och huru den verkliga storheten aldrig förgätes af efterverlden.

Förtjenster sådana som Luthers borde också minst af alla äfventyra att blifva förgätne. Hans företag var så viktigt för allt hvad menskligheten skattar heligast, det verkade så afgörande på hans tid, dess följder ligga så öppna, äfven i våra dagar, att liknöjdheten sjelf ej kan få tid att glömma. Men till denna allmänna beundran verkar äfven betydligt en annan omständighet. Luther var nemligen en af de sällsynta verldshistoriska karakterer, som alltid, i hvad de ock företaga sig, genom sjelfva sitt sätt förvåna och outplånligt inpräglade sig i minnet. Det låg någonting ridderligt, jag ville nästan säga, någonting äfventyrligt, i hela hans väsende, i hela hans företag, sålunda som det både börjades och fortsattes. På allt hvad han gjorde eller sade tryckte han alltid en egen stämpel af nästan ofattlig storhet, af nästan öfverbrusande kraft. Hans handling var som ett helt, hans blotta ord var som ett halft fältslag. Han var en af de väldiga själar, hvilka, likt vissa träd, endast blommar under stormen. Hela hans stora, rika och underfulla lif har alltid förekommit mig som en hjälte-

dikt, med sina strider och sin slutliga seger. En sådan ande måste nödvändigt alltid skaffa sig rum, han måste nödvändigt på ett afgörande sätt gripa in i historien, hvarthelst också hans verksamhet vändes, och under hvilka förhållanden och hvilka tider han också framträdde.

Det tidehvarf, hvori Luther framstod, var en af de stora verldshistoriska epoker, då tidens orm byter om skinn och framgår i föryngrad gestalt. Medeltiden hade redan länge stått vid sin graf. Den gamla riddar-andan, som utgjorde dess egentliga lifskraft, var, af flera orsaker, så godt som förslocknad. Kriget hade tagit ett nytt skick och trängt den blotta personliga tapperheten tillbaka i skuggan. Staterna hade samlat sig i större massor, en fastare ordning hade stadgat sig, och lagen och dess mäktige handhafvare var öfver riddaren och hans svärd. Nya borgerliga förhållanden hade äfven småningom uppkommit. Ett nytt stånd hade bildat sig, hvilket täflade med de förra i förmögenhet, och var dem öfverlägset i bildning och praktisk behändighet. Handeln, med sin verldsförenande ande, sammanband folken och utbytte emellan dem icke blott varor, utan äfven tankar och åsigter. En ny verld hade sprungit upp ur oceanen och skickade den gamla sitt guld och sina under. Genom boktryckeriet hade man ett nytt, förut okänt, medel att sätta i omlopp och utsprida satser och undersökningar. Det var omöjligt att längre

spärra tanken inom ett särskilt skrå, eller qvarhålla den lössläppta forskningen. Hon gick genom lyekta dörrar. Det hade växt vingar på den unga örnen, och han pröfvade dem alltjemt och steg emot solen. Man kunde bränna kätteren; men hans skrifter blefvo qvar för en hvar och ropade som anderöster öfver jorden. Den gamla klassiska forntiden hade nyligen blifvit framdragen ur sitt grus. Lik en ur jorden uppgräfvnen stad, stod den för den förvånade verlden, med alla sina tempel och stoder. Dess ofantliga massa af klara föreställningar och djerf forskning kastades på en gång som ett jäsningämne i den redan förut oroliga tiden. Hierarkien hade redan länge beherrsikat verlden. Den hade förut tilläfventyrs varit nödvändig för att som en osynlig makt, som en hand ur molnen, sammanhålla det förvildade Europa. Europa hade, flera sekler igenom, ej haft eller kunnat hafva någon annan verklig föreningspunkt än Kyrkan. Nu var förhållandet annorlunda. Det theokratiska systemet hade efter tidens förändrade skick blifvit onödigt, följaktligen äfven olämpligt. Det måste derföre lemna plats för ett annat. Hierarkien måste falla. Dess ålderdoms-utsväfningar, och dess halsstarrighet att ingenting vilja medgifva, påskyndade endast dess fall. Men den kunde verkligen ingenting medgifva. Den var som en slagen eröfrare, hvilken ej kan underhandla, ej kan återlemna något, emedan han

derigenom äfventyrar att förlora allt. Flera märkvärdiga försök att störta den hade redan blifvit gjorda. Det är saunt, de hade misslyckats; men den blinda lydnaden var dock genom dem bruten och en möjlighet gifven att tvifla på den ofelbara. Med detta tvifvelsmål var också dess undergång oundviklig; ty den berodde från sin början på frånvaron af allt tvifvel, liksom mörkret beror på frånvaron af ljus. Den var som ett pappersmynt, hvars värde är förloradt, när förtroendet dertill upphör. Det afgörande ögonblicket var inne. Jorden var ihålig under den gamles thron, och det fordrades blott en djerf beslutsamhet och en kraftig arm, för att störta honom i den öppnade afgrunden.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förringa värdet af Luthers stora företag. Meningen är endast att förklara dess historiska möjlighet. Det stora och verldomhvälfvande kommer aldrig oförberedt. Det mognar långsamt, emedan det lefver länge. Endast det obetydliga fladdrar plötsligen fram som ett stjernskott, och dör bort likasom det. Man säger, att en stor man skapar sin tid, och man har rätt, så vida man härmed ej förstår en orimlighet. Af intet skapar Gud allena. En stor man, äfven den störste, är nödvändigt alltid en son af sin tid; men han är dess äldste son, han är tidens fidei-kommissarius. Tidehvarfvvet är hans, och han förvaltar sitt gods såsom honom bäst synes.

De spridda elementerna finner han för sig, men vanligtvis ännu outredda och i kaotisk ordning kämpande emot hvarandra. Att samla och ordna dem till en skapelse, att rigta dem till ett bestämdt mål, att verka på tiden ledande, sammanbindande, med ett ord, bildande: detta är hans storhet, detta är hans egentliga skaparförmåga. Hvad han sålunda frambringar, det är, det kallas med rätta, hans verk. I denna mänskliga betydelse taget, skapade Luther sin tid. Mycket var gjordt före honom; ty hvad han gjorde hade annars varit en omöjlighet. Men icke dess mindre var han ensam den sekulariske mannen, på hvilken allt ankom; det var verkligen han, som omhävde hela andans värld, det var han, som hämnade förnuftet, det var han, som störtade vantron och påfveväldet.

Man kan betrakta, och betraktar äfven vanligtvis, Reformationen endast i dess förhållande till Kyrkan. Emedlertid utgjorde religionsreformen, sjelfva de theologiska satserna, blott dess ena sida, vigtig utan tvifvel, men derföre icke den enda. En alldeles isolerad religionsförbättring är i sig sjelf omöjlig; ty med religionen hänger allt mänskligt, i ordets skönaste bemärkelse, tillsammans. Reformationen är i ett annat hänseende att betrakta som det mänskliga förnuftets Nya Testamente, som en befrielse från den gamla träldomen. En ny tid tog med den sin början, och lemnade i arf till de

efterföljande tankens frihet, forskningen och öppen plats för utvecklingen af alla våra ädlaste anlag. Luther planterade icke kunskapens träd (Gud planterade det redan i paradiset), men han nedref klostermurarna omkring det, att dess grenar kunde vaggas i en renad luft, och dess frukter mogna i solen. Trehundra år äro förflutna sedan denna stora händelse. Vi äro Reformationens arfvingar. Det frågas alltså med skäl: huru hafve vi använt vårt arf? *I hvad förhållande står den närvarande tidens ande till Reformationen?*

Jag ser en talrik samling framför mig. Den väntar tilläfventyrs af talaren, hvad han hvarken kan eller vill gifva. Dagens högtidlighet är rik. Den lemna valet mellan en mängd ämnen. Jag har föredragit det nyssnämnda, emedan vår närvarande tid synes mig i flera afseenden märkvärdig. Så godt jag kan, vill jag derföre, som han ilar förbi, fatta tiden vid de flygande lockarna. Jag vill se honom i det skiftande anletet, och måla honom för er sådan, som han förekommer mig.

Det gifves i allmänhet ingenting svårare, än att rätt bedömma sin egen tid; likasom konstnären har svårast att träffa sin egen bild. En hvar utaf oss kämpar gerna för sig sjelf och

kan ej bedömma annat än hvad som närmast tränger in på honom; likasom den simple soldaten värjer sig sjelf i slaget och nedslår sin närmaste motståndare, men om slagets gång vet han föga eller intet. Endast fältherren står på höjderna och öfverser med klara blickar det hela. I mera än ett afseende liknar också vår tid ett fältslag. På dess utgång beror icke dagens eller landets öde, men seklernas och mensklighetens. Tidsanden gör som stora fältherrar: han manövrerar för att förvilla: det är ej lätt att gissa hvad han egentligen åsyftar. Allt är parti *med* eller *mot*: det är svårt att dömma utan våld och vrede. Emedlertid är en sådan dom nödvändig för en hvar, som icke vill försosva sitt tidehvarf. På hafvet tar man solens höjd, för att veta hvar man är, och styrer derefter sin kosa. På jorden måste vi göra det samma, och akta på tidens tecken, om tiden skall akta på oss.

Att världen för närvarande befinner sig i en afgörande brytning till lif eller död, till ljus eller mörker, att vi lefve i en vändpunkt af historien, att vi, med ett ord, bygge på en volkan, som jäser inunder oss: derom öfvertygar oss den flyktigaste uppmärksamhet och volkanens utbrott, som vi till en del öfverlevvat. Men denna revolution är, likasom Reformationen, till sin innersta grund andelig; den åsyftar en omhvälfning i tänkesätten, i vettenska-

pen, i kousten. Men på andra sidan är det anden, som styrer världen, och tänkesätten antaga alltid förr eller senare mandom och öfvergå till handling. Hvarje revolution i sinnena har derföre alltid en yttre politisk sida, liksom hvarje rot har sin stam, eller hvarje själ har sin kropp. I begge dessa hänseenden, det inre andeliga, och det yttre politiska, måste derföre vår tid betraktas.

Det sistförflutna århundradet prisade sig sjelf såsom ljusets och fullkomlighetens tidevarf. Det såg med förakt ner på nästan alla föregående tider, såsom barbariska och fördomsfulla. Vi böre också erkänna, att utmärkte män under denna tid verkade för Europas bildning, att mången fördom skingrades, att vettenskaperna, helst de praktiska, nådde en förut okänd höjd, och att äfven de andra i allmänhet behandlades med en klarhet i framställning och form, hvaraf man alltsedan den gamla klassiska tiden endast haft få exempel. Det låg i hela det adertonde seklet ett sträfvande till begriplighet och reda, till klar och fördomsfri öfversigt, som visserligen i sig sjelft är berömligt, och endast genom sitt användande på orätt ställe blir förkastligt. Vore ej människan sig sjelf en gåta, hvartill hon förlorat ordet redan i födseln, blefve hon ej med förbundna ögon landsatt på lifvets ö och bortkallad derifrån, vore icke just det ädlaste och heligaste hos henne tillika det

obegripligaste; i sanning, det nyssförflutna århundradet hade varit det enda fullmyndiga, och alla de föregående hade endast utgjort mensklighetens barndoms-år. Men lyckligtvis är människan något helt annat, än det, hvartill den öfverkloka tiden ville göra henne. Betrakte vi denna tidens ande i sina särskilda yttringar, så var det utan tvifvel rätt, att man beifrade fördomen; men det var ingalunda rätt, att man tillika ansåg allt andeligt, all heligt, som en fördom. Hvarje tid har sin vantro, sitt ogräs; men midt ibland ogräset växa ofta religionens liljor: och det är orätt, om man bortrensar de ena med det andra. Det var helsosamt att man förföljde förföljelseandan, att man predikade samvetsfrihet och tolerans; men det var ingalunda helsosamt, att man med tolerans i sig själf ej menade annat än liknöjdhet, och att man fördrog alla religionsmeningar, på samma sätt som man fördrar en dåres hugskott eller den sjukes feberdrömmar. Det var riktigt, att man sökte gifva klarhet och lättfattlighet åt vetenskapen; men det var ingalunda riktigt, att det skedde på grundlighetens bekostnad, att man, i stället för det fordna allvaret, införde en slipad ytlighet och en sladderaktig mångkunighet, som fuskade i allt och med fräck lätt-sinnighet afgjorde det heligaste. Det var riktigt, att man i konsten skattade högt en viss nations mästerverk, som på denna tid gaf ton i

Europa; men det var ingalunda riktigt, att man utan urskillning framställde deras blott nationella former såsom de enda rätta och löfliga, och ville tvinga dem på folkslag och språk, för hvilka de ej passade. Det var ingalunda riktigt, att man i allmänhet ville förmå Sångmön, det friaste väsende, som solen skiner på, att dansa i bojer. — Till grund för hela tidehvarfvet bildning låg en materialistisk åsigt af världen, för religion som för moral, för vetenskap som för konst, den förderfligaste af alla möjliga, förderflig äfven i det afscendet, att dess jernhårda konsekvens och dess kalla beräkning göra den till den svåraste af alla menskliga förviljelser att med förnuftsgrunder vederlägga. Till följe häraf förklarade tidens ypperste män, mer eller mindre tydligt, att all religion, och isynnerhet vår uppenbarade, vore en folksaga, tjenlig att skrämman barn och hålla pöbeln i tukt, men i öfrigt ovärdig ljusets tidehvarf. I stället för tron med sina fromma aningar, i stället för förnuftet med sina eviga urbilder, i stället för inbillningen med sin verld af under och skönhet, infördes, om jag så får uttrycka mig, en förståndets despotism, som mekaniserade, så vidt möjligt var, den menskliga naturen och föraktade allt, som ej fick rum i begreppets trånga former. Med sitt räknebräde, i stället för lagtaflorna, gick den nya gudomligheten fram igenom världen, och dess kalla ande blåste mär-

gen ur benen och känslan ur hjertat. Man tålte ännu religionen, men som ett supplement till polisen; man tålte konsten, men som ett sällskapsjoller, hvaråt man blygdes att öfverlemna sig, utom vid lediga stunder. Att vetandet i och för sig sjelft kunde hafva ett värde, nekade man alldeles; ty egentligt värde hade ingenting annat än det så kallade nyttiga, det vill säga, med andra ord, det som dugde att äta eller att kläda sig med. Derföre berodde också mensklighetens fullkomlighet väsendtligen på fabrikerernas; och en af tidehvarfvets konsekventaste tänkare bevisade, att menniskans företräde framför djuren låg, icke i förnuftet eller språket, utan i handen och de fem fingrarna. Denna nyttans grundsats, som enfaldigare tider trott böra underkastas en högre, emedan den är menniskan gemensam med fänaden, den framträdde nu såsom den högsta lagstiftande makten, icke blott för den enskilte upplyste mannen, utan äfven, i en större skala, för nationerna och statsläran. Den gamla ridderliga drömmen om folkens ära förklarades antingen rent af för ett hjernspöke, eller uttyddes den så, att den var detsamma, som deras ekonomiska välstånd. I historien beräknades allt, likasom på ett handelskontor, efter hvad det inbragte; och en spinnhusinrättning eller en tröskmachin skattades i sig sjelf högre än Alexanders äfventyrliga

liga tåg till Indien, eller Carl den XII:s onyttiga segrar. Sålunda hade man i allt solida tänkesätt; och inbegreppet af hela denna vishet kallade man med ett gemensamt namn för *upplysning*. I dess sken uppväxte och mognade det adertonde århundradet: ett vidunderligt träd, med ihålig stam och med maskstungna frukter: men i trädets topp visade sig slutligen, såsom en blodröd krona, den Franska revolutionen.

Tilläfventyrs skall detta omdöme synas hårdt och ensidigt öfver ett tidehvarf, som så länge prisades för upplysningens, och i flera afseenden äfven var det; ett tidehvarf, i spetsen för hvilket stodo män, som Voltaire och Fredrik den andre. Dubbelt betänkligt kan ett sådant omdöme synas i en tid som vår, då det hörer till ordningen för dagen att behandla det adertonde århundradet, under hvars spira vi alla lefvat, såsom man vanligen behandlar afsatta regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmar. Jag älskar icke dagens hjeltar, som med tappert mod slå sig till riddare på den fallna konungens döda lekamen. Men man måste göra sanningen sin rätt, äfven om det sker i dåligt sällskap; och man kan svårligen säga för mycket ondt om en tidsande, hvilken, om den fått verka utan motvigt, skulle hafva rotfäst menniskan vid jorden och plundrat de eviga skatterna i hennes bröst.

Min själ vämjës vid denna mensklighetens prosa, vid detta stäckande af andens vingar, vid denna nyktra och dock falska kalkyl, der man, liksom i differential-räkningen, kastar bort oändligheten för att få räkningen riktig. Hade det adertonde århundradets filosofi varit, såsom mången annan, en sak blott för skolan, så skulle dess inflytande varit af vida mindre betydhet; men den erkände egentligen ingen annan skola än världen, den var en lära, icke för forskaren, utan för allmänna lifvet. Genom sin lättfattlighet fick den inträde hos en hvar, som ville blifva vis för godt köp, och den spridde sig derföre, såsom ett tärande gift, i hela tidens blodmassa. På det andeliga, som dock är människans egentliga lifsluft, trodde den icke; och hade dess luftpump fått gå som den börjat, skulle menskligheten, förr eller sednare, blifvit qväfd derunder.

Det adertonde seklet hvilar i sin graf; och vi kunne med ett bibliskt talesätt säga, att det fallit på sin synd. Dess läror inneburo emedlertid redan i sig sjelfva fröet till förstöring. Hvad som är evigt hos människan kan väl till en tid förqväfvas; men utrotas kan det ingalunda, så länge himmelen hänger sitt tempelhalf öfver jorden och predikanten i vårt hjerta ej tystnar. Ett nytt tidehvarf är kommet, med helt andra grundsatser, som vi hoppas, och af en alldeles motsatt anda. Skulle vi

emedlertid bedömma den nya tiden efter dess tecken inom vårt fädernesland, så vore i sanning våra förhoppningar för framtiden betänkliga. Vid första påseendet skulle det tyckas, som vi endast utbytt den ena ytterligheten emot den andra; och när skälfran öfvergifvit oss, har feberyran infunnit sig. Tillhörde det fordom hvarje upplyst man att tro på intet, så är det tvärtom nu hans skyldighet att tro på allt, isynnerhet på det vidunderliga och orimliga. Ägde fordom ingenting annat ett värde, än det som var nyttigt, så är nu tvärtom allting förkastligt, som olyckligtvis duger till något. I religionen prisar man med rätta dess upplyftande kraft och den Kristnas företräde framför alla möjliga; men man betraktar den ingalunda, som den bör betraktas, såsom en ensak för känslan och tron, utan såsom en bilaga till ett metafysiskt system för dagen, i hvars former Kristendomens höga mysterier med all möjlig dialektisk klyftighet inpassas och inskrufvas. Med ett utnött konstgrepp bevisar man systemets sanning af dess öfverensstämmelse med Kristendomen, och Kristendomens åter af dess öfverensstämmelse med systemet. I vettenskapen yrkar man med rätta på allvar och grundlighet, men klarhet och reda förfasckedar man; man antager som trosartiklar de lösaste hypoteser, man lefver af fraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags orakelspråk,

och skrifver vettenskapens Dagligt Allehanda — i chiffer. Man åberopar sig i de torraste spekulationer på egna åskådningar, på visioner och hänryckningar, som man fordom trodde tillhöra endast profeten eller skalden, men som nu blifvit äfven andra, mera prosaiska, naturers lott. I konsten fordrar man med skäl det djupa och betydningfulla; men till prof härpå vill man påtruga oss — oss Nordens söner, med den klara himmelen öfver oss, och den väldiga, skarpt bestämda naturen omkring oss, oss arfvingarna af Saga den Djupaugda, ett kraftigt Valhallabarn, med skarpa ögon och friska lemmar — oss vill man påtruga en poësi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan merg och senor, med abstraktionens trädsvärd vid sidan och bjellerkåpan på de dimmiga skullrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder — i molnen. Allt, äfven det förträffligaste, som ej är tillskuret efter detta snitt, förkastas utan vidare process, såsom oduglighet eller förvillelse. Man vänder med rätta uppmärksamheten tillbaka på nationens äldre minnesmärken i konst och vetenskap; man talar om en national-litteratur, som visserligen i mera än ett afseende vore önskelig; och med detsamma framdrager man till en början ur glömskan allehanda, ifrån *Skön jungfru i rosegård*, ända till Svedenborgs *nya Jerusalem*, och framställer det, icke såsom hi-

storiskt märkvärdigt, utan såsom mönster till efterföljd och beundran. I språk, i stil, i framställning förkastas utan omsvep allt, som på något sätt påminner om den fordua lifligheten och klarheten; och olycklig är den författare, som någon gång låter undfalla sig en spelande qvickhet, eller väl till och med vågar roa sig åt de införda trädsnittsformerna. Den Guds gåfva, som våra förfäder aktade under namn af sunda förnuftet, den förringar man i synnerhet, såsom otillräcklig för vettenskapen och endast gjord för pöbeln och de olärda; och både med grunder, och ännu mera med exempel bevisar man dess onödighet. Vid allt detta oväsende åberopar man sig ideligen en så kallad ny lära, som skall omstöpa både vettenskap och konst, skall lösa alla lifvets och dödens gåtor; och för ohjelpig förklaras hvar och en, som understår sig att tvifla på den nya visheten, eller misstänka, att den, med alla sina under, tilläfventyrs endast spelar ur taskan. Ett märkvärdigt rön är det likväl, att denna nya lära, i detta skick åtminstone, likasom kokopporna, helst slår an hos barn. Och tränger den en gång, likasom vaccinen, igenom, så är allt skäl att hoppas, att genom dessa begge upptäckter tvenne sjukdomar skola i grund kunna utrotas, nemligen kopporna och sunda förnuftet.

Förlåt mig, ädle Luther, om på en dag, som är helgad till din åminnelse, vid ett till-

fälle så allvarsamt, som det, då Svenska församlingen firar religionens och tankefrihetens jubelfest, förlåt mig, om jag då nödsakats att vidröra tidens löjligheter. När Grekerne fordomdags i Olympia firade Pelops' högtid, agade de pojkar på hjeltens graf.* Seden var hednisk, men derföre icke just förkastlig: och för minnet af en stor man, som hela sin lifstid igenom kämpat för sanning och sjelfständighet, synes det mig ingalunda ett ovärdigt offer, om man, åtminstone i förbigående, beifrar det tanklösa nyhetskrämeriet och den omyndiga efterstafningsandan.

Det torde förefalla besynnerligt, att jag, vid frågan om tidens ande, fäster en sådan vikt vid de litterära partierna för dagen, hvilka af de flesta anses med likgiltighet. Men hvarje ny filosofisk åsigt, som omfattar, icke en särskild del, utan hela systemet af mensklig odling, så snart den börjar att gripa omkring sig, är antingen ett lod eller åtminstone en visare, på tidens ur. Ofta är den begge delarne. I det sätt, hvarpå den både utbreddes och bestrides, målar sig tidehvarfvets inre andeliga kamp, hela den inre världen, likasom den yttre världen målar sig på ögonhinnan. De, som mest ifrat för eller emot, må vara så obetydliga man behagar. Det är icke kuriren sjelf, som är viktig,

* Schol. ad Pindari Olymp. I, 146.

utan tilläfventyrs depecherna, som han förer. Jag betraktar dagens filosoferande partigångare såsom orediga aftryck i vax af tidens stora skådepenning.

Åsigter sådana som de ifrågavarande, och sålunda framställde, skulle naturligtvis äfven finna motståndare. De i vårt land, hvilkas röst man helst skulle önskat att höra häröfver, hafva för det mesta tegat. Men desto mera beställsamma hafva andra visat sig, hvilkas rätt att föra tidens talan kunnat synas tvetydig. Jag lemnar i sitt värde deras nit för hvad de kalla den goda smaken och det sunda förnuftet; men onekligt är det, att tvisten hittills blifvit förd på ett alldeles förvändt sätt. Vid hvarje tvist, af hvad beskaffenhet som helst, är det alltid nyttigt att veta, hvarom fråga egentligen är. Det skadar ej heller att skilja saken från personen, och åtminstone förutsätta som möjligt, att den förra kunde äga något värde, ehuru den sednare vore obetydlig. Sålunda hade det här till exempel, ej varit illa, om man från början insett eller velat inse, att frågan tilläfventyrs kunde vara om något helt annat än en öfvergående ungdomsyra, att det kanske var tidehvarfvets slyngelår, och icke författarens, som man hade för sig, och att den så kallade Nya Skolan kunde vara eller åtminstone betyda något helt annat, än de flesta af dess skolgossar. Men man bedömde hvarken rätt det gamlas värde

eller det nyas sträfvande. Nationens ypperste män, i känslan af den orätt, som skedde dem, drogo sig overksammas tillbaka inom förskansningarna af sin gamla ära, och förhärdade sig i grundsatser och manér, som de möjligtvis annars skulle öfvergifvit, eller åtminstone ej uteslutande gillat; och de yngre, som ej heller någon rättvisa kunde få, störtade sig i allt vildare och vildare utsväfningar. Jag känner i sanning ingenting andelösare, halfvare, obestämdare, än hela denna polemik, sådan som den, med få undantag, blifvit förd ibland oss. Det var hvarken lek eller strid, hvarken qvickhet eller djupsinnighet, hvarken skämt eller allvar. På éna sidan framtogade den nya uppenbarelsens hjeltar, alltid i full metafysisk rustning; men det var sällan någon levande arm, som förde klingan, och intet hjerta klappade under harnesket. På andra sidan såg man deras motståndare, idel lätta trupper, bokstafliga Gymnosofister, ett slags athleter, som åtminstone deri liknade forntidens, att de kämpade nakne. De räknade isynnerhet på löjet och sarkasmen; men först och främst vinner man intet slag med blotta glädjesalfvor; och för det andra är det rätta löjet allvarets dotter, och ingen skratrar väl, som icke äfven, när så fordras, kan vara allvarsam. Härtill kom äfven, att detta var hufvudsaken, att under masken af smakens och förnuftets hämnare mången trodde sig igen-

känna endast det gamla, välbekanta upplysnings-systemets vapendragare, som med det nyas störtande endast åsyftade återställandet af grundsatser, hvilkas löslighet man börjat att inse, och hvilkas ensidighet var förhatlig för hvarje ädelt sinne.

Och sålunda tyckes den ovissa, kaotiska tiden alltjemt vackla mellan det liflösa gamla och det utsväfvande nya. Återstode oss ingenting annat, än valet emellan begge dessa ytterligheter, emellan det fordna bildstormeriet och den nymodiga afgudadyrkan, emellan det adertonde seklets hjertlösa upplysning och det nittondes hufvudlösa svärmeri: — återstode oss ingenting annat, än valet mellan dessa, i sanning, jag vet icke huru vi, utan att rodna, skulle begå Luthers minne; jag vet icke huru vi skulle uthärda hans blickar, fulla af lefvande tro, men också af förnuftig klarhet; jag vet icke hvad vi i dag skulle svara hans allvarliga gestalt, som hotande stiger framför oss och frågar, hvad vi gjort utaf hans verk? —

Men det är icke, det kan icke vara sålunda. Vill man kalla allt det filosofiskt, som omfattar och bestämmer allt det inre hos människan, hela hennes sätt att tänka och se, att tro och hoppas; så är visserligen våra dagars brytning en filosofisk, och, så vidt jag förstår, en brytning till det bättre. Nemligen i all filosofi, som antingen bildar eller åtminstone fö-

reställer sin tid, är det hufvudsakliga, i min tanka, icke sjelfva systemets innehåll, eller de påstådda upptäckterna, som lätteligen kunna vara falska, och vanligen äfven äro det. Filosofien är som Ceres i fabeln. Med facklorna i hand söker hon öfverallt sin förlorade dotter, och finner henne knappast förr än hos Pluto. Det kommer mindre an på hvad den eviga sökerskan tror sig hafva funnit, än på vägen, som hon går för att finna det. Det vigtiga är icke systemets sanning eller falskhet, för sig sjelf betraktadt (såsom sådant stadnar det gerna inom skolväggarna), utan den åsigt af verlden, som ligger till grund derföre, och förhållandet till hvad som äfven utom systemets område är dyrbart och heligt för menniskan. Man kan således tvifla på den herrskande lärobyggnaden, såsom lärobyggnad betraktad. Man kan tänka som man vill om dess dogmatiska skryt, att vettenskapen nu ändtligen är funnen, om dess föregifna upptäckter, om dess beqväma verldskonstruktion, med ett ord, om alla dess underkurer. Man kan tro, att filosofien, äfven den nyaste, liknar Portugal, som ej kan försvara sina gamla upptäckter, mindre tillvälla sig några nya. Man kan tro, att naturen ännu, som förr, ligger framför oss, en ofantlig Sfinx med sin oupplösliga gåta. Man kan tro, att hvarje blott och bart förnufts-system, som icke har eller vill hafva någon annan grund än sin egen, är just

derigenom grundlöst, och att andens och tingens innersta väsende ligger djupare, långt djupare, än någon blott vettenskap räcker. Man kan tro, att ljusets engel har egentligen blott tvenne vingar: religion är den ena, och konst den andra. Man kan tro, att engelen flyger med vingarna, och ingalunda med de metafysiska stjerfjädrarna. Men dessa tvifvelsmål, rörande yttersta grunden för vettenskap i allmänhet och den ifrågavarande i synnerhet, hindra ingalunda att, i ett annat afseende, anse den sistnämnda för ett af tidens gladaste tecken. Vid dess enskilda läror är icke mensklighetens öde bundet: de må stå eller falla, och troligtvis göra de det sednare, likasom alla deras fäder; men det sätt att betrakta menniskan och världen, som herrskar deri, den ande, som lifvar det hela, denna är det, som är vigtig för tiden; ty den har bemäktigat sig ungdomen, som är framtidens knopp, den lefver dunkelt i det uppväxande släktet. Hade den ej uträttat något annat, än att den till en början förträngt den fordna lösligheten och rigtat sinnena till en grundligare forskning, en allvarsammare method: detta vore redan vigtigt. Ty ytligheten är för tankebildningen detsamma, som sysslolösheten är för sederna, den förderfvar de bästa anlag. Men ännu vigtigare är det, att systemets hela syftning är rakt motsatt den förut herrskande, att det till en början verkat som släcknings-

medel mot den falska upplysningen, en lampa, som brann i grafven af allt stort och heligt, att den föraktar det blott djuriska och erkänner det gudomliga hos människan. Denna dess karakter af opposition mot de förra åsigterna förklarar icke blott en stor del af dess utsväfningar, utan den torde äfven vara det viktigaste, kanske det enda viktiga, i hela det nya.

Två ting var det nemligen, som Lutherska reformationen egentligen åsyftade: religionens helgd och tankens frihet, tron och förnuftet, icke som fiendtliga makter kämpande emot hvarandra, icke inträngande på hvarandras område, men som fredliga grannar herrskande inom bestämda gränсор. Inom sin egen fridlysta krets skulle religionen herrska, men religionen enkel och ren, sådan som den framställes i de heliga skrifterna, utan alla människotillsatser, och frifrig från det mästrande förnuftets opåkallade förbättringar. På andra sidan skulle tanken icke vara dess slaf, inga munkfjättrar skulle fångsla honom, intet bål skulle hota den gudaburna, inom sin egen rymd skulle han sväfvä, obunden och fri, såsom en forskande engel sväfvä i den blå luften. Detta var Luthers stora tanke; och på detta fria och dock bestämda förhållande emellan förnuft och tro, på denna förliknings-akt mellan det menskliga och gudomliga, beror hela Reformationens väsende. Så snart denna förlikning brytes, så snart endera af de

begge mäktiga tränger inkräktande in på den andra, då är harmonien rubbad, och Reformationen till sin innersta grund upphäfvden, om också dess yttre former bibehållas. Det adertonde århundradet uppfattade i allmänhet blott Reformationens ena element, tankefriheten, och upphöjde den på trons bekostnad, såsom den enda rättmätiga herrskaren. Derföre ansåg också mången detta tidehvarf som den egentliga fulländaren af hvad Luther börjat, som den rätta protestantismen; ty det protesterade mot allt, som man annars ansett för heligt och gudomligt. Men i sig sjelf var det icke protestantismens seger, utan dess karrikatur, det var icke Luthers ande, utan den ensidiga förvillelsens. Den försmådda religionen hämnade sig sjelf, och tanken, beröfvad sin himmel, kröp med förlamade vingar efter jorden. Den närvarande tiden har tagit en motsatt riktning. Den synes oss extravagera i tro, den påminner i mycket om den fordna vidskepelsen; men i sig sjelf vill den ingenting annat, än återställa den förlorade jemvigten mellan religion och förnuft, mellan himmel och jord. Detta är dess egentliga kännemärke, dess dunkla, men likväl otvifvelaktiga sträfvan. Den har, för detta ändamål, väckt förut slumrande eller förqväfvda krafter. Andra makter regera nu i andens verld. Beherrskade oss fordom det nyktra förståndet, så är nu åter fantasien lössläppt, det lätta, ro-

senmantlade gudabarn med sina vingar skiftande i solen. I känslan af sin nyvunna frihet tittar han in öfverallt, äfven der, dit han egentligen icke hörer. Han gijter sin varma andedrägt på tiden, och derföre hoppa tidens pulsar fortare och ojemnare än förr. Vi lefve under islossningen. Floden brusar våldsamt; men *det* är vårsolens skuld, som smälter och befriar. Man talar om tidens tecken i söder, man fruktar eller låtsar åtminstone frukta för jesuitism och påfvevälde, man spår oss idel mörker och barbari för framtiden. Jag älskar ej dessa nattväktarerop midt på dagen. Hvarifrån skulle då egentligen påfveväldet komma? Det är dödt, det har redan länge varit dödt, och i dess balsamerade mumie, som ännu står qvar, lefver ingen ande. Den döda väcker ingen, förr än han väckes till domen. De löjliga försöken att mana fram dess vålnad, om de någorstädes ännu göras på allvar, böra väcka vår medömkan snarare än vårt bekymmer. Tiden har verkligen en gång för alla växt ifrån påfveväldet. De träd man faller i våra dagar duga icke till religionsbål. Veden är för rå, och lågan tänker icke. Det är enfaldigt att icke kunna inse, att medeltiden, som man spår oss igen, var uppenbart en tid af en helt annan rigtning, en helt annan historisk betydelse, än den närvarande. Det är enfaldigt att icke kunna inse, att hela det nuvarande Europas bildnings-system

är alldeles den raka motsatsen af det hierarkiska. Hierarkien kan icke återkomma. De orsaker, som gjorde den nödvändig, gjorde den på sin tid äfven möjlig; men de finnas nu mera icke, de hafva ej funnits på länge. De tänkesätt, den förutsatte, äro långt för detta förträngda. Den är en kronpretendent, hvilken, likasom den Engelska pretendenten, gått i kloster. Den katholska kyrkan står ännu; men i sig sjelf bor det ju en helt annan ande uti henne. Af det gamla papistiska spöket har Europa äfven så litet att frukta, som insurgenterna i Amerika lära hafva att frukta af den afdöda heliga Ignatius, hvilken en viss katolsk konung nyligen skall hafva utnämnt till sin fältmarskalk.

Man kan föreställa sig den närvarande tidens brytning under flera särskilta motsatser: den nya eller gamla skolan, idé eller begrepp, kristendom eller fritänkeri, fantasi eller förstånd; öfver allt, så vidt jag ser, visar sig en tilltagande öfvervigt på de förstnämndas sida. Låtom oss endast lyssna till tidens röster, så vidt de nemligen kunna höras i stormen. Yrka icke de fleste på andakt och den misskända kristendomen, ropa icke folken till Herran varmare än förr? Vika icke, långsamt, men dock säkert, det fräcka tviflet och den grimande smädel sen? Böja icke jordens store och, hvad mera är, jordens snillen sina stolta hufvuden för stjernan öfver Bethlehem? Utspridas icke med

förunderlig hastighet de heliga skrifterna? Tala de icke snart alla jordens tungomål? Är icke, med ett ord, religionens ande mindre föraktad, mindre främmande, än den nyligen varit? I vettenskaperna herrska de symboliska åsigterna. Lösa de också icke den stora gåtan, hellre tänker jag mig dock naturen som ett levande djur, än som en död klump. I uppfostran återkommer man allt mer och mer till det goda gamla, då man härdade både kropp och sinne, och närde den unga anden med fast föda, och icke, såsom sedermera blef brukligt, med idel sötsaker. I konsten råda friare, mera omfattande grundsatser. Till och med bland oss hafva djupa, hjertgripande toner blifvit hörda bland det öfriga oljudet; och i andra land sitter redan den nya sångmön fullvuxen med sin colsharpa, som spelas af himmelens vindar. Öfverallt framträder, ehuru stundom under groteska former, det andeliga, det allvarsamma, det betydningfulla. Öfverallt sticker tiden handen i sin egen barm, och drager den renare, om ej alldeles obesmittad, derutur.

Så låtom oss icke dömma tidens ande hårdare än han förtjenar. Låtom oss beifra hans utsväfningar, men derföre icke misskänna det goda, som ligger till grund derföre. Den nya tiden är ännu en yngling; och all ungdomskraft är vanligen litet öfversittare, den älskar det öf-

ver-

verdrifna och börjar gerna med att skaffa sig rum. Vi böre ej heller glömma, att den förra tidens ensidighet väckt och retat den närvarandes. Vi böre ej glömma, att det nya är kommet såsom en läkare, och att sjukdomen, som skulle botas, var farlig och djupt inrotad. Låt oss derföre icke klandra läkaren, om han är sträng, om han skär djupt i tidens bröst; ty det är den kräftska, som han måste bortskära. Vår tid är, likasom Luthers, en orons, en kampens tid; men jag är för min del öfvertygad, att ur de kämpande elementernas strid skall en bättre, en skönare skapelse framgå; ty den ordnande anden sväfvar redan öfver djupet. Låt det brusa, låt det kasta sitt skum! Men ljuset skall ännu en gång skilja sig ifrån mörkret, och när allt är fulländadt, skall en förädlad mensklighet framgå: upprätt skall hon ställa sig midt i den nya skapelsen och kröna sig med stjernhvalfvet.

Den närvarande tiden har ändtligen äfven sin yttre märkvärdiga sida. Jag kan här fatta mig vida kortare; ty tidens syftning är här så gifven, den har framträdt och framträder dagligen under så bestämda former, att alldeles intet tvifvelsmål kan äga rum. Det går en mäktig ande genom våra dagars historia; en ädel gestalt, med svärd vid sidan och örnevingar på den strålande hjelmen. Jag känner honom rätt

väl, frihetens höga Genius, ty jag är Svensk och jag har växt upp med honom. Det skrämmer mig icke, att det är blod i hans händer; ty jag vet hvilkas blod det är. Oförfärad vill jag se honom i de blixtrande ögonen; jag vill leka med hans svärd och trycka honom till mitt hjerta som en barndomsvän. I sig sjelf kan denna frihetsande, i sitt närvarande skick, anses som en ättelägg af Reformationen. All frihet är i sin grund densamma, i tanken eller i staten. Han är prest i den inre verlden, han är statsman eller hjälte i den yttre. Hvarhelst en förnuftig tankefrihet finnes, finnes derföre alltid en dylik borgerlig frihet, om icke i sanktionerade former, likväl alltid i verkligheten. Men hvarifrån daterar sig all förnuftig tankefrihet i Europa, om icke från Lutherska reformationen? Att den politiska reformen i våra dagar utgått från ett så kalladt katholskt land, bevisar ingenting häremot; ty det är just det viktiga i Luthers reformation, att, efter den, intet katholskt land funnits, i den bemärkelse, som före densamma. Man säger, att det är adertonde seklets upplysning, som gjort den stora politiska omhvälfningen; om så vore, så vore det utan tvifvel hennes bästa verk. Men grunden ligger djupare, hvilket ibland annat äfven Englands historia bevisar. Sådan, som denna frihets-ande redan länge uppenbarat sig i Europa, förtränges han nu mera icke, hvarken

med våld eller list, hvarken med sofismer eller besvärjningar. Obekymrad går han sin lugna gång och nersparkar det förmultnade och lägger hörnstenar till sina tempel. Det är här ingalunda frågan om en uppbrusande pöbelyra, som kastar thronens spillror ibland altarets och firar sina ursinniga högtider på statens och ordningens ruiner. Det är icke frågan om frihetens missbruk, utan om dess bruk. Det är frågan om folkens eviga rätt, sådan som förnuftet lär den, det är frågan om staternas djupaste och väsendtligaste grundvalar. Låtom oss se oss omkring utan våld och fördom! Hvad är det, som folken fordra i norr och i söder? De fordra endast hvad statens natur själfmant kräfver, så vida den skall vara en bildningsanstalt för menskligheten, och icke en negerplantage, med millioner slafvar och en enda herre med sina underfogdar. De fordra, att själfva få stifta de lagar de skola lyda, att själfva få bestämma de bördor de skola draga. De fordra ansvar, äfven å de herrskandes sida. De fordra yttrande rätten så fri och oförkränkt, som ordningen och landets säkerhet kunna medgifva, emedan den är frihetens andedrägt, emedan hvar och en, som onödigtvis inskränker den, skär tungan utur statens mun, och förråder, att han, lik Orientens tyranner vill betjenas endast af stumma slafvar. De fordra att man icke skall gäcka dem med ett tanklöst hjernspöke om rät-

tigheter ärfda inom en enda slägt, som aldrig skulle kunna förverkas, hvarken genom missbruk eller oskicklighet. De fordra ett liberalare förhållande stånden emellan, personlig säkerhet och helgden af rättigheter, som naturen skänkt hvarje mensklig varelse. De fordra, med ett ord, ingenting annat, än hvad vi i vårt fädernesland äge, och, med få mellanskof, ägt sedan Odens tider. Det är icke välbetänkt, om någon nekar dem, hvad de sålunda fordra; ty, sannerligen, de skola förr eller sednare taga det sjelfva. Man gläder sig att revolutionen är slutad och den gamla ordningen ändtligen återställd. Men man bedrar sig; ty revolutionen är ingalunda slutad. Endast hennes yrsel är slutad: hon har sofvit ruset af sig, och med full sansning och lugna blickar går hon ännu fram genom historien. Det är ett fåfängt försök att vilja tränga henne tillbaka, eller återföra det gamla systemet under sina förra lagliga former. Det gamla återkommer egentligen aldrig i historien, och allraminst det, hvaremot tidens ande så uppenbart förklarar sig. Vi hafve ett stort, ett talaude exempel för oss. Föll icke nyligen den väldige mannen, som ärfvt alla revolutionens krafter och lade dem till sin egen jättstyrka? Men hvarföre föll han? Ingalunda genom tillfälliga förseelser, ännu mindre genom sina motståndares öfverlägsenhet. Utan han föll derföre, att han föraktade mensklighetens sträf-

vaude; han föll, emedan despotismen är alla dylika sjäalars uniform; han föll, emedan han brottades med tidens ande, som var starkare än han. Små sinnen smäda den väldige i hans fall; men hvad han med sin jättekraft ej genomdref, sannerligen, de andra genomdrifva det mindre. Och genomdrefves det också verkligen till en tid i vår verldsdel: vore det sannt, hvad så mången påstår, att dagen grånar för det gamla Europa; långt i vester, bakom hafvet, der solen går ner för oss, der går hon upp för en lyckligare verld. Dit har Europa redan skickat många af sina bästa förhoppningar, dit skall menskligheten rädda sina husgudar, likasom Eneas räddade sina ur det fallande Ilium.

Frihetens, äfven den borgerliga frihetens, sak är intet främmande ämne för dagens högtidlighet. Lagbunden frihet, under hvad gestalt som helst, är vår trosförvandt. Den är en född Lutheran, likasom vi.

Så låtom oss då utan klenmodig fruktan segla utmed tidens ström. Strömmen har nu sitt vårflöde, men likväl förer den icke blott gyttja, utan äfven guldsand. Snart skall han sjunka inom grönskande bräddar. På dess lugnade yta skola lyckligare släkten framvagga, och i dess klarnade spegel skall himlen se sig med alla sina stjernor.

Gladare alltså, förhoppningsfullare, än den förvirrade tidens första aublick tyckes med-

gifva, återkallar jag i dag ditt minne, ädle Martin Luther! Ditt verk är icke förloradt. Det, hvarför du kämpade hela ditt stormiga lif igenom, det, som i dina bästa och ljusaste stunder stod klart och lefvande för din själ, det var ingen dröm, ingen människodikt, utan det var det eviga Sanna, det eviga Rätta. Ditt verk är icke förloradt. Under skiftande former lefver det ännu midt ibland oss: det skall lefva, så länge ett meniskt hjerta klappar för Guds och mensklighetens ära. Lycksalig prisar jag dig derföre, du man med det stora sinnet, du eldstod i öeknen, du åska från Sinai! Ty för en själ som din skulle det förstöra himmels glädje, om du visste att du lefvat förgäfvat. Kämpade också stundom tvenne motsatta verldar i ditt bröst; hade ett och annat i ditt lif kunnat vara annorlunda, vara mildare, lugnare, jemnare: historien, som dömmar dig, ser på det hela, och hon skattar dig som *ditt* tidehvarfs, kanske som alla tidehvarfs största och kraftfullaste man. Såsom du, hafva blott få verkat på sin egen tid och på de efterföljande; ingen enda har gjort det med så ringa medel, som du, eller emot så fruktade motståndare. "*Din Gud var dig en väldig borg,*" och du har visat hvad en enda man förmår emot en verld, när hans hufvud är klart, hans vilja är fast och hans hjerta förtröstar på den Evige. Lik en solblomma vände du alltjemt ditt öga ef-

ter ljuset. Fröjda dig derföre nu på din sol!
Gläd dig, du djerfve seglare! ty din upptäckts-
resa är slutad, och du har visat oss vägen till
de saligas öar.

Inträdestal i Svenska Akademien*d. 22 Junii 1819.***MINE HERRAR!**

Från den aflägsna bygd, der eder godhet uppsökt mig, inträder jag med förlägenhet i den lysande samling, som jag i dag skådar för första gången i min lefnad. Ty icke utan hemlig fruktan intar någon en plats som denna; icke utan förvirring finner man sig uppflyttad ur skuggan till höjderna, der Sången och Staten samlat sine ypperste. Hvilka minnen omgifva mig här! Står jag icke här midt i en stor konungs stiftelse, i ett samfund, som med rätta bär nationens namn, emedan nationen åt det samma anförtrott vården af sina dyrbaraste skatter, af hvad som utgör dess innersta lif, den egentliga blomman af dess väsende? Framträda icke på afstånd de konungsliga skuggorna, stiftarens egen och de hjeltars, hvilkas ära han ville upplifva? Och hjeltarne i diktens och tankens verld, sångens och vältalighetens högtidsnamn i Norden, ha de icke till större delen personligen tillhört er; vistas ej ännu deras andar omkring eder? Med vördnad böjer jag mitt hufvud inför de höga gestalterna, och med bilig glömska förgäter jag mig sjelf i deras åskå-

dande. Den, som i ett sådant ögonblick icke kände sig mera förödmjukad än hedrad, den, som vid åtankan på de store bortgångne ännu kunde hysa en känsla af fåfänga; — sannerligen han hade redan derigenom förverkat sin ära, och lagren, om han bure den, borde förvissna på hans egenkära hufvud.

Det har varit tider, då det val, som i dag tillåter mig att tala inför eder, icke skulle ha varit möjligt; skönare, rikare, ädlare tider. Huru mycket äro de ej nu förändrade, hvilka förluster räknar ej Svenska sången och ert samfund! Svårare och svårare blir med hvarje gång ersättningen, och man nödgas att fylla bristerna med hvad dagen gifver. Af alla detta samfunds först nämnde ledamöter är nu mera blott *en* öfrig *, ett sörjande vittne af skönare dagar, den enda återstående pelaren af grundresningen till detta tempel. Men omkring den pelaren bygga vi andre våra hyddor. Till den mannen sluter sig med tillförsigt det uppträdande släktet, och lyssnar med rörelse till den gables röst, som förtäljer om bättre tider, och likväl dömmar mildt om de närvarande. Med rätta begråter han de store döde; men äfven för oss har han råd och deltagande. Lik Nestor i Iliaden, lefde han fordom med ett bättre släkte, men det närvarande ledes af hans vishet.

* Landshöfdingen v. Rosenstein.

Det gifves icke på länge någon nykomling i sångens värld, den han icke med faderlig ömhet omfattat; det gifves ingen, som ej tackar honom för några af sitt lifs skönaste stunder. Och om, vid ett tillfälle som detta, jemförelsen både med det förflutna och det närvarande icke nödvändigt nedsloge mitt sinne, så skulle min stolthet vara den, att han ibland hopen icke en gång öfversett mig, och att min enskilda tacksamhet här kan förena sin röst med den allmänna, som fäderneslandet och Svenska vitterheten egnar honom.

Men det är icke om mina enskilda förbindelser, utan öfver ett vida vigtigare ämne, som jag i dag skall tala. Jag är hitkallad för att fira minnet af en skald, hvars milda stämma i snart fyratio år beherrskat hvarje känsligt hjerta i Norden. J vänten icke af mig, att jag skulle uttömma hela rikedomerna af ett sådant ämne. Det fordras en vida starkare hand än min, för att hålla vågskålen, hvari menskligheten väger sina herrlige. Endast på afstånd har jag känt den berömde mannen; och långt ifrån hans höjder har jag blott kunnat uppfatta de allmänaste dragen af hans lefnad. Äfven gränsorna af ett tal tillåta ej den utförlighet, som här kunde anses nödvändig; och icke en målning, endast en skuggbild, kan jag bjuda er af *Skördarnas* store sångare.

Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna härstammade från en släkt, hvars namn sjelfmant väcker minnet af fäderneslandets ärofullaste dagar. Jag skall ej uppehålla mig vid den gamla frågan om bördens företräden, hvarom, i politiskt hänseende, så mycket blifvit sagdt och ännu kunde sägas. De äro tillfälliga, men icke mera tillfälliga än snillet och skönheten, dem dock ingen nekar sin hyllning. Jag anmärker endast den poetiska sidan deraf. Bördan är för den enskilda, hvad fäderneslandet med sina minnen är för ett helt folk; det är egentligen ett poetiskt intresse, som fäster oss dervid. Ty det förflutna förekommer oss alltid som ett skönare, ett förklaradt närvarande. Förfädrens himmel hänger full af lyror. De tala ej, utan de sjunga ur molnen. Det måtte dock vara skönt, att som ättling lyssna till de beslägtade rösterna, och från barndomen kunna sammanknyta sitt väsende med hvad fäderneslandet haft högst och ädlast. Grefve Oxenstjernas far var en allmänt aktad och vördnadsvärd man; men sitt snille tyckes han egentligen ha ärft efter sin mor, en född Gyllenborg, och syster till den berömda Skalden. I sin ungdom hade han till ledare den bekante Bergklint, en man redan i sig sjelf märkvärdig i vår vitterhet, men likväl tilläfventyrs, liksom Chiron hos de gamle, mera berömd genom sin store fosterson. Sin mesta tid tillbragte den unge Grefve Oxenstjerna i

Gyllenborgs hus, hvilken älskade honom som en son; och härifrån snarare än från blotta släktkapen, härrörde den innerliga tillgifvenhet och förtroende, som förenade de begge skalderna hela deras lefnad igenom.

Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, uppväxande under hans ögon, och förelyst af hans efterdöme! Det är den unge Orfé i skola hos skaldefadren Linus. Till lifvande och utvecklande af Grefve Oxenstjernas skaldegåfva må Gyllenborg kraftigt ha medverkat; men på lynnet och riktningen deraf synes han alldeles icke haft något inflytande. Ty olika delar sångmön sina gåfvor. När den ene helst uppfattar naturen i sina gladaste och mildaste förhållanden, och förlustar sig i solskenet, och leker med blommorna, och andas med vestanflägten; då blickar den andre med manlig betänksamhet helst ner i de dolda djupen; och kraftigare, men också hårdare framgår han, en vinterklädd Genius med nordstjernan på sitt hufvud. Jag dömmar icke emellan de begge skalderna; jag antyder endast deras skiljaktighet.

Vid Upsala akademi emottogs Grefve Oxenstjerna i den berömde Ihres hus, med hvilken han på modernet var beslägtad. Det var äfven under Ihres inseende, som han första gången offentligen framträdde. Vid ett af de tillfällen, då drottning LOVISA ULRIKA, tillika med då varande kronprinsen GUSTAF, besökte lärosätet,

önskade hon att vara vittne till en af dessa akademiska talöfningar, dem forntiden värderade mera än den närvarande. Ett ämne uppgafs för tillfället, och Grefve Oxenstjerna utsågs till dess försvarare. Tvisten fördes på Svenska; och ehuru alldeles oberedd, försvarade sig den sjuttonårige talaren med en lätthet och fyndighet, som intog alla, men tillika med en blygsamhet, som är öfverlägsna naturgåfvors vanligaste kännemärke. Prins GUSTAF förklarade honom offentligen sin tillfredsställelse, med tillägg att han beklagade det den unge Oxenstjerna ej hette Axel, liksom den store statsmannen. Hela denna händelse må synas obetydlig; men den tyckes ha gifvit första anledningen till den uppmärksamhet GUSTAF III fästade vid Grefve Oxenstjerna, och grundlagt ett förhållande, som på hela den sednares lefnad var af det största inflytande.

Emedlertid hade Grefve Oxenstjerna uppnått den ålder, då staten vanligtvis fordrar medborgarens tjänst, och utkräver ersättning för den uppfostran han emottagit. Det var utan tvifvel mera sina stora förfäders efterdöme, än sin egen böjelse, han följde, då han från sin ungdom egnade sig åt diplomatiken. Åtminstone beklagar han sig ofta öfver sin vedervilja mot chifferns öfvermakter, som han kallade dem, hvilkas mörka min äfven måtte ha varit afskräckande för den unga och lifliga

Apollosonen. Han tillbragte emedlertid flera år vid Svenska beskickningen i Österrike, missnöjd med sin belägenhet för det närvarande, och, i sakernas då varande ställning, utan hopp om någon förbättring för framtiden. Men efter GUSTAF III:s anträde till regeringen och den kort derpå följande förändringen, började en ny tidpunkt, icke blott i Grefve Oxenstjernas lefnad, utan äfven för hela nationen.

Det hör icke hit att pröfva de mycket olika omdömen, som i sednare tider blifvit yttrade öfver GUSTAF III:s inflytande, icke blott på Svenska vitterheten, utan äfven i allmänhet på hela nationens lynne och tänkesätt. Man kan, efter olika åsigter, anse det för lyckligt eller olyckligt; men deri måste dock alla instämma, att den man, som på detta sätt verkade på folket, måtte ha varit en af de sällsyntaste, och rikast begåfvade som häfderne känna. Ty icke småningom, utan på en gång flög hans ande som en elektrisk stöt genom den domnade nationen. Som en vår trädde han in i Svenska historien; och plötsligen stodo alla nationens krafter på en gång i blomman, och lifvet utgöt sig, och sången vaknade rundt omkring honom. Han öfvade öfver folkets sinnem ett välde, som icke hade någon skugga af fruktan, utan blott och bart grundades på känslan af hans personliga öfverlägsenhet; ett välde, som jag ville kalla snillets theokrati, och som är det mildaste, det

minst förödmjukande af alla. Utom CARL XII har aldrig någon Svensk konung, så som han, lefvat i folkets hjertan. Och likväl var det icke genom krigiska dygder (faran utvecklar hastigt alla slumrande krafter), utan genom sitt fredliga snille, som han verkade så förunderligt. Men orsaken härtill var visserligen icke endast vidden af hans snille, den blott få kunde uppskatta, utan äfven och ännu mera den egna arten deraf, den alla fattade. Han hade nemligen i sitt väsende icke blott något stort, utan tillika något ridderligt; den höga hjeltekraften visade sig hos honom icke med sköld och svärd, utan i behagens lättaste drägt. Han var en stor romantisk hjeltedikt med sina äfventyr och förtrollningar, men tillika med hjertats ömmaste utgjutelser och med glädjens yppigaste lekar. Derföre verkade han också romantiskt på allt hvad som omgaf honom, derföre bildade sig hela nationen, eller sökte åtminstone att bilda sig, efter honom, utan att sjelf veta derom. Hans inflytande var som luftstreckets, hans tidehvarf var, om jag så får säga, Svenska snillets torneringstider. Men vid blott lek stadsnade det ingalunda, åtminstone hos honom sjelf. Hans själ var för stor för en lek utan allvar; han älskade den menckliga storhetens yttre tecken och ville att den skulle synas. Men man gör honom orätt, då man häraf slutar att han blott ville föreställa hvad han egentligen saknade. Den

som endast *spelar* en stor man, sannerligen hans roll är blott för en teaterqväll. Icke så djupt, icke så varaktigt som denne förunderlige man, griper han in i nationens och tidehvarfvets hjerta. De skenbara motsägelserna i GUSTAF III:s lefnad bevisa dock tydligen för en hvar, som vill inse det, att det icke var någon tomhet, som han utsmyckade, utan att hans iure väsende var äfven så rikt som dess yttre var mångfärgadt och skiftande; och samme man, som med ifrig beställsamhet anordnade en fest inom sitt hof, utsatte med köld sitt lif på slagfältet, och hämtade personligen den blodiga segern på Svensksunds vågor. Hans stora själ hade rum icke blott för hjeltens och statsmannens planer, utan äfven derjemte för konstens behag och för lifvets glädje. Han var en Herkulsklubba, omvirad med löf och rosor, han var som demanten, den fastaste af alla ädelstenar, men tillika den hvars yta spelar med de skönaste och rikaste färger. Jag vädjar till eder, M. H., till dem ibland eder, hvilka, så väl i de lugna, som stormiga skiftena af hans lefnad, närmast nalkades hans hjerta, — jag vädjar till eder att afgöra, huruvida någonsin tadlet gjutit sin galla öfver en större, en rikare själ. Jag lemnar åt eder att bevittna, hur han vedergällde sitt folks kärlek, hur han öfver allt på jorden älskade det Svenska namnet, hur han lefde för dess

ära

ära och dog — till dess förnedring. Jag lemnar åt eder att afgöra, huruvida det lof, som min beundran i dag egnar honom, bör tillskrifvas endast en ledamot af Svenska Akademien, och icke snarare medborgaren af det Svenska folk, hvars kärlek, hvars föresyn, hvars stolthet han var.

Grefve Oxenstjerna fattades som hvar och en annan af den store monarkens snille. Äfven hans åsigt i vitterheten, och hans enskilda tycken voro ej utan inflytande på den unge skalden. Men derjemte fästade han sig vid sin kungliga välgörare med en innerlighet, en hängifvenhet, som blott ett ömt och ädelt hjerta kan fatta. Han såg i honom ett slags högre väsende, som han väl vördade, men derjemte älskade med förtjusning. Allt ifrån början hörde han till dess förtroliga krets, utan tvifvel den snillrikaste umgängeskrets, som någonsin funnits i Norden, och der alldeles ingen annan rang gällde än snillet. Grefve Oxenstjerna fästades nu för alltid vid hofvet, der han icke blott af regenten, utan äfven af alla andra, var älskad för sin fromhet och sitt milda lynne, beundrad för sin flödande qvickhet och nästan outhärlig genom sin skaldegåfva. Denna seduare anlitas också ofta, kanske oftare än efterverlden skulle ha önskat. Emedlertid finna vi honom äfven under denna tid i statens högsta embeten.

Han upphöjdes till Svea rikets råd, efterträdde den berömde Creutz som kansli-president, åtföljde, såsom chef för utrikes ärenderna, konungen i första Finska fälttåget, innehade sedermera en plats i den under kriget tillförordnade regeringen, och utnämndes slutligen, kort före konungens död, till Riks-marskalk.

Men med GUSTAF III:s död var också solen försvunnen ur Grefve Oxenstjernas lefnad. Hans embete qvarhöll honom väl ännu för en längre tid vid hofvet, men han igenkände der ej mera sin ungdoms gudamakter. Äfven embetsbanan öfvergaf han, och endast som Ordens-kansler fortfor han att bekläda ett offentligt kall. Han drog sig allt mer och mer tillbaka i det enskilda lifvets lugn. Ack! vi veta alle, huru väl ändå bekymret hittade vägen till hans ensliga boning. I de sednare åren, i synnerhet efter förlusten af en älskad maka, ledde han i afsöndrad indragenhet, endast med sina minnen och sin lyra.

Jag hoppas att icke inför er, M. H., behöfva någon ursäkt för det ofullständiga i denna öfversigt af Grefve Oxenstjernas öden och politiska lefnad. Ty hvarföre skulle vi ej erkänna det? Det är icke Riks-marskalken, utan skalden Oxenstjerna, hvars namn går till odödligheten. Det var icke hans purpur, utan hans lyra, som utmärkte honom ibland er och inför nationen. En stor författare, i synnerhet en skald, borde

aldrig betraktas annorlunda än som en ande. Han är icke en *talande*, men endast en *röst*. Hans snille, det är han själf; hvad han verkar och bildar, det är hans lefvernesbeskrifning. — Alltså, hvad skönt han diktat, hvad hans sånger äro — detta är för efterverlden Oxenstjerna. Jag förekommer icke hennes dom. Endast det enskilda intryck, Grefve Oxenstjernas dikter gjort på mig personligen, vill jag här uttala; med den oskrymtade vördnad, jag är skyldig en stor man, men också med den öppna frimodighet, hvarförutan jag skulle rodna att träda fram inför hans ära.

Dagens Stunder af Oxenstjerna äro, efter den vanliga indelningen, ett beskrifvande poëm. Jag vet väl hvad man i allmänhet plär invända emot dylika indelningar. De räcka sällan till för snillet's skapelser, och vanligtvis förhåller sig poëtiken till poésien som natur-filosofien till skapelsen, eller som de döda bokstäfverna till det lefvande ordet. Beskrifvande kan dessutom hvarje poëm vara, så vida man härmed, som vanligt, förstår en målning af den yttre naturen; och det gifves i sanning ingen poëtisk form, för hvilken en sådan beskrifning är eller kan vara främmande. Men det är dock i sig själf något helt annat, om man till exempel i en

hjelte-dikt skildrar den yttre liflösa naturen såsom lokal för handlingen, eller om man gör själfva denna lokal till diktens hufvudämne. I förra fallet är naturmålningen en blott bisak, anbragt, liksom grunden på en historisk tafla, för de handlande personernas skull; i det sednare är den, liksom i ett landskapsstycke, det hvarvid uppmärksamheten egentligen fästes. Man kan i förra fallet beundra målningens lif och sanning, men endast liksom i förbigående och under det man borttryckes af handlingens fart; i sednare händelsen åter tvingas man att stadna inför den hvilande naturens bild, och betraktar vanligtvis de menckliga gestalterna, som här och der framskymta på taflan, endast som figuranter.

Denna den beskrifvande poësiens öfverensstämmelse med landskapsmålningen har redan länge varit insedd. Begge sysselsätta de sig med den så kallade döda naturen; begge tyckas de härigenom böra umbära de förmåner, som framställningen af lif och rörelse måste ge åt hvarje konstverk; begge voro de, ehuru af andra orsaker, vårdslösade af de gamle, hvilka ej behandlade dem som själfständiga konstarter. Därföre utmönstras de begge från den egentliga konstens område af flera, hvilka på sin höjd förklara dem för genialiska misstag. Och under det man bevisar detta, doppar Fahlerantz sin pensel i aftonrodnaden, och sammandrager hela

nordiska naturen på ett blad, och Oxenstjerna diktar *Skördarna* och *Dagens stunder*. I sanning, om detta är ett misstag, så har väl konsten aldrig skönare misstagit sig,

Men hvarföre skulle det vara ett misstag? Att den lefvande naturen, och i synnerhet den menskliga, utgör konstens högsta föremål är onekligt. För mensklig konst är naturligtvis menniskan sjelf det högsta, nemligen menniskogestalten för den bildande konstnären, och menniskans inre natur för skalden. Den döda naturen deremot är visserligen ej något ämne för konsten, så vida hon nemligen äfven under konstnärens händer fortfar att vara *död*. Men deri ligger just konstens hemlighet, att hon väcker den döda, och gjuter lif i den stelnade massan. För konstnären gifves egentligen ingen död natur. Hon är ej död, utan hon sofver. Lik den förtrollade prinsessan i fésagorna, slumrar hon i skogarnas djup, till dess befriaren kommer med sin talisman och löser förtrollningen. Under lätta täcken sofver en själ i materien. Materien är sjelf för konstnären ingenting annat än den fängslade andan. Därföre är för honom den yttre naturen blott en stor allegori öfver den inre, sinneverlden en urgammal hieroglyf öfver menskligheten. Icke hvad föremålet är, utan hvad det betyder, visar oss konsten; det är icke tingens kropp, utan deras själ, som hon målar. Just i förmågan att se

och framställa denna själ, detta inre lif hos tingen, består landskapsmålares och den beskrivande skaldens konst. Hon är en fysiognomik öfver naturen, som fattar och uttyder de stumma dragen. Endast på detta sätt bringas den yttre verlden i ett poetiskt förhållande till den inre, till människan; i stora symboler uttrycker naturen menskliga känslor, menskliga idéer, och till en anderöst ur djupet förvandlas den döda bokstafven på dess yta.

Att Grefve Oxenstjerna sjelf betraktat sin dikt på detta sätt, det bevisar, utom dikten sjelf, äfven hans yttrande i det korta företalet. Det heter der: "att hans afsigt ingalunda varit att inskränka sig till blotta beskrifningar, utan att teckna naturens förändringar i de synpunkter, under hvilka de, som afbilder af vår egen ombytthet, röja sig för den betraktande, och tala till hjertat likasom till ögat." För en sådan afsigt var också ämnet af *Dagens stunder* ett lyckligt val. Ty väl är dagen med sina omvexlingar en träffande bild af hela det menskliga lifvet. Från den första späda morgonlysningen ända till skymningen, till tystnaden och natten, som med de eviga stjernorna blickar ner öfver grafven, gifves det i sanning ingen af dagens tider, som icke förebildar människans särskilta åldrar och omvexlingar; och öfver det förgängliga lifvets text predikar hvarje qväll den bergade solen. Det är också, i min tanka, denna

stora natur-allegori, som utgör den egentliga, sammanhållande lifsprincipen i *Dagens stunder*. Borttar man, eller hvad som är det samma, öfverser man den, så återstår ingenting annat än en mängd af spridda tafloer, präktiga utan tvifvel, men likväl utan någon enhet och sammanhang; och hela den herrliga dikten ramlar tillhopa och fyller läsarens inbillning med idel fragmenter.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förklara *Dagens stunder* för ett allegoriskt poëm, i den bemärkelse man vanligen tar ordet. Man behöfver icke der söka någon särskilt andemening för hvarje vers, hvarje målning, som vanligtvis har sitt eget sjelfständiga lif. Icke i de enskilda delarna, utan i idén af det hela ligger det allegoriska. Sällan antydt, men alltid närvarande, går det obemärkt, liksom jordens axel genom jorden, hela dikten igenom och sammanhåller det hela. Och här af förklarar jag mig den egna känsla af harmonisk fulländning, af slutet fullständighet, hvarigenom en hvar, efter läsningen deraf, tycker sig stå, icke vid *dagens*, utan vid dagarnas ända, och tror sig ha sett en målning, icke af dygnet, utan af det menskliga lifvet.

Det är en gammal sägen inom konstläran, att konsten endast är en efterbildning af naturen. Detta är också utan tvifvel riktigt, så vida man dermed förstår naturen i sin idé,

icke i verkligheten. Ty hvarken målarens eller skaldens konst är ett blott inventarium öfver naturen; hon afskrifver ej verkligheten, utan hon förädlar den; hon är till sitt innersta väsende en realiserad optimism, ett förklaradt verldssystem, en transfiguration af menskligheten och naturen. Derföre igenkänner man i hvarje äkta konstverk väl föremålet sjelf, men föremålet sedt i en egen högre dager, sålunda som det afspeglat sig i konstnärens själ. Här af kommer det, att ett individuelt tycke af konstnären sjelf alltid åtföljer hans framställning äfven af det bekantaste föremål. Lik konungar präglar han intet annat mynt än det, som bär hans egen bild. Sålunda hade äfven Grefve Oxenstjerna ett eget sätt att betrakta den nordiska naturen. Det undföll honom ingen af dess egenheter; men de framskymta i hans målning, om jag så får uttrycka mig, liksom genom ett silfverskir. Det är väl den Svenska landtbygden, det är väl Vingåkers fräjdade trakter, med sina sjöar och lunder, som man igenkänner; men morgonrodnaden hvilar alltjemt öfver den förklarade nejden, der ligger ett rosenskimmer öfver det hela, som påminner om en sydligare himmel; det är som gräset vore friskare, luften varmare och himlen mera blå. Man tror sig vara, icke i det kulna Norden, utan i ett nationaliseradt Eldorado, fullt af glans och herrlighet. Med denna yppiga färgglans förenade

också Grefve Oxenstjerna vanligtvis en deremot svarande ståt i diktionen; och härigenom sker det, att hans målningar, oaktadt deras enkla och landtliga ämne, äro till större delen verkliga praktstycken. Jag påminner bland flera endast om målningen af morgonvindarne i första, af solnedgången i den tredje, och nästan hela den fjerde sången i *Dagens stunder*.

Men det är i sanning icke blott till inbillningen denna herrliga dikt talar; hon talar äfven och ännu mer till hjertat. Jag menar härmed ej blott sådana ställen, der skalden genom sjelfva sitt ämne omedelbarligen vänder sig till känslan och går rakt på vårt hjerta, som t. ex. i den rörande episoden om Stenbocks död, den väl svårligen någon läser utan det ömmaste deltagande och stilla tårar. Utan jag menar härmed den innerliga kärleken, den rörande längtan till landsbygden, till naturens stilla enfald, som röjer sig i hvarje rad, och i alla skaldens målningar gjuter en egen värma, en egen kraft att röra. Grefve Oxenstjerna älskade i naturen icke blott dess yttre skönhet, utan äfven, om jag så får uttrycka mig, sjelfva dess hjerta, dess höga lugn, dess medvetlösas oskuld, hela dess stora, dolda, blott för skalden märkbara, lif. Han betraktade henne icke blott med en älskares ögon, utan äfven och snarare som jag föreställer mig att en länge frånvarande son skulle betrakta en älskad mor,

den han sörjer att hafva öfvergifvit. Och här-
af kommer i alla hans framställningar den mil-
da, till hälften elegiska ton, som så lätt fin-
ner ett återsvar i hvarje käusligt hjerta. Här-
af kommer det egna rörande behaget af dessa na-
turmålningar, hvilka icke blott fågna ögat med
sin prakt, utan äfven hos åskådaren väcka en
stilla längtan, en öfvertygelse att han befinner
sig på en afväg, just derigenom att han aflägs-
nat sig ifrån eller glömt deras föremål.

Denna grundton, som går genom framställ-
ningen i det hela, hindrar dock ingalunda att
hvarje särskilt sång, efter sitt särskilta innehåll,
äger ett eget skaplynne. Huru frisk och ung-
domlig är icke hela den första sången! Huru
munter framdansar icke der den unga solen,
huru lätt spelar ej blodet i det nyvaknade lif-
vets ådror! Det är som morgondaggen ännu låge
qvar öfver den skimrande taflan, det är som
morgonvindarne blåste hela den herrliga sån-
gen igenom. Andra sången deremot, som väl
också i poetiskt afseende är den svagaste af
alla, har en tyngre och trögare gång. Det är
liksom skalden sjelf skulle ha lidit af middags-
hettan och qualmet, som han målar. Deremot,
hvilket obeskrifligt behag, hvilket stilla vemod
hvilas icke öfver hela tredje sången! Dessa öm-
ma klagande toner har skalden lärt af den näk-
tergal, han besjunger, dessa döende och dock
lifliga färger sprider endast den nedgående so-

len öfver ett menskligt sinne. Som en engels hviskning ur aftonrodnaden har alltid denna sång förefallit mig. Det är en stor elegi öfver den döende naturen, eller rättare, det är en serenad utanför den slumrande jordens fönster, det är en lång suck öfver det förslocknande lifvet. Och likväl är det ej denna, utan den sista sången, åt hvilken jag ville ge priset ibland alla; ty äfven i dikten är *Natten* dagens krona. Hvilken tafla, som omfattar bimmel och jord, huru mörk och dock hur präktig, huru lätta och genomskinliga alla dess gestalter! I början den hulda sömnen, som vaggar jorden till ro, och de fladdrande drömmarne; midtuti det präktiga månskensstycket, och vid slutet grafvarna, hvarur djupa, klagande röster uppstiga, Dessa dystra, högtidliga ljud tillhöra blott andestunden. Det är som man hörde på afstånd brusningen af underjordens floder eller slagen af den förbiflygande dödsangelns vingar.

Hvad som här blifvit anfördt om *Dagens stunder*, gäller äfven i allmänhet om *Skördarne*, endast i en större skala. Denna sednare dikt förhåller sig till den förra ungefär som sommaren till en sommandag. Ty en lärodikt äro *Skördarne* ingalunda, åtminstone ej i den bemärkelse man vanligen tar ordet. I hvarje lä-

rodikt, ehuru i öfrigt olika till uppställning och utförande, ligger dock alltid ett system af allmänna grundsatser och sanningar till grund för hela den poëtiska kompositionen; och skaldens problem är i detta fall väsendtligen, att med poëtisk frihet sammanbinda och framställa dem. I detta afseende äro Virgili *Georgica* ett med rätta beundradt mästerverk. Men i *Skördarne* förekommer det didaktiska blott tillfälligtvis och episodiskt; och der föreskriften mera bestämdt framträder, såsom i åttonde sången, den jag ville kalla en poetik öfver den yttre naturen, har hon äfven en helt annan afsigt än den man vanligtvis tillägger lärodikten. Jag skulle ej hafva nämnt denna omständighet, som i sig sjelf kan vara likgiltig, om jag icke med förundran hört mången som envisades, att i *Skördarne* se en Svensk Georgik, och således från början betraktade dikten ur en alldeles förvänd synpunkt.

Alltså, icke en lärodikt äro *Skördarne*, och böra ej som en sådan bedömmas. Men väl äro de en stor, utsägligt rik, landskapsmålning, hvars innehåll är den Svenska naturen, hvars ram är den nordiska himlen. Vill man nödvändigt benämna dem med ett känt namn, skulle jag helst vilja kalla dem en stor beskrifvande idyll. Idylliska äro deruti icke blott enskilda drag och målningar, utan äfven sjelfva hufvudinnehållet och grundtonen i hela fram-

ställningen. Ty idylliskt är allt det, som påminner om den önskan, som slumrar i djupet af hvarje oförderfvadt hjerta, att en gång från kulturens och förkonstlingens plågor återvända till ett enklare och naturligare tillstånd. Det är det förlorade paradiset som menniskan söker, och skalden förlägger det vanligtvis på landsbygden, der menskligheten ännu i hans ögon leker som barn vid naturens barm; ty landet är konstens, liksom barndomen är lifvets, idyll. Genom en lätt förklarlig förvillelse förkläder menniskan sina önskningar till dunkla minnen; och det finnes ingen som under lifvets plågor ej någon gång framsuckat de sköna orden:

Jag, äfven jag, var i Arkadien född —

ord, hvilka utgöra, om jag så får uttrycka mig, liksom inskriften öfver det menskliga hjertat. Häraf kommer väl också den förunderliga makt, som hvarje lyckad naturmålning har öfver känsliga sinnen. Det är som man deri igenkände en länge saknad hembygd; som voro de enkla gestalterna idel ungdomsvänner; alla våra barnomsminnen uppstå dervid liksom personligen, och räcka oss sina små händer, och se på oss med de klara, oskyldiga ögonen. Jag underställer hvar och en, som med uppmärksamhet läst *Skördarna*, om icke just detta är det intryck de qvarlemna i det hela, och om det icke förekommer en hvar som såge han fridens och

oskuldens englar alltjemt framskymta mellan den höga säden.

Skördarne äro en stor poëtisk komposition, men likväl i det hela sammansatt af skilda och liksom lösa taflor. Det är ingen egentlig handling, som sammanbinder dem; ty den fortgående skörden kan ej anses som en sådan, då skördemannen endast som ett kollektift begrepp framställes. Desto mera berömvärd är den konst, hvarmed skalden förstått att förena de särskilda delarna, och det inre sammanhang, som med en skenbar nödvändighet sammanknyter det hela, ifrån höbergningen i första sången ända till de landtliga bröllopen i den sista. Det är än en poëtisk betraktelse, härledd ur hufvudämnet och oförmärkt förande dit tillbaka; än en känsla omedelbarligen väckt af det beskifna föremålet och som med en naturlig öfvergång förlorar sig i ett nytt; än en berättelse framvuxen ur ämnet, liksom grenen ur sin stam, och öfverhöljd med diktens rikaste frukter. Ingenstädes märker man en lucka, ingenstädes förekommer det som dessa taflor någonsin varit åtskilda. Som en stor blomsterkrans ligger det hela framför oss; men tråden, som sammanhåller den, är bortgömd under de skiftande bladen.

Det bör emedlertid icke nekas, att denna enhet är mera skenbar än verklig. Den ligger, som den i dikter af denna art måste, egentli-

gen i skaldens egna känsla, i hans uppfattande och behandling af ämnet, den är, med ett ord, lyrisk. Det har lyckats honom att undångömma det fragmentariska i sitt ämne: att helt och hållet upphäfva det, var omöjligt. En naturlig följd härutaf är det, att i *Skördarna* de särskilda skönheterna mera än annorstädes utgöra det helas. Det slags kritik, som i hvarje konstverk endast ropar på det hela och öfverser eller föraktar all enskilt förträfflighet, förekommer mig äfven så ensidig och följaktligen äfven så falsk som den, hvilken allt jemt hänger vid det enskilda, ofta tillfälliga, och aldrig höjer sig till någon allmän öfversigt. I hvarje poëm är visserligen den poetiska idén hufvudsaken, men ingalunda idén i sin nakna allmänhet, utan idén fullklädd och individuelt lefvande; och intet konstverk, som förtjenar sitt namn, är en blott färglös handteckning, utan alltid tillika en utförd målning. De enskilda skönheterne i *Skördarna* äro väsendtligen af samma art, som dem vi redan anmärkt i *Dagens stunder*. Det är samma inbillningens prakt, samma glänsande skildringar, samma ståt af bilder. En sådan praktmålning, som (för att anföra blott ett exempel) målningen af solen i tredje sången, dess uppgång och verkningar i naturen, har väl svårigen den Svenska vitterheten att uppvisa. Denna kärlek till det lysande och präktiga möter oss öfverallt i den Oxenstjernaska poésien. till

och med der man minst skulle väntat det, till exempel då hon målar blommorna. Hvilket känsligt hjerta älskar dem icke, dessa solens barn, dessa morgondrömmar af den slumrande jorden; och med innerlig kärlek fästade sig äfven *Skördarnes* skald vid dem, liksom igenfunne han i denna blomsterverld sin egentliga hembygd, den sköna natursymbolen af sitt eget snille, som skiftar i alla blomstrens färger och är landtligt och oskuldsfullt likasom de. Men huru skimrande målar han dem icke! Det är som den Svenska jorden ej erbjöde dem åt honom nog präktiga. Han hämtar dem i sin dikt från de aflägsnaste stränder, för att förnöja sig af deras åskådande och framställa deras färgprakt. Jag påminner endast om det rika blomsterstycket i sjette sången, eller der han på ett annat ställe låter den gamle sjömannen förtälja alla de under ur växtriket, dem han sett på främmande kuster, likasom missnöjd med att Sverige ej erbjöd dem åt hans målning. Glansen af en sydligare sol hvilar också omiskänneligen öfver dessa herrliga taflor. Till en varmare sol, till en yppigare natur, till rikare färger längtade också alltjemt den Oxenstjernska sångmön. Nästan blott af ett lyckligt misstag tyckes hon hafva förvillat sig till Norden, der hon endast med rikedom af sin inbillning kunde uppfriska naturens mattare färger.

Men

Men Sångmön, helst den landtliga, måste som oftast aflägga sin strålkrona; och midt ibland all ståt och herrlighet möta vi i *Skördarna* alltjemt drag af den enklaste natur, af den mest intagande idylliska ljufhet. Sådan är t. ex. i andra sången den lefvande målningen af höbergningen, der landtflickorna än öfverhöljas af det fallande höet, än hastigt nedsjunka i dess lösa bäddar. Det är icke blott den träffande sanningen, icke blott naturen, som man älskar att igenkänna i dylika målningar, utan äfven och ännu mera den landtliga enfalden, den glada oskulden, som icke vet af sin egen helighet, icke en gång anar att hon härstammar ifrån himmelen. Och hvilket herrligt idylliskt drag är det icke, när i samma sång, barnen, utestängde från ungdomens lekar, taga sin tillflykt till de gamle, och den unga värlösheten söker sig ett skygd hos den föråldrade. Hvilken skön, patriarkalisk bild af det uppväxande släktet, församladt omkring det bortgående, af oskulden, som med knäppta händer lyssnar till den grånade vishetens stämma!

Det är på drag som det nyssnämnda, som man igenkänner icke blott Skaldens uppfinning utan äfven hans hjerta. Sålunda diktar ingen annan än en ren själ, som i dikten uttrycker sitt innersta oförderfvade väsende. I *Skördarna*, liksom i all verklig poësi, är dikten

blott en öfversättning af hjertat, hvarje bild svarar mot en känsla, och fantasiens skimmer är som gräset, hvilket växer högst och friskast, der en källa gömmer sig på djupet. Men äfven utan all bild, och framställd i sin oprydda skönhet, rör oss ett ömt och välvilligt hjertas känsla. Det är också denna hjertats fromhet, denna öppna välvilja, denna ömhet, som omfattar hela människoslägtet, som i *Skördarna*, mer än hela bildståten, väcker, icke vår beundran, men vårt deltagande, och tvingar oss, äfven der vi kunde hafva något att påminna emot skalden, att likväl älska människan. Jag borde ej anföra några exempel härpå, ty de förekomma öfver allt och likväl aldrig för ofta. Men hvilken påminner sig icke i tredje sången, midt i en målning af skörden, axplockningen och den rörande uppmaningen till de förmögnare att lemna något qvar för den fattige, för honom,

*som plockar, blott att lefva,
med fattigdomens rätt vår rikdoms öfverlefva?*

Eller i fjerde sången den ädla ifver, hvarmed skalden förmanar sina likar till mensklighet och ett mildt behandlande af deras underhafvande, och yrkar en jemnlighet hämtad icke ur statsläran för dagen, utan ur sitt eget hjerta? Huru öm är icke hans klagan vid Scheffers graf, huru hjertligt prisar han icke sin störste medtäflare, Nordens idyll, den herrlige Creutz? Med

hvilken värma talar han icke i sjette sången de förtryckte negerlafvarnes sak? Det är som vi såge en hvitklädd Genius stå och läsa välsignelsen öfver nattens söner, med den ädla harmen målad i sitt anlete öfver deras tyranner. Men ack! det är blott med återhållna tårar, som han predikar mildhet för barbarerna, det är med en dufvas vrede, som han ifrar emot våld och orättvisa. Ty hans stämman var gjord till att bedja, icke till att hota; och i hans fromma själ antog vreden sjelf ett anseende af mildhet. Skalden målar sjelf i sjunde sången hela sitt sköna inre, denna ömma, lättrorliga känsla, som alltid är färdig med hjälpen, innan hon ännu hunnit öfverväga, om den var förtjent, och alltjemt bedragen, likväl alltjemt vill göra godt; detta hjerta, med ett ord, fullt af kärlek och öfverseende,

*som älskar, glömmande otacksamhetens fara,
sitt slägte som det är, ej som det borde vara.*

Och när han i åttonde sången besjunger den Vises ålderdomshvila i sin fosterbygd, igenkänner man lätteligen deruti hans egna hemligaste önsknningar. Denna rörande klagan öfver verdens vrånga omdömen, som i dygdens ömhet ej ser annat än svaghet, denna hjertliga fromhet, som

ännu ej hata kan de trolösa hon skyr;

sannerligen man målar dem icke med så träffande drag, utan att hafva tagit färgerna der-

till ur sitt eget hjerta. Med ett ord, *Skördarne* äro en skön själs fortgående bekännelser, de äro diktade äfven så mycket med hjertat, som med snillet. Och häraf kommer det utan tvifvel, att man kan läsa mången dikt, der man äfven så mycket, och hvarföre skulle jag ej säga det, äfven mera beundrar skaldens konst än i *Skördarna*; men svårligen lär man kunna läsa någon, efter hvilken man mera älskar författaren, eller någon, som i läsarens sinne qvarlemnar ett ömmare, ett mera rent menskligt intryck.

En egen uppmärksamhet förtjena episoderna i *Skördarna*. Jag har redan förut nämnt den konst, hvarmed de till större delen äro sammanväfda med det hela. Det märkvärdigaste härvid är den genialiska lättheten, sjelfva den organiska böjlighet, om jag så får säga, hvarmed de sluta sig både till det föregående och det efterföljande. Men dessutom hafva flere af dessa episoder för Svenska läsare ett eget behag derigenom, att deras ämne är hämtadt från våra gamla minnen. All forntid är, som vi förut anmärkt, redan ett halft poëm: de stora skuggorna äro, äfven utan konstens åtgärd, poetiska gestalter, och för den, som lyssnar der till, klingar af sig sjelf en harpa ur hvarje graf. Men af det förflutna räkna vi närmaste skyldskapen med det inhemska: och af alla ämnen för skalden äro derföre de nationella de naturligaste och de som säkrast och kraftigast träffa

läsarens inbillning och hjerta. Af denna beskaffenhet äro i *Skördarna* den sköna berättelsen om våra förfäders nomadiska lif och om de gamla Upsala-konungarna i första sången; och i den fjerde den åldriga, kanske alltför sentimentalt utförda sagan om Disa, och minnena af Nordens fordua skalder. Men vördnad igenkänner man dessa ljud från en förgången hjeltetid; och man finner det både naturligt och rörande, att dessa Svenska ättehögar, i dikten, likasom i naturen, stå midt ibland de Svenska skördarna. Men den skönaste icke blott ibland episoderna, utan äfven efter min känsla, kanske det skönaste i hela poëmet, är berättelsen i femte sången om sjöfartens ursprung. Huru rent poëtiskt är icke hela denna herrliga dikt både tänkt och utförd! Huru kär blir oss icke, äfven efter den korta bekantskapen, denna Ofion, som med kärlekens förtviflan störtar sig i floden och åtminstone vill dö med den älskade, som han icke kan rädda! Det är ett träffande drag af qvinnlighet, att Eurynome, ehuru en född gudinna, likväl ej kan afhålla sig från fåfångan att pröfva sin älskare. Undret, som plötsligen förvandlar trädstammen till en båt, upphör att längre synas ett under; det blir nödvändigt, det hade varit en orättvisa af de eviga gudarna, om de handlat annorlunda. Och när den räddade flickan förklaras till en gudomlighet, när hon till brudskatt skänker hafvet

åt den älskade och hans slägte — då är den präktiga gåfvan ingalunda för stor; ty kärleken räknar blott med oändligheter, och gåfve, om han kunde, aldrig mindre än en himmel eller en jord. Och sedermera hvilken värma och innerlighet i framställningen, hvilka verser som de voro diktade i himmelen! I sanning, den som läser denna sköna sång utan den innerligaste förtjusning, utan glad stolthet att detta är den Svenska Sängen, för honom, hvem han ock må vara, är åtminstone diktens helgedom slutet för evigt.

Hvad man annars mest plär beundra i *Skördarna* och hvarvid äfven författaren sjelf tyckes hafva fästet mycken vikt, det är den jemna värdighet i uttrycket, den fulländade elegans, hvarmed han, efter Virgilius uttryck, förstått

att sitt ämne

fatta i värdiga ord och besjunga det låga med heder. Det är lätt att inse, hvilka svårigheter detta måste hafva erbjudit åt författaren, som också i företalet beklagar sig "att den nya vitterhetens och belevnenhetens tungomål utesluter från det högre umgängets ton de flesta af bygdens bilder, talesätt och namn; det nekar behag och värdighet åt dess uttryck; dess sanning synes ohyfsad, dess språk obeprydt som dess hyddor." — Emedlertid, utan att vilja räknas till de poetiska Cynikerna, och med tillbörligt ogil-

lande af råheten, som är lika förkastlig i konsten som i lifvet, skulle man väl mot denna smakens grannligheten kunna anföra mer än en betänklighet. Man skulle t. ex. kunna fråga hvarföre i allmänhet något naturföremål, så framt det icke för det oförderfvade sinnet är äckligt och motbjudande, skulle i konsten kunna anses för lågt eller ovärdigt. Ty består icke konsten, i denna mening, just i ett förädlande af naturen? Är icke hvart och ett föremål just genom den poëtiska framställningen nobiliteradt? Har något föremål i sig sjelft en annan ädelhet, än den som konstnären ger det? Är det ädla i esthetisk mening något annat än det idealiska i form eller uttryck? Man skulle vidare i afseende på uttrycket kunna fråga, hvad det poëtiska språket egentligen har att göra med den så kallade högre umgängestonen? Äro icke snarare dessa begge enligt sin natur hvarandra alldeles motsatta? Ty all poëtisk framställning är individuation, är bild, är sinnlig bestämdhet. Den högre umgängestonen deremot söker det allmänna. Dess förfining består egentligen i en afslipning af det enskilda, det sinnligt bestämda. Man kunde säga, att bilden är afnött, innan den hinner upp till dessa högre kretsar. Blott hvad som förflygtigar sig af språket, stiger så högt. Man målar der, om jag så får säga, helst med vattenfärger. Därföre, hvilka företräden man också tillägger den högre umgän-

gestonen, poëtiska äro de åtminstone icke; och för hvarje vitterhet är det utan tvifvel en olycka, om denna ton hinner stadga sig såsom norm för den poëtiska framställningen. Hvad den härigenom kunde synas vinna i elegans och värdighet, det förlorar den åter mångfaldigt i åskådlighet, i lif, i träffande sanning. Det är icke nog att skalden härigenom ouödigtvis beröfvar sig sjelf den bästa och mest talande hälften af språket, och i frivillig fattigdom idkar den rikaste konst på jorden; det är icke nog att uttryckets påstådda värdighet så lätt öfvergår till stelhet; men hvad som är väsendtligare, dikten antar härigenom sjelf ett utseende af inskränkning, af armod, ja af köld, som måste vara vidrigt för hvarje poëtiskt sinne. Häraf kommer väl också icke blott det afmätta, bildlösa, förbleknade i uttrycket, som man icke utan skäl förebrår fransyska poésien; utan häraf, snarare än af någon brist på känsla, kommer äfven den kyla, som går genom flere af dess berömdaste verk; häraf kommer det att så många af dess konungar tyckas bo uti ispalats. Man skulle slutligen, med användande af allt detta, kunna fråga, om icke i *Skördarna* mången målning skulle ha utfallit både rikare och varmare, om icke en för långt drifven grannlagenhet derifrån hade utplånat kanske de mest talande dragen? Men härtill kunde man också å andra sidan med skäl svara, att *Skördarnas* skald till en stor

del just genom sitt efterdöme vederlagt dessa smakens betänkligheter och anfört svårigheten just för att visa huru den kunde besegras. Man kunde svara, att han verkligen ej ansett något föremål för ringa att besjungas; och som bevis härpå kunde man t. ex. anföra den träffande, naturfriska målningen af mälden och mälningen i sjette sången. Man kunde svara att den prydighet som röjer sig i dessa och dylika taf-
lor, egentligen ej är något annat än återskenet af skaldens eget poëtiska sinne, som hade en medfödd ädelhet och ryckte allt, äfven det lägsta, upp till sig. Man kunde slutligen, i afseende på språket och framställningen, svara, att uttryckets värdighet dock i sig själf är en poëtisk dygd, såsom motsatsen af det låga, och att den blir ett fel endast så vida, som den ej vinnes utan genom uppoffring af väsendtligare fordringar. Man kunde svara, att den högsta fullkomlighet i poëtisk diktion vore den, som förenade uttryckets adel med dess frihet, dess värdighet med dess sinnliga liflighet; och exemplen härpå kunde man till en stor del hämta ur *Skördarna*.

Ty hvad är det hos de fleste annat än versens och språkets skönhet, som gjort *Skördarna* och den Oxenstjernska Sångmön i allmänhet så berömda? I vårt land läser man ännu merendels alla större dikter blott styckevis. Man upplöser hjeltedikten i romanser och

sorgespelet i elegier. Det hör icke hit att undersöka, huruvida man bör söka orsaken härtill i ett i allmänhet mindre utbildadt poëtiskt sinne, eller kanske rättare i nationens kända, uteslutande tycke för det lyriska, som sammantränger hela den poëtiska världen inom några få strofer. Ännu mera afvikande från ämnet vore det att vilja efterforska grunden till detta tycke sjelf. Ligger den icke till en betydlig del i sjelfva den natur, som omger oss? Är icke bergsbygden med sina dalar och strömmar naturens lyrik, liksom det mildare slättlandet med sina lugna floder är dess epos? Många af våra fjälltrakter äro verkliga natur-dithyramber, och menniskan diktar gerna i samma toner, som naturen omkring henne. Det synes mig åtminstone märkvärdigt, att det gamla högpöetiska kämpelivvet i den egentliga Norden sällan uttalade sig i en dikt annorlunda, än som en krigssång, och först under en sydligare himmel framträdde i en lugnare och mera fullbildad episk gestalt. Går icke ett lyriskt drag genom hela Svenska historien? Äro icke de yppersta representanterna af nationallynnet hos oss, så väl i äldre som i nyare tider, snarare lyriska än episka karakterer? — Dock, anledningen må vara hvilken som helst, så mycket är åtminstone visst, att hvart och ett poëm af större omfattning vanligtvis bland oss endast fragmentariskt bedömmes. Eller som är det

samma, man ser mera på delarna än på det hela, och i delarna åter mest på diktionen. I denna söker man skönheten; man öfverser innehållet för formen. Så ensidigt också detta är, så ligger likväl en riktig känsla till grund härföre, den känslan nemligen, att i poésien stilen ingalunda kan vara ligkigilltig, och att den, som brister i det lättare tekniska, nödvändigt äfven måste brista i det svårare väsendtliga. Stilen, säger en berömd författare, är menniskau sjelf. Därföre kan väl en prosaisk obetydlighet inrymmas och gömma sig i en poetisk diktion; men en dikt af stort poetiskt värde, som ej tillika ägde uttryckets skönhet, känna vi ännu ej, från Iliaden till *Skördarna* räknadt. Icke en gång versifikationen, i sin inskränktaste bemärkelse tagen, är en blott mekanisk färdighet. Den kan utbildas, men ingalunda läras genom öfning, ännu mindre genom regler; och versläran är i detta hänseende äfven så negativ som konstläran. Hvarje skön vers är såsom sådan redan ett konstverk i smått. Han är ej smidd, utan gjuten. Icke mekaniskt sammansättes han, utan organiskt växer han fram ur skaldens bröst, när ingifvelsen kommer, likasom blommorna växa ur jorden, när vårsolen värmer henne. Sålunda är i *Skördarna* diktionen i allmänhet bildrik och blomstrand; men dessa blommor äro ej mödosamt planterade i en ödemark, utan det är skörden sjelf, som står i

blomma på en gång och väger för vinden och gjuter sitt doft öfver fälten. Således är nästan hvarje vers så lätt och sirligt bygd, som en Korinthisk pelare med sina Akanthusblad; men den är tillika en klingande Memnonsstod; och detta välljud är här så mycket mera märkvärdigt, som det förekommer i en versart, der man, efter nu gängse föreställningar, ej borde söka det.

Det är icke min mening att försvara Alexandrinen emot de tillvitelser, man i sednare tider gjort den. Dess alltjemt på samma ställe återkommande takthvila, hvilken liksom skär tanken itu, ger honom visserligen ofta en trötande enformighet. Men deremot är han också fast och bestämd, han har en jemn och symmetrisk gång, och bygger, om jag så får uttrycka mig, liksom en jernbrygga för tanken. Derröre är han för reflexionspoësin, der betraktelsen är det herrskande elementet, en passande form; och de flere mästerstycken, vår vitterhet kan uppvisa härutaf, skulle väl svårligen i ett annat versslag haft samma kraft och eftertryck, eller fäst sig med så bestämda drag i själen. Men dertill med, hvad som härvid är viktigare, har Alexandrinen en värdighet, ja en högtidlighet, som för beskrifningen är af vigt, emedan den ger henne prakt och upphöjning. Han smyger sig ej efter sitt föremål, men han utbreder och qvarhåller det för ögat. Han är ett

bättre organ för målningen af den hvilande än den rörliga naturen. Jag anför ej detta för att förringa andra, utan tvifvel rikare och friare, versarter, men endast för att göra rättvisa åt en versform, hvori flere af våra skönaste dikter äro författade, och hvilken har sina egna förmåner, för den nemligen, som förstår att begagna dem. Men just detta sistnämnda är också hufvudsaken; ty icke blott instrumentet, utan ännu mer den, som spelar det, bestämmer tonen. Och häraf kommer det, att en enda vers i *Skördarna*, oaktadt den eutoniga formen, ofta synes mig ha ett skönare välljud än mången hel modern klangdikt, som egentligen är anlagd på musikalisk verkan, och som äfven, genom den vanliga tomheten på innehåll, är att betrakta, mindre som ett poëm, än som ett blott musikaliskt thema.

Hvad man med mera skäl skulle kunna anmärka emot versifikationen i *Skördarna*, äro de ofta förekommande prosodiska oriktigheterna. Utan tvifvel äro de stundom med flit anbragte, för att bryta entonigheten och bilda Svenska Alexandrinen till någon likhet med den Fransyska, der takten snarare är anapestisk än jambisk, och föga afseende göres på ordens verkliga accent. Men en entonig vers synes mig dock bättre än en upplöst, och den frihet, man på detta sätt vinner, öfvergår lätteligen till regellöshet. Språket sjelft hade väl också någon

gång kunnat vara renare. Grefve Oxenstjerna älskade Fransyskan, och dess egenheter framträda stundom på bekostnad af motsvarande talesätt, dem vårt eget språk kunnat erbjuda. Af samma orsak förklarar jag mig äfven de långsträckta participialiska konstruktionerna, hvilka egentligen ej tillhöra Svenskan, och en deraf följande tyngre och trögare periodbyggnad. Men allt detta är dock idel obetydligheter. Väsentligare deremot kunde andra betänkligheter synas. Jag har redan antydtt den svårighet, som ligger i sjelfva ämnet. Men äfven i afseende på utförandet kunde väl en och annan anmärkning äga rum, icke blott emot *Skördarna*, utan äfven mot den Oxenstjernska poésien i allmänhet. Dit hörer t. ex. den omständigheten, att skaldens inbillning, så rik och lysande den i allmänhet är, kanske just derigenom ej alltid tillbörligen åtskilt prydnad från grannlåt, det präktiga från det blott prålade. Hit hörer vidare, att känslans ömma vekhet kanske någon gång kunde synas öfvergå till en veklighet, den mindre finkänsliga eller, om man så vill, friskare naturer kunde anse för sentimental mattet. Hit hörer slutligen den omständigheten, att skalden, hvars blick mera var rigtad på den yttre än den inre naturen, väl till fullkomlighet kunde framställa den förra, men i allmänhet lyckades mindre, då han skulle måla den sednare. Häraf kommer det, att den långa be-

rättelsen om Alfred och Virginia, som, alltjemt afbruten, alltjemt återkommer i *Skördarna*, går som en töckengestalt genom hela poëmet. Personerna deruti, liksom i episoden om Alfred och Camilla i *Dagens stunder*, kunde synas alltför allmänt, alltför flyktigt tecknade, för att väcka eller bibehålla något deltagande. Ty af alla gestalter är den menskliga den som minst är att skämta med för konstnären. Den måste målas träffande eller utelemnas; och mången kunde tycka att i *Skördarna* skalden kanske gjort bättre, om han tecknat dessa figurer, liksom landskapsmålare pläga, med bortvända ansigten.

Jag har länge, kanske alltför länge, uppehållit mig vid *Skördarna* och *Dagens stunder*. Men dessa begge poëmer äro också i flera afseenden de viktigaste af Grefve Oxenstjerna; och de väsendtligaste elementerna af hans poetiska snille framträda i dem på det bestämdaste. Jag kan därför fatta mig så mycket kortare i afseende på de öfriga.

Det mest berömda ibland dessa är den bekanta sången öfver *Hoppet*. Grunden för det hela är ett personifieradt begrepp, och dikten alltså allegorisk. I en högre bemärkelse är väl egentligen all poësi till sitt ursprung allegorisk. Ty det sköna som den söker, hvad skulle det

väl vara annat än symbolen af en högre verldsordning? Hvad skulle väl konsten vara i allmänhet annat än den sinnliga, bildande framställningen af en evig urbild? Men här är det idén, som i sinnlig gestalt stiger ner från himlen; i den vanliga allegoriska dikten åter, är det begreppet, som sträfvat upp från jorden. Men det förråder ej sällan sitt prosaiska ursprung, och i den gestalt det antar bor ej alltid en lefvande ande. Men deremot i *Hoppet* glömmes man begreppet för dess yttre form; ty den sköna gestalten har icke som en död massa växt öfver det, utan som en lefvande kropp har han växt tillhopa med detsamma. Det är derföre i denna dikt icke blott det träffande och sinnrika i allegorien, som bör beundras. Det är icke blott sådana drag, som det med rätta berömda, att *Hoppet* bygger sitt tempel på spetsen af en nytänd måne. Utan det är äfven och ännu mera sjelfva de himmelska figurernas lätta och luftiga bildning. Man skulle säga att de äro väfde af ether och morgonrodnad, att de äro målade genomskiuliga. Eller rättare, de äro ej målade, de äro framandade på en spegelyta. Sådant är *Hoppet* sjelf med himlabågen omkring sitt hufvud, sådan är äfven hela dess flygtiga hofstat, *Drömmarna*, *Begären*, *Nöjena* och *Kärleken*. Man ser lätt på dem, att de (efter hvad skalden säger) ej låta

fästa

fästa sig i band, utan försvinna, när man vill trycka knuten till. Med ett ord, icke blott Hoppets spegel (efter skaldens uttryck) utan äfven Diktens egen hänger här dallrande på ett silkessnöre; och de etheriska varelserna dansa fram och tillbaka deruti. Hela stycket är en verklig *sommarnattsdröm*, en syn i molnen; och efter snart fyratio års förlopp, efter allt det sköna, som Svenska poésien under denna tid frambragt, står det ännu på sin luftiga höjd, ensamt och utan like i vår vitterhet.

Sången öfver *Ödet* behandlar ett svårt ämme. Hvarken genom arten af sitt snille eller sin bildning var Grefve Oxenstjerna stämd för det slags reflexionspoësi, som här varit på sitt ställe. Det fattas visserligen icke detta poëm flera träffande drag och enskilda skönheter; men de synas mig falla som blixtrar i natten, och man ser dervid egentligen ingenting annat än — mörkret. Det hela är för tungt, för dunkelt; det flyter tillsammans för läsarens ögon, utan att kvarlemna någon klar bild i hans sinne.

Så mycket skönare synes mig deremot det äldre poëm, som i en sednare omarbetning är bekant under namn af *Oskuldens religion*. Ty här framställer skalden i förunderlig klarhet hela sin milda lefnadsvishet, hela sin åsigt af det menskliga lifvet, i dess högsta och viktigaste förhållanden. Här är den Evige och hans råd-

slag icke något föremål för hans forskning; icke med tankan vill han fatta det oändliga, utan med det rikare hjertat; han vill icke begripa dess väsende, men endast älska och tillbedja dess godhet; ty begreppet är armt, men kärleken är himmelens faddergåfva till jorden, och ovansklig som sitt ursprung. Jag lemnar åt dagens Vise, som så lätt förklara menniskan och naturen, att förakta detta resignationssystem såsom alldagligt och ovärdigt deras filosofiska höghet. Men, man tänke i öfrigt huru som helst om vettenskapens ofelbarhet: så mycket borde man åtminstone medgifva, att den metafysiska flygsand, som nu från alla håll blåser in i poesien, och lägger sig snart öfver alla dess blommor, man borde medgifva, säger jag, att den åtminstone *der* är en främmande tillsats. Ty icke tingens rot, som växer i mörkret, utan deras blomma, som sträfvar uppåt emot ljuset, skall skalden fatta. Icke på det molnklädda Sinai skall han stiga, der lagen utgifves, utan på Thabor, på mensklighetens förklaringsplats, skall han stå, och med fria blickar se ner öfver det skiftande lifvet. Och der står han också, hela den ofvannämnde sången igenom, och uttalar endast fridens och oskuldens ord. Huru ren och öppen ligger icke här hela hans sköna själ både för Gud och menniskor! Det är omöjligt att utan den djupaste rörelse höra, huru ömt han förmanar till broderlig kärlek och för-

dragsamhet, huru varmt han ber äfven för de vilseförda, huru skönt han vill, med välviljan emot hela sitt slägte, afbetala något på sin skuld till den eviga Godheten. Det ligger ingen stolthet i hans önskan att dyrka Gud med sina gerningar, men väl ligger det något himmelskt i den fromma undergifvenhet, hvarmed han förtröstansfullt anförtror sig som ett barn i hans händer. Hela sången är, med ett ord, diktad i kristendomens skönaste anda. Jag ville, för att låna en bild ur bibeln, kalla den för poësiens *bergspredikan*. Ty så rent strömmar lifvets vishet endast från gudavigda läppar, så fromt utgjuter sig intet annat än ett helgadt hjerta. För mig åtminstone har denna sång alltifrån barndomen haft ett obeskrifligt behag; och jag är glad att jag ännu ej växt ifrån min barndoms tycken; jag är glad att jag ännu ej kan läsa detta stycke utan innerlig rörelse, utan att sucka en välsignelse öfver den fromme skaldens aska.

I nyssnämnde poëm hade Grefve Oxenstjerna också funnit ett ämne, som för arten af hans snille var mest passande. Ty icke med brusande häftighet, utan med jemn och stilla ingivelse fattade han vanligtvis sitt ämne, och utbredde sig deröfver, som en flod öfver slätten. Deremot den mäktiga hänförelsen, hvilken liksom i en brännpunkt samlar alla snilletts strålar, som mindre lyser än ljungar, mindre är en som-

marsol än ett sommarsolstånd — denna saknade han. Derföre lyckades han mindre i de högre lyriska arterna; och *Odet öfver Gustaf Adolfs död* torde väl bättre försvara sin plats som en allegorisk scen, än som ett egentligt ode. Äfven i den annars sköna *Imitationen efter Horatius* är snarare diktionen än andan rent lyrisk.

I berättelsen om *Disa* skulle man kanske önska, att skalden mindre misskänt det romantiska, som ligger i denna gamla folksaga, och som så lätt kunde ha erbjudit en annan behandling än den nu varande half-ironiska. Det är liksom skalden hade, jag vill icke säga, blygts, men likväl hemligt lett öfver sagans enfaldighet. Men då denna ton en gång var vald, så måste man erkäuna, att den med en mästaress förmåga är utförd. Framställningen har ett sådant lif och åskådlighet, de särskilta delarna, t. ex. Disas uttåg från Venngarn, äro utmålade med så friska och yppiga färger, det hela har en sådan rask och lefvande gång, att jag aldrig kan betrakta det utan att tro mig se poësiens Gratie, som med skälmska blickar och grop i kinden dansar personligen framför mig. Äfven i tekniskt afseende hör detta stycke till de mest fulländade, som Grefve Oxenstjerna diktat. I lättare, skönare verser har aldrig Svenskan rört sig, icke en gång hos Kellgren sjelf, och det odelade bifall, detta poëm vunnit, torde väl

just i denna omständighet ha sin grund hos de flesta läsare.

Men just denna versens flytande lätthet, som så angenämt intar oss, äfven för skaldestycken af vida mindre poëtiskt värde än Disa, är i annat afseende ofta en olycka för författaren. Ty man slutar gerna af versens lätthet till den ringa möda, den bör hafva kostat; och det minsta man, som vän eller bekant, tycker sig kunna begära, är hvad man kallar en bit vers. Det bästa härvid för poëten vore utan tvifvel att alltjemt neka; ty visserligen är skaldens verld något helt annat än sällskapsverlden, visserligen är sångens gåfva för hög, för sällsynt, att förslösas på obetydligheter. Men skalderna, äfven de störste, äro vanligtvis ett tjenstvilligt, oförargeligt slägte, och mången ger heldre en dålig vers än ett afslag. Ty ingifvelsen låter icke beställa sig; och när man har formen utan synnerlig möda alltjemt till hands, förledes man lätt att ej akta så noga på hvad man nedlägger uti den. Det låg icke i Grefve Oxenstjernas lynne att neka en önskan, den han kunde uppfylla, och hans förhållande inom ett hof, der vitterheten älskades med passion af regenten, och af de öfriga åtminstone som ett mode, tvingade honom ofta att i egentlig bemärkelse sjunga för dagen. Deraf den förvånande mängd af tillfällighetsstycken, dem han, helst i sina yngre år, strödde omkring sig med ett slöseri,

som hos hvar och en mindre rik Genius skulle hafva varit oförlåtligt. Endast den minsta delen af dessa finnes upptagen ibland hans skrifter, och bland dessa äro väl *Skaldebrefven* i poetiskt afseende de viktigaste. Emedlertid förråder sig äfven i dem deras tillfälliga ursprung. Man igenkänner väl i dem sångmön, men sångmön i sin vårdslösaste morgonklädning. Större delen af dem rör sig kring ämnen gripna ur det alldagliga lifvet, dem skalden icke ansett mödan värdt att i högre och egentlig mening behandla poetiskt. Det är än en halfkomisk klagan öfver egna bekymmer, än en flygtig målning af löjligheterna för dagen, än, och oftast, en blott kompliment, eller rättare en kedja af komplimenter, visserligen med en lycklig och ofta sinnrik vändning, men sagde, som det synes, snarare af vännen eller hofmannen, än af skalden. Tonen är i allmänhet jolrande, men formen kanske icke alltid så lätt, som man af det flygtiga innehållet skulle väntat. Korteligen, dessa dikter äro till större delen snarare att anse som *bref från en skald*, än som egentliga *skaldebref* i högre mening; det är snarare snillets umgängesspråk, än dess sång, som man hör uti dem. Emedlertid förer denna flod äfven sin poetiska gullsand. Sådan är t. ex. i brefvet till Toll den med sann poetisk glättighet utkastade målningen öfver skaldens egen död och begrafning. Sådan är i brefvet till Fröken Uggla den

burleska beskrifningen om lefnadssättet i Finland, i motsats emot hoflifvet. Sådan är i brevet till Hagström den snillrikt fantastiska teckningen af Manilla, dess öden och förvandlingar. Men hvad som så väl i detta skaldebref, som i de flesta af Grefve Oxenstjernas flygtiga dikter fäster läsaren, det är det glada skämtet och den lefvande qvickheten. Han hade dessa gudabarn alltid tillhands, icke blott i umgänget, utan äfven, så snart han ville, i sången. — Det har varit en tid i vår vitterhet, då man öfver höfvan uppskattade qvickhetens värde, och ville upphöja henne på en thron, som egentligen tillhör högre krafter. Nu åter tyckes man hafva förfallit till en motsatt ytterlighet. Man föraktar, eller åtminstone låtsar förakta henne, och vill inom konstens område knappt unna henne en vrå för att dö. Men häri handlar man både oklokt och orättvist. Oklokt, emedan qvickheten är ett lättfärdigt barn, som gerna roar sig på sina vedersakares bekostnad. Orättvist, emedan hon har sin naturliga plats i poésien, icke blott i det egentligen komiska, utan äfven i alla sådana skaldearter, der sångmön, om jag så får uttrycka mig, går till fots, icke med afklippta utan med nedfällda vingar, eller der skalden bildar endast i halfupphöjdt arbete. Qvickheten är i diktens verld icke den höga himladrottningen, icke Juno med spiran; utan hon är hennes budbärerska, den skiftande Iris,

som i himlabågen stiger ner till jorden. Då snillet fattar tingens väsende i deras himmelska skönhet, så leker qvickheten med deras jordiska förhållanden. Hon uppfinner, men en likhet; snillet skapar, men en verld. Hon diktar verkligen, men det är ett epigram. Hon gör verkliga upptäcktsresor, men det är intet fast land, blott Sporadiska öar, som hon finner. Derföre har en berömd författare träffande kallat qvickheten för en fragmentarisk genialitet. Hon är icke snillet sjelf, men hon är alltid snillrik. I Grefve Oxenstjernas flygtiga poëmer drifver denna qvickhet öfverallt sitt muntra spel. Men hon är icke bitande, endast glad, ett ystert, men icke ett vanartadt barn, med ett fromt hjerta, och upptuktadt af Behagen.

Af en ännu mera rent tillfällig anledning än skaldebrefven äro de till större delen i *dramatisk* form författade dikter, hvarmed Grefve Oxenstjerna vid flera tillfällen lifvade glädjen och högtidligheterna inom hofvet. Författaren har sjelf insett och anmärkt, att de ej böra bedömmas som egentliga dramatiska arbeten; och en sådan dom skulle de väl också icke kunna uthärda, vore det också endast för den vanligtvis allegoriska formen, hvilken dock ingalunda hör till scenen. Ty äfven så skön som allegorien är t. ex. i *Hoppet*, der de lätt bildade gestalterna blott flygtigt framskymta, äfven så opoëtisk är den t. ex. i hjeltedikten, der de på

fullt allvar införas såsom handlande. På scenen i synnerhet, der den prosaiska tomheten af det begrepp de skulle försinnliga, framställles icke blott för åskådarens inbillning, utan till och med för hans ögon, äro de icke personer, utan spöken, huru präktigt de ock må vara utsirade. Men det är orätt att betrakta dessa stycken annorlunda, än som en siunrik lek, hvori den *poëtiska* formen är äfven så tillfällig som den *dramatiska*. De höra alldeles icke under den vanliga granskningen. Deras enda rätta domstol var ögonblicket, som födde dem. Men att de likväl fått ett rum i samma samlings, som förvarar *Skördarna*, kan ändå ursäktas. Ty de teckna, som författaren sjelf anmärker, "åtminstone till en del, behagligheten och lynnet af den store konungens enskilda lefnadssätt;" de förråda huru snillrik han var, till och med i sina umgängesnöjen; de visa oss det inre af ett hof, der samma hand, som med vishet och kraft styrde ett söndradt rike, förde spiran bland lekarna och behagen.

Men äfven från en allvarligare, från sin världshistoriska sida, är GUSTAF III:s rika lefnad framställd just från detta ställe, just af den man, till hvares minne denna stund är helgad. Det var nemligen åt Grefve Oxenstjerna, som Svenska Akademien uppdrog det ärofulla, men ansvariga värf, att föra på en gång den enskilda och den offentliga sorgens talan, och både i

fäderneslandets och vitterhetens namn resa en varaktig minnesvård åt sin store Stiftare. Man har förebrått *Äreminnet öfver Gustaf III*, att det skulle vara författadt i en allt för bildrik och poetisk stil, och derigenom afvika från den rätta vältaligheten. Jag bekänner uppriktigt, att jag aldrig rätt kunnat fatta meningen af denna förebråelse. Ty skillnaden emellan poësi och prosa ligger dock ingalunda i blotta stilen och framställningen, utan i någonting helt annat och väsendtligare. Skalden vill nemligen alltid uttrycka en urbild, fullkomligare än den verkligheten äger, hans skapelse är af en högre verld, och endast derigenom är han konstnär. Vältaligheten åter vill blott uttrycka begrepp, hon stiger aldrig upp i idealets rymder, hon är, om jag så får säga, jordfast; och derigenom upphör hon att vara en sjelfständig konst i ordets högre och egentliga bemärkelse. Men begge söka de gemensamt den högsta möjliga förträfflighet i framställningen; och så vida bilden dertill bidrager, finnes det intet skäl, hvarföre han skulle vara mindre passande för talaren än skalden. Den eviga gränsen emellan begge upphäfves ingalunda härigenom; ty när skalden vill uttrycka *det sköna*, vill talaren endast *skönt* uttrycka sig. Icke ämnet sjelf vill han idealisera, utan endast den yttre form, hvori det framträder; och när den ene upplöser och omsmälter verkligheten, bibehåller den andre henne

oförändrad och nöjer sig med att endast pryda henne. Derföre är all vältalighet, som äfven blotta namnet tillkännager, egentligen stilistisk. Men hvad är det man fordrar till stilens och framställningens skönhet? Icke är det den blott logiska fullkomligheten af begriplighet, reda och ordning (den man naturligtvis förutsätter), utan det är äfven och ännu mera uttryckets lif och åskådlighet: men dessa, skulle de icke kunna vinnas genom bilden? Hvad är det annat än den, som försinnligar tanken? hvad är bilden, i esthetiskt afseende, annat än det adlade begreppet? Man invänder, att känslan har sin egen retorik, och att hjertats vältalighet vanligtvis är enkel. Men är den derföre alltid nödvändigt bildlös? Är det verkligen bilden i allmänhet, är det icke snarare endast den sökta bilden, som förekommer så kall och konstlad? Känslans enklaste uttryck äro interjectionerna; men en samling derutaf bildar dock ännu icke hvarken ett poëm eller ett vältalighetsstycke. Dessutom, hvarken talaren eller skalden vill alltjemt röra, om han annars förstår sin konst; ty han vet väl, att känslan, huru hon också uppskakas, i sin natur är formlös och förgänglig. Men inbillningen vill han fånga, emedan hon är drottningen i konstens verld, emedan hennes tempel, liksom lunden i Olympia, står fullt af gudastoder. Icke så alldeles förkastelig torde väl således bildrikkheten vara, till och med

hos talaren; men visserligen måste rikedomens vara hans egen; och ett slöseri med länta skatter är här, som annorstädes, klandervärdt. Ty bilden, liksom raketerna, brinner blott en gång: när han återkommer, är han död. Med hvarje år utdör ett helt släkte af de luftiga gestalterna. Betrakten språken: Hvad visa de oss? Ett galleri af förbleknade metaforer. Nästan hvarje ord, som nu betecknar ett begrepp, var fordom en bild. På sin tid lefde han och rörelses, nu är han ett logiskt petrifikat. Derföre är ingenting vidrigare, än en författare, som prålar med förbrukta bilder, och blomstrar, men med uppklistrade blommor. Men deremot när bilden är ny och träffande, ger han tauken med en klarhet och ett lif, som äfven för prosan måste vara viktiga. Det vanliga inkastet, att all öfverdrift skadar, gäller icke här; ty här är ingen öfverdrift möjlig, emedan ingen kan vara för skön eller för rik, men endast för vanskaplig eller för fattig. Det vore kanske, ehuru af andra orsaker, bäst, om skalden aldrig uppträdde som talare; men när han någon gång måste det, så är det en besynnerlig fordran, att han skulle ombyta natur och lemna sin fantasi hemma. Det ligger i naturen, att den som fått vingar, gerna nyttjar dem till flygt, och att den, i hvars inre en värld blomstrar, icke en gång i prosan uttrycker sig med den vederbörliga torrheten. Jag vet att denna sednare

har äfven sina målsmän, som förargas öfver slösaren, hvilken i några rader förspiller skatter, hvarpå de, med sin knappa hushållning, skulle kunnat lefva en hel bok igenom. Men de göra honom verkligen orätt; ty det är i sanning icke af deras förråd, som han blifvit rik. Det är dessutom ett fåfängt rop, som man upphäver emot bilderna; ty under det granskaren, ur ödemarken af sitt bröst, predikar emot dem, stormar den klandrade förbi, och rycker åhöraren med sig, och för honom, öfver blomsterängar, under idel äreportar, fram till sitt mål. —

Således, icke för bildrikt är äreminnet öfver GUSTAF III. Men väl skulle man, äfven emot framställningen, kunna invända annat. Man skulle kunna tycka, att Grefve Oxenstjernas stil för prosan har en alltför afmätt och symmetrisk gång, hvilken gör att den förefaller som en upplöst vers, och stundom i sin entoniga högtidlighet saknar frihetens och ledighetens behag. Man skulle kanske någon gång kunna önska, att tonen vore raskare och manligare i ett tal öfver segraren vid Svensksund, och hade den renare och skärare klang, som är Svenskans seger. Deremot bör man beundra den konst, hvarmed talaren förstått att sammanställa alla de betydande dragen af den store konungens rika och verksamma lefnad. De sammanväxa alla under hans händer till en enda stor lagerkrans. Man bör i synnerhet både beundra och älska den in-

nerliga värma, den hjertliga kärlek för den store döde, som genomandar det hela. Sålunda talar ingen annan än den, hvars själ är genomträngd, är full af sitt ämne. Det är mindre talarens, än vänskapens och den djupaste sagnadens röst, som man hör. Det är, som man såge hela hans inre sorgklädt. Vill man uppehålla sig vid enskilda skönheter, så skulle man kunna påminna om den träffande motsättningen emellan K. GUSTAFS och JOSEF II:s särskilta lyunen och handlingssätt; eller den lefvande målningen af konungens belägenhet vid Anjala, der han var ensam med förräderiet och sin storhet; eller vid slutet, den herrliga teckningen af hans karakter, hvilken innehåller liksom förklaringen till allt det föregående, och i få, men mästerliga, drag fulländar hans konungsliga bild. Men alla dessa, och flera dylika skönheter, sammansmälta som de böra, och förlora sig i det hela, hvilket hvälfver sig som en triumfbåge öfver hela den prisades lefnad; det är, liksom såge man den stora skuggan hålla sitt intåg derinunder till odödligheten. —

Men tiden tillåter mig icke att längre uppehålla mig vid Grefve Oxenstjerna, som talare. Det var också icke egentligen såsom sådan, han sökte och vann sitt rykte. Väktaligheten var hos honom snarare en talang, än ett sjelfvaldt yrke. Hans fria skaldesjäl trifdes ogera i de trånga prosaiska formerna, och han gjorde sjelf

ingen hemlighet af, att han hellre skref vers än prosa. Till diktens riken längtade han alltjemt tillbaka, som till sin egentliga hembygd. Och derföre, när sången dog ut eller förbistrades rundtomkring honom, när också tilläfventyrs den skapande kraften i hans snille behöfde att fira sin hvilodag, sysselsatte han sig ännu under sin hvila med poëtiska öfversättningar. Af *Skördarnas* skald väntade man naturligtvis ingen medelmåttig öfversättning; men hvad mången tilläfventyrs ej skulle hafva väntat af honom, var valet af ett sådant original som *Milton*. Man kan svårligen tänka sig tvenne naturer mera motsatta, än den milda, längtande, halvesuckande Oxenstjernska sångmön, på den ena sidan; och på den andra, Milton med sin djupa, manliga, men merendels dystra känsla, med sitt högtidliga och stränga, religiösa eller moraliska allvar, med sin djerfva, jättelika, alla band söndersprängande inbillning. När den förre älskade dagens milda sken och blommorna och skörden, så ser man väl på den andra, att han diktat i natten, och att hans snille ansåg allting för lågt, som ännu hade sin plats inunder stjernorna. Härtill kommer äfven, att Milton med sitt sublimes snille, i ett visst afseende, är den regellösaste af alla skalder, Ty han afviker ej från reglorna, utan han sammanstörtar dem med jättekraft och bygger en ny poëtisk verld på deras ruiner. Derföre kan hans förunderliga dikt

ej inrymmas i någon af de klasser, som man plägar anse som de enda möjliga för skaldens skapelser. Alla poësiens fyra paradisloder, den episka och den lyriska, den didaktiska och den dramatiska, upptar han på en gång i sin stora poëtiska verldsocean. Således har man med rätta anmärkt, att diktens egentliga syftemål är didaktiskt, emedan skalden derigenom ville "rättfärdiga Guds vägar med menniskan." Episk är den blott genom händelsens storhet och episoderna, som röra kriget i himmelen. Men handlingen sjelf är dramatiskt både anlagd och utförd, och hufvudintresset hvilar väsendtligen från början till slut vid en enda stor tragisk person, den fallne erke-engeln. Men lyriskt är poëmet slutligen icke blott på enskilda ställen, utan äfven i allmänhet i hela sin ton och framställning. Derföre utgör också det *Förlorade paradiset*, i poëtiskt hänseende, en art för sig sjelf, utan förebild och hittills utan efterföljd; men att derföre vilja förkasta det, är att uppoffra snillets rättigheter för blotta skolgriller. Den makt, hvarmed denna förunderliga dikt griper in i hvarje djupare och allvarligare sinne, bevisar just torftigheten af våra vanliga poëtiska teorier. Men märkvärdigt är det, att en man, som Grefve Oxenstjerna, uppfostrad i den så kallade fransyska smakens tidehvarf, och sjelf ansedd som en anhängare deraf, likväl med så varm beun-

beundran och så innerlig kärlek omfattat ett poëm, som Miltons. Ty att detta var förhållandet, bevisar hans öfversättning tillräckligen. Man behöfver blott flygtigt jemföra den med Delilles perifrastiska bearbetning af samma original, för att finna, huru oändligen djupare och sannare Grefve Oxenstjerna fattat dess anda och skönheter. Med riktig känsla har han, så vidt möjligt var, bibehållit dess versslag; och den förändring han infört af feminina slut-utgångar, i stället för de maskulina i originalet, tyckes mig ge åt de hårda och liksom afklippta jamberna ett mildare och lenare uttryck. Man har klandrat denna vekhet, såsom stridande mot grundtonen af framställningen i originalet, och påstått att en omvexling af manliga och qvinnliga versslut, sådan som den nyttjas på scenen, skulle här hafva varit mera passande. Men detta är i min tanke fullkomligen oriktigt. Ty endast genom versens oafbrutna likställighet kunde originalets högtidlighet och allvar bibehållas. En afvexling skulle här, just genom sitt afbrott, hafva skadat. Genom den valda metern är högtidligheten ej störd, endast förmildrad. Hon är ännu densamma, endast mindre kärf, man igenkänner originalets allvarliga toner, endast sjungne med en lenare och böjligare stämma. För öfrigt är det hela återgifvet med trohet och sanning, icke blott i orden, utan

ännu mera i andan. Den energiska skönheten, sjelfva de lyriska extaserna i Miltons diktion, äro med en mästareshand efterbildade. I de mångfaldiga beskrifningarna, hvarpå Milton är så rik, har han funnit en tolk, som var fullt värdig hans snille. Här var Grefve Oxenstjerna i sitt egentliga element, här rör han sig också med en lätthet och en säkerhet, som förråder den öfvade mästaren; hans pensel flyger och skapar, och intet öga misstänker att de herrliga taflorna äro kopior. Flera af dessa målningar stå, om man blott betraktar versens skönhet, onekligen öfver sin urbild. Med ett ord, denna öfversättning är, hvad hvar och en öfversättning borde vara, i versifikatoriskt hänseende, ett original; och det är icke den främmande, utan den föryngrade, Milton man tror se framför sig.

Äfven med en öfversättning af *Tassos* berömda hjeltedikt sysselsatte sig Grefve Oxenstjerna ända till de sista dagarna af sin lefnad. Af tjugo sånger äro endast tolf fulländade. Jag har haft i mina händer denna handskrift, denna den ädla skaldens yttersta poetiska vilja. Det är en egen känsla, hvarmed man betraktar ett verk, i synnerhet ett skaldeverk, som blifvit afbrutet af döden. Det är, likasom såge man förgängelsen framskymta från hvarje rad, midt ibland lifvets skönaste bilder, det är, som hörde man den afgangnes skugga hviska: "jag vän-

tar dig." Som en poëtisk Torso kommer väl detta arbete att ständigt förblifva i sitt närvarande skick; ty det är i sanning icke lätt att fullända. Men då det ännu icke är allmänheten meddeladt, så tillkommer det icke mig att öfver en blott handskrift fälla något omdöme. Jag bör endast anmärka, att det bevisar huru hvarken årens eller bekymrens börda förmådde att nedtrycka Grefve Oxenstjernas snille, huru han, ännu på brädden af sin graf, med hela ungdomens liflighet älskade sin konst och i bokstaflig mening dog, som han lefvat, i sånggudinnans tjänst.

Ty sannerligen, för Grefve Oxenstjerna var skaldekonsten aldrig ett blott tidsfördrif eller ett flygtigt ungdomsnöje; utan som hvarje äkta skald betraktade han henne som sitt lifs bestämelse. Han kunde ej efter behag nedlägga eller upptaga henne, han kunde ej hvila, äfven om han velat; ty den bildande kraften i hans inre måste alltjemt skaffa sig luft och framträda i dagen. Få menniskor äro, i den stora bemärkelse som han, födde till skalder. Hvad han med en annan bildning och under andra förhållanden skulle hafva blifvit, är nu mera omöjligt att afgöra; men hvad han verkligen blef, var så mycket, att man deraf med säkerhet kan sluta till de rikaste och ovanligaste anlag. Om man, vid en blott psykologisk förklaring af konsten, med rätta yrkar, att det är känslans lif-

lighet och inbillningens rikedom, som egentligen utgöra skalden, emedan den förra uppfattar och återspeglar alla de drag af skönhet, som finnas spridda i verkligheten, och den sednare diktar dem, der de saknas: så måste en hvar erkänna, att Grefve Oxenstjerna var född för skaldekonsten. Ty lättrörlig i yttersta grad var hans känsla, tilläfventyrs likväl mera öm än stark, mera vidt omfattande än djupt inträngande. Hans poësi var sentimental, men icke i ordets vanfräjdade bemärkelse. Man finner hos honom aldrig denna omanliga klagan, detta sjukliga pjuuk öfver qval, dem man så gerna anser för tillgjorda. Det finnes hos honom intet spår af affektation, och äfven der hans känslighet skulle kunna synas veklig, är den dock alltid sann. Sjelfva den längtan till ett friare, poëtiskt lif, till naturen och landtbygden, hvilken går som en halfqväfd suck genom Grefve Oxenstjernas dikter, är ingenting annat, än den naturliga känslan i hvarje poëtiskt, ja äfven i hvarje ömt hjerta, att samfundslifvet med sina intrasslade förhållanden i det hela dock måtte vara en förkonstling, en afvikelse från det enklare rätta. Till en stor del kan den väl också förklaras af skaldens egen belägenhet i lifvet, som visserligen var mera lysande, än hans milda blygsamma hjerta hade önskat. Men denna längtan har icke något häftigt, den är mindre ett missnöje med det

närvarande, än en tyst aning att det kunnat vara bättre; den är, som alla känslor hos Oxenstjerna, mild och stilla. Just denna känslans mildhet är det också, som gör behaget hos den Oxenstjernska sångmön. Hennes karakter är icke hög skönhet, utan mildt behag, det vill säga, talande, uttrycksfull skönhet, som icke beror blott på formen, utan äfven och ännu mera på det älskvärda inre hon förråder. Derföre äro också hans yppersta sånger, så präktiga de äro må synas för inbillningen, ändå kärare för hjertat. Men präktig och lysande var visserligen hans inbillning, och i färgernas glans och friskhet är han ännu icke af någon Svensk skald öfverträffad. Detta gäller om hans måluingar af den yttre naturen. För framställningen af den inre hade han mindre anlag; ty dess riken ligga djupare och fordra en helt annan art af uppfattnings- och framställnings-gåfva. I allmänhet var hans tanke mera klar än djup, mindre dristig än fin, och stundom nästan epigrammatiskt tillspetsad. Han var rikare på bilder än på idéer, han var mera originel i framställningen än i uppfinningen. I språket hade han mera lenhet än kraft, mera rikedom än eftertryck, mera sirlighet än korrektion. Jemför man honom med hans begge äldre vänner, med Creutz och Gyllenborg, så var han tilläfventyrs icke så innerlig, icke så genomglödgd af poetisk eld som Creutz, han var icke så väldig och allvar-

lig som Gyllenborg; men han var mera lysande än den förre och oändligen rikare och böjligare än den sednare. Poë sien hos Creutz är som en vinranka, som lindar sig rundt omkring det verkliga lifvet, och kläder dess stam med blad och glödande drufvor. Men Gyllenborg står som en ek, föråldrad men fast, och sträcker stundom nakna grenar, men alltid högt emot himmelen. Den Oxenstjernska sången åter ville jag förlikna vid en smärt pyramidal-poppel, hvars stam från roten till toppen knappast synes för de öfverhöljande löfven; men på hvart enda utaf dem glänser solens guld och daggens perlor.

I allmänna lefvernet fattade Grefve Oxenstjerna intrycken mera lifligt än varaktigt. Han ägde i hög grad den rörliga liflighet, den spelande qvickhet, som med förunderlig hastighet uppfattar alla, äfven de aflägsnaste, yttre förhållanden, och under glädtig lek sammanbinder dem till oföväntad enhet. Han sökte aldrig ett infall, emedan han väl visste, att det var säkraste medlet att icke finna det; men det kom alltjemt af sig sjelft och träffade, som en bevingad pil, sitt mål innan man märkte det. Lika färdig till anfall som försvar, öfverraskade han alla, men var sjelf aldrig brydd eller öfverraskad. Svårligen undgick honom någon löjlighet, och vid sådana tillfällen skonade han, i muntert öfvermod, ingen, icke en gång sina

närmaste vänner. Men han behöfde också icke att skona; ty hans skämt var alltid gladt och fint, men sällan eller aldrig bittert; dess stygn kittlade mera än de sårade; det var aldrig hjertats bitterhet, utan endast fantasiens glada lek, som det förrådde. Derföre var han utmärkt i sjelfva GUSTAF III:s hof, der qvickheten och det fina skämtet alljemt firade sina karuseller; och i hvilken krets han kom, var han vanligtvis dagens konung. Men deremot saknade han tilläfventyrs den träffande skarpsinnighet, hvilken liksom med en blix genomtränger sitt ämne och på en gång blottar alla dess gullådror. Han saknade den ihärdiga uppmärksamhet, den prosaiska uppfattningsförmåga, som är nödvändig för embetsmannen, som skall följa ärendernas gång och reda det intrasslade och ordna det förvirrade. Vid sådana tillfällen var det liksom hans själ hade varit frånvarande och syselsatt i helt andra rymder. Derföre var utan tvifvel hans embetsmannabana mera lysande än märkvärdig. Men det rätta ville hans ädla hjerta utan undantag, och ingen skugga af våld eller orättyvisa föll någonsin på hans berömda namn. Han var icke en man af stor beslutsamhet, af oböjlig fasthet, och han antog lätt en annans öfvertygelse; men det var honom omöjligt att handla annorlunda än efter den, som för ögonblicket var hans egen. Med ett ord, i det praktiska lifvet, der viljans kraft och besinningens

klarhet äro de styrande makterna, var hans öfverlägsenhet alldeles försvunnen. Hans snille var, för att nyttja en bild af Helvetius, som brännspeglan: den brinner blott i en punkt. Endast i diktens verld, der alla former äro lemnare och eftergifnare än i verkligheten, var han hemmastadd. Ty vidt åtskiljda äro också de begge verldarne, diktens och verklighetens. Hvardera af dem fordrar sin man ensam, och den, som med allvar tillhör den ena, går gerna som en drömmande igenom den andra. Derföre är det en anmärkning, så gammal som skaldekonsten sjelf, att den rätta skalden merendels är en besynnerlig, ofta en enfaldig person, i lifvets vanligaste förhållanden, och behandlar, om icke med oskicklighet, åtminstone med sorglöshet allt, som fordrar blott vanlig öfverläggning och mekanisk beräkning. Grefve Oxenstjerna åtminstone var icke gjord för att vederlägga denna anmärkning. Född utan all annan rikedom än snillet, samlade han ej heller någon annan; och hans lif förbittrades alltjemt af bekymmer, som borde vara främmande, jag vill icke säga, för ett snille som han, men åtminstone för en man på den plats i samhället, som han innehade. Men den väsendtliga orsaken härtill var en egenskap, den man äfven i sin öfverdrift måste älska; det var ett fromt och lättördt hjertas utsväfning i det goda, det var en välgörenhet, som snarare rådfrågade sina önsknin-

gar än sina tillgångar. Ty likasom han alltid var benägen att skydda och försvara, äfven utan förutgående granskning, så var han också ständigt färdig med hjälpen, utan någon annan beräkning, än den hans hjerta uppgjorde för ögonblicket. På annat sätt låter icke en förlägenhet förklara sig, den icke en gång konungars frikostighet kunde afhjelpa. Ty slösare för egen räkning var han aldrig, och hade ej heller någon af de kostsamma nycker, hvarmed ofta mången högt uppsatt man älskar att utmärka sig. I allmänhet ville han alldeles icke utmärkas; och sina högsta embeten emottog han blott af vördnad för en älskad konungs önskan, men hvarken af ärelystnad eller böjelse. Det var lätt att se, att han var förlägen för sin höghet och gerna hade velat gömma sig för sin egen ära. Bördens och snillets förmåner äro stolt- hetens vanligaste anledningar; men han tänkte för högt om menskligheten, för att anse börden för annat än en ansvarsfull tillfällighet, han tänkte för högt om konsten, för att ej tänka ringa om sig sjelf. Derföre var hans blygsamhet äfven så ädel som naturlig. Han bar sitt värde icke som en konung, utan som en brud bär sin krona. På samma sätt var äfven hans nedlåtande höflighet, den så mången misskände, ingalunda förställning, eller en vana från hoftrapporna. Den var en godhet, för hvilken det var ett behof att uttrycka sig, den var en hjerte-

lig välmening, öfversatt i belevvenhetens skönaste språk. I allmänhet låg i hans rika hjerta en välvilja, den ingen otacksamhet kunde uttrötta, ingen förolämpning kunde förqväfva. Han älskade menniskor med ett snilles värma, och med ett barns oskuld. Man skulle i två ord kunna uttrycka grunddragen af hans väsende med en *genialisk fromhet*. Denna röjde sig icke blott i hans sånger och i hans lif, utan till och med i hans yttre utseende. Aldrig förgäter jag den dag, då jag, ännu en tjuguarig yugling, i lunderna vid Haga, för första gången såg den prisade. Vanligtvis är det blott det moraliska, som målar sig i människans yttre; det genialiska ligger djupare och försmår ofta alla yttre tecken. Men hos Grefve Oxenstjerna framträdde de begge i skön förening. Det låg någonting obeskrifligen fromt och kärleksrikt i de ädla, de fint bildade dragen. Men tillika blickade snillet som en himlagäst fram ur det talande ögat. Mig åtminstone förekom det, som hade jag sett engeln med lyran stå halfgömd bakom det genomskinliga anletet.

Men redan har engeln brutit sitt fångsel och flugit tillbaka till de höjder, hvarifrån han nedsteg. Hur skönt breder ej midsommarn derute sin grönska öfver skaldens graf, huru ömt klagar ej näktergalen öfver sin tystnade medtäflare! Med rätta firar han dess minne i sommarnatten. Ty som en sommarnatt var hans

snille, som en sommarnatt i Norden, full af blomsterdoft och herdepipor, och med evigt solsken på de höga bergen. Djupare, kraftigare har tilläfventyrs Svenska snillet uttalat sig hos mången; men aldrig älskvärdare, aldrig mildare och frommare än hos *Skördarnas* sångare; och hans minne skall lefva så länge ännu en lia går i Norden, så länge ännu ett Svenskt hjerta klappar för diktens och naturens skönhet.

Tal på Oscars-dagen 1823.*

Vi fire för närvarande en dag, som redan länge varit dyrbar för Svenska hjertan; en dag, som bär samma namn med kungens och landets glädje och med framtidens förhoppning. Men derjemte förena vi äfven en högtidlighet, som både genom sin nyhet för oss och sin vigt för fäderneslandet bör vara oss alla kär och betydelsefull. Mera än ett halft århundrade är förflutet sedan en Svensk throuföljare hemförde sin furstliga brud: och för de få ibland oss, hvilkas hågkomst går så långt tillbaka, skymtar dock minnet af en sådan händelse endast oredigt fram ur barndomens halfförbleknade bilder. För oss andra åter måste den åtminstone äga det slags märkvärdighet, hvarmed allt nytt och oseddt plägar fästa äfven obildade sinnen. Men det vore i sanning förödmjukande, om ett tillfälle som detta, för någon enda ibland oss, ej skulle ha annat värde än blotta nyhetens. Ty är det icke, i egentlig mening, en högtid för Svenska folket, har icke det gamla Nordens hjeltebröst känt sig uppvärmdt och lifvadt af nya önskningsar, af nya förhoppningar? J hafven

* I anledning af H. K. H. Kronprinsens förmälning.

ju hört, hur hufvudstaden skickade ut hela sin folk mängd, för att möta den nykomna på stranden, och se henne när hon uppsteg, som fordom skönhetsens Gudinna, ur vågorne? J hafven ju hört, huru äfven från de aflägsnaste landsorter en hvar, som kunde göra sig lös, skyndade hemifrån som ett frivilligt ombud, icke till statens lagtima, men till glädjens och hoppets urtima riksdag; och lycklig prisade sig en hvar, som äfven på afstånd fått se den efterlängtrade. De hemmavarande åter bestormade de återkomna med ändlösa frågor om det unga furstliga paret, och suckade i hemlighet öfver missödet att ej hafva sett det samma som deras lyckligare landsmän. En allmän glädjeyra fattade nationen midt ibland tidens trångmål; och i vårt vidsträckta land, mellan Sundet och Lappska fjällarna, finnes väl svåriligen en hydda, der denna händelse ej väckt det lifligaste deltagande, eller der ingen önskan uppstigit, ingen välsignelse blifvit nedkallad öfver OSCAR och JOSEFINA.

Men just detta allmänna deltagande i thronföljarens och kungahusets lycka bör så mycket mer glädja oss, som det nu mera i andra land torde vara temligen sällsynt. Det är sannt, man anställer äfven der fester vid dylika tillfällen, man plundrar fälten på blommor och ordboken på smickrande talesätt, för att betyga sin förtjusning. Men det ser dock stundom ut

på förtjusningen som om den vore förestafvad, och den undersåtliga glädjen kan ej alltid dölja, att han visar sig på hög befallning. Vi lefva i oroliga tider. En olycklig spänning söndrar nästan öfverallt folk och regenter; och på mera än ett ställe uppträda de som fiendtliga makter antingen i öppen fejd emot hvarandra, eller också stå de, med spejande blickar och med handen på svärdfästet, och afbida hvem som skall slå först. Det hör ej hit att undersöka, hos hvilken största skulden till en sådan söndring ligger; det är nog att den finnes, och blir med hvarje dag synbarare i mera än ett land af vår verldsdel. Det kan ej heller nekas, att ett sådant förhållande, huru det också må bemantlas, måste vara olyckligt för staten, och förr eller sednare undergräfvat dess grundvalar. Ty hvarpå skulle väl staten hvila, om icke på öfverensstämmelsen mellan dess begge hufvudelementer, de styrande och de styrda? All konungamakt har dock ursprungligen utgått ifrån fadersväldet. Som en landets far, som en folkets herde, tänkte man sig från början konungen. Hans släkt var nationen, och hans kungliga borg var fädernehuset för alla. Hans enskilda sorg delades af en hvar, hans enskilda glädje klappade i allas hjertan. Detta är den i våra dagar så mycket omtalade *monarkiska principen*, i sin enklaste och skönaste bemärkelse. Sedan staterna utvidgat sig, sedan deras inre

förhållanden blifvit allt mer och mer invecklade, sedan afståndet mellan kung och folk i alla afscenden blifvit större, kan väl detta tänkesätt ej längre äga rum i sin ursprungliga liflighet och renhet; men i hvarje stat, äfven den vidsträcktaste, bör det ännu kunna vara igenkänligt, ehuru under förändrade former. Det bör kunna utgöra det moraliska band, som sammanhåller statens elementer, ehuru dessa med tidernas längd äfven fått andra, mera juridiskt bestämda föreningspunkter. Ty ursprungligen är dock staten ingenting annat än det utvidgade hushållet, det offentliga lifvet hänger med alla sina rötter fast vid det enskilda, verldshistorien består egentligen af alla de enskiltas tillsammansstagna. Den monarkiska principen beror på förtroende och kärlek, det kan ingenstädes vara statens afsigt att qväfva dessa mensklighetens skönaste känslor, och hvar det likväl sker, der har samhällets hjertblod grumlat sig och staten förfelat sitt ändamål. — Vi lemna i sitt värde försöken, om de någorstädes göras, att återvinna förtroendet med våld, eller med bajonetterna inplanta kärlek i folkets hjertan; men vi lyckönska oss i Norden att ännu ej hafva behöft att genomgå dessa kungliga varningsgrader. Jag känner i sanning intet land i Europa, som, i ordets ädlaste bemärkelse, varit och är mera monarkiskt sinnadt än Sverige. Hvaraf kommer detta? Icke deraf att Svenska

thronen är, utan jemförelse, den äldsta i vår verldsdel, att vår kungalängd stiger upp till de gamla gudarna, till thronerna i Valhall, att de fleste nu regerande konungahus härstamma bevisligen från Norden; ty dessa minnen från hedenhös äro för aflägsna, för urblekta, för att på tänkesättet öfva något synnerligt inflytande. Icke heller kommer det derutaf, att hos oss förhållandet mellan kung och folk varit, med få undantag, bestämdt efter friare och liberalare grundsatser än på något annat ställe i den bildade världen; ty just när fordringarna varit störst, när regeringsättet varit som mest tryckande, har Svenska folket älskat sina konungar högst, och utan tvekan gifvit allt för deras ära. Det kommer, med ett ord, icke af börden, som är slumpens, ej heller af statsförfattningen, som är människors verk. Utan det kommer väsendtligen af en annan och långt viktigare omständighet, hvari vårt land, framför alla andra, varit gynnadt. Betrakten Sveriges häfder, helst under de tre sistförflutna seklerna. Hvad sen J? Hjeltar, dem icke blott födslen, utan naturen, bestämt att styra världen, själar, födda med segerhufva, med herrskareprägeln på sin konungsliga panna. Vårt fäderneslands historia är den nyare tidens plutark, det är väsendtligen hennes minnen som vi måste åberopa, när vi vilja mäta oss med forntidens kolossala skuggor.

Männer

Männer som GUSTAF WASA och hans yngste son, som GUSTAF ADOLF och CARL GUSTAF, som CARL XII och GUSTAF III, skulle äfven som enskilde ha varit sin tids ypperste, och deras purpur var endast det tillfälliga återskenet af deras ära. Man kunde säga, att det mindre var en monarkisk än en theokratisk styrelse, som Sverige kan berömma sig af under sina mest lysande tider; ty de öfverlägsna naturgåfvornas theokrati gäller öfver allt, och i denna mening är det otvifvelaktigt riktigt, att öfverheten är af Gudi. Derföre är det en anmärkning så gammal som vår historia, att intet folk styres lättare än det Svenska af en *stor* man. Våra eröfrande kungar kände rätt väl denna nationallynnets hemlighet, de visste hvad de kunde våga; och de vågade också mer, de satte nationen på hårdare prof, än något annat folk under lika omständigheter skulle fördragit. Men man lydde dem, emedan man beundrade dem, och fördrog utan knot deras nycker, väl stundom också deras utsväfningar. Dessa tänkesätt fortgingo genom arf från slägt till slägt: och deraf förklarar jag mig väsendtligen det gränslösa förtroende, hvarmed Svenska folket oftast omfattat sina konungar. Jag talar här om den talrikaste delen af nationen, om det egentliga folket, som ifrån början utgjort statens kärna; ty visserligen har man alltid, förr som nu, hört ogillande

omdömen öfver styrelsens åtgärder. Ty ostraffad bestiger ingen den menskliga storhetens höjder, och i ett fritt land måste naturligtvis tänkesätten vara delade, klandret måste påminna den maktägande om mensklighetens allmänna lott. Men förer han, som han bör, spiran i starka händer, så kan han ännu alltid påräkna nationens förtroende och dess lifliga deltagande i hans enskilda angelägenheter. Vi ha nyligen sett ett prof häraf. Midt ibland tvistigheterna af ett långvarigt riksmöte landsteg den furstliga bruden. Det var som när Amfitrite i fabeln åker fram öfver vågorna; de lade sig genast: allt split var, åtminstone för ögonblicket, förgäta, alla partier förenade sig i en glädje, ett deltagande, hvars uppriktighet vi hvarken kunna eller böra misstänka. Folket, som ej känner eller deltar i de politiska söndringarna, följde sin naturliga känsla och instämde från Norr till Söder i det allmänna jublet. Det var som om hvarje Svensk yngling hemfört en egen brud, som om hvarje Svensk fader firat en älskad sons bröllop: land och stad fröjdades likasom hofvet, och hvar och en tillvällade sig sin andel i sin konungs glädje. —

Hvad som alltså varit en högtid för Svenska folket, hvarföre skulle det ej äfven vara en för oss? Hvarföre skulle en nationalfest icke äfven blifva en akademisk? Det vore i sanning onaturligt, om Staten stode i ett annat förhål-

lande till sina läroverk och bildningsanstalter. Ty är staten sjelf någonting annat än en bildningsanstalt? Är han icke egentligen det stora universitet, der menskligheten tager sina grader? Är människoslägtets historia i sig sjelf något annat än historien om dess utbildning? Visserligen är denna allmänna utbildning skild ifrån den lärda, hvarmed läroverken sysselsätta sig; men deras sammanhang är dock uppenbart för en hvar som vill inse det. Det är samma sammanhang som emellan grund och följd, den allmänna bildningen är öfverallt det populära resultatet af en vettenskaplig: det gifves ingen vettenskap, som icke förr eller sednare, på ett eller annat sätt, ingår i massan af nationens odling, och småningom verkar på det allmänna tänkesättet. Derföre äro universiteterna, eller borde åtminstone vara, de högsta representanterna af statens utbildning: de borde vara *folkets medvetande*, de borde vara det allmänna sensorium för nationen. Hvad som för densamma är af vigt bör ej heller kunna vara främmande för dem: fosterlandet bör ej äga någon mera fosterländsk inrättning. Men icke blott statens *vetande* böra de föreställa, utan äfven dess *känsla*; ty till dem hör hvad landet äger känsligast, till dem hör ungdomen, som är det organ, hvarmed samtiden känner lifligast. I alla afseenden tillhör oss alltså denna högtidlighet, icke blott som Svenska medborgare, utan äf-

ven som det Svenska vetandets målsmän, som Svenska ungdomens lärare, som Svenska hoppets vårdare; och sånggudinnornas altare är, för i dag åtminstone, hvad det alltid borde vara, sammanbygdt med fäderneslandets.

Men hvad är det då egentligen som fäderneslandet och vi alla vänta oss af en förening, som väckt så mycket deltagande? Det är icke ensamt en thronföljares husliga lycka, ehuru mycket vi värdera den, ehuru varmt vi önska, ehuru säkert vi hoppas den för det furstliga paret. I det enskilda lifvets skugga är man belåten med kärlekens sällhet. Men Konungasöner tillhöra historien; och liksom deras enskilda tänkesätt ofta bestämma folkens öden, så hafva äfven deras enskilda förhållanden och släktförbindelser mera än en gång verkat till nationens väl eller olycka. Vid valet af en brud behöfver den enskilte mannen ej följa annat än sitt hjertas anvisning; ty han bygger sin egen lycka och är ingen utom sig sjelf ansvarig för sitt tycke. Men fursten måste, om han älskar sitt folk, äfven göra afseende på bördens tillfällighet. Hans val, äfven om det är förestafvadt af böjelsen, har dock alltid en politisk sida; och lycklig är den af jordens mäktige, hvilken, som Nordens OSCAR, finner förenadt hos en enda allt hvad både hjertat och politiken fordra, allt hvad både älskaren och fursten kunna önska sig. Hvad det förra angår så gifves det

blott en röst i landet; ty skönheten gör sig gällande hvart hon kommer, behaget eröfrar hjertan, och godhet och oskuld bibehålla dem. Men betrakta vi åter det sednare, så tviflar jag, att i Europa varit möjligt att träffa ett lyckligare val, med afseende nemligen på vårt lands och vårt tidehvarfs förhållanden. Ty i sin börd förenar prinsessan JOSEFINA just de begge stridande elementer, som nu kämpa om världen, hon sammanbinder den gamla och nya tiden. Hennes furstlige fader är, som mången annan utmärkt man, en son af sina egna bragder: hans stamträd växer på hans svärd, och hans förtjenster äro hans anor. Men på mödernet härstammar hon från ett af Europas äldsta furstehus, hvilket dessutom leder sitt ursprung från den gemensamma vaggan för de fleste, från det gamla Norden. I sin födsel förlikar hon alltså bördens och förtjenstens anspråk, furstarnas och folkens fordringar, den gamla tidens stolthet och den nyares kraf. Vi lefva icke i tider, då en tillfällighet som denna kan anses för likgiltig. Det är också i min tanka egentligen denna omständighet, som ger en egen betydighet åt dagens högtid; det är den, hvarigenom hon bestämdt skiljer sig från flere andra dylika. Verldshistorien är full af symboliska handlingar, och den förening vi nu fira är, efter min åsigt, en sådan. Hon är symbolen af en försoning mellan fiendtliga krafter, som äfven för vårt land,

och ännu mer för andra, blir med hvarje dag mera nödvändig, hon är fridens sinnebild, hon är hvad regnbågen var för Noach sedan floden var förrunnen. Då jag anser detta som den egentliga kärnan af dagens ämne, hoppas jag er förlåtelse, M. Åh., om jag deröfver något utförligare yttrar min mening.

Hvad är det hufvudsakligen hvarom man för närvarande tvistar i Europa? Hvilka äro de så kallade nya och revolutionära läror, de konstitutionella satser, som man så ifrigt bestrider? Jo, åtminstone hos de bättre och mera sansade, väsendtligen inga andra än dessa: att nemligen all makt ursprungligen utgår icke från regenten allena, hvilket är despotismens, icke heller från folket allena, hvilket är anarkiens grundval, utan från begges förening, som egentligen utgör staten: att följaktligen folket, för sin andel i statsmakten, äger rätt att fordra redo af den styrande, hvilken således sjelf eller genom sina rådgifvare är ansvarig, icke blott för Gud utan för människor: att lagen, som uttrycker den allmänna viljan, är det högsta majestätet i staten, inför hvilket alla måste vara lika: att samhället ej kan erkänna andra anspråk och företräden äro dem, som grunda sig antingen på personliga förtjenster, eller på skiljaktigheter, naturliga och nödvändiga för samhällsordningen: att staten måste skydda hvars och ens yttre förmögenhet, hvaraf följer, att folket

beskattar sig sjelft: att han äfven måste skydda hvar och ens inre förmögenhet, hvaraf följer, att medborgaren äger rätt att, sjelf eller genom sitt ombud, yttra sin öfvertygelse om allmänna ärendernas gång. — I sanning, dessa läror tyckas så grundade i begreppet om stat, såsom ett rättstillstånd, de synas i sjelfva sin enkelhet innefatta en sådan borgen för sin sanning, att man väl kunde vara frestad att anse dem för politiska axiomer. De tyckas ej heller innebära något upproriskt: ty de åsyfta tydligen ej annat än hvad som är motsatsen af allt uppror, lagens seger öfver våld och godtycke. Nya tyckas de ej heller vara, utan snarare lika gamla med det menskliga förnuftet, alltsedan det börjat att tänka öfver statens angelägenheter. Hvaraf kommer det då, att de rönt så mycket motstånd och ej genast blifvit antagne öfver allt? Hvaraf kommer det, att de ej kunnat bibehålla sig, äfven der de för någon tid blifvit införda? Det kommer icke af någon felaktighet i begreppet, men endast af deras förtidiga tillämpning på redan bestående och fiendtliga former. Det kommer deraf, att en sådan statslära, tänkt i sin renaste allmänhet, egentligen endast då vore användbar, om man kunde bygga en stat alldeles ny från grunden, och befolka den med människor, som förut aldrig lefvat i borgerliga förhållanden. Men på detta sätt bildas ingen stat, den har tvärtom öfverallt ett histo-

riskt ursprung. I Europa åtminstone är staten, hvart vi se, redan något historiskt gifvet och beståndande, ståndsskillnaden har öfverallt satt sig och hårdnat i bestämda former, den tillfälligt och småningom bildade statsförfattningen har sammanväxt med allmänna tänkesättet, enväldet har på mera än ett ställe slagit sina vidsträckta rötter i nationalkarakteren. Jag vet att det hörer till tonen för dagen, äfven ibland de lärde, att smäda Revolutionen; visserligen voro också några af dess läror alltför ensidigt, alltför mekaniskt fattade; men det väsendtliga deraf torde dock väl lättare bestå inför en opartisk pröfning än som den öfverkloka spetsfundigheten, eller den väpnade obskurantismen vilja inbilla oss. Men Revolutionens största fel var, att den räknade för mycket på den abstrakta klarheten af sina läror, och gjorde för litet afseende på det historiska elementet i staten. Man omskapar ej verlden och tusenåriga inrättningar med en blott teori, vore den än så påtaglig; det abstrakta måste öfverallt ge vika för det konkreta, det tänkta för det beståndande, spekulationen för verkligheten. Den nya friheten väckte väl i början och genom sjelfva sin nyhet ett stort uppseende; men det visade sig snart, att man egentligen ingenstädes hade rum för henne. Hon klappade på öfverallt; men hvar hon kom var platsen redan upptagen, och man kunde eller ville ej herbergera den

husvilla. I hennes eget fädernesland inrymde man henne till en början i präktiga republikanska former; men dessa former voro dock egentligen ej annat än nygjorda ruiner. Ty det hvar på de gamles republiker egentligen hvilade, sederernas enfald, sinnets förnöjsamhet, lifvets offentlighet — allt detta var längesedan försvunnet och kunde ej genom något dekret i ögonblicket återställas. Den proklamerade jemnligheten ville ej heller inställa sig; ty naturen sjelf, som så olika utdelar sina gåfvor, visade sig häruti aristokratiskt sinnad, och den medfödda öfverlägsenheten gjorde sig väg öfverallt och intog hastigt sin högre plats i samhället. De nya republikerna upplöste sig derföre af sig sjelfva, och man återvände småningom till de monarkiska inrättningarna, från hvilka man, i Europas närvarande skick, aldrig bordt afvika. Men man var naturligtvis ej längre nöjd med det kungliga enväldet, som på de flesta ställen och, som vi hoppas, för alltid förlorat förtroendet. Folken återfordrade sin ursprungliga andel i lagstiftningen, sin yttrande-rätt, sitt menniskovärde, och ville ej erkänna andra än lagbundna regenter. Gränserna mellan folk och kung skulle på det nogaste bestämmas, en allmän konstitutionsfeber yppade sig i hela Europa. Men till grund för dessa konstitutioner lade man vanligtvis en blott och bart abstrakt teori, som, om den äfven var riktig i sig sjelf,

likväl ej kunde vara genast och på alla ställen användbar. Alla dessa statsförfattningar blefvo derföre hvarandra lika, som hade de varit beställda efter samma mått, och på samma verkstad. Men en konstitution är icke ett sådant öfverplagg, den är icke gjord att hänga lös på nationen. Igenkänner folket ej deruti sitt eget lynne, sina fordna minnen och inrättningar, ja till och med sina fördomar, så blir en sådan statsförfattning, all sin förnuftsenslighet oakadt, främmande, likgiltig, stundom också förhatlig. Det händer, att just de lägre folkklasserna, som dock skulle vinna mest på förändringen, äro de första att förklara sig mot den nya ordningen. Exempler härför äro för dagen för väl bekanta för att behöfva upprepas. Vi se hela nationer, som dock räkna sig bland de bildade, med fanatisk ifver återkalla enväldet och inquisitionen: vi se dem villigt köpa dessa kostbarheter med uppoffring af sin sjelfständighet, och sin i sanning något tvetydiga nationalära. Man invänder, att Alperna och Pyreneerna utgöra gränset för bildningen, och att hvad som ligger der sunnanföre nu mera är blott slagget af Europa. Jag har också för min del ingenting emot ett sådant påstående; men jag är tillika öfvertygad, att förhållandet skulle, under lika omständigheter, blifvit hvar som helst ungefärligen detsamma. Det heter vidare, att hvad som i detta afseende skett blifvit tillvägabragt genom

yttre våld och inre oenighet; men det yttre våldet skulle ha varit fåfängt, den inre oenigheten skulle ha varit omöjlig, om de nya statsförfattningarna haft någon rot i det allmänna tänkesättet, om de ej hvilat på blotta abstraktioner, dem mängden ej fattar. De måste således falla, de skulle snart ha fallit af sig sjelfva, äfven utan all yttre åverkan. Dylika konstitutioner likna löfsalar, uppförda för tillfället af fällda trån, som man sticker ner i jorden: de grönska för dagen; men snart är den tillkonstlade herrligheten förvissnad; och nästa morgon sol ser i dess ställe blott förtorkade löfruskor. Detta är och blir förhållandet med de blott och bart *spekulativa* konstitutionerna. De *historiska* åter, som växt upp och utbildat sig med folken, stå just derigenom på sin egen rot, och trotsa tidehvarfven, så vidt som menskliga verk förmå. Hvarföre prisar man Britanniens statsförfattning? Det gifves ingen tänkande man, som ej erkänner, åtminstone inom sig sjelf, dess felaktigheter: det är en Göthisk byggnad, i mera än ett fall olämplig för tidens behof, och full af barbariska, stundom också löjliga former. Men så felaktig den må vara i teorien, så förträfflig har den visat sig i utöfningen, derigenom att den är nationell i ordets högsta bemärkelse. Med denna författning har det medborgerliga sinnet utvecklat sig fullkomligare än på något annat ställe. England har vunnit in-

hemskt välstånd och sjelfständighet, och utomlands har det eröfrat verldshandeln, det har tagit hafvet och stränderna derjemte. Man klandrar vår egen statsinrättning, och uttömmar sig i vidlyftiga anmärkningar öfver den fyrdubbla orimligheten af vår ståndsskillnad, och representationen, som grundar sig derpå. Jag ville också ej i theoretiskt hänseende försvara den; men den är seklernas verk, den har blifvit nationens egendom, Svenska historien hvilar på dessa fyra pelare, liksom våra förfäders himmel uppbars af fyra dverggar. Undanryck dessa stöd, gif oss den otvifvelaktigt regelrätare Spanska konstitutionen; det lif, staten ännu äger qvar, skall förtorka, och inom få år skulle vi erfara Spaniens öde. Med ett ord, det vigtiga i en statsförfattning är icke för det närvarande, troligtvis icke ännu på århundraden, dess abstrakta, utan dess populära sanning. Folkens lif dör ut, hvarhelst det gamla minnets lampa slocknar; och det är förgäfvat, att den nya tiden tänder sin gas-upplysning i dess ställe.

Hvad skulle väl då följden blifva af allt detta? Skulle den vigtigaste händelse vi känna, åtminstone i nyare historien, skulle Revolutionen hafva varit helt och hållit förgäfvat? De politiska begrepp och åsigter, som derifrån utgått, skulle de slutligen ej vara annat än skimrande misstag, utan användbarhet och gagn för menskligheten? Och det blod, det ädla blod,

som runnit för frihetens sak, som troligtvis ännu kommer att rinna derföre, skulle det vara spildt utan nytta? En så tröstlös lära vilja vi icke erkänna. Vi vilja icke erkänna, att något är fåfängt i verldshistorien, allraminst det, hvarvid så mångt ädelt sinne fäst at sina skönaste förhoppningar. Vi vilja i synnerhet ej erkänna, att det rätta, att de bättre idéerna, någonsin skulle kunna vara fruktlösa, äfven om de icke för ögonblicket kunde genast och öfver allt användas. Det är min innerligaste öfvertygelse och tillika mitt gladaste hopp, att de så kallade nya och konstitutionella lärorna dock till slut skola segra; men svårligen skola de segra på det sätt, som en brådskande välmening önskat, svårligen skola de, liksom med ett trollslag, omskapa verlden. Fabeln berättar oss om Pelias' döttrar,* som på en gång ville föryngra sin ålderstegne far derigenom att de tappade ungt blod i hans ådror: följdén var den naturliga, att det gamla blodet förrann honom, och det nya ville ej stadna. Så är det äfven med statskroppen. Det nyare bättre måste efterhand ingå i dess blodmassa, och småningom förtränga de osunda vätskorna. Folken måste uppfostras till de nya formerna, liksom de i sekler varit uppfostrade till de gamla. Hvad som skall vara länge måste länge förberedas; men är detta skedt — och det kan

* Ovidii Metamorph. L. VII.

endast ske småningom — då kommer förändringen af sig sjelf, liksom lyckan, liksom naturens bästa gåfvor komma. Den tid som det nya använder för att mogna och utveckla sig, den använder det gamla att förfalla och upplösas. Den borgerliga friheten liknar ännu, på de flesta ställen i vår verldsdel, uppsvämmadt land, som småningom afsätter sig och stadgas. Men år efter år flyga himmelens fåglar deröfver, och fälla ängarnes och skogens frön; då bindes efterhand den osäkra marken, gräset väfver sitt gröna täcke och plogen begynner sitt verk. Hvar nu är naken eller blodig gyttja, der vaggar framdeles kornet sitt guld i vinden, och trefliga hyddor och ett sjelfständigt slägte hvila, om några mansåldrar, i skuggan af den fullvuxna lunden. Sådan är naturens stilla gång, sådan vare äfven mensklighetens. Och är den sådan, då kämpa mörkrets makter förgäfves mot det stigande ljuset, då kunna folken hoppas, att åtminstone deras aska en gång skall hvila i fri jord. —

Men just detta framtidens hopp är det, som man från ett annat håll söker att mörda i vaggan. Man begagnar sig af alla misstag, alla förhastanden och utsväfningar, som äro oskiljaktiga från en brytning, som den vi upplefvat, man firar som en seger hvarje tecken till ett återvändande barbari. Man ifrar för det gamla, icke för att bibehållas, tills det nya och

bättre hunnit utveckla och stadga sig, utan för att alldeles uttränga det. Ett förmögladt slägte har uppkrupit ur jorden, och visar för den förvånade världen anspråk och fördomar, dem man längesedan trott förmultnade i familjegravvarna. Vi höra åter läror, som man trott att hvarje mensklig tunga i det bildade Europa längesedan skulle vant sig ifrån. Vi höra, att regenterna fått folken af Gudi till ett evigt arfskap, och att de följakteligen med gudomlig rätt kunna betrakta dem som sin välfångna egendom. Man säger oss, att nationerna alldeles ingen rätt ega att sjelfva stifta sig lag eller bestämma sättet, hvarpå de vilja styras; hvad man i detta afseende beviljar dem, det är kunglig nåd, och ogiltig är hvar och en statsförfattning, som ej utgått från thronen allena. Det följer häraf, att allt, hvad nationerna gjort eller göra för att återvinna sina menskliga rättigheter, är uppror och straffbart öfverdåd; ty det förstås af sig sjelf, att menskligheten är onyndig och att förmynderskapet tillhör den maktägande. Derföre måste äfven allt, så vidt möjligt är, återställas i det skick det var innan olyckan timade, de gamla formerna, huru förrostade, huru olämpliga de än må synas, måste åter fraudragas, och staten byggas ny — af relikter. Men en sådan statsbyggnad kan ej tänkas utan att äfven dess gamla bundsförvandt, kyrkan, i sitt fordna hierarkiska skick återställes. Derföre lössläppas åter

vantron och vidskepelsen, klostren fylla sig å nyo, ofördragsamheten predikas som en dygd, den kristeliga kärleken uppfriskas åter med kättareblod, sjelfva inquisitionens ande manar man upp igen — ifrån afgrunden. Man bemäktigar sig ungdomens uppfostran för att inprägla den dylika grundsatser och bevara verlden för återfall. Den nyss förflutna tidens värde nedsätter man så vidt möjligt, man förklarar dess hjeltar för våldskräktare, dess mod för förtviflan, dess segrar för lyckskott; äran sjelf är en parvenu, och förtjensten en ofrälse. Med ett ord, man gör hvad man kan för att förfalska det förflutna och förslafva det tillkommande, man mördar minnet och förgiftar hoppet. — Det skulle tyckas, som om menniskor, hvilka tänka och handla sålunda, sofvit bort några af de sistförflutna seklerna, och nu kommit ett par århundraden försent med sin visdom. Och likväl, så mäktigt verkar reaktionen för dagen, så lättsinnigt springer den ena ytterligheten öfver i den andra, att dessa läror öfverallt funnit anhängare, vettenskapen sjelf, som annars skulle vara ett ljusets barn, har här och der gått i mörkrets tjänst för att försvara dem, de dölja sig ej längre, utan framträda osminkade inför sjelfva thronerna och påstå oförsynt, att de äro de säkraste stöden för dessa. Vi vilja emedlertid ej förmoda, att dylika läror kunna påräkna

räkna annat än en tillfällig och flygtig seger. Tidens flod kan ej tvingas att gå baklänges: och om man lyckas att för ögonblicket dämna dess fart, öfverstiger han så mycket våldsammare sin brädd, och bortsköljer de barnverk man uppfört på stränderna. Det är kanske en lycka för menskligheten, att de begge motsatserna blifvit ställda hvarandra så nära, och att man med en enda blick kan öfverse och jemföra både det gamlas och nyas utsväfningar. Det är tilläfventyrs en lycka, att tänkesätten rifvas emot hvarandra och afnöta hvad som å ömse sidor är för ojemnt. All harmoni, all bildning utgår från strid, i naturen som i staten. När elementerna kämpat ut, då klarnar himlahvalfvet; och människosinnet klarnar, sedan dess åskor drabbat tillsammans och urladdat sig. Då uppkommer de moderatas parti, eller rättare, det finnes redan, ehuru kringspridt i alla länder, och vinner med hvarje dag mera rum. Det hör till sakens natur, att desse af de begge ytterliga faktionerna beskyllas för ljumhet; ty icke blott jordklotet, äfven människosinnet afkyles sednast vid polerna. Emedlertid om den oroliga tiden skall kunna vänta sig lugn, om lagbunden frihet skall få en plats i styrelsen, så blir det troligtvis endast genom dessas bemedling. De erkänna den abstrakta riktigheten af de så kallade nya och konstitutionella

lärorna, men de öfverse ej derföre den vigt, som de gamla äga genom sitt historiska ursprung. De tro, att de nya formerna ännu på många ställen skulle upplösa staten, men äfven att de gamla mindre skulle sammanhålla än förstena den. De tro, att de förra ännu ha för liten historisk kärna, och de sednare för litet organiskt lif. Men de tro tillika, att det nya är för kraftfullt för att kunna tillbakavisas, och det gamla för inrotadt för att genast kunna fördrivas. De tro, att striden är för tvetydig för att kunna eller böra slutas med enderas undergång, och att en billig jemkning är det enda, som kan rädda världens lugn och Europas bildning. Vi lefva, tänka de, under en öfvergångsperiod; den närvarande tiden måste nöja sig med provisoriska åtgärder; stellet faller, när huset innanföre är färdigt. — Till detta parti höra, som man säger oss, på flera ställen furstarna sjelfva, och vi böra hoppas, att de snart öfverallt skola höra dit; ty de gynnade klassernas anspråk känna snart inga gränser; de tro sig vara allt, derföre att de för ögonblicket äro öfverst. När hafvet är upprördt, då spelar skummet på dess yta, och skeppet går fram ibland idel fragga; men det är dock egentligen icke fraggan, utan det är de djupa vågorna, som uppbära den flytande byggnaden och gifva rodret en stödjepunkt. Korteligen, de moderatas parti *måste* slutligen segra: all verklig politik är, i ti-

dens närvarande skick, en förmedlande, den är en förlikningsdomstol mellan det nya och gamla: *Försoning*, med ett ord, är icke blott religionens, utan äfven statslärans hemlighet. —

Men vi, som bo i yttersta Norden, vi, som ha bergen till mur och hafvet till fästningsgraf omkring oss, vi som stå på Europas parterr och se tryggade ner på det stora sorgespelet i Söder, hvad röra oss tidens stridigheter, som ej hunnit hit, hvad behöfva vi en försoning der ännu ingen tvist yppat sig? Så frågar tilläfventyrs den halfvakna håglösheten, eller den sjelfkära fäkunnigheten. Men, huru aflägsna vi äro, utgöra vi dock en del af det stora statsförbund, som omfattar den bildade verlden, vi äro ett kapell bygdt på skogen under den allmänna Europeiska moderkyrkan. Det gifves, som verlden nu är, ingen bildad stat, som är fullt enstaka, hvarje skakning i medelpunkten kännes, ehuru tilläfventyrs som en lättare dallring, äfven i de yttersta delarna. Det är dessutom egentligen mindre en yttre än inre brytning som skakar Europa, det är en andelig jordbäfning, som går genom våra dagars historia. Som en underjordisk eld lefver orons ande inunder oss: under hafven, under bergen har han sin lönliga gång, och hvar han bryter ut känner ingen. Men äro vi äfven, som jag säkert hoppas, tryggade mot ett utbrott inom oss, hven

försäkrar oss för yttre våld? De grundsatser, som för närvarande gjort sig gällande i Europa, tyckas ej vara obenäpna att med svärdet underhjelpa den senfärdiga öfvertygelsen. Liksom all ung makt räkna de icke just fördragsamheten bland sina dygder. De ockra med ögonblicket, möjligtvis af en dunkel aning, det deras tid snart kunde vara förbi. Men, innan den är förbi, kunde friborna statsförfattningar skakas i sina grunder, fredliga folkslag kunde tvingas att kämpa för lagar, som de ansett sig berättigade att sjelfva stifta. Vi vilja hoppas, att detta icke inträffar, vi vilja ej frukta, äfven om det skulle inträffa; men endast dåren säger till friden: du är min, eller till olyckan: du är omöjlig. Alltså, äfven i vår fjällstängda Nord, äfven i det äldsta örnbö, som lagbunden frihet byggt sig i toppen på Europa, äfven der har den politiska försoningen sin plats. På henne, på sans och måtta, beror nu mera all yttre och inre sjelfständighet, all möjlig öfvergång till ett bättre. Äfven för oss bör alltså den personliga symbolen af en dylik försoning vara dyrbar och kärkommen. Våra gamla häfder omtala en Margareta Fridkulla, som med sin hand bilade gränstvisterna mellan Nordens riken. Var oss därför dubbelt välkommen, du OSCARS unga brud, du nya Fridkulla! Bilägg för oss, icke den obetydliga tvisten om några hedar och berg, men den viktigare, den verlds-

historiska gränstvesten mellan två kämpande tidehvarf! Var oss ett fridstecken mellan det gamla och nya! Ty du är ett barn af förtjensten, som bär sig sjelf; men tillika är du en dotter af det gamla minnet, som dväljes kring Olof Trätäljas graf och kring Upsala högar, du är en ättelägg af hjältemodet och sagan. Välkommen derföre till dina anors bygd, välkommen till hjeltarnas och sagans land!

Men Du, som äger henne, Du, hvars namn dagen bär, påminn dig, du konungason, hvad förbindelser ditt öde ålägger dig. Vål är du lycklig; ty i kungaborgen omfamnar dig en älskad brud, och der utanföre bär dig folkets kärlek på sina vingor. Men tillika träder du i en stormig tid inför historiens anlete, som pröfvar med skarpa ögon, och ristar sin dom i ovanskliga taflor. Du äger att upprätthålla icke blott din kungliga faders vidtfräjdade namn, utan äfven det ej mindre vidtfräjdade Nordens, der stora minnen sväfva omkring thronen och ingen konung sofver sig till sin ära. Ett nytt tidehvarf blickar upp till dig, tvenne nationers förhoppningar bära endast dina färger. Derföre var stark som de ungas mod, var vis som de gamlas erfarenhet! Din rättvisa vare som lagens, och din mildhet som den eviga barmhertighetens! Hell dig och säll, du Nordens ögonsten, du framtidens rosenknopp! Och må Oscarsdagen,

hvars uppgång gläder oss, en gång med mognad glans, med mognad välsignelse lysa öfver våra söner! *

* Den *Bön*, med hvilken talet slöts, finnes intagen i *tre-
dje bandet*, sid. 175.

Vid offentliga föreläsningarnas slut

på Carolinska lärosalen i Lund, April 1824.

Jag slutar härmed mina föreläsningar öfver Thucydides: och med det samma slutar jag äfven den offentliga lärarebefattning, jag i tolf år bestridt vid Akademien. Det är naturligt, att det ögonblick, då man afträder från ett kall, som man i längre tid innehaft; hvarvid man i mer eller mindre mån fästat sitt sinne, måste förekomma hvem som helst viktigt och betydningfullt. Man befinner sig derigenom vid en afdelning af det menskliga lifvet, det är ett tidskifte, ett slags nyår, som måste uppväcka en mängd betraktelser hos hvarje ej alldeles förslöadt sinne. Det framfarna ligger bakom oss med alla sina minnen. Gifvas der några obehagliga bland dem, så gömma de sig i skuggan; men de angenäma framträda med ovanlig glans i dagen: de stå som slägtingar på kullarna vid stranden och vinka med handen ett afsked åt den bortseglande. Det är som om man öfvergåfve ett fädernesland, hvars värde man känner först då man skiljes derifrån, eller som om man toge afsked af en umgängesvän, vid hvars fel man vant sig, hvars förtjenster man aldrig

skattar högre, än då man står färdig att lemna honon. Och framtiden åter, de nya förhållanden hon medför, huru dunkla, huru osäkra måste de ej synas oss? Det är lunder sedda på afstånd: hvem vet, hvad som bor under deras grenar? I sanning, vanan verkar mäktigt på det mensklige sinnet, och hvad yrke som helst fäster oss småningom med tusende band, från hvilka man ej lätteligen gör sig lös. Är man då tillika öfvertygad, att detta yrke är viktigt i sig sjelft, att det ej kan eller åtminstone ej bort vara utan allt inflytande på mensklig bildning: då måste det ögonblick, då man är färdig att lemna det för alltid, blifva på en gång både högtidligt och rörande. —

Det vore lätt, M. H., att sluta mina föreläsningar med det, hvarmed många börja sina, med ett loftal öfver deras ämne. Jag skulle kunna säga er, att ej blott ingen akademisk lärdom, men i allmänhet ingen högre bildning är möjlig utan kännedom af Grekiskan. Jag skulle för ett sådant påstående kunna anföra vitsord af berömda män, och lägga dertill vigten af flera århundradens öfvertygelse. Jag skulle i anledning häraf kunna upphöja detta studium på bekostnad af alla eller åtminstone de flesta andra. Men detta vore tvifvelsutan en ensidighet. Jag erkänner tvärtom gerna, att i världens närvarande skick mycken bildning, ja äfven mycken verklig lärdom är möjlig utan kän-

nedom af de klassiska språken. Ty hvarföre kallas de klassiska? Klassiskt är ett språk icke blott genom sin egen inre utbildning, utan äfven och i synnerhet genom sin litteratur. Men en sådan litteratur hafva nu mera flera af de lefvande språken. Den massa af idéer, som utgjorde de gamlas bildning, har småningom öfvergått i det allmänna tänkesättet, vi lefva af de fonder, som forutiden samlat. Så måste det äfven vara: ty ingen ting i menskligheten är enstaka, menskelig odling är en fortgående kedja; den närvarande länken är alltid sammanhakad med en föregående, och denna åter med en annan, ända upp till skapelsedagen tillbaka. Den ena generationen ärfver alltid den andra; bildningens historia är en fortlöpande förklaring öfver mensklighetens stora ärfdabalk. Men ett sådant arf är egentligen blott *materiellt*: det är endast råämnen, som det ena tidehvarfvet emottager af det andra, att på sitt eget sätt förarbeta och använda; *formen* måste alltid bero af den närvarande tiden och dess tillfälliga omständigheter. På detta sätt har vår tid långt för detta tillegnat sig alla de gamles väsendtliga idéer i lagstiftning, i vettenskap, i vitterhet. De äro ej längre nya, de äro lätt tillgängliga för en hvar: i hvad språk som helst kan man inhämta dem. Man vet för närvarande icke blott hvad de gamle visste, utan i många fall oändligen mera: de materialier de

lemnat äro ej blott samlade, utan äfven på mångfaldigt sätt förökta; erfarenheten, som hos dem var ett barn, har blifvit fullvuxen och är nu en mognad man. Man har alltså rätt, då man påstår, att klassiska litteraturen nu mera kan, nemligen i detta materiella afseende, anses för umbärlig. Men hos intet folkslag i världen har det materiella i bildningen, sjelfva kunskapsförrådet, varit så förenadt och sammanväxt med dess form, som hos Grekerna. Sjelfva idén var för dem alltid blott det ena elementet af bildningen: det andra, äfven så väsendtliga, var dess uttryck och sinnliga framställning, efter de allmänna lagarne för det sköna. Deras äldsta filosofemer öfver naturen, deras uråldriga historiska minnen, rundade sig straxt från början till poëtiska gestalter; deras första lagstiftning var metrisk, sjelfva deras Gudar gifvo endast poëtiska orakelsvar. De råa, men betydningsfulla mythiska gestalter, som de emottogo från Orienten, ombildades af dem till idel skönhetsmönster, Olympen blef ett museum, liksom nationalsagorna blefvo ett epos. Med ett ord, den yttre formen var för dem aldrig likgiltig, Grekerna voro födde formalister. Hvad som i synnerhet utmärkte dem i detta hänseende, det var ett naturligt sinne för det passande och skickliga i hvarje sak, en gifven afsky för all öfverdrift och utsväfning i hvad form som helst, en äfven så sann som fin känsla

för det mått, det lagom, som är det verkliga skönas norm och väsende. Man talar i esthetiken om en skönhetslinea: om en sådan finnes, så kunde man säga, att det gamla Hellas låg inom dess gränser: det var hon, som skiljde landet från Barbarerna. Derföre har också den Grekiska smaken hos alla bildade folkslag i mera än ett afseende blifvit ansedd som normalsmak. Hvad som är deröfver eller derunder eller på sidorna, det är platthet eller öfverdrift eller förvirring. Främst och allmännast gäller detta om de bildande konsterna. De Olympiska gudagestalterna stå ännu, efter så många århundraden, qvar i hög, i öfverträffad skönhet; det menskliga konstnärssnillet mäter ännu i dag sin framgång endast efter sitt närmande till de eviga mönstren. Men äfven i afseende på vitterheten, det vill säga, i afseende på poësi, väl-talighet och historisk konst, har man länge ansett de Grekiska mönstren såsom de yppersta. Detta är också riktigt, om man endast, som är billigt, gör de inskränkningar sakens natur fordrar. Ty vitterheten i allmänhet, och poësin i synnerhet, är en så universell, en så verldsomfattande konst, att den nödvändigt måste uttrycka sig på mångfaldiga olika sätt. Hvarje tidsålder, äfven den råaste, har sin egen poësi, liksom hvarje växt har sin egen blomma. Jag skattar högt den Grekiska skaldekonsten: men jag är långt ifrån att anse den för den

enda riktiga eller ens för den yppersta i alla afseenden. Det gifves poëtiska förträffligheter, hvarom Grekerna ej hade eller kunde ha någon aning. Älsken J bilderna af en icke blott rik, men yppig fantasi, glädja er de djerfvaste utflygter än till Zenith och än till Nadir, viljen J se en poëtisk verld full af rosenfärgade under: då måsten J vända er till österlandets skaldekonst, der alla figurer uppträda i purpur, hvarje blomma glöder som en jordfast morgourodnad, och tankens örn flyger alltjemt på förgyllda vingar emot solen. Men föredragen J åter betydelsens djup och betraktelsens allvar, älsken J de jättelika men bleka gestalterna, som gå omkring i dimman och hviska om andeverldens hemligheter och om alltings fåfänglighet, utom ärans: — då måste jag hänvisa er till det isgrå, till det sagorika Norden, der Vala sjöng skapelsens grundtoner, under det månen skeu på fjällarna, bäcken slog sin entoniga sång, och trasten satt i toppen på en gulnad björk och qvad ett sorgeqväde öfver den korta sommaren, öfver den döende naturen. — Eller behagar er känslans innerlighet, och en längtan, som icke trifves på jorden, utan alltjemt ser upp till det himmelsblå stjerntältet, der saligheten bor, der det klappande hjertats oro stillas: då bören J vända er till den vesterländska romantiken, helst under medeltiden, då troubadouren sjöng om en öfverjordisk kärlek, och riddaren kämpade lika ifrigt för den

heliga jungfruns och sin skönas ära. — Men älsken J åter mera idéernas rikedom och reflexionens sanning, viljen J se ner i djupet af människans bröst, viljen J se alla hjertats ådror blottade liksom med ett trollslag: då mån J gå till den moderna poësiens heroër, till dem nemligen ibland dem, som gått sin egen sjelfständiga väg, och ej lyssnat till andra ingifvelser, än tidehvarfvets och sitt eget snilles. — Allt detta utgör utan tvifvel förträffliga poëtiska elementer: ingen klassisk ensidighet bör hindra oss att erkänna deras värde. Men i hvilka tunga, förvirrade, barbariska former måste vi ej ofta uppleta dem, liksom man uppletar diamanter bland de ödsligaste klyftor. Hos Grekerna deremot finna vi dessa elementer kanske blott sparsamt: men allt hvad vi förefinna, det finna vi förträffligen ordnad och afrundadt. Hvad Corinna sade till Pindarus, som i sin ungdom visade några anlag för Orientalisk öfverdrift, att man nemligen bör så med handen och icke med fulla säcken, detta var Grekisk nationalsmak, det var en stående grundsats i hela Grekiska vitterheten. Vi finna der en poësi, som äfven under känslans häftigaste utbrott äger sig sjelf: hon gläds med måtta och sörjer med anständighet: hon är som Polyxena hos Euripides, som ännu i döden bemödade sig att falla med värdighet. Vi finna en fantasi, den Grekerna symboliserade under bilden af Pegasus, som icke

blott har vingar, men äfven tyglar. När Perseus med den flög Olympen för nära, då störtades han, ehuru sjelf en gudason, neder af de vredgade Gudarna. Vi finna ett poëtiskt förstånd, som aldrig förgäter sig, aldrig glömmer det hela för någon gynnad del, aldrig förlorar fattning, klarhet och öfversigt äfven i ingifvelsens stormigaste stunder. Vi finna, i afseende på form och framställning, en instinkt mot det utsväfvande och öfverlastade, en omsorg för det rent sköna, en stilens tukt och aga, som icke hänför, men intar, icke skakar, men lugnar. Allt är så lätt, så otvunget, som hade det växt vildt, utan konst och omsorg: det är så enkelt och naturligt, som om det alldeles ej kunnat vara annorlunda. Man kan förlikna den romantiska poésien, i alla dess arter, vid en ek, som i väldiga men oregelbundna former lutar fram från en bergskrefva öfver den dunkla dalen; men den Grekiska deremot är smärt och afqvistad och rak som ett palmträd, med sin rika, men symmetriska krona, och en näktergal sitter emellan bladen och sjunger. Grekiska poésien är att betrakta som tungan på konstens våg: hon utvisar den rätta jenvigten, som är blott ett annat ord för det fulländade sköna; under det Orientaliska eller Occidentaliska romantiken kastar ensidigt sina tunga massor i endera af vigtskålarne. Med ett ord, är frågan om blott poëtisk naturkraft, om uppfinningens

rikedom, om tankens djerfhet, om känslans låga: då stå Grekerna tilläfventyrs efter eller åtminstone ej öfver flera andra folkslag. Men är åter frågan om sammansättningens konst och förstånd och sanning, om formens osminkade skönhet, då äro de ännu och förblifva de eviga mönstren, då måste jag hänvisa er, icke blott till Homerus och Sofokles, utan äfven till Plato och Herodotus och Xenofon; ty något ypperligare, något mera fulländadt i detta afseende, har hittills icke, så vidt jag vet, visat sig på jorden. —

Men just detta, hvori Grekiska litteraturens yppersta förtjenst består, just denna formens skönhet är det, som för en hvar, hvilken vill fatta den, gör Grekisk språkkunskap oundgänglig. Hvad en Grekisk författare ungefärligen tänkt och menat, det väsendtliga innehållet af hans skrift, kan man fatta genom en öfversättning. Men uttryckets egentliga karakter och anda, alla de särskilda, ofta blott linguistiska egenheterna af framställningsformen, dessa äro så sammanjutna med språket sjelft, att de omöjligen derifrån kunna löstagas och framvisas särskilt. Hvar och en öfversättning, äfven den trognaste, kan derföre om allt detta ej ge annat än ett ungefärligt och ofullständigt begrepp. I synnerhet gäller detta om poëterna, der ofta en hel följd af associationer fäster sig vid ett enda ord, som icke i något annat språk har ett fullkom-

ligen motsvarande. De gamla utdöda språken ha icke blott en från de lefvande skiljaktig grammatikalisk byggnad, utan äfven en egen poetisk symbolik, som ofta med ett enda uttryck öppnar ett helt galleri af bilder, som nästan alltid måste gå förlorade i öfversättningen. Förhållandet mellan en dylik öfversättning och originalet är merendels ungefärligen som förhållandet mellan en topografisk karta och en landskapsmålning: den sednare visar oss floder och lunder och berg i träffande bilder, då den förra i deras ställe endast ger oss orediga, betydningslösa streck: vi få ett dunkelt begrepp i stället för en lefvande åskådning. Alltså, för att förstå de gamle, måste man till en början förstå deras språk. Det är i sanning obekvämt, att vägen till det klassiskt sköna, går till en början, genom grammatikan och ordboken; men det finnes verkligen ingen annan; och den, som vill hinna fram, måste äfven underkasta sig resans besvärligheter. —

Vi befinna oss alltså nu på en punkt, der vi kunna afvisa de vanliga inkasten mot Grekiska litteraturen, icke med maktspråk eller åberopande af gammal häfd, utan med verkliga skäl. Vi hafva funnit, huru och hvarföre det karakteristiska af denna litteratur ej kan inses, åtminstone ej fullkomligt, utan kännedom af språket. Men att en sådan insigt i allmänhet bör

bör anses för vigtig, det förmoda vi icke, att någon sätter i fråga. Den är vigtig i historiskt afseende; ty Grekerna intaga en så utmärkt plats i den menskliga bildningens historia, deras inflytande på Europas närvarande kultur är så uppenbart, all bättre och renare smak ibland oss är så tydligen en Grekisk koloni, att en närmare bekantskap med vår hyfsnings stamfäder ej kan eller bör vara likgiltig för någon, som vill öfverse mensklighetens gång, och har sinne för utvecklingen af dess ädlaste krafter. Den är vidare vigtig för vitterhetsidkaren, som ännu i årtusenden kan studera de gamla mönstren, utan att dessa behöfva befara att se sig öfverträffade i det, som utgör deras egentliga storhet. Den är äfven vigtig för den, som utan lust och förmåga att bli hvarken skald eller vältalare eller häfdateknare, likväl har sinne för det sköna och ädla i allmänhet, och älskar deras klassiska uttryck. Men i synnerhet vigtig är den för akademierna, hvilka ej böra bära sitt Grekiska namn förgäfvos, hvilka som universiteter måste omfatta, om ej det hela, åtminstone det väsendtliga af universell bildning. Just i den mån klassiska litteraturen gjort sig sjelf umbärlig, och derigenom dragit sig tillbaka ur den allmänna och nödtorftiga bildningens område, i samma mån bör hon äfven finna en tillflygtsort vid lärosätena. Hon är som Nilen,

hvilken, sedan den gjort fälten kring sig fruktbara, drar sig tillbaka inom sin ursprungliga strömfåra. Men der bör hon också rinna ogrumlad, en konungslig flod, hvars åder aldrig förtorkas, hvars källor ligga på mensklighetens höjder. Redan en gång förut har klassiska litteraturen räddat Europa ur barbariet. Återgången dit är ännu icke omöjlig. Den närvarande tiden söker åtminstone allehanda vägar till detta mål. En af de genaste vore utan tvifvel den, om man kunde lyckas att göra de *gamla* Grekerna äfven så förgätna, äfven så misskända, som man vill göra de *nya*. Men vi vilja hoppas, att beggedera skola bibehålla sig. Vi vilja hoppas, att ännu efter årtusenden ett bildadt slägte skall beundra de forntida Hellenernas snille och prisa de närvarandes bedrifter, då troligtvis vår närmaste efterverld, med föraktets liknöjdhet, skall fråga om begges motståndare: huru hette de? —

Men timman är redan förbi och jag måste sluta. Undren icke, om jag så sent jag kan lemna ett ställe, der jag trifts så gerna. Lärarens kall är visserligen både ansvarigt och mödosamt; men hvad som på andra sidan äfven gör det angenämt är den omständigheten, att han ständigt lefver bland ett uppväxande slägte,

bland ungdomen, som merendels har ett öppet sinne, ett friskt mod och en ofördunklad åsigt af lifvet. Pindarus säger om de saliga, att i deras land fins det ingen annan årstid än våren; och äfven lärosätet har i detta afscende en fortfarande vår. Men våren är en ömtålig årstid, och blomningsdagarna fordra fördubblad omsorg. Varen derföre varsamme; ty om blomman vanvårdas, så ger hösten inga frukter. Frukten Gud; ty Gudsfruktan är icke endast vishetens begynnelse, utan äfven dess fulläudande, för den som fattar henne rätt. — Ären konungen; ty i vårt land är konungen blott den personliga bilden af folkets majestät, och när vi hedra honom, hedra vi med det samma oss sjelfva. — Vörden edra lärare: ty det är dock för er, som de arbeta, och deras kall är icke så lätt, som J tilläfventyrs föreställen er. Bekymret sitter ofta på lärostolen, och när timmen är förbi, är dagens arbete derföre icke sluttadt. — Varen flitige: ty flit är framgångens moder; lifvet är kort, men konsten lång, den som förspillt tiden, han har bortspelt sitt arf, huru rik han i öfrigt må vara. Räknen ej heller för mycket på en lättare fattningsförmåga, eller på större gåfvor, som skulle ersätta försummelsen. De stora gåfvorna äro skänkta åt få, och de, som fått dem, veta väl att de behöfva odlas. Snillet är en förnäm gäst: det trifves ej gerna i okunnighetens skräpkamrar. — Varen ordent-

lige: ty ordning är arbetets häfstång, som lyfter lätt äfven de tyngsta bördor; men oordningen är som ett ur utan visare: det går och går, och ingen vet ändå hvad tiden lider, — Varen glade: ty glädjen tillhör er ålder, glädjen är lifvets vinst, hon är själens vingar. Men akten er för öfvermodet, för det slags mod i synnerhet, som öfvar sina hjeltdater i skumrasket. J ären kallade att strida *emot*, men icke *i* mörkret: i gräuderne gro inga lagrar. Den rätta glädjen kommer af själens allvar; men akten er äfven för det falska allvar, som spelar på ytan, och har sin skylt hängande i det surmulna anletet. Det rätta allvaret ligger, som de ädla metallerna, på djupet. Dess panna är merendels klar, men sjelft bor det i hjertkamrarna. Och när det gäller något stort och ädelt, när fråga är om det sanna, det rätta, det heliga, då springer det upp, som ett ungt lejon ur sin kula, och griper sitt rof, och släpper det icke. — Varen sjelfständige: ty sjelfständigheten är icke blott undervisningens, utan lifvets högsta mål. När barnet kan gå, kastar det bort sin fallhatt, när sinnet är utväxt, lemnar det gåugstolen. Hvad J lären af andra, det är i sig sjelf ringa; den rätta läromästaren är edert eget årsbarn, han bor inom er, han är er bättre menniska. Ingen lärare kan göra mera än lossa vingarna på den bundna örnen; viljen J flyga, så måsten J pröfva egna vingsenor. Lärdom är själens spis.

Men det är fåfängt att vi mata er, om J ej sjelfve kunnen smälta maten och förvandla den till merg och näringsaft. Pröfven derföre sjelfve, fatten, förstån, tänken; ty då först blir vetandet ert eget. Tron är öfvertygelsens barn, annars är hon oäkta. Sägen derföre ej blindt efter hvad J hören; det är ljud och icke sak; munväder är ondt väder. Den sjelfständige är vittnesgill öfver allt i andans verld, äfven om hans gåfvor äro ringa; men den osjelfständige blifver öfvermaga till sin död, och hans utsago gäller icke inför domstolen.

Försmån ej dessa varningar. De innehålla ingenting nytt; men det kommer deraf, att det rätta merendels är gammalt. Mången kunde ge dem bättre, men J förloren dock icke på, om J följn dem. Jag lemna eder nu. Jag lemna en plats, som varit mig kär, jag lemna en ungdom, som jag älskat. Jag vet äfven, att J älskat mig tillbaka, och derföre tackar jag er i dag med rördt hjerta; ty något bättre än kärlek och förtroende kan den ena menniskan ej gifva åt den andra. Tilläfventyrs träffar jag framdeles ännu många ibland er; men det sker då under andra förhållanden. J ären då männer i staten, edra läroår äro förbi, ungdomens blomdoft har förflugit, och hjertat dragit sig tillsammans. Men jag hoppas, att det åter skall öppna sig, jag hoppas, att J alltid skolen anse mig som en vän från er ungdom. Lefven

lycklige medlertid, arbeten, utbilden er, förkofren er. Edra framsteg skola vara min glädje, er välgång skall jag skatta som min egen. Och när vi sålunda återse hvarandra, då vilja vi påminna oss de stunder, vi fordom tillbragt tillsammans. Då vilja vi äfven påminna oss denna stunden, och glädjas att dess bitterhet är förbi. Farväl, farväl!

På Wexlö Gymnasium,*Maj 1824.*

Stadd på resan för att efter gammal plägsed invigas i det embete, hvartill stiftets förtroende och konungens nåd kallat mig, har jag likväl ej velat eller bordt försumma det tillfälle, som nu erbjuder sig, att bringa eder min helsing, J medbröder och lärare, och dig, du landets ungdom, som här är församlad för det högsta jordiska ändamål, för sinnets utbildning till kunskap och dygd. Ett sådant tillfälle måste för mig åtminstone vara viktigt. Det påminner mig om pligter, heliga och ansvarsfulla för hvem som helst, tunga, äfven för öfvade krafter; men dubbelt tunga för en nyläring som jag, för en man, hvars verksamhet hittills för det mesta varit riktad åt andra håll. Jag är ryckt från förhållanden, hvarvid jag blifvit van, och försattes i nya, som äro mig obekanta, jag kommer bland människor, för hvilka jag mestadels är en främling. Men jag lyfter mitt hjerta till Gud i bönen. Förenen edra böner med mina, J alle, som ansen mitt kall viktigt, som nitälsken för Guds ära, för församlingens väl, för stiftets anseende, för ungdomens bildning.

Bedjen med mig till det godas gifvare, att han må sända sin ande öfver den nykomne, upplysa den oerfarne och styrka den tvekande. Och hvarföre skulle jag också misströsta? Är icke Gud god, fast menniskan är svag, komma ej kraft och framgång från höjden? Har icke jag länge varit prest i hans tempel, i det templet nemligen, der *menschlig* vishet pröfvar alltjemt, men dock vanligtvis måste hänskjuta domen till den *himmelska*? Är mitt kall här i sig sjelf något annat än ett lärekall, väl af större omfång, men väsendtligen med samma syfte, som det jag lemnat? Ty läraren åsyftar egentligen öfverallt det samma. Han åsyftar ljusets seger öfver mörkret, det godas seger öfver det onda: han åsyftar slägtets upplysning och förbättring. Det är ett högt mål, och vägarna dit mångahanda; men alla ha de samma riktning uppföre, alla löpa de i en punkt tillhopa. Jag är en obekant för eder, det är samnt: men så alldeles främmande bören J dock ej anse mig. Min fader har uppväxt med edra fäder, han var född i dessa nejder, det är i bokstaflig mening till min fädernebygd, som jag återvänder. Välsignad vare den stund, då jag der inträder, välsignad af Gud, hvars försyn kallat mig hit, hvars värf jag skall förvalta, hvars tjenare jag bör anförä, hvars församling jag bör vårda. Välsignad vare den stunden af honom!

Jag har sagt, att ungdomen här är församlad för det högsta jordiska ändamål, för sinnets utbildning till kunskap och dygd. Jag kallar detta ändamål med skäl för det högsta. Ty när allt annat har sitt syfte utom sig och är godt till något annat, då äro rättskaffenshet och kunskap goda för sig sjelfva. De äro mätare på lifvets värden. Ingen är värd mer eller mindre än det rätta, som han *vill*, eller det sanna, som han *vet*. Men begge dessa utvecklas genom uppfostran. Menniskan kommer medvetslös till verlden, men med mer eller mindre rika anlag och förmögenheter. I den mån som dessa vakua inträder hon i erfarenhetens skola: tiden är människans första, likasom hennes sista läromästare. Om man med uppfostran förstår allt det, som bidrager att utveckla de menckliga förmögenheterna, så är hela det menckliga lifvet en uppfostran. Hvad som ligger mellan vaggan och grafven är i detta afseende en skoletid, döden är den sista, den allvarliga dimissions-examen till ett högre läroverk. Fullfölja vi denna föreställning, så måste vi slutligen hinna till idén om en högre uppfostran. Ty har den enskilde sin uppfostran genom ett menniskolif, så måste äfven menniskosläktet äga sin genom summan af de enskiltas lif, den ena generationen måste vara den andras uppfostrare, all närvarande bildning måste utveckla sig ur en föregående och i sin ordning förbereda en efterföljande.

Vi måste i detta afseende antaga ett fortskridande från slägte till slägte: och när vi tycka oss märka ett stillestånd eller en återgång, då är det mensklighetens skolferier, gifna med afsigt att stärka krafterna till högre framsteg. Med ett ord, det måste finnas en menniskoslägtets uppfostran i stort: protokollet deröfver är verldshistorien. Men härom kunna vi blott ofullkomligt dömma; ty lärostunderne äro årtusenden, och den som ger dem bor i himlen. Men på jorden är staten en uppfostringsanstalt i massa för folkslagen: icke endast derigenom, att man utom stat ej kan tänka sig något slags bildning såsom ens möjlig, utan äfven derföre, att statsformerna sjelfva verka väl långsamt, men säkert och bestämdt på den inre menniskan, liksom klimatet verkar på den yttre. Men en sådan verkan är dock alltför allmän och otillräcklig, till och med för statens ändamål. Derföre gifves det ingen stat, som ej uppdragit läro-omsorgen åt särskilta inrättningar. I samma mån som staten sjelf utvecklat och bildat sig, har den äfven sörjt för allmänna undervisningen; och det gifves i sanning intet förskott, som lönar sig säkrare än det, som användes för det uppväxande slägtets uppfostran. Ty ingen stat består blott genom fysiska krafter, ehuru äfven dessa behöfva öfvas och utvecklas; utan tillika, och ännu mer, genom andaus bildning. De gamle, i synnerhet Grekerne, visste

detta rätt väl. Staten hvilade hos dem helt och hållet på uppfostran, eller rättare, den var sjelf en praktisk uppfostringsautalt, som ej omfattade ungdomen allena, utan äfven en mognare ålder. Det fanns ingen fysisk eller moralisk kraft, den ej staten betraktade som sin, och använde för sitt ändamål: hvarje medborgare var född embetsman, allt lif var offentligt, de Grekiska fristaternas historia är en fortgående Cyropädi. Hos oss deremot är förhållandet annorlunda. Det enskilda har bestämdt söndrat sig från det offentliga, embetsmännen utgöra en särskild klass i staten, deras yrke bildar ett eget och slutet helt. Uppfostran är för det mesta uppdragen åt kyrkan, en inrättning, hvartill forntiden ej hade något fullt motsvarande; större delen af nationen emottager ingen annan undervisning än den religiösa, och är äfven dermed belåten. Men också på de egentligen lärda undervisningsanstalterna har kyrkan visat sitt inflytande. Skolorna inrättades från början med tydlig syftning på sådana kunskaper, som ansågos mest oumbärliga för det andeliga ståndet. Hvad som låg alltför långt derifrån kunde ha en lärostol vid akademierne, men icke vid skolan. Denna theologiska åsigt af uppfostringsverket har i våra dagar blifvit mycket klandrad; men i sig sjelf ligger dock en djup sanning till grund derföre, den sanning nemligen, att det religiösa är den egentliga kär-

nan af all mensklig kunskap och den yttersta föreningspunkten för allt vetande. När spekulatjonen endast genom långa omvägar, och vacklande och osäker nalkas mensklighetens viktigaste sanningar, då finner hon vanligtvis redan religionen der före sig. Ty denna sistnämnda är hemmastadd på mensklighetens höjder; hon far fågelvägen till målet. Det är så långt ifrån att det skulle finnas någon verklig grundstrid mellan förnuftet och religionen, att uppenbarelsen snarare är den egentliga proban på forskningens riktighet, i de händelser nemligen, der begge behandla likartade ämnen. Det var till följe häraf ingalunda så orimligt, som man nu tyckes föreställa sig, att våra förfäder antogo religionen, och hvad dermed står i närmaste sammanhang, till den egentliga ledande iden för all offentlig undervisning. Men härtill kom äfven en annan omständighet. Vettenskapernas område var på den tiden vida mindre vidsträckt än nu, och en bildad, ja äfven en lärd man hade vida mindre ämnen att omfatta. Nästan all humanistisk och vitter bildning var inskränkt inom de döda språken; filosofien hade ännu ej upplöst sig i anarki, de så kallade naturvetenskaperna ansågos egentligen såsom en slags sällsamhet, tåld vid högskolorna, men i öfrigt umbärlig. Politik och statshushållning, hvori vi nu ha ett sådant öfverflöd af mästare, voro ännu i sin linda; de drefvos troligtvis ej sämre

än nu, men vida enklare. Med ett ord, det högsta, om ej det enda nödvändiga för all lärd bildning var det theologiska systemet med sina antagna och bestämda former, samt de grundstudier, som för dess vetenskapliga inhämtande ansågos nödvändiga. Dessa voro i synnerhet de lärda språken, som på den tiden voro oundgängliga äfven för statens högre civilbefattningar. Den, som grundligen inhämtat en dylik undervisning, hvaraf den akademiska endast var en fortsättning, han stod på höjden af sin tids upplysning. Presteståndet, för hvars behof läroverken från början närmast voro stiftade, blef härigenom hvad det egentligen alltid bör vara: det lärda ståndet. Presten var icke blott den lärdaste inom sin församling, han var äfven alla andra klasser i samhället öfverlägsen i bildning. Härigenom vanns bland annat äfven det, att presteståndet bibehöll sitt naturliga anseende bland de andra, och fyllde sin plats såsom ett väsendtligt element af statsformationen. Om detta anseende nu tyckes sjunka, så kommer det icke ensamt af tidens öfverklagade lättsinne, eller af en irreligiös rigtning i det allmänna tänkesättet. Det kommer äfven och väsendtligen deraf, att ståndet i många afseenden förlorat sin litterära öfvervigt, och tillåtit de öfriga samhällsklasserna att växa sig öfver hufvudet. I politiskt afseende kunde detta vara oss likgiltigt. Ty vårt rike är egentligen icke af denna

världen, utan af en högre: vårt kall hör i sig
 sjelf ej till någon annan riksdag än till den
 eviga, som hålles i himmelen. Men för reli-
 gionen sjelf är det viktigt: ett tvifvelsmål på
 lärarens öfverlägsenhet öfvergår lätteligen till
 tvifvelsmål om lärans sanning, ingenting smick-
 rar den vanliga egenkärleken mera än den före-
 ställningen, att man är klokare än sin lärare.
 Vi hafva sett och se dagligen följderna häraf:
 men, i stället för att lägga händerna i kors och
 deklamera mot tidens gudlöshet, hvilket utan
 tvifvel är det beqvämligaste, borde vi söka att
 återställa det fordna förhållandet, vi borde sö-
 ka att ställa oss på den punkt i afseende på
vår tid, der folkets lärare fordomdags stodo i
 afseende på *sin*. Stå vi der, då återkommer äf-
 ven sjelfmant lärans anseende med lärarens, smä-
 delsen förstummas, liknöjdheten vaknar ur sin
 dvala, och solen skiner öfver ett bättre slägte.
 Men härtill fordras också andra bemödanden,
 en annan lärd uppfostran än fordomdags. Den
 menskliga kunskapen har vunnit i omfång hvad
 den tilläfventyrs förlorat i djup: när vattnet
 sprider sig på en vidsträcktare yta, blir det
 grundare. Huru olika äro icke nu vettenska-
 pernas utseende och fordringarna på en bildad
 man, mot hvad de voro för ett par århundra-
 den tillbaka! Theologien, som fordom satt i
 medelpunkten, är nu utträngd i periferien, och
 mästras äfven der alltjemt af filosoferna. Fi-

losofien sjelf, en anarki satt i system, flyter omkring, som ett redlöst skepp, utan styre och ankargrund, som en simmande ö, öfversådd med den menckliga forsknings ruiner. Vitterheten har lemnat sin klassiska jord och koloniserat sig i de lefvande språken: hvar och en, som någorlunda förstår sitt modersmål, dömmet käck och oförfärad öfver landets snillen. Naturvettenskaperna hafva gjort gällande sin praktiska syftning, och bilda nu, i allmänna tänkesättet, lärdomens kärna. Men politik och statshushållning äro dagens lösen: deröfver talar både ung och gammal, och ingen finnes, som ej tilltror sig att styra land och rike. Egentligen äro väl vettenskaperna, nu som förr, endast för få, för de lärde: men deras populära resultat ha blifvit en allmän tillhörighet och utgöra hvad man fordrar af hvarje bildad man, således ännu mera af prestmannen. Detta har äfven, och med skäl, föranledt en ändring i undervisningsverken, dels genom inympande af nya kunskapsgränar, dels genom olika behandling af de gamla. Visserligen äro icke våra läroverk ännu, hvarken högre eller lägre, hvad de borde, hvad de kanske kunde vara; men det är redan en vinst, att man börjat inse deras brister och sysselsätta sig med att afhjelpa dem efter ömständigheterna. Äfven sådana de nu äro, kunna de uträtta mycket godt; ty den rätta, den lefvande skolordningen ligger ändå alltid i lärarens

bröst. Känner han sitt yrke i grund, älskar han det, inser han dess betydelse, då blifva de yttre föreskrifterna för honom blott hvad de böra vara, en anvisning, icke till slafveri, utan till frihet. Han blir ej efter tiden, utan han utsår frön till en bättre tid i ungdomens hjertan. Ty läraren lefver icke för dagen utan för framtiden, han är ett förskott för kommande släkter, han är det, som samtiden ger på handen åt sin efterverld.

Min mening med dessa flygtiga anmärkningar är ingalunda att säga er något nytt, M. B. Meningen är endast den, att fästa er uppmärksamhet på vigten af det kall, J bekläden. Jag känner för min del intet yrke viktigare och ädlare än lärarens. Ty hvad kan vara viktigare för människan än det, som egentligen gör henne till människa, anlagens utveckling, sinnets upplysning, hjertats förbättring? Krigaren stupar för sitt fädernesland: det är skönt och ärofullt. Men hans uppoffring är egentligen blott ett stort ögonblick, hans lif är omgifvet af glans, och när han dör, skrifver äran hans namn på sin fana. Men läraren måste merendels uppoffra sina gladaste dagar i långsam försakelse för andra, bekymret möter honom som oftast i hans fattiga boning, och sällan eller aldrig faller ryktets solsken på hans förgättna möda. Det fordras ett starkt sinne för att ej tröttna i förtid
vid

vid det evigt enahanda, som den första undervisningen medför, det fordras ett varmt nit för det goda, och en fast öfvertygelse om vigten af sitt yrke. Vi befinna oss, M. B., här vid ett af de så kallade lägre läroverken. Låten ej nedslå ert mod af denna föreställning, låten ej förvilla er af ett ord. Jag känner äfven högskolorna, och just derföre kan jag intyga, hvad en mångårig erfarenhet lärt mig, att allt deras arbete är fåfängt, så vida det ej hvilar på den säkra grundval, som här måste läggas. Akademiernes basis äro elementarläroverken: sakna de den, så sväfva de i luften. Kunskapens träd, liksom alla andra träd, växer från roten: står den för lösligt, så bär det hvarken blad eller frukter. Ingenting har i vårt land skadat den lärda bildningen mera än det störda sammanhanget mellan lägre och högre undervisning. Det gifves intet språng hvarken i naturens eller i andans verld. Hvarje idé, äfven den rikaste, äfven den sannaste, är alltid en ytterlighet, det vill säga, han är alltid yttersta länken af en fortgående kedja, som förut måste öfverses. En yngling uppsnappar vid högskolan mer eller mindre af dessa. Är han icke tillräckligen underbyggd, kan han således ej inse sammanhanget mellan en hög sanning och alla de lägre, som hon förutsätter och hvarpå hon hvilar, då blir sjelfva sanningen i hans mun ett tomt mun-

väder. Han drömmer sig på kunskapens höjder, utan att rätt veta huru han kommit dit, han uttalar ordet till vettenskapens gåta, utan att kunna göra reda för dess stafvelser. Då uppkommer det slags ytlighet, som afgör allt med maktspråk, det slags oreda, som inbillar sig vara djupsinnighet, det slags stolthet, som föraktar, såsom en stoftets träl, en hvar som frågar efter skäl och bevis för den nyhittade visheten. Tankens sjelfständighet går förlorad, och med det samma den egentliga lifsprincipen för allt vetande; vettenskap och konst vända bort sina vredgade ansigten från ett omyndigt, efterpladdrande och barnsligt slägte. Och hvaraf kommer all denna villervalla? Visserligen äfven af andra orsaker, som verka tillfälligt: men till en betydlig del äfven af otillräckliga elementarkunskaper och bristande skolstudier. När skeppet har sin ballast, seglar det ej så lätt omkull, när yuglingen lärt något grundligt, förstiger han sig ej så plötsligt i luften. Tron derföre icke, M. B., att ert yrke är äfven så ringa som det är mödosamt. Det är sannt, huru gräset växer, huru läraren bildar, det märker man likaså litet här som annorstädes, kanske äfven mindre. Men på skenet vilja vi ej akta: som männer vilja vi arbeta för verkligheten. J ären, som jag ser, samtelige invigde till Herrans tjenst, J ären församlingens lärare; J ären skaffare till Guds rike. — J ären invigde till herrans tjenst.

Men huru kan man bättre tjena Herran, än derigenom att man förädlar hans ädlaste verk, som är människan, och utvecklar de förmögenheter, som han hos henne nedlagt? Han vill tjenas i andan och sanningen, ty han är andans och sanningens Gud. Bilden derföre andan: ty han är Guds beläte. Utvecklen sanningen: ty hon är Guds tanke. Man talar om profana kunskaper, de finnas egenteligen icke, ty all kunskap är helig i sig sjelf, han är det eviga ljusets son. Ert yrke är en fortgående Gudstjenst: uppfostrarens kall är religiöst, i ordets högsta betydelse. — J ären församlingens lärare. Väl-an då, er närmaste församling sitter här framför er på bänkarne. Den församlingen är som jorden om våren: hon väntar blott på utsädet. Men på det utsädet beror skörden kanske för århundraden. Ett ord, som faller i det unga sinnet, bestämmer kanske dess riktning för lifstiden, bestämmer kanske derigenom något vida högre, hvars följder gå genom årtusenden. Ty tankens fortgång är oändelig, han räknar sina efterkommande till tusende led, till dagarnas ända. Derföre är barnet ett heligt ting; ty det bär Guds ouppbrutna insegel på pannan. Behandlen det alltså med varsamhet och omsorg; ty den omsorgen lönar sin möda, om icke för dagen, dock för framtiden, om icke för er, dock för kommande slägter. — J ären skaffare till Guds rike. Men Guds rike har ingen skönare

symbol på jorden, än barnet med sin oskuld, än ynglingen med sitt öppna sinne. Sådana hörer Guds rike till. Den som bildar dem, han bildar icke blott för jorden, utan äfven med det samma för himlen, för Guds rike, som blott är ett annat namn på den förädlade menskligheten. Ty i den mån det menskliga höjer sig, sänker sig det gudomliga ner, för att möta och omfatta det. Detta är hufvudidén i kristendomen, hvars stora stiftare nämnes på en gång Gud och meniska, för att derigenom tillkännage det möjliga förhållandet mellan begge. — Huru J alltså betrakten ert lärarekall, så är det ett heligt kall. Omfatten det derföre med vörndnad, med kärlek, med nit, med trohet. Tröttnen icke, fast vägen är lång, ty målet är ärofullt, och uppoffringens stunder äro de skönaste i lifvet. Det har varit tider då detta läroverk ansågs för det yppersta bland sina jemlikar. De tiderne kunna återkomma genom ert bemödande; ty hvad man med ifver vill, det förmår man merendels: den som syftar till det högsta, han träffar slutligen; Smålands lejon bör ej förgäfves bära sin spända båge. Unnar mig Gud att en gång komma på fast fot ibland er, då vilja vi arbeta gemensamt för en sådan afsigt. Vi vilja lägga tillsammans vår erfarenhet, våra insigter, vårt nit: vi vilja försöka hvad ett ärligt bemödande kan förmå. Och dertill gifve Gud både er och mig och oss alla sin kraft och välsignelse! —

Slutligen vill jag äfven säga ett ord till er, J unga; ehuru hvad jag nyss talat till edra lärare, äfven är för er och ert bästa. J ären ännu för unga att fullt förstå vigten af det ändamål, hvarföre J här ären samlade: men så mycket bören J dock inse, att det måste vara makt-påliggande, och att det åsyftar allenast er egen fördel. Staten gör stora omkostnader därför, edra föräldrar beröfva sig kanske ofta det nödvändiga för att här underhålla er, edra lärare uppoffra sin dag för eder. Så stora bemödanden kunna ej åsyfta något obetydligt, och de göra det ej heller. Hvad de åsyfta, det är det högsta för er, det är ert lifs värde, det är er framtids lycka. Ert lifs värde: ty den som går okunnig ut ur ungdomens skola, han är intet värd, han har förfelat sitt lifs bestämmelse. Er framtids lycka: ty det är falskt, hvad kanske någon vill inbilla er, att det skulle finnas genare och säkrare medel till fortkomst och befordran i staten, än kunskaper och dygd. Tiden är väl ond: men likväl icke så ond, att ej duglighet och heder, hvar de finnas i någon utmärktare grad, öfverallt göra sig plats. Staten har i detta afscende ej att beklaga sig öfver något öfverflöd, vi behöfva ej ännu frukta vånpris på dessa varor. Men det beror af er själva, huruvida J förvärfven dem eller ej. Tillfället är öppnadt, läraren gör hvad han kan. Men den säd, som faller på hälleberget, är för-

lorad; ett håglöst sinne gör all undervisning fåfång. Skall afsigten vinnas, så måste vi fordra flit och uppmärksamhet å er sida. Försummen derföre icke er tid, ty den förlusten låter ej ersätta sig: arbeten, ty menniskan är född till arbete, och utan bemödande vinnes ingen framgång. Vet en J, J unga, hvad plats J här beträden, vet en J hvad minnen den förvarar? I dessa lärosalar uppfostrades den man, hvars ära uppfyller jorden, hvars namn är nationens stolthet. Ty det blomstrar ej blott i skogarna, så länge en Linnæa finnes, utan det skiner herrligt som en stjerna på Nordens himmel. J ären Linnés landsmän, han var född i edra dalar. Hafven vördnad för den stora skuggan, föreställen er, att han ännu sväfvar osynlig öfver sin barndoms skola. Icke en bland millioner kan blifva som han; ty naturen hvilar sig länge sedan hon frambragt en sådan man. Men hvem som vill kan ha hans flit och hans vettgirighet. Gåfvorna äro mångahanda; men den som med redligt bemödande utvecklar och använder dem han fått, han har infriat sin förbindelse till fäderneslandet, till föräldrar, till lärare, till sig sjelf. Han är all ära värd och saknar ej heller sin lön i framtiden. Ansträngen derföre edra krafter, grip en tiden i flykten och släppen honom icke, innan han lärt er sin vishet. Utom det J gagnen er sjelfva, så besinnen huru många J kunnen glädja med er sedighet, med er lyd-

nad, med edra framsteg. J glädjen derigenom först och främst edra föräldrar, som ej ha någon annan, någon varmare önskan än ert bästa, som genom er framgång anse sig belönte för all sin kärlek, all sin omsorg, alla sina bekymmer. J glädjen dernäst edra lärare, som äro er själs föräldrar, som ideligen arbeta för er, som J därför ären skyldige vördnad, hörsamhet och erkänsla. J glädjen släktingar och anförvandter, J glädjen det land, som födt er; ty mannens ära återfaller på hans fosterbygd, liksom frukten faller åter på den jord, der trädet uppskjutit. J glädjen slutligen äfven mig, som ännu är er främmande, men som J framdeles skolen lära att känna. J hafven kanske hört, att jag älskar ungdomen, och det är också en sanning. Men det är endast *den* ungdom, som visar vördnad för det heliga, kärlek för dygden, vördnad för lärare, läraktighet, flit, arbetshåg. Låten mig framdeles finna er sådana. Då skall jag välsigna det ansvar, som annars blir mig tungt; då skall jag glädas, som en fader glädes när det går hans barn väl.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1826.

Ett år har förflutit, sedan jag från detta ställe sist talade till eder, J lärare och J unge! Vi hafva alla blifvit ett år äldre. De unga ha blifvit ett år rikare; ty deras lif tilltager, liksom floden i sin gång, deras väg går uppföre, som solens om förmiddagarna. Men vår sol går nedåt, det är icke lifvet, utan skuggan, som växer för oss, hvarje år, som flyr, tar en förhoppning med sig i sin flygt, det böjer, om också omärkligt, vår skuldra, och strör snö i lockarna och snö i hjertat. Vi förlora, som det synes, hvarje år, som de unge vinna. Dock — hvarföre skulle vi egentligen anses ha förlorat det? Hvad är tiden värd annat än det goda, vi kunna nedlägga deri? Hvarföre lefver läraren, om icke för att verka till det uppväxande slägtets bildning och förkofran? Det år J härpå användt, J lärare, är derföre icke förloradt, hvarken för er sjelfva eller för andra, hvarken för det närvarande eller tillkommande, hvarken för himlen eller för jorden. J hafven användt det med flit och framgång. Jag tackar er för er möda: ungdomen skall framdeles tacka er för sina

framsteg; kyrkan skall tacka er för skickliga lärare; staten för dugliga embetsmän, och fäderneslandet i allmänhet för bildade medborgare.

Vår tid är, liksom hvarje vändningspunkt i historien, en orons och missnöjets tid; den liknar en man, som känner sig illamående, utan att bestämdt veta hvarföre, eller hur, och därför än här och än der söker läkarehjelp. Man tycker sig märka, att nästan ingenting är som det borde och kunde vara, och därför ropar man från alla håll på förbättringar. Det vore orätt att öfverallt anse dessa rop såsom följer af ett otidigt nyhetsbegär. Det är egentligen mindre den enskilde än tidehvarfvet i massa, som förklarar sitt missnöje. Just den epidemiska förbättringsfeber, som för närvarande går genom den gamla och nya världen, bevisar, att tiden lider af något inre organiskt fel. Tiden känner sig för trångbodd i de gamla formerna, det nya lifvet har icke rum att utveckla sig uti dem, och därför stiger det, stundom med lämpa, stundom äfven med utsväfning öfver de föreskrifna gränserna. Ingenstädes kan eller vill man låta det gamla sitta i orubbadt bo, öfver allt mästras på de antagna formerna, i stat, i kyrka, i vettenskap, i konst, i uppfostran. Vigten af den sistnämnda i synnerhet är lätt att inse: hon griper människoslägtet vid roten, ingenting blommar och bär frukt i lifvet, som icke förut knoppats i skolan. Äfven i vårt land har i

sednare tider icke blott regeringen sträckt sin omtanka till uppfostringsverken, utan de ha äfven blifvit ämne för nationens allmänna uppmärksamhet. Akademierne i synnerhet ha blifvit underkastade en allmän granskning, och för deras omstöpning och förbättring ha förslager, med mer och mindre sammanhang, blifvit framkastade, af riksdagstalare och publicister. Visserligen kan man vid ett och annat af dem frestas att sätta domarens behörighet i fråga; men vi böra dock lyckönska oss, att saken, som förut blott ansågs angå de lärde, nu äfven väcker deltagande hos folket. Vi böra värdera välmeningen, äfven der insigten kunde finnas felande, anspråken öfverdrifna, och hela synpunkten något förvriden. Så har tvifvelsutän äfven konungen tänkt, då han kallat vissa befullmäktigade att rådgöra om högskolornas organisation, och i sammanhang dermed äfven yttra sig om rikets läroverk och uppfostringsanstalter i allmänhet. Saken är vigtig för oss alla och står i nära förbindelse med de yrken, vi här drifva. Några strödda anmärkningar deröfver böra således ej kunna anses främmande, hvarken för dagen eller för stället.

Universitetet är statens högsta lärdomsanstalt. Som sådant kan det ha ett dubbelt ändamål. Som en inrättning för vetenskapen bör det i sin omkrets inbegripa alla det menskliga vetandets höjder, och läraren icke blott bemäk-

tiga sig vettenskapen på sin närvarande ståndpunkt, utan äfven föra den längre fram. Det rent vetenskapliga och theoretiska intresset är i detta fall universitetets högsta och egentligaste mål; alla praktiska afsigter och beräkningar måste i jemförelse dermed betraktas som bisak. Men på andra sidan är universitetet äfven en inrättning af staten. På denna grund fordras, att statens afsigter måste anses som de väsendtligaste, kunskaper och vetande fordras, men icke egentligen för deras egen skull, utan för deras användbarhet i statens tjenst; hvad som ligger derutöfver betraktas, allt efter tidens skick, som en mer eller mindre onödig tillsats. I förra fallet är universitetets egentliga ändamål att bilda lärde, i sednare att bilda embetsmän. Hvilkendera af dessa åsigter är den riktigaste? Skall universitetet vara en plantskola för vettenskapen, eller för embetsmannaskickligheten? Och om dessa skilda fordringar icke kunna förlikas, hvilkendera skall uppoffras? Skall vettenskapen gå i statens tjenst eller staten i vettenskapens? Att staten skulle stifta och upprätthålla så kostsamma inrättningar, som universiteterna, blott och bart för ett spekulatift ändamål, hvilket den vanligen anser för sig främmande, detta kan icke med skäl begäras. Aldraminst kan det begäras i ett land med så inskränkta tillgångar som vårt; det närmaste behöfvét måste först fyllas; hvad som blir öfver

får användas på vetenskapliga öfverloppsger-
ningar. Derföre har också, helst i sednare ti-
der, den praktiska riktningen blifvit mer och
mer herrskande vid våra universiteter. Hela
akademiska bildningen har blifvit upplöst och
sönderhackad i en mängd små embets-examina,
beräknade på fragmentariska husbehofskunskaper
för någon viss gren af styrelsen. För dem, som
ämna sig till prester, har ett särskilt seminari-
um blifvit stiftadt, en praktisk inrättning, som
kunde vara nyttig, om den *slutade* deras aka-
demiska bildning, och icke, som nu, på en gång
slutade och *började* den. Statens fordringar på
praktisk skicklighet göra sig sålunda öfverallt
gällande, och det har ej kunnat undvikas, att
det någon gång måst ske på grundlighetens be-
kostnad. Ty all praxis, så vida den skall vara
annat än ett handlag, förutsätter dock en the-
ori, all embetsmannaskicklighet, så vida den ej
skall bli rent mekanisk, måste dock stödja sig
på någon vetenskaplig bildning. Nödvändig-
heten af denna sednare för embetsmän i allmän-
het nekas väl icke uppenbart, men i sjelfva ver-
ket inskränker man den allt mer och mer till
blotta elementarstudier. Tar denna riktning en
gång öfverhand, då måste småningom allt vet-
enskapligt lif utslockna vid högskolorna, allt vet-
enskapligt intresse i nationen; ty då den aka-
demiska litteraturen, som begagnar sig af ett
dödt och främmande språk, hos oss icke kan

bli nationell, så utgöres det enda sambandet emellan nationen och akademierna af ungdomen, som utgår ifrån de sistnämnde och verkar såsom embetsmän. För att nu afhjelpa detta finnes svårligen något annat medel än att här, som det redan skett på andra ställen, t. ex. i Danmark, vid akademierna föreskrifva en förberedande examen, gemensam för alla, åtminstone de fleste embetsmän. Den skulle omfatta helst de humanistiska elementerna af lärd bildning, och i det närmaste svara emot den nu brukliga examen för filosofiska graden. Denna utväg har också länge varit påtänkt och yrkad såsom nödvändig. Hvad som är nödvändigt måste väl äfven vara möjligt; men lätt är det vid detta tillfälle ingalunda; och så väl härvid, som i allmänhet vid alla ingripande reformer i undervisningsverket möta svårigheter och betänkligheter, dem riddarhus-talare och tidnings-skrifvare icke alltid så noga torde ha beräknat. En sådan svårighet ligger i den vanliga fattigdomen hos de studerande, som för de fleste gör det omöjligt att flere år uppehålla sig vid akademien. Antingen måste alltså staten anvisa nya medel till fattiga studerandes understöd, och dertill saknar den tillgångar; eller också måste den inskränka antalet af embetsmän. Men vår tid älskar talrika och stående arméer äfven i civil embetsväg, och statens organism blir med hvarje dag mer och mer invecklad.

Den liknar de mycket sammansatta och konstiga urverken, hvilka icke alltid just derföre gå säkrast. De gamle hade häri sin egen hemlighet; och Romerska väldet, när det omfattade världen, hade troligtvis ej så många embetsmän, som ett litet furstedöme nu för tiden. Af alla konster är ingen, som gått så helt och hållet förlorad, som enkelheten i statsförvaltningen. Allt är nu kontroll eller kontrolleradt; allt måste afhandlas och afgöras skrifteligen, liksom om människosläktet blifvit döfstumt; det borgerliga lifvet antar allt mer och mer formen af ett fortgående protokollsutdrag. Under sådana omständigheter är en minskning i embetsmannapersonalen lätt att föreslå, men svår att verkställa. Detta hänvisar äfven på en annan svårighet, af större och allmännare omfång. Man klagar i allmänhet, att lärdomen för mycket söndrat sig från det allmänna lifvet, att universiteterna, som dock skulle vara landets högsta bildningsanstalter, gå *en* väg, och bildningen en annan; att de derföre ej svara mot tidehvarfvets behof, att deras former äro förmultuade, och att ingen lefvande ande trifves uti dem. Detta må till en del vara grundadt; men med dessa föråldrade former har dock staten och det borgerliga lifvet på mångfaldigt sätt vuxit tillsammans genom århundraden. Våra befodringslagar, helst de ekklesiastika, förutsätta dem och utgå derifrån; hela vårt embets-

mannasystem, och följaktligen en ganska väsendtlig del af vår statsförfattning, hänger dermed tillsammans. En genomgripande förändring i det ena skulle nödvändigt medföra en motsvarande i det andra. Så visst är det, att undervisningsverket utgör en organisk del af staten, och att en omstöpning deruti måste kännas i hela statskroppen. Det gamla, huru felaktigt, huru förfallet det må vara, är dock aldrig enstaka, det har slagit sina rötter djupt ner i statens grund; hvad seklerne gifvit oss, kan icke en dag borttaga utan förstöring. — Dessa betänkligheter böra visserligen ej föranleda oss att ge allt eller ens något förloradt, de böra ej föranleda oss att lägga händerna i kors, och låta allt gå sin gamla väg, derföre att den nya är obanad. Men de böra föranleda oss att ingenting förhasta. Tiden är en säker, fast något senfärdig bundsförvandt; vi må påskynda, men icke brådstörta dess gång. Öfverilningen är ångerus moder, sade de gamle, men framgången sitter i vishetens sköte.

Men huru också den yrkade förändringen må utfalla i afseende på högskolorna och de prof, som der böra afläggas, så kan den dock ej lätteligen, med afseende på läroämnens art och omfång, föranleda någon väsendtlig omskapning af elementarläroverken. Då desse enligt sin natur äro propädeutiska, och blott arbeta undan för akademierna, då staten icke omedelbarligen

derifrån tar sina embetsmän, så måste tidens förändrade fordringar ha mindre inflytande på dem. Ty med undantag af hvad som mera egentligen är beräknadt på presterlig bildning, och hvilket är en följd af den tid då de stiftades, åsyfta de i allmänhet något, som i alla tider måste blifva bestående, derföre att det är det allmänt menskliga, eller, som det äfven med ett träffande namn kallas, det humanistiska. Det torde vara ett fel vid akademierna, att dessa studier derstädes nu mera nästan endast drifvas och fortsättas af dem, som söka filosofiska graden. De flesta andra återvända från universitetet i detta afseende fattigare än de reste dit; ty ehuru vistandet derstädes vanligtvis är kort, är det dock tillräckligt för att glömma. Vi vilja ingalunda påstå, att den humanistik, som kan inhämtas på ett Gymnasium, är efter tidens nuvarande skick tillräcklig, hvarken till *grad* eller till *omfång*. Vi måste här inskränka oss icke blott till gamla litteraturen, utan äfven till allt för litet af den; men utom denna gifves det för närvarande mången annan litteratur, som icke blott i vettenskapligt, utan äfven i humanistiskt afseende, är lika så vigtig som de gamles. Är alltså frågan om fullständig bildning, så fordras visserligen *mera* än hvad som kan läras här, men hvad som kan läras här fordras *ovillkorligen*. Huru alltså
tiden

tiden vänder sig, så kunna vi härpå ingenting låta afpruta. Vi måste förskansa oss inom våra klassiska fästningsverk. Icke en tumsbredd kunna vi afstå af våra små och i sanning dyrköpta eröfringar på forntidens grund; men väl skulle det gläda oss, om vi framdeles kunde utvidga dem äfven på det närvarandes område, ty minnet bor i forntiden, men intresset i det närvarande.

Vid härvarande läroverk har undervisningen under året fortgått sin jemna gång och i flera ämnen blifvit både påskyndad och utvidgad. I afseende på methoden har vixelundervisningen, men inskränkt inom behöriga läroämnen, ej utan framgång blifvit försökt i skolan. Den är egentligen beräknad för folkskolor; i lärdoms-skolan måste den derföre vara användbar blott i samma mån som undervisningen är elementarisk. Det måste alltså gifvas en punkt, der vixelundervisningen upphör af sig sjelf, men denna punkt tyckes ännu ej ligga inom de lägsta klasserna, helst i vissa läroämnen. Methoden saknar ej sina fördelar. Den besparar först och främst tid för läraren, som derigenom får tillfälle att genomgå en vidsträcktare kurs. Vidare bör äfven lärjungen vinna; ty hans tid blir alltjemt upptagen under lärostunderna, uppmärksamhetens båge hålles ständigt spänd, sinnet således jemt i en gymnastisk rörelse, det

vänjes ifrån början att pröfva egna krafter. Äfven på det förnämsta hos menniskan, på karakteren och dess utveckling, bör methoden verka helsosamt; ty de demokratiska former, som den infört för belöning och straff, förtaga all misstanke om våld eller ynnest hos läraren, och ingen rättvisa är och blir så kär, som den man sjelf får utöfva. Jag vet, att mycket ofog blifvit drifvet med denna som med alla andra nyheter, jag vet, att man användt den, der den enligt sin natur är oanvändbar eller skadlig; men vi vilja icke låta förvilla oss af tillfälliga missbruk. Hvarföre skulle vi dessutom fästa oss vid namnet, vid formen allena, och icke snarare se på den hufvudidé, som ligger till grund för methoden? Och hvilken är denna? Jo, den enkla, att undervisningen i vissa ämnen fördelas på flera händer än lärarens, likväl alltid under hans omedelbara tillsyn. Detta är ju i sig sjelf ingenting hvarken nytt eller ovanligt. De fleste af oss ha som unga och oerfarna studerande vägledt ännu yngre och oerfarnare. Vi voro deras monitörer; endast saknade vi en gemensam högre lärare. Är principen riktig och bepröfvad, så bör man bygga derpå hvad man kan. Formen måste ändå alltid hufvudsakligen bero af läraren sjelf; methoden kan och bör i oändlighet modifieras; icke blott efter olika läroämnen, utan äfven efter lärarens och lärjungarnas olika personlighet. I

allmänhet anser jag uppfostran som en fri konst: den vill och bör ha sitt spelrum. Men om konstnären är frisinad, som han bör, så bemäktigar han sig och utbildar idén i de former, som han sjelf finner lämpligast. —

Med ledsnad har jag hört, att de för sångöfningar på Gymnasium bestämda lärostunder ofta blifvit upptagna af andra göromål. Detta måste förekommas, ty sången bör vid ett läroverk som detta ingalunda betraktas som något likgiltigt och öfverflödigt. Vi ha skickliga lärare både för sång och musik. J bören flitigt begagna deras undervisning, J ynglingar, dem Gud gifvit en böjlig röst och sinne för tonerna. Det är en rik, en välsignad gåfva, och i synnerhet bör den vara dyrbar för dem, som ämna sig till religionslärare. Ty är icke religionen lifvets sång; är hon icke människohjertats musik? Och på hvilka andra vingar än på sångvingar flyger andakten upp till den himmelske fadren? Dessutom, huru mycken glädje i ert enskilda lif kunnen J icke genom denna konst bereda er sjelfve och andra? Det gifves ingen ädlare glädjebringare än sången, sorgen har inga bättre tröstare än tonerne, de osynlige englarna, som komma och gå på sjukbesök till det nedslagna, det oroliga hjertat. Ansen ej heller denna konst såsom oförenlig med allvaret af edra öfriga yrken. Plato och Luther, Epaminondas och Fredrik den store älskade och öfvade sän-

gen, och voro dock de visaste, ädlaste och störste bland menniskor.

En del af er afgår till akademien för att der fortsätta och fullända hvad J här börjat. Rättfärdigen det hopp vi gjort oss om er, upprätthållen läroverkets gamla anseende, gläden lärare och anhöriga och vänner med er framgång. J ären i den lyckliga åldren, då minnet är som molnfriast och hoppet som rikast. Framtiden ligger för er som ljusgröna lunder, när löfven spricka om våren. Det kommer en tid, då lunderna mörkna och sedan gulna. Det kommer en tid, då lifvets lek är förbi och dess allvar tränger kämpande in på eder. Hafven J då icke smidt eder något pausar af kunskap och duglighet, ären J då obeväpnade, då är ert nederlag snart gifvet: ty ynglingens försumlighet är mannens svaghet. — Kunskap är mycket, men den är dock icke allt, är icke ens det väsendtligaste. Det väsendtliga ligger till venter i bröstet, menniskovärdet sitter i hjertat. Bevaren det rent och obefläckadt. J stån färdige att inträda i en verld, som ännu är er obekant: mången orm lurar der bland blomstren, och sirener sjunga öfver de blå vågorna. Vakt en eder, J ynglingar, ty fallet är lätt och ångren är säker. Jag tar i dag afsked utaf eder, på läroverkets, på er hembygds, på edra anhörigas vägnar. J hören ej mer deras vänliga varningar i den främmande bygden, och vi

kunna blott skicka våra välsignelser med er till väktare. Vi bedje till det godas gifvare, att han må hålla sin hand öfver de oerfarna och en gång skicka er åter till fädernebygden, visare, mognare, erfarnare, men med sanningen ännu qvar på oförfalskade läppar, med friden ännu qvar i rena hjertan. Gån i frid, och kommen med frid tillbaka! —

Och J yngre, som stadnen qvar, J små, som hvimlen dernere! Med eder alla hoppas jag att nästa gång vara närmare bekant. För närvarande har jag skäl att vara nöjd både med ert uppförande och med edra framsteg, så vidt jag på den korta tiden hunnit känna dem. Gåfvorna äro mångahanda, och icke alla kunna framskynda lika hastigt, men förr eller senare hinner dock den flitige till målet. Snille är en skänk af Gud, men fliten beror af oss sjelfva: det ena är en lycka, det andra är en dygd. Befliten er om den dygden, och om någon fått snillet eller någon annan lycka på sin lott, så afundens honom den icke; ty afundsjukan är icke blott en plågsam, utan äfven en nedrig känsla; den är menniskovärdets liksten, hvar den visar sig der bor förruttnelse inunder. Det första brott, som häfderne omtala, Kains brott, kom af afund, att hans broder var lyckligare än han. Jag vet, att många, kanske de flesta af eder, äro fattige, och likväl längten J hem till ert armod; ty fattigdomen är vid er ålder ingen olyc-

ka, och det torra brödet smakar väl vid det kända, det beslägtade bordet. Helsen hem till edra dalar och berg. Kommen ihåg, att Gud, som hafver barnen kär, han ser eder öfverallt, han håller eder icke förgäfvnes i lifvets skola. Glömmen icke hvad J här lärt. Mången af er torde väl sakna tillgång till undervisning, men boken är en lättlönt läromästare, hon är en god vän, hon bär nycklarna till framgångens dörr; men den fäkunnige får stå utanföre och klappa förgäfvnes.

Farväl! Den högste välsigne eder!

I Jönköpings Skola,

Juni 1827.

Efter slutad examen bör jag börja med att lyckönska skolan till sin nya Inspektor. * Jag har vid hans utnämmande icke endast följt det vedertagna bruket, utan äfven öfvertygelsen om mannens drift och erfarenhet. Han har sjelf varit lärare vid detta undervisningsverk, känner dess behof och kan bidraga att afhjelpa dess brister. Han räknar endast vänner ibland skolans embetsmän, som derföre så mycket villigare skola följa hans råd, och påminna sig, att han företräder Eforens ställe. Han har dessutom tillfälle, hvilket jag hoppas han ofta begagnar, att med oafbruten uppmärksamhet följa undervisningens gång; ty det är blott några få steg mellan templet och skolan. Ett sådant grannskap är både vackert och betydningfullt. Det är vackert, att skolhuset ligger på kyrkogården, att det unga släktet undervisas på de hädangångnes stoft, att hoppet växer på minnet. Det är äfven betydningfullt, att ingen skiljemur söndrar plantskolorna för gudomlig och menskelig vishet. Det är också blott ensidighet och

* Prosten, Mag. J. Wetterling.

missförstånd, som skiljer dem från hvarandra och motsätter hvad naturen förenat. Ty det är väl dock samma Gud, som väcker, samma människoförstånd, som fattar, samma människohjerta, som lyftes af begge; ingendera trifves för sig sjelf, eller vinner på att vara enstaka. Det är en dylik söndring, som stundom gjort bildningen ogudaktig och religionsläraren obildad, tvärt emot begges bestämmelse; ty gudomlig sanning förutsätter dock mensklig, och mensklig sanning har sin krona i den gudomliga. Sannerligen, ljuset är i sitt väsende blott ett och enahanda, kyrkan är en lärosal, och lärosalen en kyrka, den som går ur templet in i skolan, han har ännu ej öfverskridit det heliga området, han befinner sig ännu på vigd jord.

Härvarande läroverk, liksom alla andra elementarskolor i riket, sysselsätter sig väsendtligen med de gamla språken, och undervisningen häruti upptager mera än hälften af tiden. Man klandrar från flera håll våra läroverk i detta hänseende, och påstår i synnerhet, att framstegen icke svara mot den tid, som användes. Det klappar ett oroligt hjerta i denna tidens bröst, och former, som utan anmärkning ägt bestånd i århundraden, dömmas och fördömmas nu af den förstkommande, stundom med, stundom utan skäl, men oftast utan det lugn, som är sanningens vanliga följeslagare, liksom utan den erfarenhet, som bör leda all prof-

ning. Några anmärkningar om språkstudier i skolorna torde derföre ej vara olämpliga hvarken för tillfället eller för tiden.

Hvad är *språk* i afseende på människobildningen? Först och främst dess nödvändiga villkor, för det andra dess säkraste mätare. Först dess villkor; ty utan språkförmåga skulle människan vara djur, det gifves egentligen intet menskligt begrepp utan ord; språket är det uttalade förståndet. Grekerna nyttjade också samma uttryck för att beteckna ord och förstånd. Hvad man klart begriper kan man alltid uttrycka, och tvärtom hänvisar allt mörker i uttrycket på en motsvarande dunkelhet i begreppet. Häraf följer, att egentligen all människobildning, så vida man dermed förstår utveckling af begrepp, är omöjlig utan språket. Men häraf följer tillika, att hela ett folks bildning, vanligtvis äfven dess lynne, alla dess själs anletsdrag afpräglas i språket; och ehuru hvarje språk, åtminstone hvarje språkstam, har ett eget och ursprungligt skaplynne, så förändras dock detta småningom efter de olika förändringarne af dess framskridande eller tillbakagående odling. Härigenom är språket, i sitt hela betraktadt, den naturligaste och osvikligaste mätarn på folkets bildning, eller rättare, den är folkets lefvande bildningshistoria. Af dessa skäl måste väl också vara klart, att elementarundervisningen hvarken kan eller bör inskränkas till blott

så kallade realkunskaper, utan att äfven språkstudier, och i synnerhet dessa, icke blott försvara, utan äfven fordra, sin plats i den förberedande bildning, som lärdoms-skolorna åsyfta.

Språkstudier äro bildande på två sätt: för barnet genom Grammatik, för ynglingen genom Litteratur. Grammatiken är utan tvifvel, såsom tankeöfning betraktad, ett af de väsendtligaste bildningsmedel i barndomen. Genom etymologiska analyser vänjer sig det unga sinnet att upplösa icke blott ord, utan äfven med det samma begrepp; och genom den syntaktiska sammansättningen öfvas det att hopbinda det söndrade och enskilda till ett logiskt helt. Man kan anse grammatik för ett slags logik konstruerad i ord, liksom geometrien för en logik konstruerad i linier: det är följaktligen ett slags logisk kurs, som genomgås under dessa studier, hvilkas afsigt således ingalunda ensamt är att öfva minnet, utan äfven omdömesgåfvan, eller att blott och bart inlära likgiltiga ordformer, utan äfven att skärpa tankekraften derigenom att hon uppfattar deras skiftande betydelser. Egentligen har väl hvarje barn genomgått en sådan logisk kurs, när det lärde modersmålet; men det skedde då utan klart medvetande af regeln. Grammatiken upplyser den trakt, som blifvit genomvandrad i mörkret, och ordnar dess dunkla föremål i särskilda och bestämda grupper. Språkläran är, i detta afseende en repetition, men en

bildande, emedan hon reder begreppet och stärker så väl abstraktions- som kombinations-gåfvän. I denna mening innebära språkstudier sitt eget ändamål vid elementarundervisningen; äfvenså för filologen, som gör språket sjelft till föremål för forskning. Men för öfrigt äro de medel och åsyfta instrumentalkunskaper, nödvändiga för att fatta språkets litteratur. Den bildande kraften hos denna beror på dess halt, dess omfång, dess märkvärdighet. Är den t. ex. som den klassiska utmärkt genom idéernas klarhet, genom framställningens osminkade skönhet, genom det lugn, som är styrkans och säkerhetens vanliga följeslagare, genom en storartad enkelhet, utan flärd och grannlåt: förer den ynglingen in i en verld full af klarhet och kraft, bland mensklighetens herrlige, bland Olympens arfvingar; skulle icke ett sådant umgänge vara bildande för det unga sinnet? Skulle intet af den klassiska forntidens frisinnade ande, af dess reda och bestämdhet, dess skönhetskänsla och sinnesstyrka, öfvergå på den beundrande lärjungen? De store gamle voro dock för flere ibland oss vår ungdoms husgudar! hafva vi förgätit hvad vi äro dem skyldige? Vi lefva under andra förhållanden än de, tidens bildning har tagit en annan, i många fall en motsatt riktning: religion, statsförfattning, tänkesätt, seder äro förändrade: men så fast äro många af deras verk anlagde, så enkelt och lätt utförda,

så skönt afrundade, att menskligheten ännu efter årtusenden speglar i dem sin ädlaste och sannaste bild. Derföre verka de icke blott på ungdomen, utan mannen återvänder äfven vid mognare år med glädje till de stora mästarne. Eller hvem är den, som, om han kan, icke gerne lefver om igen en idyll med den gamle Homerus, eller ett hjertelig med Plutarkus? Hvem lyssnar ej villigt för andra, kanske för tionde gången, till en Sermon af diktens öfverhofpredikant, af den visaste bland skalder, den sokratiske Horatius? Eller också stiga vi ner på djupet med Tacitus, och tänka de bottenlösa, de centners-viktiga, de verldsomfattande Romaretankarne. Att *förbereda* möjligheten af detta, och öppna tempelportarne till forntidens helgedomar, detta är i sanning ett värdigt mål för skolläraren; och om det uppnås, då är hans möda icke förspild för menskligheten.

Men tyvärr uppnås det nu mera sällan, eller ofullständigt. Man märker, påstås det, inga eller blott omogna frukter af de beprisade klassiska studierna. De fleste hemföra endast afsmaken derför från läroverken: sedan förhören häri vid högskolan äro slutade, öppnas sällan en Romersk eller Grekisk författare; och embetsmannen, stundom till och med vettenskåpsmannen sjelf, betraktar dessa studier som ett ouyttigt gräl, och påminner sig dem endast som en öfverstånden barnsjukdom. Hvaraf kommer

detta? Orsakerna kunna vara flerabanda. Undervisningsmetoden kan vara felaktig, för lös-
 lig och ogrammatikalisk, hvilket i allmänhet
 försinkar framstegen, i stället för att påskynda
 dem: eller också, genom en motsatt ytterlighet,
 för ensidigt grammatikalisk, med rigtning till
 det kritiska i otid, hvaraf följden är den, att
 ynglingen tappar intresset och förfelar det egent-
 ligen lifgifvande af de gamles anda, för att stu-
 dera språk-anatomi på deras lik. Grekiska och
 Romerska litteraturerna äro ej heller nu mera
 de enda klassiska. Kolonierna hafva i vissa hän-
 scenden växt öfver moderlandet, liksom de i
 andra blifvit och förblifva efter. Emedlertid
 är deltagandet förspridt och derigenom försva-
 gadt. Tidens syfte är dessutom mindre idéellt
 än fordom, vettenskapen sjelf har vändt sig ut-
 åt mot det reella. Alla dessa orsaker bidraga
 otvifvelaktigt, hvar och en i sin mån, att göra
 klassiska bildningen mera likgiltig och ofruktbar.
 Men hvad som säkerligen mest och väsendtli-
 gast bidrager dertill är den omständigheten, att
 de klassiska studierna afbrytas just på den punkt,
 der deras egentliga bildningskraft skulle börja
 att verka. Ty ingenting bildar, som ej förut
 väckt lust och deltagande. Men huru skulle en
 författare väcka deltagande, som måste läsas
 med ordboken i hand, der språkets svårigheter
 upptaga hela uppmärksamheten, der man biter
 sig ömtänd på skalet, innan man ännu hunnit

till kärnan? Fördes åter klassiska språkstudier-
na derhän, att ynglingen läste Sofokles med sam-
ma lätthet, som han sedermera läser Schiller,
Aristofanes som Molière, Tacitus som Gibbon:
då skulle det visa sig, om icke äfven de gamla
mästarne förmådde draga honom inom sin troll-
krets, fästa honom der, och dymedelst bilda,
det vill säga, utveckla, öfva, stärka hans ädla-
ste anlag. Men nu sår man med möda och om-
sorg; säden går opp och växer; men när mid-
sommar kommer, då vill man afberga henne,
och förundrar sig öfver att hon ger förvissnadt
strå, i stället för korn och kärna.

Dock — för sådana förlängda språkstudier
har vår brådskande ungdom icke tid. Allmänna
tänkesättet är också, att de snarare borde för-
kortas, eller till och med helt och hållet af-
skaffas. ”De gamla språken — säger man, —
äro döda, och nu mera att betrakta endast som
antiquiteter. Den tid är längese'n förbi, då vet-
tenskapen begagnade sig endast af dem; ett nytt,
friskt, lefvande språkslägte har växt opp bred-
vid dem, har växt öfver dem, vettenskap och
konst, hela den Europeiska bildningen talar öf-
verallt sitt eget modersmål. De rikhaltiga malm-
ådrorna i forntidens grufvor äro längese'n ut-
tömda, de ädla metallerna långt för detta ut-
myntade, ompräglade och ingångna i den all-
männa bildningens rörelsekapital: der, men icke
i de förlagda schakten, måste vi hädanefter sö-

ka dem. Språkkunskaper äro visserligen nödvändiga för all lärd uppfostran, äfvenså nödvändiga som blommor för botaniken; men man studerar den bäst på de lefvande ängarne, och endast i nödfall på plancher och i herbarier. Vi lemna klassikerna sin ära; vi neka ej, att de talat skönt, men till sin tid, för sina förhållanden, efter sin bildning. Om hvad som rör oss, om dagens kraf, kunna de icke tala; ty deras tungor äro stoft, och hvarje tid har sin egen angelägenhet. Derföre är det icke de gamla, utan de nya och lefvande språken, som föredragesvis böra drifvas vid elementarskolorna." —

Så lyda dagens röster. Låt oss se hvad de innebära.

Elementarläroverket är en förberedande anstalt för *allmän* bildning, derom äro alla ense. Det skiljer sig derigenom från specialskolorna, som omfatta det enskilda, vare sig i vettenskapligt eller blott praktiskt afseende. Dylika vettenskapliga specialskolor äro fakulteterna vid universitetet, med undantag af den filosofiska, som är en fortsättning af elementarläroverket i större skala. Praktiska specialskolor äro de, som åsyfta ett särskilt yrke eller färdighet t. ex. krigsyrket, merendels äfven *de* ytterst hvilande på vettenskapliga grunder. Till den allmänna bildning, som är elementarläroverkets ändamål, hörer, som redan är visadt, äfven språkkunskap. Men skall bildningen blifva verkligen all-

män och fullständig, så kan intet af de språk uteslutas, hvarenniskoslägtet, fordom eller nu, till någon betydligare del nedlagt vetenskapens och konstens skatter. Gäller nu detta icke om Greklands eller Roms språk? Nekar man, att de folkslagen stodo högt, i många fall högre än vi, i odling, att deras minnen utgöra verldshistoriens ena, kanske bättre halfdel, att de äro äfven vår nu varande bildnings stamfäder? Den, som är främmande i deras verld, är åtminstone ofullständigt bildad, hans bildning är enögd: men främmande blir der hvar och en, som ej känner deras språk, ej kan umgås med de store döde. Klassisk språkkunskap är derföre *en* väsendtlig faktor i den allmänna människobildning, som elementarläroverket åsyftar; men den är nu mera icke den *enda*. Ty att moderna språken såsom bildningsmedel äfven måste läras, kan icke af någon fördomsfri man bestridas. Undervisning deri hör alltså till elementarläroverket; men måne derföre till elementarskolan? Jag tviflar. Att i barn- domen sammanblanda flera språk, helst af så olika byggnad som de gamla och nya, medför vanligtvis den följd, att intetdera läres med den grundlighet och besked som vederbör. Latin och Grekiska äro också ett vida fastare, och i många afseenden lämpligare underlag för språk- undervisningen än Tyska eller Fransyska. Att
 upp-

uppskjuta latin till tionde, eller äfven tolfte året, skulle otvifvelaktigt leda till ännu ytligare och ofullkomligare kunskaper häri än de nu vanliga. Deremot kan en yngling, som vanligtvis vid femton års ålder lemnar skolan och inträder på gymnasium, under de tre år, han der tillbringar, lätteligen inhämta elementerna af två eller tre moderna språk, synnerligast om undervisningen häruti något utvidgades. Kännedom af dessa språks litteratur hör icke till gymnasium, utan till akademien, der en lärostol därför borde finnas. Endast modersmålets grammatik hör till skolan, såsom i synnerhet lämplig att derpå inlära den grammatikaliska terminologien; men den behöfver ingalunda att föredragas vidlyftigt, och bör ej upptaga mera än en eller två timmar i veckan, och detta endast i de lägsta klasserna.

Om således klassiska språken med rätta sitta i orubbadt bo inom skolan, så kan likväl fråga uppstå om ordningen för deras lärande. De, som yrka, att man borde begynna med Grekiskan, ha i sanning flera talande skäl för sig. Öfvergången från Grekiska till Latin är vida naturligare än tvertom. Grekiska litteraturen är rikare och sjelfständigare, och förhåller sig i flere fall till den Romerska, som originalet till efterbildningen. Språket är böjligare, mera välljudande, och för uttrycket af

abstraktioner långt finare utbildadt än Latin. Genom sin sammansättningsförmåga äger det tillgångar ojemförligt större än Romarens. Sjelfva dess språkbyggnad är, i grammatiskt hänseende, mera bestämd. Men på andra sidan ligger Latin oss historiskt närmare, det är bryggan, som sammanbinder den antika och moderna bildningen, det är stamordet, icke blott till Europas skönaste språk, utan äfven i många afscenden till hela dess odling; det var en lång tid vettenskapernas, konstens, ja sjelfva politikens modersmål, och det allmänna meddelningsmedlet inom lärda verlden. Sjelfva den fasta oböjligheten af dess språkformer kan sägas verka stärkande, som ett stålbad, på det unga sinnet. Jag skulle derföre tveka att lemna det blott andra rummet vid språkundervisningen i skolan. —

Se vi sluteligen på lärosättet vid språkundervisningen, så visa sig härvid tvenne alldeles motsatta metoder, som ej ha något annat gemensamt än oriktigheten. Den ena består deruti att barnet lär *ingen* grammatik, den andra att det ej lär annat än *isolerad* grammatik under de första skolåren. Den förstnämnde metoden, som man i våra dagar prisar från flere håll, är endast naturlig och användbar vid språk, som läras praktiskt i barndomen t. ex. modersmålet. Det ständiga behofvet att uttrycka sig, barnets minnesgodhet och språkförmåga, som

minskas med åren, och framför allt den konstruktion af ordet, som vinnés genom uppvisande af dess motsvarande föremål, och derigenom fäster uttrycket icke blott för örat, utan äfven, så till sägandes, för ögat: allt detta ger åt den praktiska språkundervisningen en helt annan både fart och riktning. En sådan guvernantmethod kan dock icke användas i skolan, helst vid de klassiska språken: och äfven om den kunde, är det min tanka att den ej borde. Ty först och främst förlorades derigenom allt det formellt bildande, redande, ordnande, som för barnet ligger i grammatikalstudierna; och för det andra förlorades äfven just hvad man söker vinna, nemligen tid. Bristen på fast grammatikalisk underbyggnad föranleder nödvändigt ett vacklande, en osäkerhet i språket, som sedermera endast med svårighet öfvervinnas; och af detta skäl blir hvar och en nödsakad att slutligen sjelf och på egen hand uppgöra sin språklära, med mer både möda och tidsspillan än han annars behöft. — Den motsatta methoden åter förlägger grammatiken helt och hållet afsondrad framför språket. Den intages på förhand, och liksom förskottsvis. När Napoleon återställde katholska ritualen i Frankrike sade han de rysliga orden: *det är religionens vaccin*; och i samma mening skulle kunna sägas, att nyssnämnde method snarare blir ett preservatif mot språkets lärande än ett hjälpmedel dertill,

och väcker afsky och tröghet, i stället för lust och ifver hos barnet. På detta sätt läste man fordomdags i skolorna en vidlyftig och illa redigerad språklära utantill, från början och till slut, liksom man ännu läser katekesen, merendels utan begrepp, och följakteligen äfven utan nytta. Hvad skulle man säga om en lärare, som lät sina lärjungar läsa theoremer och bevis i Euklides utantill, det ena året, för att det andra bibringa dem konstruktionen på taflan? Men ungefär detsamma gör man ju, då man söndrar språklära från språktydning; ty reglen är för barnet den abstrakta satsen, theoremet; språket i sitt sammanhang är dess åskådliga konstruktion. Min mening härmed är ingalunda den, att genom en tidigare börjad tydning något skulle afprutas på strängheten och grundligheten af den grammatiska redovisningen. Det är tvärtom min öfvertygelse, att vid elementarundervisningen, åtminstone i gamla språken, intet steg bör tagas framåt utan klart medvetande af dess riktighet, ingen ordform släppas, innan han är utredd, intet talesätt, innan dess grund och regel är insedd. Att häruti visa eftergift, eller vilja bespara barnet den nödvändiga mödan att med säkerhet inlära elementerna, är en oförståndig klemighet, som hämnar sig sjelf; ty derigenom hindras all framtida säkerhet i kunskap, och, hvad som är ännu viktigare, det unga sinnet vänjes från början till

slarf och halfhet, till oreda och håglöshet, minnet tappar sin hålltång, tanken sin spänstighet, och lynnet sjelft sin fasthet och kärna. Derföre böra form och regel icke blott inpräglas, utan de böra *tatueras* in i det unga sinnet, så att de sitta qvar för lifstiden. Men detta ändamål vinnes, i min tanka, bäst och säkrast derigenom, att man så tidigt som möjligt, och för att förtaga dess bitterhet, förenar grammatik med språktydning, så att den förstnämnda icke utan all användning, med hela sin abstrakta tyngd, trycker hårdast på de spädate åren. Så snart derföre gossen inlärt någon del af formläran t. ex. deklinationerna, borde han genast begynna att tyda ett stycke i den derefter inrättade läroboken, med sträng analys af hvarje form, som han inlärt. På samma sätt genomginges i första lärokursen efter hand grammatikens etymologiska del, nemligen det allmänaste och outhärligaste deraf. Afvikelser och undantag fordrade en särskilt kurs, alltid med fortgående explikation. Efter samma grunder inlärdes sedan syntaxen, först de allmänna reglorna, sedermera, och i särskilt kurs, de speciellare. Hufvudsaken härvid blefve, att lärokursen för explikation vore så inrättad, att man deri funne, icke blott regelns bekräftelse och användande, utan äfven ej funne allt förmycket, som ej deraf kunde förklaras. Sedan på detta sätt det tekniska med full säkerhet är in-

lärdt i de lägre klasserna, tydes i de högre en författare i sammanhang, hvarvid uppmärksamheten fästes icke blott på det grammatikaliska, utan äfven och efterhand på uttryckets klassiska renhet. Till högre afdelningarne hör äfven prosodi, så väl Grekisk som Latinsk, samt det allmännaste af metriken; icke för att skrifva Grekisk och Latinsk vers i skolan, men dels för att stadga accentuationen, dels äfven för att framdeles kunna fatta väsendet af en episk period eller en lyrisk strof. I allmänhet kan anmärkas, att klassiska studier nu mera snarare åsyfta att fullständigt *fatta* de gamles skönheter, än att *eftergöra* dem i deras egna former. I vår tid författas föga på latin, och nästan uteslutande vid akademierna. Af denna anledning skulle det tyckas, som klassiska studierna egentligen borde rigtas derhän, att man lärde sig med säkerhet förstå de gamle. Detta är visserligen också hufvudsaken; ty klassikernas *väsendtliga* bildningskraft måste sökas i deras litteratur, fullständigt fattad. Men härtill fordras mera än man i allmänhet tyckes föreställa sig. Utan grundlig grammatikalisk, prosodisk, metrisk kunskap läser man dem ej med *säkerhet*; utan sinne för det klassiska i uttrycket läser man dem ej med *nöje*. De gamle voro ett poëtiskt slägte. Formen intar hos dem en vigtigare plats än hos oss. Derföre anser jag de vanliga latinska stilöfningarna inom skolan för nödvändiga, och

skulle önska, att de, som fordomdags, äfven utsträcktes till grekiskan. Deras ändamål är endast en praktisk öfning af de inlärdas reglorna. På gymnasium, och synnerligast vid akademien, bör anspråket sträckas högre, icke blott till språkets renhet, utan äfven till det klara, enkla och storartade i sammansättningens anda, som utmärker de gamle mästarne. Man skrifver numera och talar Latin, icke derföre att det egentligen behöfves, utan derföre att säkraste kontrollen på ett språks kändedom är förmågan att med säkerhet uttrycka sig deri. Det är egentligen en garanti som åsyftas, mera än en färdighet. — Hvad som här blifvit anfördt om methoden är ingen nyhet. Tvärtom har hvarje tänkande skollärare redan länge sökt att närma sig den. Men skall den fullkomligt kunna införas, så fordras en ny följd af läroböcker för gamla språken, genetiskt utarbetade: ett svårt problem, och som fordrar mycken både tid och erfarenhet att lösa. Men lösas måste det, så framt vi ännu skola kunna upprätthålla klassiska språkstudier i skolan, rättfärdiga dem i allmänna tänkesättet, och derigenom rädda forntiden undan den närvarande, som vill förtränga henne. Det nya verkar öfverallt med lefvande kraft och frodas af sig sjelft; men skall det gamla bestå, det vill säga, förtjenar det att bestå, så måste det omhägnas och vårdas med omsorg. —

Det är egentligen till eder, J skolans lärare, som jag ställt dessa anmärkingar. De kunna åtminstone tjena er såsom en anledning att sjelfve tänka öfver ämnet; och detta anser jag för hufvudsakligt. Den store Goethe säger någorstädes till en konstnär:

Du öfvar blick, du öfvar hand,

Så öfva äfven ditt förstånd ett grand.

Uppfostraren är också en konstnär, och en af de viktigaste; men genom den enformighet, som i synnerhet åtföljer elementarundervisningen, äfventyrar man lätt att stelna och mekaniseras i de antagna formerna. När mekanism inträder i ett sådant yrke, då växer dödkött i den lefvande organismen, och vettenskap och konst öfvergå till handtverk. På ingen ting måste jag derföre så ifrigt yrka som derpå, att läraren sjelf gör sig klar reda för undervisningens syfte och omfång, för methodens tjenlighet eller otjenlighet, jemförd med hans egen erfarenhet, och i allmänhet förvärfvar sig en röst vid den urtima riksdag, som tidehvarfvet nu allestädes håller öfver uppfostringsangelägenheterna. Från alla håll tränger tiden in på oss med ofta motsatta fordringar, omöjliga att förena; och hvarje tänkande lärare bör inse grunden, hvarför det ena antages, när det andra afvisas.

J unge, föräldrars och lärares hopp! Mitt hjerta röres, då jag ser er församlade, ifrån

ynglingen, som redan börjar drömma om ära och bedrifter, ända ned till den tvåfotade *primula veris*, den sorglösa åttaåringen, som ej har något högre bekymmer än sin lexa. Ty när jag ser en samling af barn, då ser jag ju äfven med detsamma ett tillkommande tidehvarf, som står beslöjadt framför mig; men när det en gång kastar tillbaka sin slöja, då äro vi icke mera till, våra hjertan äro stoft, och hvad vi tänkt och verkat, det är blott en skuggbild i minnet, blott ett eko ur det förflutna. J ären det slägte, som skall aflösa oss, skall vittna för eller mot oss, när vi gått till hvila. Hvem vet, hvad krafter som slumra inom er, hvad öden som förestå er, hvad godt eller ondt J kommen att stifta i verlden? Emedlertid märken J, att vi här öfverlägga om säkraste vägen att befordra ert bästa; men alla våra öfverläggningar äro fåfänga, om J ej sjelfva understödjen oss. Ert verkliga bästa är i er egen hand: förspillen det icke, ty det återvänder ej mera. Befordren våra afsigter med er, hvar och en som han kan, med olika förmåga, men med allvarlig vilja; ty hvad människan rätt allvarligt vill, det kan hon merendels. Viljan är människans högsta kraft, den kraften är i sig sjelf nog, hon står fadder åt lyckan. Större delen af er går bort för att snart återkomma. Välkomna åter, en hel sommar mögnare än nu i kunskap. Somardagarne äro långa i Norden, och den gam-

le vishetsguden, Solen, går sent till sängs och stiger tidigt upp för att lysa de vettgiriga unga. Låten honom ej finna er sofvande, utan skina, från morgon till qväll, på ett vaket, ett flitigt, ett sträfsamt slägte. Farväl!

På Wexlö Gymnasium,*Juni 1828.*

Det år, som förflutit, sedan jag sist talade från detta ställe, borde framför andra vara viktigt för Svenska läroverket. Åtminstone har under intet annat så mycket blifvit tänkt, taladt och skrifvet öfver denna nationens angelägenhet. Hvad följderna deraf kunna blifva måste framtiden afgöra. Ty liksom all uppfostran är ett förskott för ett tillkommande, så är äfven hvarje uppfostringslära, till och med hvarje mer eller mindre betydlig förändring i det antagna systemet, ställd under framtidens dom. Menskliga naturen är väl öfverallt i sina grunddrag densamma, och utom detta voro inga allmänna grunder för uppfostran möjliga. Men på andra sidan verka äfven både yttre och inre orsaker till en skiljaktighet, som intet slags uppfostran kan förekomma. Utifrån verka religionen och staten, ofta mäktigare än skolan, och sederna, som äro den lagstiftande makten i bildningens rike, och tidsanden, som är själens luftstreck. Inifrån verkar den oändliga månfalden af lärjungens olika anlag och af lärarens gåfvor och personlighet. Genom sådana förhållanden måste

naturligtvis uppkomma skiljaktigheter, dem intet uppfostringssystem kan beräkna. Naturen i allmänhet, den inre så väl som den yttre, har en oändlighet af former. Samma blomma får olika färg och skapnad i olika jordmån; och samma behandling, som utvecklar och lifvar den enes snille, förstenar den andres enfaldighet. Menniskosjälen är en kroklinea, hvars eqvation ännu ej är funnen och som ej låter binda sig i någon formel. Vi böra därför ej fordra allt af uppfostran allena. Men det gifves äfven en särskilt omständighet, som gör att vi i detta afseende böra ännu mer inskränka våra anspråk. Den offentliga uppfostran har uppvuxit ur den enskilda, liksom, i en högre skala, staten uppvuxit ur familjelifvet. På samma sätt som nu staten måste verka i massa, och ej kan nedstiga till enskiltheter, dem han öfverlemnar åt hvarje särskilt husfader, så kan ej heller den offentliga uppfostran, som behandlar ett större antal, sträcka samma omvårdnad som föräldrahuset till hvarje särskilt lärjunge. Det gifves dessutom väsendtliga elementer af uppfostran, som skolan endast ofullständigt kan utbilda, dels därför att de af naturen äro förlagde inom ett annat område, dels äfven därför att de alltjemt växande läroämnena upptaga all tid, som läraren kan använda. Härigenom har skolan väsendtligen måst inskränka sig att utbilda en enda klass af de mänskliga förmögenheterna,

nemligen kunskapsanlagen. I stället för *uppfostningsanstalt*, som omfattar det hela af menschlig bildning i alla dess riktningar, har hon hufvudsakligen måst öfvergå till blott *undervisning*. Låtom oss söka att närmare utveckla detta. —

Elementarläroverket i sitt närvarande skick ibland oss upptager vanligtvis människan från åttonde till adertonde året, och derutöfver: en betydlig del af ett människolif, och säkerligen den mest bildsamma och i detta afseende vigtigaste af alla. Under denna tid utvecklas, rigtas, bildas, ehuru i olika mån, alla menskliga anlag. Om vi bland dessa först betrakta religionskänslan, så kan skolan egentligen derpå endast verka villkorligt. All känsla, af hvad beskaffenhet som helst, är något helt och hållet inre, hon föreställer intet föremål, hon förhåller sig till kunskap som tonen förhåller sig till ordet. Derföre kan hon ej heller bibringas genom andra, eller i egentlig mening läras; hon kan endast väckas, näras och ledas. I religionen är visserligen det ena elementet dogmatiskt och grundadt på begrepp: detta kan skolan inpräglä i minnet och äfven göra klart för förståndet. Det är lärarens pligt att söka ge denna dogmatiska undervisning en form, hvarigenom hon äfven kan bli fruktbarande för hjertat. Härigenom bidrager han i sin mån att väcka eller utveckla det vida väsendtligare elementet i all religion, dess egentliga lifsprincip, som är sjelf-

va den iure, barnsliga, förtröstansfulla känslan af det gudomliga. Men den egentligaste och verk- sammaste tidepunkten för en sådan väckelse inträffar före skoltiden. Ingen ålder i menniskolifvet är så rik på religionskänsla som den spä- daste. I åskan fruktar barnet den okände, den starke hämnaren; och i sommarvärmens värmen älskar det, högre än vi, den gode Guden, som klär marken grön och fyller den luftiga lekstugan med blommor: det känner, bättre än vi, att Gud bor i det sakta vädret. I den mån som begreppet uppklarnar, förbleknar vanligtvis känslan; englarne bo synbarare i morgonrodnaden än i solen. Med ett ord, himmelriket hör barnen till, och därför tillhör äfven den religiösa uppfostran först och väsendtligast föräldrarna. Barnet fattar bäst Guds makt och rättvisa när fadren, Guds kärlek och omvårdnad när mo- dren talar derom; ty desse äro sjelfve de när- maste och naturligaste sinnebilderna af begge. Skolan förutsätter därför med rätta religions- känslan både väckt och i sina grunddrag ut- vecklad. Är detta försummadt, så kommer mer- endels den offentliga uppfostran för sent att er- sätta det. Har barnet ej på modrens knä lärt sig *känna* hvad bönen är, så blir vanligtvis det *begrepp*, som i skolan inhämtas härom, för he- la lifstiden en död kunskap. I korthet, det egenteligen lifgifvande, fruktbarande och vä- sendtliga i all religionsbildning är af naturen

förlagdt i en helt annan skola än den offentliga. —

Förhållandet är, ehuru af andra orsaker, detsamma vid frågan om utbildningen af de moraliska anlagen. Skolan har härvid alltför många och mäktiga medarbetare för att i detta afseende ensam kunna ikläda sig ansvaret. Der äro de yttre omgifningarna, som verka på moraliska bildningen liksom väderleken verkar på årväxten. Der är efterdömet, hvars inflytande förhåller sig till lärans som kroppen till skuggan. Der äro de mångfaldiga, obestämbara förhållanden, hvari barnet eller ynglingen försättes utom lärosalen, der han knappast tillbringar en åttondel af årets timmar. Mot allt detta kan skolan ej sätta annat än lärarens tillsyn och disciplinen. Men disciplinen är ej egentligen något moraliskt bildningsmedel, utan en strafflag, och afser mera den yttre handlingen än det inre tänkesättet; och lärarens tillsyn är delad på för många för att kunna följa en hvar.

Under sådana omständigheter är det hufvudsakligen endast de *intellektuella* krafterna, hvilkas utbildning är förbehållen läroverket. Genom sjelfva sitt namn tillkännager detta sin bestämmelse att *lära*, det vill säga, att bibringa kunskap, och kan egentligen ej ansvara för något annat. Men härigenom förlägges också en ganska väsentlig del af människobildningen utom skolan; och det är derföre icke genom

något fel i skolans organisation, utan genom sakens egen natur, som offentliga uppfostran är i sig sjelf något ofullständigt, som utom sig måste söka sin nödvändiga fyllnad. Men en sådan fyllnad kan ej sökas annorstädes än i den enskilda uppfostran. Om vi i anledning häraf betrakta förhållandet mellan enskilt och offentlig uppfostran, så är till en början klart, att den förstnämnda är den ursprungliga och naturliga. Naturen har sjelf anförtrott barnets första fysiska vård åt modren. Äfvenså tillhör henne första väckelsen och rigtningen af religionskänslan. Det moraliska sinnet åter uppfostrar fadren väsendtligen, genom efterdöme och förmaning. Hvad den egentliga undervisningen angår, så är den för det mesta praktisk. Praktiskt lär sig barnet språket, och längre fram, likaledes praktiskt, fadrens yrke. På samma sätt bibringas äfven hvad det behöfver veta om naturen, om landets lagar, statsförfattning och minnen; och slutligen, för att sätta kronan på denna husbehofsbildning, inträder kyrkan, en offentlig anstalt, och fullbordar religionsundervisningen. Härmed är nu uppfostran slutad och medborgaren färdig. Hvad som ännu kan fattas, det lär efterhand det omgifvande lifvet, och erfarenheten, en trogen uppfostrare, som följer med till grafven, och först der öfverlemnar sin lärling åt den högre, den bleke öfverläraren med

tim-

tinglas och lia. En sådan, väl inskränkt men dock i sin art fullständig uppfostran, om hon endast varit hvad hon bör, utbildar, i afseende på känslan, en lefvande vördnad för allt det högre hos menniskan och öfver henne, och i afseende på förståndet, sundt modervett och rent praktiskt sinne. Härmed var det också nog under enklare samhällsförhållanden än de nuvarande: och ännu i dag får och behöfver större delen af nationen, statens kärna, det egentliga folket, ej någon annan uppfostran. Men samhällslifvet utvecklar eller invecklar sig allt mer och mer, det enkla uttränges öfverallt af det konstiga, menskligheten bestiger efterhand sina höjder, vettenskap och konst växa ut i alla riktningar, staten sjelf blir lärd och fordrar lärdom, om icke af alla, åtminstone af sina embetsmän, som föreställa honom bland folket. I detta afseende räcker icke den undervisning till, som familjen kan gifva, och den enskilda uppfostran är derföre, från denna sida betraktad, äfven så ofullständig som den offentliga från en annan. Hon måste således anlita en genom sin lärdom högre inrättning; och offentlig uppfostran inträder alltså här, väl såsom något vikarierande, såsom en fortsättning och fullkomning af den enskilda, men tillika försätter hon barnet i en helt annan och främmande krets. Hos de gamle var det enskilda icke söndradt från det offent-

liga genom en så skarp gränslinea som nu, det låg med rötterna vida mer i dagen, det var så till sägandes flyttadt under öppen himmel, hela forntidens lif var icke blott enklare, utan äfven, om jag så får uttrycka mig, mera af *ett* stycke än de nyares. Öfvergången var derföre mindre märkbar, och, till följe häraf, offentlig uppfostran mindre skarpt skild från enskilt än nu. För närvarande äro dessa i flere afseenden hvarandras bestämda motsats. Ser man på ämnet, så uppfostrar familjen väsendtligen religions- och sedekänslan, skolan deremot väsendtligen kunskapsanlagen. Ser man på lärosättet, så bildar familjen praktiskt, skolan theoretiskt. Ser man slutligen på ändamålet, så ger familjen den uppfostran, som är nödvändig för alla, i samhällslifvets enklaste förhållanden: skolan åter derutöfver äfven den, som staten måste fordra, dels af sina embetsmän, dels äfven i allmänhet af hvarje medborgare i den högre bildningskrets, hvilken föreställes af staten sjelf, såsom mensklighetens högsta uppfostringsanstalt.

I den mån, som uppfostran utträder ur familjelifvet, försättes hon äfven i ett konstladt förhållande; ty det naturligaste vore tvifvelsutant, att hon aldrig lemnade föräldrahuset. Men allt konstladt bär inom sig en dunkel längtan tillbaka till sitt ursprung, till det naturliga. Att en dylik känsla verkeligen mer eller mindre röjer sig i våra skolsystemer, bevisas af flera

omständigheter. Det är t. ex. bekant hvilken betydande plats läroboken för närvarande upptar vid alla läroverk, och hur hon dagligen inkräktar mer och mer på den mundteliga undervisningens område. Men läroboken är ju i sig sjelf ej annat än en huslärare. Samma ursprung och syfte ha äfven de vid flera offentliga skolor vanliga privatlärare, tagna bland ungdomen sjelf. Lärofriheten, som flere yrka inom skolan, betyder väsendteligen ingen ting annat än att föräldrarne, efter enskilt godtycke, skulle få bestämma läroämnena inom en offentlig undervisningsanstalt. Sjelfva den så mycket omtvistade vexelmethoden kan sägas åsyfta en återgång till det enskilda lärosättet derigenom, att den vill återställa ett naturligare förhållande mellan antalet af lärare och lärjungar. Med ett ord, man vill öfverallt privatisera det offentliga; och det torde finnas få antagna eller yrkade förändringar inom skolan, som ej hänvisa på en önskan att i offentliga uppfostran upptaga så mycket af den enskiltas elementer, som möjligtvis kan förenas med dess karakter af offentlighet. —

Af hvad här blifvit antydt följer i min tanka, att all uppfostran, betraktad såsom ett helt, fordrar tvenne lika väsendtliga beståndsdelar, familjen och skolan. Familjen är oumbärlig, icke blott för den första, i många afseenden vigtiga bildning, som föregår skoltiden

(hvilket förstås af sig sjelft), utan äfven sedermera, och är inom sitt område mera verksam än all annan skola. Familjen är uppfostrans hjerta, men skolan är dess hufvud, och kan ej heller umbäras. För folket må kyrkan vara den rätta, kanske den enda nödvändiga skolan; men de andre kunna ej bildas utan en lärdare undervisningsanstalt. Väsentligaste uppgiften för all offentlig uppfostran måste derföre vara den att, så vidt sig göra låter, förena familjen och skolan. Då nu en sådan förening aldrig kan bli fullständig, emedan familjen ej kan upptagas i skolan, så återstår ingen annan utväg än den att få familjen inom skolan representerad fullständigare än som hittills varit möjligt. De flere försök, som härtill blifvit gjorda, både inom och utom vårt fädernesland, genom kontubernier och dylika inrättningar, för att närmare föreställa föräldrahuset och dess noggrannare omvårdnad, äro alla underkastade stora svårigheter. En undersökning härom skulle emedlertid blifva alltför vidlyftig för tillfället, och må tilläfsventyrs en annan gång fresta mina åhörarens tålmod. —

Det berättas om Alexander, nemligen den store, att när man frågade honom hvarför han underkastade sig alla besvärligheterna af Per-

siska fälttåget, då svarade han, att han ville eröfra solens länder, på det Athenienserna måtte tala om honom. J lärare! Den som bildar och upplyser de unga, han eröfrar, äfven han, af solens länder; och om Athenienserna ej tala derom, talar dock stämman i hans eget bröst, och medvetandet att i sin mån hafva verkat till ljusets seger. Sällan lär detta läroverk till högskolorna kunnat afsända så många ynglingar med i allmänhet så fullgoda grundkunskaper. Jag har med glädje förnummit, att flere ibland dem, genom egen flit och under lärarnes handledning, betydligt utvidgat sin lärokurs; och detta är, när det rätt fattas, det förnämsta villkoret för all högre framgång vid hvilket läroverk som helst. Ty undervisningens hemlighet består öfverallt deruti, att man lägger lärjungens krafter till lärarens, och tilltror de unga att äfven på egen hand lära något. För barnet är lexan nog, ty det bör ej växa för fort, och själen behöfver stadgas, liksom kroppen. De bättre begåfvade ibland dem finna sin uppmuntran genom lärarens bifall och den kortare tid de använda för att genomgå sina stadier. Men ynglingen är redan en fullbildad natur, och på honom växa vingarna hastigt, om han är ämnad att få några; och för de vinglösa gifvas olyckligtvis inga flygmaskiner. Derfor bör han väl släppas lös, men hans utflygt ledas och bevakas. Ty det lösliga, det förspridda, det halfva ve-

tandet gagnar ingen: kunskapens säkerhet är i allmänhet mera värd än dess omfång: *multum, non multa* var de gamles visa regel. Den är dubbelt användbar i vår vidtkringgripande tid, men kan äfven der missbrukas. Lycklig skattar jag derföre den lärare, som kan utvidga kunskapens yta, utan att dess djup derföre förminskas; och i detta afseende lyckönskar jag flere ibland er till den dimission vi i dag anställa. —

Jag bör slutligen äfven säga ett ord till eder, J ynglingar, som i dag lemnen oss för att söka en högre undervisning. Det är visserligen alltid vid edra år en fördel att vinna tillfälle till högre bildning; men det är icke egentligen derför som jag skattar er lyckliga. Ty kunskapens träd skjuter sin krona högre än alla läroverk; och om dess gyllene frukter ej mogna inom ert eget bröst, sannerligen J söken dem förgäfvos utom er. Men lyckliga skattar jag er derföre, att lifvet, som J tron, ligger framför er som rännbanan i Olympia, befolkad af Gudastoder och omgifven af lager och oliver. Lyckliga skattar jag er i synnerhet derföre, att J till den banan ej medfören annat än den lätta sommardräkten af edra egna bekymmer. Men den dräkten kan blifva tung nog med åren, och derföre förmanar jag er att förstärka ert sinne med det enda, som ger verklig styrka, med kunskap och dygd. Om J tilläfventyrs medfören ett hedrande vitsord härifrån, så föreställen er icke,

att J derföre ären fullärde; ty fullärd är meniskan egenteligen aldrig förr än — i döden. Den menskliga kunskapens tempel är större, är herrligare än Salomos; och J stån ännu, för det mesta, i hedningarnas förgård. Jag varnar er för den halfgångna mångkunnighet som är dagens lösen. Trou mig, all kraft är stark, i den mån som hon sammantränges; hon förslappas, allt som hon utvidgas och sprides från sin medelpunkt. Aspen sträcker sina rötter vidt omkring, men hon lägger dem alla i jordytan; och derföre är hon också trädet med den lösa stammen, med de darrande bladen. Men eken tränger tillsammans sin rot och skjuter henne rakt ner i djupet: derföre slår äfven ett mäktigt hjerta i hennes friska barm, hennes grenar gripa modigt mot himmelen, och hon brottas med stormen i århundraden innan hon faller. Vare er detta en bild af menniskobildningen! Der gro många vattenskott på kunskapens träd; men jag har icke hört, att det är dessa, som bära de Hesperiska frukterna i sanning, eller dikt, eller handling. Om derföre Gud gifvit er en gåfva, så tagen vara derpå, utvecklen den, sammanträngen hela ert väsende deruti. En hvar är icke en högt begåfvad, och det är väl att icke så är; men *en* gåfva har Gud förunnat oss alla, och det är gåfvan af tankens reda, och viljans fasthet, och uppsåtets ära. Samlen J er kraft att utbilda den gåfvan, då är det godas

Gud med eder, på Lundagård eller vid Upsala högar. Då må lärdomen bli olika, men läroverken hafva ej arbetat förgäfves, de ha räddat ert lifs bestämmelse. J ären då välkomna i statens tjenst, och välkomna äfven tillbaka i den kyrkas tjenst, som upptagit er barndom, i det läroverks tjenst, som bildat er ungdom. Den Högste lede eder dit, utan vank och villa. Farväl!

Farväl, äfven J andra, äldre och yngre, och J små i synnerhet, hvilkas åsyn alltid fröjdar mitt hjerta! Gån hem och leken i föräldrahusets skugga. Men leken icke blott, utan arbeten äfven. J ären välkomna åter: men dagen för er återkomst är en pröfningsdag. Helsen derföre de hemmavarande, och sägen dem, att de ej må störa er; ty tiden hör icke er till, utan hon hör till ljusets Gud, i hvars tjenst J inträdt. Mätte den Guden lysa och leda och bevara er! Farväl!

I Jönköpings Skola,

Juni 1830.

Offentliga angelägenheter i hufvudstaden hafva tvenne gånger å rad förhindrat mig att vara närvarande vid dimissionsexamen härstädes; och tre år äro således förflutna, sedan jag sednast talade från detta ställe. Tre år äro en betydlig tid i menniskolifvet i allmänhet; men ännu betydligare äro de för ungdomen, för skolan. Ty det är med skolan som med våren: hvad man sår på *en* dag, växer i hundrade och derutöfver; det växer egentligen icke en sommar, utan ett menniskolif igenom. Tre år! Huru mycket godt eller ondt har ej på denna tid kunnat grundläggas, huru många anlag utbildas eller insöfvas, huru mången böjlig vilja förädlas eller förderfvas! Jag önskar och hoppas till det godas gifvare, att dessa år icke måtte vara fåfängt använde, att de frön som *de* nedlagt här, måtte, i sinom tid, blomma upp och mogna och bära frukt i kuenskap, i förädling, i väl-signelse.

Den tid, jag omnämnt, har emedlertid, äfven utom skolan, icke varit overksam i afseende på läroverken. Öfver hela deras inrättning,

läroämnen, föredragningsätt och prof har mycket blifvit taladt och rådplägad och skrifvet. Om likväl följderna af denna öfverläggning ej blifvit sådana, som man väntat, om hvarken det gamlas eller det nyas vänner der funnit hvad de önskat, så kommer detta dels deraf, att de rådplägendes antal var för stort, hvilket alltid leder till tvister; dels, och i synnerhet, af den grundsats, som följes vid dylika tillfällen i valet af ledamöter. När nemligen åsigterna, som i en sådan fråga är vanligt, äro delade, ja ofta motsatta, så tror man sig göra rätt åt begge derigenom, att man kallar ungefärligen lika många af begges bekännare. Mot ett *ja* insätter man därför alltid ett *nej*, i hopp, att det ena svärdet skall hålla det andra i skidan. Härigenom neutraliseras de begge motsatta krafterna, det hela får en diagonal rigtning i stället för en vinkelrät, och ett system af jemkningar uppkommer, som blott då kan vara riktigt, när man förutsätter, att begge de motsatta äro oriktiga. Följden blir, att ingendera är nöjd med det halfgjorda arbetet, emedan ingendera deri igenkänner sina idéer oförändrade. Det hela fordrar i sanning ännu mycken pröfning; ty man extemporerar ej svaret på frågor, som skulle bestämma bildningens gång för århundraden: och det är bättre, om man tills vidare bibehåller det gamla, äfven om det skulle vara föråldradt, än att på höft här och der införa en-

staka nyheter, som ej sluta jemt intill det andra, ej passa in i det hela, och som därför kanske snart finge afskaffas. Det är således med fullt skäl hufvudfrågan ännu på högre ort hvi-lar oafgjord. —

Bland de flere frågor, som vid nyssnämnde tillfälle söndrade tänkesätten, var frågan om den så kallade *lärofriheten* en bland de viktigare; ty den skulle, om den som allmän grund-sats antoges, bryta sönder hela den nu bestående skolformen, och hänger dessutom mer eller mindre tillsammans med de flesta väsendtliga förändringar, som blifvit yrkade. Hos flere, som ansågo väsendtliga reformer nödvändiga, voro dock tänkesätten i denna fråga delade. En och annan anmärkning i detta ämne torde der-före ej kunna anses för olämplig.

Med *lärofrihet* förstår man rättigheten för lärjungen eller hans målsman att, bland de ämnen som i skolan föredragas, välja hvilket och huru många han behagar, med uraktlåtande af de öfriga. En sådan frihet, som redan från början varit öflig vid akademierna, tyckes, vid första påseendet, äfven vara både naturlig och billig och nyttig. Naturlig; ty naturen har genom de mycket olika gåfvor, den meddelar, och genom fallenheten för något särskilt, lemnat en

omisskännelig anvisning på hvad studier hvar och en framför andra bör drifva. En dylik fallenhet röjer sig midt i skoltvånget; ty ingen ting är vanligare än olika framsteg i olika ämnen hos samma lärning; och hade en sådan fått använda den tid, han förspillt på annat, odelad till hvad han har lust för, så synes troligt, att han skulle gått vida längre, och utbildat till förträfflighet anlag, som nu hämmas på halfva vägen. Billig tyckes också en sådan frihet vara; ty ingen ting kan i sig sjelf vara obilligare än att man tvingas att lära hvad man ej vill veta, hvad man derföre lär med olust och håglöshet, hvad man följakteligen ock snart glömmar. Nyttig tyckes också en sådan frihet vara, så väl för läraren, som derigenom besparades den otacksamma mödan att så på hälleberget, som i synnerhet för lärjungen sjelf, hvilken finge fritt och obehindradt utbilda sina anlag i den riktning, dit de ursprungligen varit ämnade, men hvarifrån näringssafterna nu afledas och förspidas på särskilda håll. Det skulle, tycker man, härigenom komma ett nytt lif i skolan, det skulle gå en friskare anda genom de qualmiga lärosalarna, vi skulle få lefvande plantskolor, som trifdes och grönskade, i stället för de klippta häckarna, som nu i sorglig enformighet förtvina. Är icke offentlig uppfostran ytterst och väsendtligast grundad på den enskilda, som är och blir den ursprungliga, den

naturliga? Har hon icke framgått derur, liksom staten sjelf framgått ur familjelifvet? Och vid den enskilda undervisningen sättes ju aldrig en sådan lärofrihet i fråga. Barnet lär, antingen hvad det har gifven fallenhet för, eller hvad fadren anser nyttigt och nödvändigt för dess blifvande bestämelse; med det öfriga förspilles ej tiden. Så, säger man, borde det äfven vara i skolan; ty afsigten med all uppfostran är, påstår man, icke att förbereda en jemn medelmåtta i allt, utan det öfverträffande, der dess frön finnas; icke att utveckla det allmänna till samtagen försvarlighet, utan det individuella och öfvervägande till fullkomlighet. —

Med dessa och dylika skäl yrkar man lärofriheten såsom den enda lifgifvande principen för undervisningen och medlet till skolans pånyttfödelse. Vid ett närmare betraktande möta likväl härvid flere betänkligheter, af hvilka jag i korthet vill framställa några. Är det verkligen uppfostrans högsta och rätta ändamål att i allt ge fart åt det individuella, och lemna det allmänna och gemensamma åt sitt öde? Jag tviflar. Menniskokroppen utbildas på det sätt, att alla dess ledamöter växa lika och i öfverensstämmelse med hvarandra, efter den typus naturen utstakat för en hvar af dem. Växer deremot en ledamot ut på de andras bekostnad, så är det sjukdom, och blir vanskaphet. Skulle icke lagarna för människosjälens utbildning

vara de samma? Utvecklas från barndomen någon af dess krafter ensidigt, så blifva de andra efter, och då uppkommer ett inre lyte: den jemna växten är själens, liksom kroppens hellsa. Det stora problemet för uppfostran är väl derföre, icke särskilt, utan allmän och samtidig utveckling, icke ensidighet, utan harmoni; hon skall ej drifva den eller den grenen att blomma i förtid, utan hon skall vårda roten så, att näringssafterna fördelas lika åt alla håll. Försummas detta, så kan väl grenen till en tid skjuta opp och pråla i yppig drifhusfägring: men när hösten kommer, bär han inga frukter, och nästa vårsol finner honom förvissnad, en naken och gagnlös risqvist. Så går det äfven med de menckliga anlagen, när något enskilt af dem genom retningsmedel drifves till brådmognad. Jag har känt yuglingar, ja barn, som förvånade genom en tidig utveckling af någon särskilt förmögenhet; men de höllo icke hvad de lofvade, och den beundrade gossen blef en obetydlig, en alldaglig man. Med ett ord: all enstaka utbildning i barndomen är eller leder till missbildning. Ty barnet skall gå jemfota: hoppar det på ett ben, så hinner det ej målet. Det enskilda har ingen annan fast grund att växa och trifvas på än det gemensamma; alla menckliga anlag bära och sammanhålla och understödja hvarandra: och just på det att det enskilda och individuella en gång må kunna skjuta

upp i herrlighet, bör det öfriga ej lemnas utan vård och odling. — Hvad som gäller om naturanlag, gäller äfven om studier, helst om elementarstudier. Alla kunskaper, åtminstone de, som läras i skolan, äro beslägtade, och fläta på mångfaldigt sätt sina grenar i hvarandra. Således äro språklära och matematik egenteligen logik, ehuru med olika konstruktionsätt. Geografi är historiens lokal, historien en rörlig geografi. Derföre kan ingen utaf dem försummas, utan att den andra lider och knytes i växten. Jag nekar ingalunda, att en hvar bör framför annat studera det, hvartill han känner sig kallad; men han bör icke göra det oberedd, icke okunnig i allt annat. Det gifves en cyklus af allmänt förberedande, allmänt bildande kunskaper. Jag påstår icke, att den i våra skolor är fullkomlig, är hvad den borde vara: men så mycket säkrare är, att ingen grad deraf kan överspringas, utan förfång för det hela. Man förvexlar ofta *kunskap* med *bildning*, och förvrider derigenom hela uppfostringsfrågan. Kunskaper äro visserligen nödvändiga för bildningen, såsom dess ämne och föremål; men vidsträckta kunskaper kunna likväl vara förenade med mycken råhet, äfvensom på andra sidan inskränkta insigter kunna bestå med den högsta bildning. Bildning förhåller sig till vetande, som kroppens vighet och styrka till dess omfång och tyngd, hvilka ej alltid motsvara hvarandra. Bil-

dade äro vi derföre icke i den mån vi äro lärde, utan i den mån som en sjelfständig, genomgripande, inom sig sjelf slutet och öfverensstämmande utveckling af människans ädlaste anlag gått för sig inom oss. En sådan bildning kallades fordom humanistisk, och förtjenar ännu sitt namn, om hon rätt och fullständigt bibringas. Skolan åsyftar en sådan, nemligen elementerna dertill. Detsamma åsyftar gymnasium, sjelfva den så kallade filosofiska graden åsyftar väsendtligen detsamma. Först sedan denna elementarbildning är fullkomligt afslutad, utan alla luckor och undantag, kan och bör ynglingen öfverlemna sig åt det studium, hvarför han känner mest böjelse och fallenhet; ty han har då, hvad han saknar i skolan, någon fast grund att stå på, han kan, åtminstone till någon del, öfverse det hela, den inre driften har hos honom klarnat till medvetande, och han behöfver ej välja blindt. Ingen kan bli mästare i allt; men för att kunna blifva det i något, är äfven nödvändigt att man sett sig omkring i hvarjehanda; liksom fältherren undersöker, icke blott valplatsen, der han vill segra, utan äfven dess grannskap.

Efter dessa grundsatser, dem tillfället för närvarande ej tillåter att närmare utveckla, synes det mig afgjort, att den ifrågavarande lärofriheten skulle bli skadlig för skolan. Det gifves

gifves ingen frihet, som ej kan missbrukas: och det är mera än troligt, att detta skulle inträffa med lärofriheten. Beror valet af läroämnen på gossen, så skyr han af naturdrift allt hvad som är mödosamt, huru väsendtligt, huru oumbärligt det ock må vara. Han söker lek äfven i skolan; och man kan ej begära, att han skall inse, det en af skolans högsta bestämmelser är just den, att vänja honom ifrån lek till allvar och arbete. Beror det åter på föräldrarna (som väl skulle vara meningen), så äro de ej få ibland dem, för hvilka ingen kan göra begripligt, att deras söner behöfva lära något annat än hvad som omedelbarligen kan föras till torgs och afyttras, mot en fullmakt till lön eller åtminstone till löntur. Man kan ej göra dem begripligt, att den offentliga uppfostran skall bilda något annat än ämnessvenner till ett embetete, som skall bedrifvas som ett annat näringsfång, med vissa något konstigare handgrepp, och derföre också med högre rang och bättre inkomster. Hvad blifver följderna af detta för läroverket, för ungdomen, för samhället? Jag vill säga det i korthet: en skola utan enhet, en kunskap utan sammanhang, en mekaniserad stat, utan iure organisk lifskraft; och vi skulle vara nödsakade att hvarje år härifrån skicka en ännu brokigare, ännu omognare skara än hittills. —

Det är vidare lätt att inse, hvilka läroämnen det i synnerhet skulle blifva, som på detta vis komme att åsidosättas. De klassiska språken skulle otvifvelaktigt blifva de, som de fleste undandrogo sig; ty deras nytta kan man minst af allt inse, hvilket anses för ett tillräckligt skäl att alldeles förneka den. Jag har vid ett annat tillfälle på detta ställe yttrat min mening i denna fråga. Jag har sökt visa, att kännedom af klassiska språken hör åtminstone till fullständigheten af språkstudier inom skolan; att deras grammatik är, i formellt afseende, ett förträffligt bildningsmedel för barnet, och deras litteratur likaledes för ynglingen, ehuru i ett annat afseende, så framt nemligen dessa studier fördes dit de borde. Jag förbigår grekiskan, ehuru den genom arten af sin språkbyggnad, sin rikedom, sin omvexling, sitt väljud, och framför allt genom vidden och förträffligheten af sin litteratur är, utan jemförelse, det viktigaste af jordens tungomål. Men latin, det gamla, verldsbeherrskande språket, det språk, hvori Cæsar befallde, hvori Cicero talade, hvori Maro sjöng, bör det vara obekant för någon bildad man? Det går en omisskännelig Romersk åder genom vettenskap, genom konst, genom lagstiftning, i hela den nyare världen. Den är märkbarare i Södern, men äfven i Norden har den inträngt. Ingen örn har flugit så vida som den romerska; den mäktige anden på de sju kullarne herrskar ännu ur graf-

ven, han går igen som prokonsul i tankens, i sedernas, i hela människobildningens eröfrade provinser. Låt vara, att de fleste stanna på halfva vägen och drifva dessa studier föga öfver den elementarkunskap, som inhämtas i ungdomen: mårne just denna elementarkunskap, med hela sitt grammatikaliska system, är fåfång för de unga, eller den tid förlorad, som derpå användes? Om hvad sålunda läres äfven icke hade någon nytta utom skolan, så har det dock en ganska bestämd inom densamma. Ty hvad är skolans mening? Hvad skall barnet lära? Allehanda, utan tvifvel, i afseende på ämnet; men ämnet sjelft är icke hufvudsaken. Hufvudsaken är, att barnet märker, det lektiden är förbi, och arbetsdagarne inne. Hufvudsaken är, att det lösa sinnet stadgar sig, derigenom att det bindes till regel, till ordning, till tukt; att själens tänder, som klia, få något helsosamt att bita på, att de svällande krafterna sysselsättas, öfvas, stärkas. Hufvudsaken med ett ord är att barnet *lär sig att lära*. Hvarföre gå de unga på gymnastiken? Icke för att stärka högra armen eller venstra, eller knä eller fot, utan för att stärka muskelkraften i allmänhet, för att vid alla tillfällen äga herraväldet öfver sina egna lemmar. Och af samma skäl går man ju äfven i skolan, för att stärka själens muskelkraft och kunna använda den der det behöfves. Skulle det verkligen ej vara af någon nytta, att min-

net öfvas, att begreppet redes, att omdömes-
kraften skärpes, att språket förklaras, språket,
som är tankens mandomsanammelse, som är
förnuftets inkarnation bland alla jordens släkten?
Men just detta är det ju som åsyftas, och åt-
minstone till någon del vinnes genom den så
mycket klandrade, så onyttig ansedda skol-
grammatiken. Jag känner ingen ting lämpligare
än just denna, att derpå öfva barnets själskraf-
ter; ty barnet har en instinkt för språk, och
språkfilosofien är den enda vettenskap, det kan
fatta, emedan den alltjemt framträder i exempel,
och således förer sin egen lefvande konstruktion
med sig. Att Latinska grammatiken företrädes-
vis blifvit vald härtill, kommer af tillfälliga
omständigheter: all fullt utbildad och regel-
bunden grammatik kunde härtill användas. Men
de döda språken ha häruti företräde för de lef-
vande, icke blott derföre, att deras former äro
afslutna och oföränderliga, utan äfven, och i syn-
nerhet derföre, att deras afvikande organism lem-
nar anledning till lärarikare jämförelser. Den Gre-
kiska hade kanske varit lämpligast; men den La-
tinska gör i hufvudsaken samma nytta, när den
nemligen drifves med förstånd, med bifogad fort-
löpande läsning af författarne, och i förening
med modersmålets egen språklära, som är den
naturliga tolken och måttstocken för all annan.

Låtom oss derföre ej förvillas af dagens
röster, låtom oss ej blygas för namnet af en

Grammaticus. Det var ett aktadt namn i Grekland och Rom; och Nordens vidtberömde häfdatecknare, den store Absalons större gunstling, är adlad i minnet under namn af *Saxo Grammaticus*. Vi vilja göra full rättvisa åt den nuvarande odlingens organer, de lefvande språken; men vi vilja ej derföre fördrifva de gamla gästvännerna från Hellas och Latium ur våra lärosalar. Vi vilja ej begagna en frihet, som härtill skulle bidraga, en lärofrihet, som användes för att *icke* lära hvad som dock framför annat regelbinder, sammanhåller och bildar det unga sinnet. —

Det gifves slutligen äfven en annan omständighet, som talar emot lärofriheten. Den skulle nemligen införa ett system af undantag inom skolan, menliga i sina verkningar, och oriktiga i sin grundsats. Erfarenheten har länge lärt, att fritagelser från ett eller flere läroämnen i allmänhet äro skadliga och nästan alltid förfela sin afsigt. De fritagna förblifva naturligtvis okunniga i hvad de ej lära, men de hinna också sällan längre än de öfriga i hvad som gemensamt blifvit föredraget. Deras fritimmar äro således förlorade timmar, och läraren kan ej ansvara för huru de blifvit använda hemma. Således förminskas kunskapens omfång, utan att den vinner i djup eller grundlighet. — Men sådana undantag äro äfven, och detta är väsendtligare, i sin grundsats felaktiga. Ty hvilket

är det inre moraliska band, som sammanhåller skolan? Otvifvelaktigt undervisningens gemensamhet, kamratskap i allt, äfven i läroämnen. Den, som är undantagen i något, blir alltid mer eller mindre främmande för de öfriga, han har *ett* intresse mindre än de att bevaka, *en* omsorg mindre att bära, *en* framgång mindre att hoppas. Skolan är en stat i smått, grundad på fullkomlig jemlikhet, liksom sällskapet på ett skepp eller vid en helsobrunn. Den, som der söndrar sig från någon eller i något, han stör derigenom nöjet och trefnaden för alla. Det är också på en sådan gemenskap, som möjligheten grundar sig af all täflan. Men täflan är skolans gode Genius, den gamle Hesiodus kallade henne med rätta för en Ἐπίς ἀγαθή, en god, en helsosam oenighet. Bryter man alltså denna gemensamhet, då söndersliter man med detsamma det fastaste, det innersta, det naturligaste samband emellan skolungdomen. Och hvarföre vill man bryta skolans enhet, hvarföre vill man förrycka den gemensamma medelpunkten i en gemensam undervisning? Jo, för att smickra nycken hos barn, eller hos föräldrar, barnsligare än de; för att hylla den förödmjukande, den mekaniska åsigt af läroverken, att de skulle vara en pensionsinrättning för att bilda en viss handtverksmässig skicklighet i hvad hugskottet för dagen befallde. Men offentliga läroverk böra antingen icke finnas, eller finnas så-

som en offentlig anstalt för ett offentligt ändamål, för allmän mensklig bildning, visserligen användbar på sin tid och sitt rum, men ingalunda beräknad blott och bart på tillfälliga syften, dem det icke tillkommer staten, utan den enskilda omtanken, att besörja.

Vi ha här i skolan en afdelning, der en slags lärofrihet blifvit begagnad. Afdelningen är enligt sitt begrepp ämnad att förbereda så väl till lärdoms- som apologistkola. Läroämnenena äro också gemensamma, med undantag endast af språkundervisningen, som dock ej kan omfatta annat än de allraförsta elementerna. En sådan duplicitet kan ej undvikas, då lärdoms- och apologistkola äro förlagde på samma ställe, så framt man i denna klass ej vill inskränka språkundervisningen till modersmålet; som också har sina betänkligheter. Men utom dessa begge afdelningar i klassen finnes ännu en tredje, som hvarken förbereder till den ena eller andra skolan. Detta är både emot klassens namn och bestämmelse, och i allmänhet mot begreppet af vårt läroverk. Den som icke vill lära annat än katekes, räkna och skriva, hör till stadens skola, icke till denna. Det blir dessutom omöjligt för läraren att i en sålunda öfverfylld klass kunna lemna undervisning och tillsyn åt tre särskilda afdelningar, alla sysselsatta med särskilda läroämnen. Detta måste således ändras, och inga andra hädanefter emottagas i klassen än de, som verk-

ligen ämna sig att genomgå skolan i någon af dess begge riktningar.

Det återstår mig nu att tacka skolans lärare och inspektor för deras möda. Lärarens kall är ett stilla, ett i tysthet bildande kall; det verkar undångömdt, liksom hjulen i ett ur. Du ser dem icke, du hör dem knappast; men det är dock de, som med jemn flit drifva verket, och mäta den vexlande tiden med alla dess omhvälfningar. Men skola de verka sålunda, då måste de verka i endrägt. Hjulen skola ej beklaga sig öfver fjädren, att hon sätter dem i rörelse; och fjädren skall icke heller förgäta, att det egentligen äro de, som arbeta. Frid och endrägt sammanhålla allt: dem förutan faller det största som det minsta sönder, ett konungarrike som en elementarskola. Bildade männer bevisa sin bildning just genom ömsesidig fördragsamhet, genom ömsesidig välvilja och förtroende. Ett hastigt ord är en vind: låt det förflyga som andra vindar. De flesta tvister äro ögonblickets barn: låt ögonblicket begrafva dem. Jag talar fridens ord, och J förstån min mening, det vill säga min välmening. Farväl.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1830.

Ett läroverk består af lärare och lärlingar. Huru-
 rudant bör förhållandet vara dem emellan? Lå-
 tom oss välja detta till öfverläggningsämne för
 dagen.

Betrakta vi frågan i sin allmänhet, så är
 till en början klart, hvad jag vid ett annat till-
 fälle på detta ställe sökt närmare utveckla, att
 nemligen den enskilda uppfostran, meddelad af
 föräldrarne sjelfva, är den ursprungliga och na-
 turliga. Den offentliga åter är en artificiell an-
 stalt, vidtagen af staten, dels för dess enskilda
 ändamål, dels äfven, och i sammanhang dermed,
 för ett allmänt menskligt syfte till bildning och
 utveckling. Offentliga uppfostran vikarierar för
 den enskilda: hon kan derföre ej vara byggd på
 andra grunder än *den*, hvars ställe hon företrä-
 der. Deraf följer, att förhållandet mellan lärare
 och lärling bör vid läroverket vara sådant, som
 emellan far och son i föräldrahuset. Och hvad
 skulle läraren vara, om han icke är lärlingens
 andelige fader, om han icke är honom i faders
 ställe, icke är hans själs, hans hjertas, hela hans
 bildnings förmyndare? Hvad skulle, på andra

sidan, lärlingen vara, om han ej är sin lärares andelige, adopterade son, icke är hans bättre förstånds, hans välviljas, hans omsorgers myndling? Men det band, som sammanhåller föräldrahuset är, eller bör åtminstone vara, ömsesidig kärlek. Fadren älskar sitt barn af en naturlig drift, och hans kärlek yttrar sig genom omsorgen för dess bästa. På samma sätt älskar barnet sin far, och dess tillgifvenhet visar sig i vördnad och lydnad. Och sålunda bör det ju äfven vara i skolan, som i sin ursprungliga bemärkelse icke är annat än det offentliga, det utvidgade föräldrahuset, som staten öppnat, endast med flere föräldrar och flere syskon. Med ett ord, förhållandet mellan lärare och lärning måste hufvudsakligen vara ett *kärleksfullt*. Läroverket hvilar ytterst på samma grund som hushållet, som är samhällets enklaste form och förebild, eller som staten, hvilken blott är ett större hushåll, eller som religionen sjelf, hvilken är ett läroverk för evigheten. Ty har kristendomen någon annan lifsprincip än kärleken, är dess kyrka grundad på något annat hälleberg än detta? Innan han genom menniskofunder utbildades till ett konstigt system, var han ju i sitt ursprung en mild, en tröstefull, en kärleksrik lära, begriplig för allt menniskoförstånd, och verksam på hvarje menskligt hjerta. Han var en lära om kärleken till menniskorna såsom våra bröder, och om den högre kärleken

till Gud, som är allas vår fader. Detta är och blir hufvudtankan, det ledande begreppet deruti; och hvarje jordisk skola bör glädja sig, att hon ytterst hvilar på samma grundval som storskolan öfver skyn.

Men om förhållandet inom ett läroverk hufvudsakligen bör vara sådant, och ej annorlunda, så följer deraf, att den, som ej kan älska barn, och som ej känner någon välvilja för de unga, icke heller bör befatta sig med läroverket. Det gifvas många andra platser i samhället, der han kan gagna och vinna bättre både utkomst och anseende; men lärare bör han icke blifva, ty han saknar inom sig det enda, som kan göra hans möda draglig för honom sjelf, och fruktbarande för andra. Välvilja kan icke befallas, och man får ej klandra någon för egenheterna af ett lynne, som han ej gifvit sig sjelf. Men annars, *hvarföre skulle vi ej älska de unga?* Det gifves mycket skönt under den blå himmelen; men jag vet intet skönare, renare, tröstefullare att se på, än ett välartadt barn, eller en oförderfvad yngling. Betrakten dem endast dernere, de små i synnerhet, de vandrande blomsterlanden, de obevingade paradisfåglarne! Der är intet moln på deras panna, utan ett återsken, som ligger qvar efter Guds beläte, en aftonrodnad från paradiset. Huru uppmärksamt, men också huru sorglöst blicka de ej in i det ovissa, det stormiga lifvet! Ty för dem finnes ännu

ingen storm, som är annat än en förbigående ilning, solen går ej ner öfver deras förgängliga sorg, och bekymret finner ingen ankargrund i deras hjertan. Och huru varmt är det icke der, huru liflig är ej känslan af rätt och orätt, huru tappert uppreser sig ej det unga sinnet mot våld och förtryck, hveni det ock må drabba! Vill du höra en billig dom, sade de gamle, så låt barnet dömma; vill du förnimma sanningen, så låt de små få vittna. O du heliga oskuld! Huru mycket är du ej bättre, rikare, förnämre än vi! O du saliga frid! Hvarföre är din blomningstid så kort i ett människobröst? Men låtom oss glädas deråt, så länge den varar, likasom vi glädas åt en stilla vårmorgon, eller åt ett rosendoft, som flyger förbi. *Hvarföre skulle vi ej älska de unga?* Komma de ej emot hvarje menskligt väsende med förtroende och vänlighet, och begära ingen ting bättre än att ej bli tillbakastötte? Frukten och hatet måste planteras, men kärleken växer vild i deras hjertan. Ingenting är lättare än att vinna deras tillgifvenhet, när de endast märka, att man vill dem väl; och det märka de genast på tecken, som undfalla hvar och en annan, men aldrig svika dem; ty barnets sinnen äro, liksom vildens, skarpare och säkrare än våra. Saknas nu denna ömsesidiga tillgifvenhet, då är skolan en blott exercisplats, der allt sker mekaniskt, efter ett visst tempo, läroverket är dödt, om det äfven,

likt Herodoti historia, har alla nio sånggudinnorna inom sitt område.

Hvad här har blifvit anfördt rör endast frågan i sin största allmänhet. Stiger man ner till det mera enskilda, så visar sig straxt att förhållandet mellan lärare och lärning kan vara dubbelt: i afseende på kunskap genom undervisning, i afseende på seder genom disciplin. Tiden tillåter denna gång endast att uppehålla mig vid det förstnämnda af dessa.

Hvad undervisningen angår, så har man i sednare tider börjat att fästa mycken, kanske alltför mycken, vikt vid methoden. Methodisterna i religionen påstå, att omvändelsen kommer på en gång, i ett ögonblick, genom ett underverk af den helige aude. Och ungefär på samma sätt vänta äfven methodisterna i pedagogiken, att hvarje method skall göra underverk, och utan vidare besvär nyskapa och förbättra läroverket. Visserligen beror också undervisningens framgång väsendtligen på methoden: men det är ledsamt, att just det väsendtliga i methoden sjelf, är det lif och klarhet, hvarmed den uppfattas och utöfvas. Hvarje nytt lärosätt, som föreskrifves, börjar med att sätta läraren sjelf i skolan, och vanligtvis gör han sina egna studier häri på lärningarnes bekostnad. Dessutom kan samma method, som är förträfflig i den enas hand, vara död och ofruktbarande i den andras; ty huru skarpt svärdet är, beror

dock hugget hufvudsakligen på den arm, som förer det. Det gifves ingen skicklig lärare, som ej egentligen har sin egen method, grundad på hans lynne, hans erfarenhet, på arten af läroämnet, på personligheten hos lärlingen. Hvarje method är god för läraren, i den mån hon passar honom, den är god för lärlingen, i den mån hon väcker och underhåller uppmärksamheten, och bibringar lust att lära. De allmänna föreskrifterna i detta fall kunna vara nyttiga, men endast som anvisningar till fri behandling, ej som bestämdt anbefallda handgrepp. Det är med undervisningskonsten som med poésien: den har sina allmänna regler, ty annars vore den icke konst; men vid utöfningen måste en oändlighet af skiljaktigheter inträffa, ty annars vore hon icke en fri konst. Och det är ett rön, att man i allmänhet bäst och med mesta framgång utöfvar hvad man sjelf upfunnit. — I korthet, lärosättet är viktigt, men det viktigaste deraf, som är användningen, kan icke föreskrifvas. Det är rätt, att man tillegnar sig hvad tiden i detta afseende erbjuder. Och huru mycket är icke på de sista decennierna ändradt och förbättradt! Hvarje opartisk erkänner det med glädje. Men den som tror, att ett läroverk, högt eller lågt, genast pånyttfödes genom en föreskrifven förändring i lärosättet, och att detta framför annat skall vara hufvudsaken i hela uppfostringssystemet, den känner hvarken menniskolynnet eller skolan.

Det har blifvit ifrågasatt, huruvida det verkliga är en särskilt sak att känna ett ämne och att kunna undervisa deri. Ty då det egentligen icke kan gifvas något begrepp utan sitt motsvarande ord, så tyckes med all redig kunskap äfven dess rätta uttryck böra vara gifvet, och följakteligen ej heller någon särskilt undervisningskonst behöfva att antagas. Men kunskap är dock egentligen blott det ena, det theoretiska elementet af undervisningen. Det andra är praktiskt och förutsätter, om icke särskilda anlag, åtminstone erfarenhet och öfning. Det är af brist på dessa, som mången lärd man ofta är en medelmåttig lärare, helst i det elementära; men ingalunda kommer detta, som mången föreställer sig, deraf att han är för lärd; ty för mycket kan ingen lärare veta, men väl kan han framlägga för mycket af sin rikedom, och derigenom trötta eller förvilla det unga sinnet. Hvad Horatius yrkar för författare i allmänhet:

Scribendi recte sapere est et principium et fons,
det gäller äfven och i all sin vidd i afseende på undervisningen:

Recte informandi sapere est et principium et fons.
"Undervisningens yttersta grund och källa är kunskap",
och en kunskap, så vidsträckt, så djup, så redig som möjligt. Ty det gifves flera metoder att föredraga hvad man rätt vet, men det gifves i

sanning ingen att rätt föredraga hvad man vet illa eller till hälften. Det är en vanlig föreställning, att man ej behöfver vara synnerligt lärd för att föredraga elementerna. Men i hvarje sak äro elementerna icke blott det viktigaste, utan äfven i mera än ett afseende det svåraste. I all egentlig vettenskap, t. ex. i matematik, i filosofi, i theologi äro grunderna dunklast, tvifvelaktigast, svårast att försvara. *Δος μοι πονεω και κινωσω*, sade Archimedes: gif mig en ståndpunkt och jag skall flytta verlden. Men en sådan ståndpunkt ligger icke i toppen, utan vid roten af vettenskapen. Den, som ej klart öfverser det hela af en vettenskap, känner ej heller i egentlig mening dess elementer, emedan han ej vet hvad de innebära, hvad som växer och utvecklar sig derur. Förhållandet är föga annorlunda i språkkunskaper. Det elementariska är här grammatik. I grammatiken är den så kallade formläran väl icke något föremål för spekulation, utan närmast för minnet, och det är helsosamt, ja nödvändigt, att den deri inpräglas. Emedlertid är redan här, helst i Grekiska språkläran, mycket ännu vacklande och obestämdt, mycket kan ses annorlunda, ordnas bättre, föredragas enklare. Och syntaxen sedermera, der, liksom i hjernan, alla språkets nerver löpa tillsammans, huru kan den, jag vill ej säga pröfvas, men ens förstås, så som den bör förstås, af en lärare,

om han ej känner mer än hvad läroboken innehåller? Ty läroboken har för ingen sin förklaring inom sig sjelf, utan utanför och högre upp. Härigenom kan någon gång uppkomma en osäkerhet, som sällan undfaller unga ögon; och intet förhållande mellan lärare och lärning kan vara olyckligare för undervisningen, än om ett tvifvelsmål insmugit sig om lärarens kunskaper. Läraren måste för barnet vara den ofelbare, den outgrundlige, för ynglingen den öfverlägsne, den i sin sak utmärkte mannen. Är förtroendet i detta afseende förloradt, eller ens skakadt, då öppnas ett spelrum för de ungas lätt sinnighet, hvars utsväfningar ingen kan beräkna, då vaknar inbilskheten, då brytes ordningen och läroverket, hvars lifsprincip är vördnad och förtroende för läraren, skakas i sina innersta grundvalar.

Det är en helsosam inrättning af våra fädernas vishet, att det går genom elementarläroverket en midnagslinea, som klyfver det i tvenne hälfter. På ena sidan ligger gymnasium med ynglingarne, på den andra skolan med barnen. En sådan skillnad är grundad i naturen och måste därför bibehållas. Öfvergången från barn till yngling är en bestämd utvecklingspunkt i menniskolifvet, och tillika en af de viktigaste. Krafter, som förut slumrat eller verkat utan klart medvetande, uppvakna då och taga sin

bestämda rigtning för lifstiden. Minnet, som förut varit den mest framstående, den mest sysselsatta af själsförmögenheterna, lägger bort sin herrskarstaf. Inbillningskraften, som hittills för det mesta endast återspeglat tingen, börjar att skapa på egen hand, och färgar i morgonrodnad de förbleknade gestalterna. Förståndet, som mest stått i minnets tjänst, träder derutur, och blickar med fullsöfda ögon öfverallt omkring efter enhet och sammanhang. Omdömesgåfvan sträfvar att bestiga sitt domaresäte, och det fordom så lugna hjertat begynner att klappa oroligare: med ett ord, hela själen befinner sig i *målbrottet*. Denna öfvergångsperiod fordrar också en öfvergång och förändring i undervisningen. I skolan är och bör allting vara mera beräknadt på uppfattning än på sjelfverksamhet. Sjelfva dess Grekiska namn hänvisa på ett passif tillstånd. Gossen är vigd vid sin lex, han har sitt pensum för dagen, och är det rätt afvägdt, sysselsätter det honom äfven dagen igenom. Hans hemstunder äro repetitionsstunder. De större framstegen bestå här icke i utvidgade lärokurser, ännu mindre i nya läroämnen, utan i den större reda, klarhet och säkerhet, hvarmed det föreskrifna blifvit inlärdt. Härmed bör läraren vara nöjd och ej fordra öfverloppsgerningar i kunskapens omfång, men vara så mycket strängare vid frågan om dess noggranhet. Sådant är det gamla systemet, grundadt i barnets na-

tur, och, när det rätt uppfattas och verkställes, bär det äfven frukt, bildar till grundlighet och förbereder till mognad. De nya åsigterna om obunden fortgång, om lössläppt och uppsporrad sjelfverksamhet, passa svårligen för denna ålder, aldraminst för den spädlare. De höra till ynglingsåren, då själen börjar bli fullfjädrad, då den, som är ämnad att få några vingar, bör begynna att pröfva dem. — Gymnasium betyder en *öfningsplats*. Men öfning förutsätter frihet att röra sig i flera riktningar och stärka krafterne genom deras ohämmade användning på flera håll. Barnet lär, så till sägandes, i ledband; det går icke, utan det föres. Men ynglingen bör ha ett vidsträcktare utrymme, ökade läroämnen och öppnare lärokurser. Han bör småningom vänjas att lita på egen kraft, arbeta på egen hand, och tumla tankens gångare, icke längre inom ridstall, utan på det gröna *Campus Martius*, omgifvet af minnesstoder och vattnadt af den verldsbeherrskande Tibern. Meningen härmed är dock ingalunda den, att ynglingen skulle öfverlemnas åt sig sjelf att studera efter välbehag, eller att akademien, med sin ofta missförstådda och missbrukade frihet, skulle flyttas in på gymnasium. Tvertom skulle jag önska, att något af skoltvånget löpte, som en jernåder, in i universiteterna, helst i deras förberedande klass, den filosofiska fakulteten; ty många af dem, som efter nuvarande inrättning besöka akademierna, äro för

unga, både till ålder och visdom, att råda sig sjelfva och använda tiden som sig bör. Jag är öfvertygad att gymnasium, liksom skolan, bör ha sina strängt bestämda så lärotimmar som lärokurser och kunskapsgrader, på hvilka ingen ting får afprutas. Dessa äro föremål för det offentliga föredraget, som måste vara statariskt, och hvarken i språk eller vettenskap förhasta sig. Det är bättre, att lärokurserna inskränkas, på det äfven de trögare må kunna omfatta dem, än att de utvidgas öfver deras förmåga, eller på grundlighetens bekostnad. Den så kallade kursif-läsningen hör icke till lärostolen, utan till ynglingen sjelf. När denne med uppmärksamhet hört läraren t. ex. öfver någon del af en klassisk författare, och derigenom lärt sig känna hans sätt, hans stil, hans tankegång, så bör han på egen hand kunna fullfölja och reda sig i det öfriga, som ej hunnit föredragas. Likaså i historien, och äfven, åtminstone till någon del, i vettenskaperna. Att detta är möjligt bevisas deraf, att det skett och sker af flera; och det blir ännu görligare, i fall de offentliga lärostunderna för de öfversta afdelningarne komma att något minskas. Men på det att det möjliga äfven må blifva verkligt, må blifva allmänt bruk, bör det ännu vidare uppmuntras och underlättas; och detta sker genom anvisningar, der de erfordras, genom upplysningar, der de begäras, genom kontroll på de uppgifna framste-

gen, och genom dessas inflytande på vitsordet för året. På detta sätt utvecklar sig af sig sjelft förhållandet mellan gymnasiiläraren och ynglingen till hvad det, i afseende på undervisningen, bör vara. Ynglingen går, hvad de offentliga lärostunderna angår, ännu i skolan; men utom dessa har han ännu en öfningsplats för egen verksamhet, frivillig och fri, ehuru inom anvista gränser. Läraren åter föredrager för det mesta samma ämnen som i skolan, ehuru naturligtvis i större omfång och med vidsträcktare användning; men dessutom anvisar han äfven de unga en egen verkningskrets att röra sig uti, men efter hans råd och under hans tillsyn. Han föreställer medelbegreppet mellan skola och akademi, han måste derföre upptaga begges lärosätt, endast modifierade efter den öfvergångspunkt, der han fått sin plats i undervisningens kedja.

Bland de flere sätt, hvarpå ynglingen såhunda kan och bör sysselsätta sig emellan lärotimmarne, anser jag intet nyttigare och mera bildande än skrifofningar och uppsatser i hvad ämne som helst, hvilket kan ligga inom hans fattning. Jag vill ej påstå, att man nu i allmänhet läser för mycket, men det är otvifvelaktigt, att man skrifver för litet. Blott läsning lemmar sinnet i ett mer eller mindre passift tillstånd; ty det är en helt annan slags verksamhet, hvarigenom man uppfattar andras tan-

kar, och uppfinner eller ordnar sina egna. Den, som skrifver, är just derigenom tvungen att låta själen arbeta lifligare, att se sig omkring på flere håll, betrakta sitt ämne från flere sidor, samt närmare mönstra förrådet af hvad han lärt; och derigenom träffar han ofta på tankar som annars hade uteblifvit. Det är denna själeus *motion*, som stärker och bildar, icke blott språket, utan äfven förståndet och onödmet, ja sjelfva uppfinningsgäfvan. Det är sannt, idéerna ligga icke i bläckhornet; men den tanke, som fästes på papperet, har just derigenom antagit en yttre, en lefvande gestalt, och frambringar sin like vida lättare än den, som ännu ligger dimmig och väsenlös i minnets förvaringsrum. De skriföfningar, som nu förekomma vid läroverket, äro nyttiga, ja onöbärliga för sitt ändamål; men detta ändamål är väsendtligen praktisk användning af de inlärdas språkreglorna, det är linguistiskt; och läraren kan ej med skäl fordra, att synnerlig möda skall nedläggas på innehållet, der formen är hufvudsaken. Af dessa skäl ville jag uppmuntra till uppsatser öfver gifna eller sjelfvalda ämnen af populär art, eller åtminstone inom den lärdomskrets, som hos ynglingen kan påräknas. Låt vara, att vi på detta sätt finge läsa mycket omoget, barnsligt, obetydligt, helst i början. Men huru ha vi då alla börjat? Jag åtminstone förvarar från min första ungdom uppsatser, dem jag trotsar de

fleste af härvarande ynglingar att göra sämre. Ingen lär fordra af denna ålder en djuptänkt afhandling eller en utbildad författaregåfva. Ingen födes mästare, utan han *blir* det; men ingen blir det ej heller, om han ej tidigt öfvar sig. Om mästerskap är ju dessutom icke fråga, hvarken nu eller framdeles, utan om förständig reda, om klar framställning, om tankens och uttryckets negativa dygder. Det är ej uppsatsen sjelf, som jag anser vigtig, utan den verksamhet han foranleder, den öfning han bibringar, den täflan han väcker. —

Jag tackar er, J ungdomens lärare, för den möda, J under året använt i ert kall. Men med bekymmer har jag märkt, att vi denna gång både skicka ifrån oss och qvarhålla ett ringare antal af fullgode eller utmärkte ynglingar, och deremot ett vida större af medelmåttige eller derinunder. Jag anser likväl icke detta som er skuld; ty jag vet, att J använt er vanliga flit och omsorg. Ingenstädes på jorden gifva alla år lika skördar, och häröfver får man trösta sig med mensklighetens allmänna lott. Men det går i allmänhet en olycksalig tanke genom hela denna egenkära, sjelfkloka och lösliga tiden. Det är en tanke, som vinner allt mera och mera insteg, och hotar med un-

dergång all bättre och ordentlig bildning, den tanken nemligen, att all så kallad lärdom i embetsmannalifvet är obrukbar och umbärlig. Deraf, tänker man, bör alltså intagas så litet som möjligt, endast en nödtorftig ballast, för att ej segla omkull i en examen, ännu bibehållen som en qvarlefva från gamla pedantiska tider. Erfarenheten predikar dagligen öfver samma text; ty det är icke lärdom eller ens allmän bildning, utan det är den så kallade praktiska dugligheten, som öfverallt efterfrågas och framdrages. Hvarifrån nu denna duglighet egentligen kommer, vet man icke så noga, men säkerligen hvarken från Grekland eller Rom, hvarken från skolan eller akademien. Praktiska lifvet, menar man, är sin egen både elementar- och högskola, rutinen är den bästa bildningen, slentrianen den rätta läraren. Hvad hjälper det, under sådana omständigheter, att ví med samvetsgrannstränghet vitsorda underhaltigheten? Emottages den icke likafullt vid högskolan och trifves och meriteras med åren, eller rättare med terminerna, till osvikligt gällande? Och sedermera måste ju kyrkan emottaga hvad dagen ger, ty Levi stam är räknad. Och embetsverken måste också emottaga, ty man kan ej veta hvad praktisk skicklighet framtiden torde utveckla hos den okunnige auskultanten. När tänkesättet är sådant, hvarföre skulle det icke äfven verka på ungdomen till likgiltighet för kunskaper, som

den finner vara umbärliga? Och detta är och blir, i min tanke, det svåraste hindret för undervisningens framgång. Men vi åtminstone böra icke låta förvilla oss af dagens anda. Vi vilja icke låta inbilla oss, att, i världens närvarande skick, stat och kyrka kunna vara belättna med okunnigheten, eller att man någorstädes skulle *styra* väl, i den mån som man *stafvar* illa. Vi vilja villigt erkänna värdet af praktisk duglighet, liksom af all annan: men icke vilja vi hysa den barnsliga tankan, att denna duglighet växer lös i luften, utan den måste, som hvarje annan växt, ha sin rot och sin grund; och denna kan ej vara någon annan än kunskap och bildning, inhämtade i ungdomen. Låtom oss därför, i vår ringa krets, verka hvad litet vi förmå mot fördomen, och derigenom freda, om icke vårt namn, åtminstone vårt samvete.

J ynglingar, som nu afgån till högskolorna för att söka en högre bildning! För några bland eder hade ännu mycket kunnat vara att lära här; men jag önskar er likväl alla af oppriktigt hjerta lycka och framgång. Men tron icke, att denna framgång vinnes derigenom, att J förgäten hvad J här inhämtat, liksom vore det under er nya akademiska värdighet. Akademien hvilar på elementarläroverket, och vettenskap är ingen ting annat än sammanhang, fortskridande från det lägre till det högre; förgätes det lägre, så sväfvar det högre i luften och störtar,

som allt grundlöst, tillsammans i oreda och förvillelse. — Några bland eder ämna sig till de civila embetsverken, och vi få således ej se er åter; men hvart J kommen, så bevaren minnet af er minnesrika fosterbygd, och upprätthållen anseendet af ett läroverk, som fordom gifvit berömda namn åt Svenska historien. Men de flesta bland eder ämna sig till kyrkans tjänst. Välkomna åter! Gören oss den glädjen att få återfinna er förkofrade i allt och sämre i intet; ty hvad J här lärt, det anse vi som grunden för allt, som vidare skall byggas derpå; och vi hafva föresatt oss, att ej anse någon byggnad för laglig, hvars grund har ramlat. För öfrigt gån J nu från skoltvånget till akademisk frihet. Jag varnar er för dess missbruk. Frihet är en herrlig ting för de förståndige, men en farlig leksak för de oerfarne. Låten därför ej förleda er; betrakten er i Upsala eller Lund som om J ännu tillhörde gymnasium, med bestämda lärotimmar, med föreskrifna skyldigheter. Ty, tron mig, det tvång, som bildar, är ett helsoamt tvång, den frihet, som ingen ting lär, är en förderflig frihet. — Och hvad sedererna angår, så påminnen er, att äfven det bästa, det klaraste hufvud ofvanpå ett förderfvadt hjerta, det är som ett tempel byggt på en röfvarekula. Påminnen er, att ju mera ynglingen bibehåller af barnets seder, ju bättre är han, ju mera han i förtid tillvällar sig af mannens, desto sämre.

Grekerne talte om en *Ἁγία αἰδώς*, en helig blygsel, hos de unga; och helig är hon också, ty hon bär det heligas färger, hon tyder på oskuld, på lydnad, på vördnad för alla mänskliga förhållanden. *Erubescit, res salva est*, "han rodnar, han kan ännu räddas" sade fordomdags en far om sin förvillade son. Låten edra fäder säga detsamma om er, i fall det skulle behövas. Jag varnar vidlyftigt, ty er fara är vidsträckt. Ansen min varning som er orlofsedel från läroverket: den är gifven med ett ärligt, ett sannfärdigt, ett faderligt hjerta. Farväl! den Högste lede och upplyse och bevare eder! Farväl!

Farväl äfven J, som vi snart vänta tillbaka! J ären ett blandadt slägte, med olika flit, kunskaper och anlag. Några bland de äldre af er får jag påminna, att ynglingens växt och anspråk ej passa sig rätt väl till barnsliga kunskaper. Ändren derföre detta, ty det beror på eder sjelfva. För intagande på gymnasium hafva lärarne med mig öfverenskommit om en nödvändig stränghet; ty den, som kommer underhaltig dit in, han släpar sin underhaltighet med sig, icke blott genom läroverket, utan äfven ofta genom lifvet.

Och J små slutligen! J hafven väl märkt, att jag älskar er framför andra. Det är också med skäl; ty jag har anledning att i allmänhet vara nöjd med ert uppförande. Men tron dock icke, att jag låter muta mig af edra blåögda

blickar, af edra rosiga kinder, af den naturliga känsla, som drager mig till er. Det lydigas, det lärgiriga, det ordentliga barnet älskar jag framför andra; men det häglösa, det vanartiga, måste jag ogilla hvar det finnes. Men jag hoppas, att det icke finnes vid detta läroverk, eller, om det finnes, att det hädanefter låter rätta sig. Farväl alltså J små! Gud signe er, J flygtiga vårvindar, J förgängliga rosenstånd i lifvet, J sorglösa fjärilar bland blomstren. Måtte de för er aldrig innehålla något gift! Farväl!

På Wexiö Gymnasium,*Juni 1831.*

Det är en gammal tvist i uppfostringsläran om företrädet mellan den klassiska och den så kallade reella bildningen, det vill säga, mellan den bildning, som väsendtligen vinnes genom gamla språken och litteraturen, eller genom den nyare tidens, i förening helst med praktiska och natur-vetenskaper. Man kan väl kalla denna tvist gammal; ty den är ursprungligen grundad i en skiljaktighet, som öfverallt möter oss i det menskliga lifvet, hvilket den ene helst ser från sin idéella, den andra åter helst från sin reella sida. Det är samma skiljaktighet, som i filosofien uppträder som idealism eller realism, i fysiken som dynamik eller atomistik, i religion som tro eller begrepp. Den går derföre som en söndringsbalk, icke blott genom vettenskapen, utan äfven genom lifvet, den är, för att låna ett politiskt uttryck för dagen, högra eller venstra sidan i all mennisko-utveckling. Begge dessa åsikter hafva äfven i vårt land vunnit anhängare, och man räknar på ömse sidor berömda namn. Men i Tyskland, som är teoriernas och systemernas fädernesland, har denna tvist

blifvit förd, och föres ännu, med en ifver, en bekostnad af lärdom, skarpsinnighet och suille, stundom väl också med en ensidighet, en nebulism och smaklöshet, som beklagligtvis alltför ofta utmärka detta litteraturens fabriksland. Närmaste anledningen till den gamla tvistens återupplågande är, i våra dagar, gifven af den berömde Thiersch, hvilken, sedan Heyne och Wolff bortgått, anses för Tysklands störste filolog. Han började redan för fem år tillbaka utgifva ett arbete *öfver lärda skolor*, hvilket likväl äfven omfattar universiteterna. Deraf äro redan tio afdelningar utkomna, och det fortsättes ännu. Man torde ej kunna neka, att det förräder någon partiskhet för de klassiska studierna; men det innehåller likväl en sådan rikedom af idéer och åsigter, af vidsträckt lärdom och träffande skarpsinnighet; det förenar dermed en sådan antik och storartad kraft och klarhet i framställningen, att jag för min del anser det för det märkvärdigaste, som, efter Rousseau's *Emile*, blifvit skrifvet i uppfostringsläran. Detta arbete har också derföre flitigt blifvit begagnadt och åberopadt, ofta kanske af dem, som ej förstått det, ej kunnat förstå det, äfven af det skäl, att de betraktade det som en partiskrift. — Ledande tanken i denna skrift är nu den, att de klassiska studierna utgöra den egentliga kärnan, hvaromkring sedermera all vettenskaplig och vittor, ja äfven all moralisk bildning bör sätta sig. Till

följe häraf yrkas, att dessa studier böra vara hufvudsaken, icke blott för barnet, utan äfven för ynglingen, tilldess han afgår till Akademien. Det yrkas icke blott deras kraft att gifva sinnet en formell bildning i skolan, hvilket ej plägar bestridas, utan äfven och i synnerhet, att denna bildning bör hos ynglingen föras så långt, att han med lust och interesse omfattar gamla litteraturen, lefver i dess betraktande, näres af dess merg, gripes af dess anda. Det påstås, att den ofruktbarhet, man förebrår klassiska studierna, väsendtligen kommer deraf, att de ej föras högt nog, att man stadnar på halfva vägen och afbryter dem just der deras egentliga bildningskraft börjar att utveckla sig. Häraf kommer, att de fleste icke blott framdeles åsidosätta dem, utan äfven ofta, belä sitt lif igenom, minnas dem som ett onyttigt gräl, som en plågsam men öfverstående barnsjukdom. Om de deremot föras till den punkt de böra, så prisas deras inneboende kraft att reda begreppet, skärpa omdömet, utbilda smaken, stadga viljan, med ett ord att öfva, utveckla och stärka allt det högsta och ädlaste hos människan, till någon likhet med de gamlas berömda lif, till deras klarhet och sans, till deras skönhetssinne och karaktersfasthet. Och härigenom förklaras de äfven som den bästa bildningsskola, icke blott för det litterära, utan äfven för det praktiska lifvet. — Så stora fördelar kunna ej köpas för dyrt; och

för att vinna rum för de klassiska, måste moderna språken antingen uppskjutas eller läras genom enskilt undervisning. För hvad som anses utgöra vår tids vettenskapliga ära och rikedom, för naturkunskaperna i deras mångfaldiga utgreningar, finnes ingen plats vid elementarläroverken. Den lucka, som härigenom uppkommer, anses för oskadlig, då dessa vetenskaper egentligen höra till en mognare ålder och äro föremål för akademisk undervisning. Dessutom går en teknologisk inrättning, beräknad icke blott för näringar och handel, utan äfven för praktisk vetenskap och kompetens till lägre civiltjänster, i bredd, icke som apologistierna här, med skolan, utan med gymnasium, och dit dimitteras från skolans högsta klass, med dispens likväl från Grekiskan under skolåren. I öfrigt ifras ofta och eftertryckligt mot tidens vidt utbredda, men också derföre ytliga mångkunnighet, och i synnerhet inpräglas oriktigheten af den vanliga förvexlingen emellan *kunskaper* och *bildning*. Kunskaper, säges det, äro visserligen nödvändiga för bildningen, såsom dess ämne och föremål; men vidsträckta kunskaper kunna likväl vara förenade med verklig råhet, äfvensom på andra sidan inskränkta insigter kunna bestå med den högsta bildning. Blotta vetandet utgör ej ännu bildningen: det kan vara som den döda tron i religionen, bildning förhåller sig

sig till vetande som förmåga till insigt, eller som kroppens vighet och styrka till dess omfång och tyngd, hvilka ej alltid motsvara hvarandra. Sålunda visste Greker och Romare otvifvelaktigt vida mindre än vi i språk, historia, geografi; och, hvad särskilt angår den yttre naturen, ifrån himlahalvvet och solarne ner till gräset och dess kryp, naturens krafter och människans medel att beherrska dem: i allt detta voro äfven de visaste bland dem nybegynnare mot oss. Men, detta oaktadt, förråda deras skrifter en bildning i det rent och allmänt menskliga, det vill säga, en sjelfständig, genomgripande, öfverensstämmande utveckling af människans ädlaste anlag, sådan vi ännu efter årtusenden beundra den hos Plato och Sofokles, hos Herodotus och Livius, hos Cicero och Flaccus, eller rättare, sådan vi beundra den, icke i det enskilda, utan i det hela, i den storsinta, klara, bestämda andan af hela deras rika lif. Det är denna anda, som åter borde inympas på det dvergvuxna tidslynnet; och derföre tillstyrkes först och sist, att ej försprida de yngre årens fattningsgåfvor på en mängd af läroämnen, utau sammantränga dem inom några få stora och värddiga föremål, som orubbligt och med allvar fullföljas hela läroverket igenom, för att på denna osvikliga grund uppföra den annars vacklande lifvets byggnad.

Det är hufvudsakligen efter dessa grundsatser som den nya planen för elementarläroverken i Bäjern blifvit uppgjord, och hvarest Thiersch, jemte den berömde naturfilosofen Schelling, anses väsendtligen hafva deltagit. Denna plan är märkvärdig, dels derföre, att den i sin renhet föreställer en särskilt grundåsigtt i uppfostringsläran, dels äfven derföre, att den erbjuder flera jemförelsepunkter med vårt eget nu gällande undervisningssystem. Men då jag nyligen vid ett annat tillfälle fullständigt yttrat mig häröfver, måste jag för närvarande inskränka mig till några blott och bart summariska underrättelser i ämnet, så vida nemligen frågan endast är om klassiska studier.

Lärotiden är beräknad, liksom hos oss, på tio år, nemligen från åtta till fyllda aderton år. Deraf tillhöra de sex första skolan, de fyra sista gymnasium. Klassiska litteraturen är på begge ställena hufvudsaken. I skolan föres undervisningen i latin derhän, att gossen med fullkomlig säkerhet innehar det formella och tekniska af språket, så väl formlära som syntax, har något begrepp om latinska uttryckets renhet, kan tyda och redovisa Nepos eller Cæsar, ehuru undervisningen hufvudsakligen fortgår efter krestomathier, med dertill lämpad språklära; har dessutom genomgått en latinsk anthologi i poësi, samt kan sjelf författa prosodiskt felfri hexametrisk eller elegisk vers. För att vinna

detta ändamål äro, af tjugusex timmar i veckan, som undervisningen upptar. sexton anslagna till latin under de tre första, och tolf under de tre sista läro-åren. — På gymnasium fortsättes detta läroämne efter samma skala. I afseende på valet af författare är grundsatsen derstädes den, att man fortgår i naturlig ordning, nemligen i prosan från historici till talare, derifrån till filosofer; i poésien från epici till lyriker och dramatici. Sålunda omfattar gymnasii-undervisningen bland latinska prosaister: hela Sallustius, så många dekader af Livius, som kunna medhinnas, Taciti Germania och Agricola, samt stycken af Annalerna, allt likväl på särskilta år. Derefter ett urval af Ciceros epistlar och tal, Brutus eller böckerna de Oratore, tionde boken af Quintilianus, allt i förening med rhetorik. Slutligen, af Ciceros filosofiska skrifter, Officia eller de Finibus Bonorum, Academica eller Qvæstiones Tusculanæ, i förening med en inledning till gamla filosofien, till och med filosofskolorna i Athen. I poésien åter hela Virgilius, hela Horatius, af Ovidius Metamorfofserna och Fasti, Plauti Aulularia eller Terentii Adelphi. Med dessa studier förbindes äfven metrik, utsträckt, utom skolans fordringar, till kännedom af de allmännaste lyriska strofer, hvarjemte icke blott Latinsk, utan äfven Tysk vers hör till gymnasiiöfningarne, den sednare likväl endast som efterbildning från klassikerna. Skriftliga

och mundtliga öfningar fortgå på det trägnaste både genom skola och gymnasium, och på sistnämnde ställe hållas föreläsningarne i vissa läroämnen på latin. I afseende på tydningen af ofvannämde latinska författare bör anmärkas, liksom för de grekiska, att den i allmänhet är mera statarisk än kursif, men kritisk egentligen endast der textens svårigheter göra det outhärligt. Det åter af ett arbete, som ej hinner på detta sätt genomgå under läroåret, öfverlemnas åt ynglingen sjelf, som dock derföre bör redovisa. — Grekiskan börjas med fjerde skolåret och undervisningen fortgår efter samma method som i latin, de skriftliga öfversättningarne på grekiska icke undantagna; dock betraktas dessa, som äfven på gymnasium fortsättas, mera som kontroller på säkerheten af det inlärdas i ordböjning, accentuationslära och syntax, än som egentliga öfningar i Grekisk stil. Skolundervisningen i detta språk drifves derhän, att icke blott formläran, och hvad dertill hör, nemligen prosodien och accentläran, samt dessutom syntaxen med möjligaste noggranhet inläras, utan äfven ett mindre, historiskt arbete, t. ex. *Anabasis* eller *Cyropedien*, kan med full säkerhet redovisas, ehuru explikationen egentligen här, som i latin, är ställd på krestomathier, lämpade efter grammatikan. Gymnasii-studierna äro en fortsättning häraf. Vid slutet af dessa bör ynglingen ha genomgått *Herodotus*

eller Xenofons historiska skrifter: bland oratorer Isokrates eller af Demosthenes olympiska eller filippiska talen, samt talet pro Corona: bland filosofer Platos Protagoras, Gorgias, Fädon, eller Xenofons filosofiska skrifter. I poésien, Iliaden och Odysseen, hela Sofokles och Pindarus, samt valda stycken af Euripides och af Äschylus, Perserna eller Prometheus. —

Det är icke utan skäl som man torde finna dessa anspråk på klassisk bildning öfverdrifna för en adertonårig yngling. Erfarenheten har likväl visat, att de i många år låtit realisera sig i Preussen, och från långliga tider tillbaka i Würtembergska läroverken. Men omständigheterna äro der mycket olika med hos oss, och möjligheten af en sådan framgång beror på flere förhållanden, som skilja sig från de härvarande. Hit hör först och främst det vida längre läroåret. En god tredjedel af året upptages hos oss af ferierna, som i Tyskland äro inskränkta till sex veckor. Ehuru man alltså i Bäjerska läroverken ej läser mera än tjugusex timmar i veckan, så svara likväl tio läroår der emot tretton hos oss. I Preussen deremot och Würtemberg, der lärotimmarne äro trettiotvå, liksom här, svara tio undervisningsår mot sexton af våra, då man nemligen jemför antalet af lärotimmar. Det är naturligt, att undervisningen på detta sätt skall kunna föras vida högre än här — Men härtill kommer vidare, att drygaste delen af

denna förlängda lärotid är anvist åt klassiska språken, mot hvilka alla andra läroämnen måste stå tillbaka, En del äro alldeles uteslutna, naturvettenskaper, lefvande språk, sång, musik, gymnastik, hvilka ej föredragas offentligen, utan på extra timmar och mot särskilt betalning. Äfven i modersmålet bibringas ingen särskilt undervisning, utan endast gemensamt med gamla språken, på det sätt, att uppmärksamheten fästes på skiljaktigheten och öfverensstämmelsen språken emellan. När så erfordras hänvises på en särskilt grammatik för modersmålet, den hvarje lärling skall ha till hands, men som ej får göras till föremål för särskilt föredrag. Vid en allmän öfversigt, och då man sammanräknar alla tio årens lärotimmar, så vid skola som gymnasium, befinnes att latin och grekiska upptaga omkring två tredjedelar af tiden. Dernäst matematik ungefärligen en åttendedel, religion en tiondedel, historia och geografi en sextonedel och logik en knapp sextiofjerdedel af hela lärotiden. — Härtill kommer slutligen en egenhet i afseende på lärare-personalen, och som består deruti, att skolläraryne, eller, som de der kallas, præceptorerna, utgöra ett särskilt lärostand, utan kompetens till, eller anspråk på någon högre litterär befordran. De äro således inskränkta till den visserligen viktiga, men dock mödosamma och enformiga bestämmelsen att alltjemt hos barnen inöfva och inpräglade det rent elementära

af latinska och grekiska språken. Anledningen till en sådan författning ligger i den erfarenhet man gjort, att det ständiga sträfvaudet uppåt, det ideliga ombytet af lärare inom samma klass, medförde ständiga omvexlingar i lärosättet, bröt derigenom skolans enhet och fasta gång, betog läraren den säkerhet, som endast vinnes genom mångårig öfning, och slutligen äfven härigenom hos barnen hindrade den noggranhet i uppfattning, den fasthet i bibehållandet, den färdighet i användningen af det inlärdas, som utgöra egentliga grunden för det unga sinnets stärkande och utveckling. Af dessa skäl äro äfven anspråken på sådana lärare ringa, i afseende på omfånget för deras kunskaper, men deremot så mycket strängare vid frågan om kunskapens säkerhet och detaljerade noggranhet. Det fordras alltså af en præceptor endast att med bifall hafva genomgått skola och gymnasium. Det förhör, som med honom anställes, svarar ungefärligen mot praktiska undervisningsproffet hos oss, men är, åtminstone efter föreskriften, vida strängare. Efter en sådan pröfning måste sökanden tillbringa minst två år som vikarierande lärare, assistent eller repetitor vid lärdomsskola, innan han får anställas som ordinarus. Det samma gäller äfven om skolans öfverlärare eller rektor, hvilken dessutom måste ha tillbragt trene år vid akademien. För gymnasiilärare, der äfven tre års akademisk bildning förutsättes, äro profven mera

omfattande. Examen är först theoretisk, och bevistas af flere universitetsprofessorer, gymnasii rektor och ett ombud, tillförordnad af inrikes ministern. Förhöret anställes mundtligen och skriftligen öfver alla läroämnen, som föredragas på gymnasium; ty med undantag af matematik och religion, som ha särskilda lärare, föredragas alla andra läroämnen i gymnasiiklassen af samma lärare, liksom i skolan. Dervid öfversättes på latin en uppsats, hvarvid språkets icke blott felfrihet, utan renhet, är hufvudsaken, och väsendtligen bestämmer kompetensen. Äfven bearbetas ett uppgifvet ämne på latinsk vers. I grekiskan, liksom i latin, tydes en classicus sålunda, att föreläsningen äfven omfattar metrik, poetik och retorik; hvarefter en stil öfversättes på grekiska. Gamla filosofiens historia, jemte logik föreläsas. Historia, geografi, antiqviteter, mytologi och litteraturhistoria ingå äfven i förhöret; men filologiska betyget har gifven öfvervigt och bestämmer företrädet. Efter detta theoretiska prof fordras, liksom vid skolan, två års tjenstgöring såsom vikarius. Praktiska profvet åter för gymnasiilärare, hvilka kallas professorer, afläggas i hufvudstaden inför en kommission, som består af en universitetsprofessor i filologien, två gymnasii-rektorer och andra auktoriteter. Hufvudsaken härvid är sökandens sätt att behandla en klassisk författare, hvarföre äfven ett år förut ge-

nom allmänna tidningarne tillkännagifvas de latinska och grekiska skrifter, hvarur ställen för profningen skola hämtas. Stället sjelft bestämes omedelbarligen före profningen genom lottning mellan de sökande, och för genomseendet deraf lemnas en fjerdedels timme. Derefter anställes ett colloquium på latin, som rör innehållet, methoden och de kritiska svårigheterna af det föredragna stället. Öfver det hela föres noggrant och detaljeradt protokoll. Slutligen är, efter dessa examina, all anställning som gymnasiilärare provisorisk på tre år, och det beror på lärarens flit och ungdomens framsteg, huruvida den öfvergår till ordinär, hvilket prövas af regeringen. Aflöningen är emedlertid tillräcklig, växer progressift med åren och öfvergår slutligen till pension; men förflyttning från läroverk till ekklesiastik befattning kommer aldrig i fråga.

Det är genom dessa och dylika åtgärder som man sökt befordra de klassiska studierna, visserligen på bekostnad af andra läroämnen, men likväl efter en bestämd, genomtänkt och i alla sina enskiltheter sammanhängande skolplan. Denna åsyftar tydligen att återföra undervisningen till den punkt, der den stod ungefärligen för ett århundrade tillbaka, och der den hafvudsakligen ännu står i England, så vidt nemligen frågan är om det klassiska elementets öfvervigt. Denna plan blef gillad och

antagen af regeringen år 1829, men är nu åter afskaffad, utan att jag med säkerhet känner hvad som blifvit satt i dess ställe. Jag beklagar endast en sådan ombytlighet. Ty i vår tid, som försöker så mycket i uppfostringsväg, hade det väl äfven kunnat löna mödan att försöka, hvad det kunnat blifva af en ungdom, hvars vetande väl ej vore så vidsträckt till arealen som nu, men deremot också ginge djupare, och det i läroämnen, hvilkas bildande kraft, så för barnet som ynglingen, ingen tänkande man plär bestrida. Det hade kunnat löna mödan försöka, hvad en återgång till våra fäders åsigt af skolan kunnat medföra. Ur den skolan utgingo ofta ynglingar, som blefvo män i staten och kyrkan, väl med mindre mångkunnighet, men också med mindre flärd, med mindre slipad yta, men också med mera inre kraft. De dömde icke så lätt, som vår tids unga, öfver vettenskap och konst, öfver religionens och statsförfattningens svårlösta frågor, men de dömde också i allmänhet mindre lösligt och förhastadt, och i synnerhet mindre afgörande. De saknade mycket af den vishet, som nu, till billigaste priser, hämtas ur tidningar och konversationslexika, de visste kanske ej hvarför åskan slår, hvarför gräset växer; men de visste, hvarför Leonidas föll vid Thermopylä, hvarför Sokrates tömde giftbägaren, de visste hur Homerus sjöng, hur Plato diktade, hur Tullius talte. De voro mera främ-

maude än vi i den yttre verld, som omger oss; men de voro desto mera hemmastadde i en verld full af sjelfständighet, kraft och skönhet, de voro förtrogne med de stora skuggorna derinne. Det hade väl kunnat löna mödan att försöka återgången till detta.

Men det är tid, det har redan länge varit tid, att afbryta en framställning, för hvars torrhet jag ber mina öfriga åhörare om förlåtelse, och som icke kan påräkna något deltagande, om icke tilläfvventyrs af skollärare och männer af yrket. För dem kan det icke vara så likgiltigt, som för andra, huru man i deras yrke äfflas på andra sidan Östersjön, och hvilka stridiga elementer, som äfven i detta afseende jäsa i den oroliga tiden. Det är således egentligen för er, J lärare, som jag i dag talat, och jag slutar med att tacka er för den möda, som i år blifvit använd på undervisningen. På gymnasium har den blifvit ökad derigenom, att föreläsningarne, förr inskränkta till tvenne, nu blifvit utvidgade till trenne afdelningar. En af forntidens skalder har lärt oss,

"att jemnt tal

älska ej vishetens eviga mör, men de glädas åt udda."

Förändringen var nödvändig, och vi ha allt skäl att hoppas, det den blir nyttig.

J ynglingar, som snart kommen tillbaka! Öfver eder är icke blott den store lärarens öga,

som älskar ljuset och ser och bedömer sitt unga människoslägte. Men äfven den ringare, den mensklige lärarens öga är fästadt på er, med hjertlig välvilja, men med rättvisans nödvändiga stränghet. Som tiden nu är, gifvas här flere vägar till lycka och befordran. Vi hindra er icke att gå hvilken af dem J förmån, kanske till statens högsta embeten, till stjernor och band af mångahanda färger. Men *en* sak vill jag säga er allvarsamt. Vi hylla andra färger; och genom detta läroverk går ingen, som icke bemödat sig om en purpurflik af Ciceros Toga prætexta eller af Sokratis mantel. Ställen er det till efterrättelse. Flere ibland er ha blifvit flyttade till en högre plats; men påminnen er, att det skett med villkor att vid en ny pröfning befinnas värdige dertill. Tänken icke, att meningen härmed är endast att skrämma er, och att det ej är något allvar med varningen. Varningen är faderlig, men allvarsam; och jag ber er uppriktigt, tagen er till vara för vauäran att bli återförvista. Jag ber er komma ihåg, att det egentligen är Rom och Grekland, som skall flytta er. Vi fordra ingenting mer än hvad J genom flit och omtanke kunnen åstadkomma; men detta fordra vi ovillkorligen, och håglöshet och försummelse blifva ingen ursäkt. Väl är det skönt, att solen har mognat å nyo, att sommaren ändtligen är här, och bär skolferierna som idel rosenknoppar rundt omkring sin gröna

hatt. Jag gläder mig deråt äfven så hjertligt som J. Men låten dock icke dära er af den galande göken, låten ej locka er för långt från hemmet och från boken, som lär och bildar och stärker. Allting blomstrar *omkring* er. Lågen derföre så, att äfven något må blomstra *inom* er, på det frukten må knyta sig till hösten, och som vinterfrukt vara året om, vara lifvet igenom. Detta är sommarens stora, fruktbarande betydelse för hvarje menniskoålder, och följaktligen äfven för eder. Han, som växten gifver, han gifve äfven växt och forkofran åt er, i kunskap och dygd, i oskuld och frid, Han välsigne er utgång i dag, och er ingång, när J kommer tillbaka. Farväl!

Utdrag af

Svar på en Anti-kritik.*

Ianledning af en recension öfver *Första grunderna af Grekiska språkläran för begynnare, af L.*

- * Författaren hade, år 1819, i N:o 283 af Stockholms-Posten låtit införa en recension öfver L. Hammarskölds, året förut utkomna, *Grekiska språklära*. Början af denna recension lydde sålunda: "Hvarje lärobok, helst i de klassiska språken, den må i annat afseende vara så obetydlig som helst, kan dock anses vigtig genom sitt möjliga inflytande på ungdomens bildning. Recensenten har derföre ansett sig icke blott berättigad, utan äfven pligtig, att fästa uppmärksamheten på vissa egenheter, hvilka i närvarande arbete förekomma; öfverlemnande för öfrigt åt den kunnige läsaren att sjelf sedermera afgöra, huruvida författaren af en dylik bok förtjenar någon utförligare granskning" Sedan Recensenten derefter anmärkt en mängd linguistiska oriktigheter, och bland annat ådagalagt, "att herr H. pådiktat Grekiska verberna former, som de ej äga, men sökt godtgöra dettå derigenom, att han fråntagit dem andra, som de verkligen och obestriddigt hafva," vidare, "att han leker blindbock med dialekterna, och hoppas att ingen skall lägga honom till last, om han i mörkret tager den ena för den andra, blott han en enda gång gissar rätt," samt derefter anfört några prof af herr H:s öfversättningskonst, hvarvid yttras: "Det är här endast frågan om de aldra enklaste ord och satser, dem författaren sjelf

Hammar-sköld, har denne författare, i bihang till Svensk Litteraturtidning, afgifvit en *historisk-kritisk förklaring*. Denna titel synes Recensenten icke rätt passande. Ty *historisk* är skriften icke, utan så vida den innehåller en historia, nemligen om de spratt, som sättaren spelt författaren. *Kritisk* är den icke, så vida man dermed menar hvad som innehåller en förnuftig språkgranskning; ty deraf förekommer intet prof, hvarken i boken eller i förklaringen. En *förklaring*

valt såsom exempel på reglorna. Det tyckes således böra vara nästan omöjligt att härvid misstaga sig om meningen. Men herr H. öfvervinner i dylikt fall alla svårigheter, och gör sjelfva omöjligheten möjlig," slutar han sin granskning med följande ord: "I företalet yttrar författaren, att han egentligen sammanskrifvit denna lärobok för sin äldsta son, för hvilken han fann Dahls och Trendelenburgs Grammatikor alltför vidlyftiga och otydliga. Sommeli språklära åter anses författad efter gamla, nu mera som ogiltiga bevisade åsigtter. Recensenten vill ej neka, att denna sednare är både ofullständig och gammalmodig; men för personer af en viss kunskapsgrad innehåller den dock ännu mycket både nytt och lärorikt. Det är af denna anledning som Recensenten tar sig friheten att rekommendera densamma hos herrar H., fader och son, när de begge en gång vilja begynna att lära Grekiska."

På denna recension svarade herr H. med en *historisk-kritisk förklaring*, hvars ton och innehåll åter från Recensentens sida framkallade ett utförligt svar, infördt i Stockholms-Posten för år 1820. Det är af detta svar som här, med frånskiljande af sjelfva de lingvistiska detaljerna, ett utdrag lemnas.

är den slutligen ej heller; ty den förklarar egentligen ingenting annat, än hvad som förut var noggsamt bekant, nemligen att herr H. är svag i Grekiskan, och att han hvarken i *hugen* eller i *gemötet* har hvad som fordras af en språklärare, äfven för nybegynnare.

Författaren börjar med den blygsamma förmodan, att Recensenten måtte vara en af dessa olyckliga, som "kommit att sticka hufvudet" i hvad herr H. kallar "en bikupa," och hvad mången annan skulle vara frestad att kalla ett getingbo. Det var, menar han, harmen öfver de ädla flugorna, som förmådde Recensenten att göra litet narr af deras Grekiska. Om så vore, vore väl Recensenten den otacksammaste menniska under solen. Han känner ingen Svensk författare, som ej vunnit på herr H:s tadel, ingen, som ej förlorat på hans beröm, när det nemligen gifvits åt sådana, som haft något att förlora. Recensenten har ej, så vidt han vet, blifvit berömd af honom, och har således i detta afseende ingenting att hämnas. Men herr H. har, genom en följd af skrifter, ändtligen bragt saken derhän, att man numera bevisar sin oväld just derigenom att man uppträder som hans fiende. Han är inom litteraturens område fogelfri; hvem som vill och kan faller honom, utan vidare åtal. Det är härvid ingen enskilt oför rätt man hämnas; det är blott den allmänna ord-

ordningen, den allmänna säkerheten man bevakar. Den blott och bart grammatikaliska tvist, hvarom här är fråga, står väl icke i något omedelbart sammanhang med dem af hans skrifter, hvarigenom han egentligen förverkat sin litterära medborgsmanna-rätt; men alla hans litterära fel, utan undantag, äro den allmänna hämnens egendom; man bör ej beröfva henne sina sakören. All tvist med en sådan man är och måste vara personlig; ty det är egentligen icke blott frågan om den eller den meningen, utan tillika om honom sjelf, såsom det förvändas representant, såsom den onda principen i vår litteratur. Derföre äro äfven alla vapen mot honom tillåtna, begabbelsen och bevisningen, förtrytelsens allvar och skämtets joller. Från denna synpunkt har äfven Recensenten i sin recension utgått; det var der mindre frågan att bevisa bokens än författarens oduglighet. Närvarande uppsats har väl till sin närmaste afsigt att rättfärdiga de gjorda aumärkningarna; men denna afsigt ntesluter icke den andra; och Recensenten anser derföre hvarken nödigt eller nyttigt att ändra den ton, han mot denna författare antagit. —

Qvintilianus säger någorstädes, att en skicklig talare, som har att välja mellan flera, gerna sätter de *svaga* skälen midt i talet, men icke hvarken i början eller i slutet. Herr H. gör

sin sak ännu bättre; han sätter de svaga skälen icke blott midtuti, utan jemväl både i början och i slutet. — — Det ger hvarken nöje eller ära att hafva rätt mot den, som ej försvarar sig annorlunda. Det är som att disputera omkull en döfstum. —

— Jag är glad ätt för ett ögonblick komma ifrån edra egna fel, dem ni försvarar, till sättarens, dem ni ger till spillo. Det är nemligen han, och ingen annan, som uteglömt perfectum passivum; det är han, som åstadkommit de tre personerna i imperativus, hvilka, som ni säger, blifvit inskjutne från motstående sida. Jag har länge vetat, att ni ej har någon värre fiende än er sättare; det är verkligen han, som är närmaste orsaken till hela er litterära ofärd. Jag trodde dock, att det blott var af okunnighet eller vårdslöshet, som han exponerade er. Men märk nu hans malis. När han nemligen insköt formen i imperativus från den motsatta sidan, gaf han sig likväl tid att ändra accentuationen, och härigenom göra det galna ännu galnare. — — Ni ser således, att det är med berådt mod han chikanerar er. Då följaktligen karlen är så opålitlig, hvarföre gör ni ej som den store Henrik Stephanus, eller som Benjamin Franklin. De satte sjelfve hvad de skrifvit. Eller, om er blygsamhet misströstar att kunna likna dem i skrifvande, välan då, låt skrifvandet fara, och täfla med dem i sättandet. Tro

mig, ni förlorar ingenting derpå. Äfven som sättare kan ni ju på sätt och vis räkna er till den litterata klassen, liksom klockare räkna sig till presteståndet. Vi finge derigenom en eländig författare mindre, och en oförtruten handtverkare mera. Men, innan ni tagit detta kloka parti, säg mig, herr H., gör ni då icke som alla andra författare, hvilka låta trycka sina arbeten på stället, der de vistas: ser ni aldrig sjelf igenom korrekturen? Gör ni det åtminstone icke vid ett paradigma i en språklära, der allt ankommer på bokstafven? Eller, om er egen dyrbara tid ej medgifver detta, hvarföre antager ni icke en korrektör, jag menar en sådan, som korrigerar icke er sjelf, utan sättaren? En spiritus rektor, en *konrektor*, har ni ju redan i herr Bloch; * skaffa er då äfven en *korrektör*, som är långt nödvändigare. En elak skämtare liknade för några år sedan er sjelf, som författare, vid ett korrektur-ark; låt se, att arket hädanefter blir korrekt. —

— — Det är i sanning ingen glädje att strida med er; ty det är egentligen ingen strid, der den angripande, om han ej är alldeles oskicklig, ej gör annat än slår, och den angripande ej gör annat än faller. — —

— — Herr H. säger i sin förklaring, att han anført exemplen ** egentligen blott för att

* *Bloch*, konrektor på Fyen, var i Grekiska grammatiken en af herr H. ofta åberopad auktoritet.

** Nemligen på de olika grekiska dialekterna.

antydå *andan* af hvarje mundart. Med detta ord drifva författare, som han, alltjemt sitt spel; det är okunnighetens parol och lösen för dagen. När man ingenting vet om saken, ropar man på andan; men andan är ingen narr, han kommer ej till alla, som ropa honom; han gör inga bekantskaper, som han sedermera skulle blygas för. Huru inser man dessutom andan af en sak, der man, som här, alldeles ingenting ser af saken? Är det icke alldeles detsamma, som om man ville lära andan af en god tragedi ur *Prins Gustaf*, eller andan af en opartisk pröfning ur de *Kritiska breffven*? *

Jag gör det ena fröjdesprånet efter det andra, när jag rätt läser och begrundar alla de förträffliga saker, som förekomma i herr H:s historiskt-kritiska förklaring. Af alla förebråelser, som hans afundsmän gjort honom, är väl ingen mera ogrundad än den, att han är en tråkig författare. Jag, som dock skulle vara bland hans motståndare, medgifver med glädje, att han är bland de roligaste och mest komiska jag känner. Det komiska är, som vi vete af Schlegel, ett upp- och nervändt ideal; och det är omöjligt att vara mera komisk än han, när man tager ordet i denna djupsinniga bemärkelse. Det förträffligaste härvid är, att han sjelf alldeles icke tyckes känna sitt komiska värde; men just

* De här citerade skrifterna äro, såsom bekant, författade af herr H.

detta är också rätta adelsbrevet på hans genialiska natur. Ty det rätta geniet är, såsom vi alla vete af den nya esthetiken, ett medvetslöst tillstånd, ett slags magnetisk sömn; följaktligen måste det högsta komiskt-genialiska vara det medvetslöst upp- och nervända, eller, om man vill uttrycka sig olärddt, en författare, som gör allting bakfram, utan att han likväl sjelf märker det ringaste. Aristofanes är också komisk; men felet är det, att den förgiftige Atheniensaren rätt väl visste, huru rolig han sjelf var på andras bekostnad; herr H. deremot, som vet om ingenting, är det aldrig annorlunda än på sin egen. Som hvarje sann konstnär, bringar han alltjemt sin egen personlighet till ett offer; han är en litterär sjelf-parodi, han är ett nyfilosofiskt subjekt-objekt i det komiska. Dessa och flera dylika anmärkningar väcktes hos mig i anledning af det sätt, hvarpå han försvarar de klandrade öfversättningsproffen. Det var, menar han till en början, icke så godt att tolka exemplen riktigt, emedan de äro ryckta ur sitt sammanhang, — ett öde, som plär vara vanligt för allt hvad som anföres såsom exempel. För öfrigt äro de, som han försäkrar, icke oriktigt gifna i den del, som skulle tjena till egentligen bevisande exempel. Således, när exemplet för en regel innefattar tio ord, hvaraf blott ett har direkt hänförande till regeln, är det tillräckligt, om detta enda är riktigt öfversatt; de öf-

riga nio få finna sig i sitt öde. Principen är beqväm. —

— — — Det är dessutom besynnerligt, att herr H. vill åberopa sig på *sammanhanget*. Det förefaller mig, som när Strepsiades hos Aristofanes svärjer vid de Gudar, han förnekat. —

Och härmed skulle det då synas, som hade jag verkligen fört mitt lilla kritiska vaktskepp oskadadt tillbaka öfver den vredgade Lorenzo-floden. En enda anmärkning återstår mig ännu att besvara, hvilken herr H. flera gånger upprepar; den nemligen, att min recension ej är nog omfattande, ej utmärker hvad som i hans bok är det egna och karakteristiska. Är meningen härmed den, att mycket ännu finnes i hans bok, hvilket kunde och borde behandlas på samma sätt, som det nu genomgånga, så är anmärkningen grundad. Men en dylik recension blefve då föga mindre vidlyftig, än boken sjelf. Ty i en tvist med herr H. måste man utgå ifrån och bevisa det aldraenklaste, det mest bekanta, hvarom ingen menniska tviflat. Det är en språkkännare, med hvilken man måste begynna nästan vid inläsningen. Att dessutom icke finna sig belåten med det redan anförda, är ju dock att vara alltför oförnöjsam. Hvad fordrar väl herr H. mera till en oduglig grammatikus, än att han ej förstår konjugations-läran, ej förstår dialekterna, ej förstår syntaxen, till den grad, att han ej kan riktigt öf-

versätta efter sina egna öfversatta regler? Hvad vill han man skall säga om "det egna och karakteristiska" i en eländig kompilation? Det är, helst för en kompilator, omöjligt att i en så bearbetad sak, som Grekiska grammatiken, göra allting galet; och herr H:s bok innehåller också (för att nyttja Lessings ord) mycket både sannt och nytt; men det sanna deri är icke nytt, och det nya är icke sannt. — Är åter meningen med nyssnämnda anmärkning den, att jag, för att recensera hans bok, bort ingå i en fullständig kritik öfver Hemsterhuysiska konjugations-systemet, hvilket han påstår sig följa, ehuru han, som vi sett, mycket utvidgat och förbättrat det, så måste väl en hvar inse, att det vore olämpligt att nedlägga en dylik undersökning i ett populärt dagblad, och ännu olämpligare att adressera den till en sådan kunnare i Grekiskan, som herr H. Hvad jag för min del tänker om denna method, hoppas jag är klart, äfven af det anförda. Den bländar vid första påseendet med sin skenbara enkelhet och regelbundenhet. Den sätter för ett ögonblick Helleniska språkstammen i kruka; men de väldiga rötterna vidga sig, och krukans brister. Grekiskan är ett demokratiskt språk; man måste lemna det sina nycker, om man vill blifva det mäktig. Af alla vår tids yppersta språklärare, af Hermann och Matthiæ, af Buttman och Thiersch m. fl., är derföre denna teori länge-

sedan bestridd och vederlagd och förkastad. Endast i Norden hör man den ännu omtalas; ty ekot är starkt bland de Svenska bergen, och ljuder länge ännu, sedan rösten tystnat. Hvilken utsäglig förvillelse, hvilken ytlighet och oreda denna Basedowska method i grammatiken verkat bland nybegynnare i vårt fädernesland, derpå behöfver jag ej anföra något annat exempel, än den nybegynnarens, hvars namn det vore oartigt att nämna för herr H. — —

— Mitt papper lider till slut, och jag ville dock så gerna ännu säga er några förbindliga ord. Jag gissar, att ni, som jag, börjar finna denna grammatikaliska tvist tråkig. Vi vilje alltså lemna derhän edra nya åsigtter af Grekiska konjugations-systemet, och edra original-idéer öfver dialekterna. Hvarföre skulle vi också tvista om sådana saker, som Grekiska *tempora*, hvilka ej finnas i Grekiskan, eller andan af Joniska dialekten, i verser, som ej äro Joniska? Jag återkommer alltså till edra öfversättningar. Ni har rätt deruti, att de, som förekomma i er grammatik, och hvaraf vi granskat några, äro profbitar, ryckta ur sitt sammanhang, hvaraf lätteligen förklaras, att man finner så litet sammanhang i dem. Ni har äfven rätt deruti, att de endast äro anförda som exempel på reglorna, hvarigenom det naturligtvis blef nödvändigt att oriktigt öfversätta alla sådana ord, som ej direkt hänföra sig till regeln. Men ni har

ju äfven gjort flera andra öfversättningar, jag vill ej säga *utan*, men åtminstone *utom* Grekisk grammatik. Det är i dem ej frågan om några andra reglor, än dem ni praktiskt lemna blifvande öfversättare. Men huru beklagar jag ej vid detta tillfälle, att jag ej äger alla dessa klassiska verk! Det är sannt, jag hade flera gånger kunnat hafva dem för en spottpenning; men jag är envis, jag vill vänta, tilldess jag får dem för hvad de äro värda. Till all lycka äger jag dock er Stjernhjem. Häri har jag naturligtvis låtit saxen bortrensa allt det onödiga slagg, hvori ni, efter er vana, inbäddat den gamle kraftige sångarens guldkorn; men bland det, som jag för märkvärdighetens skull låtit stå qvar, förekommer äfven en öfversättning ur Xenofon.* Det är ett af edra sednaste arbeten i den klassiska litteraturen, och vi hafve således här tillfälle att beundra den fulländade mästaren. Öfversättningen innehåller väl blott tvenne blad; men lejonet känner man på klospetsen, och herr H. på första sidan. — —

— — De enklaste ställen äro honom för svåra, och han borde ej skrifva, utan länge ännu läsa, den Grekiska grammatikan. Det är så mycket svårare att förklara hans misstag på nyssnämnda ställen, som han citerar Pariser-editionen af 1625, hvori version finnes. Men olyck-

* Memorabilia Socratis.

ligtvis är denna version på latin, och således för herr H. obrukbar. Ty den, som läst hans noter till Virgilius, vet väl, att hans Latin liknar hans Grekiska, och att han fullkomligen är, hvad Cicero kallar, *par in utriusque orationis facultate*. * —

Herr H. är en man, som i mera än tio år gjort sig öfverflödigt bekant i vår läsande allmänhet. Hans namn har spridit sig, liksom tistel på en vanhäfddad åker, i nästan alla delar af vår litteratur. Han har försökt sig i poésien; och hans dikter hvila långt för detta med kamraterna på botten af den flod, som kallas Lethe. Han har försökt sig i filosofien; och Artemidori drömlära är mera läst och bekant, än hans kabbalistiska uppsatser. Han har försökt sig i den egentliga konstläran; och detta blad förvarar deröfver ett vitsord, som är det enda, hvilket ännu påminner om tillvarelsen af hans verk. Han har försökt sig i grammatiken, och visat sig der, som annorstädes, utan beläsenhet, utan reda, utan urskillning, med ett outsläckligt begär till nyheter, ju orimligare, ju bättre. Men det, hvori han mest och oftast försökt sig, är den vittra kritiken, och deri rörer han sig ännu; men egentligen är det väl blott stjerten,

* I begge språken lika skicklig.

som rör sig, tills sol går ned: hufvudet är län-
gesedan borta. Den oblidkeliga glömskan gju-
ter alltjemt sitt grummel i hans spår; men
han brottas med dess vågor, och simmar ännu
med oxblåsor under armarna. — Men detta ut-
tömmer ej ännu på långt när hans karakter som
författare. Han har hos oss uppträdt såsom en
motståndare af den allmänna känslan, det all-
männa omdömet. Han har gjort hvad han kun-
nat för att öfvertala nationen, att nästan allt,
hvad den hittills värderat i skaldkonst eller
vältalighet, är idel uselheter. Han har sökt öf-
vertyga oss, att det ej finnes någon annan san-
ning, än den nya, som han hämtar ur de ty-
ska barnböckerna för dagen. Han har, för att
bevisa sina satser, infört en ton i polemiken,
som hittills varit ohörd bland hyfsade folkslag.
Han har satt pöbelskriket på noter och smä-
delsen i system. För sin egen stil har han vid
dylika tillfällen valt sig tvenne mönster: Pythia
i Delfi, som talade i gåtor, och sagokungen öfver
Thronderna, om hvilken Sturleson berättar, att
han skällde två ord, när han talade det tredje.*
Angriper man nu denna man med förnuftiga
grunder, går man honom på lifvet med skäl och
bevis, då gör han som Cacus i Eneiden, han
pustar rök och mörker omkring sig i sin håla.
Anfaller man honom med skämt och qvickhet,

* Hakon Adalsten Fostres Saga, s. 138. Ed. Peringsk.

då skriker han på ytlighet och flärd, liksom vore den plumpa dumheten ett nödvändigt villkor för grundlighet och insigter. Talar man harmens och förtrytelsens språk till honom, då ropar han på bitterhet och personliga anfall, han, som förnött sitt lif i tadlet, han, som nerspottat nästan allt hvad hans fädernesland för närvarande äger snillrikt och vördnadsvärdt. Det är förgäfvets, att det allmänna åtlöjet, den allmänna oviljan, sätter sin häl på hans nacke: han känner det icke. Achilles kunde dock såras i foten, men herr H. är skottfri: han kan, som författare, hvarken såras i eller med foten. Han står med lugn på sin litterära schavott, och skrifver, för att fördrifva tiden, en ny bok deruppe. Han är, som det gamla Rom, modigare efter hvart nederlag. Han är som Thors boc-kar i sagan: hvarje qväll slagades de, men hvarje morgon stego de oförtrutna öken upp igen och drogo kärran. Och sålunda stiger äfven herr H. upp, och spänner sig för den litterära skottkärnan, der han förer nu Schiller och Leopold, dem han klandrar, nu Melusina och Pelle Båtsman, dem han berömmar. Han kan ej hvila, ty han är litteraturens brandvakt, som går omkring och vill släcka ljusen; han kan ej tuga, ty han är den förderfvade tidsandans eko. Han är som ett nyfödt barn: så framt det lefver, skriker det; han är som en dissonans: den är blott till derigenom att den låter illa. Recen-

senten väntar således ingalunda att bringa honom till tystnad; han väntar tvärtom att ännu en gång se sig besvarad med skäl, hämtade ur grammatikens apokryfiska böcker, och med uttryck, hämtade från drängkamrarna. Men i denna sak auser han ej mödan värdt att vidare ingå i något svaromål. Handlingarne i målet ligga nu inför den kunniges ögon, och han väntar tigande dess dom. —

Den gamle Febus Apollo, den Helleniske Guden, strålar munter och klar derute, och rycker med hvarje dag högre och högre upp i den växande våren. Hur skönt blickar han ej in genom mitt fönster, hur präktigt förgyller han ej mensklighetens ärestoder, de gamla Grekerna, på min hylla! Ty ännu älskar han sina landsmän, han älskar sitt modersmål, det sköna, fria, mångfärgade, olympiska språket. Måtte han då vaka öfver dess ringa qvarlefvor i Norden, måtte han med vredgade pilar afhålla en hvar, som utsträcker plumpa klåparhänder att mästra på dess eviga byggnad!

Till Danska allmänheten.*

(1824.)

Herr Professor David Munck af Rosenschöld har nyligen i Köpenhamn, med bifogad kritik, utgifvit en dansk öfversättning af det tal, jag sistlidne Oscarsdag hållit vid en akademisk högtidlighet, hvars afsigt var att fira H. K. H. Kronprinsens förmälning. Denna öfversättning är gjord med den vårdslöshet, att originalets mening på många ställen är förfelad, och hela strofer stundom uteslutna. Jag nödsakas derföre förklara, att jag, helst i afseende på formen, i sitt närvarande skick ej kan erkänna talet för mitt arbete. Det är möjligt, att den afskrift, herr R. öfverkommit, verkligen haft alla dessa felaktigheter; men då man vill icke blott utgifva utan äfven kritisera en annans arbete, tyckes billigheten fordra, att man ej framställer det inför allmänheten med andra fel än författarens egna.

Herr R. erkänner sjelf, att skriften aldrig varit tryckt i Sverge, men påstår deremot, att tusentals afskrifter deraf vore i omlopp. Han måtte till och med gjort sig den otacksamma mödan att räkna dessa, då han kan försäkra, att deras

* Jfr. *Lefnadsteckning*, första bandet, sid. LXIII.

antal öfverstiger antalet af de tryckta exemplar, han nu utgifvit. Jag har för min del ej hört omtalas denna sällsamhet. Men äfven, om så verkligen förhölle sig, så är det dock en helt olika art af publicitet, ett arbete får genom tryck och genom afskrift. Att man låter någon taga en afskrift af sitt manuskript, är endast ett enskilt förtroende, som ej kan medföra någon ansvarighet inför publiken; men genom tryckning upphör en skrift att längre vara författarens enskilda tillhörighet; den blir allmänhetens, hvars domsrätt han just genom tryckningen erkänner. Ett tal, som det ifrågavarande, har sin offentlighet derigenom att det blifvit hållet. När författaren sjelf ej låter trycka det, är det ett bevis, att han ej önskar deråt någon annan publicitet. Hans orsaker härtill kunna vara flerahanda, och han är derföre egentligen ingen redogörelse skyldig; men för min del tvekar jag icke att erkänna, att det i synnerhet var min öfvertygelse om talets litterära obetydlighet, som bestämde mig att vägra dess tryckning. Det vidrör frågor, som utgöra det stora tvisteämnet för dagen, men hvilka vid ett sådant tillfälle ej kunde eller ens borde utvecklas, äfven om jag dertill ägt förmåga. Ett tal kan ej vara en afhandling; och några flyktiga tankar, mera antyddas än utförda, undandraga sig med skäl den allmänna granskningen. Icke alla författare fästa så stor vikt som herr R. vid sina små tillfällighetsskrifter. Icke alla kunna

vidtaga den utväg som han, att vara den ende, som aldrig glömmet dem, den ende, som ännu ideligen omtalar och beundrar de förgätna. Icke alla älska en litterär ära, som alltjemt uppträder som sin egen trumpetare. Det synes som om herr R. och jag hade något skiljaktiga åsigtter både af litterärt och moraliskt värde. Jag skulle till exempel ej vilja slå mig till riddare på en skrift, den författaren sjelf ej ansett som vapenför. Jag skulle ej genom insinuationer och halfva vinkar vilja förkättra en annans politiska tänkesätt, i synnerhet när jag uppsnappat dem ur ett otryckt arbete. Jag skulle ej kunna vara nog oblyg att till en konung och tvenne kronprinsar dedicera, icke blott en obetydlighet, utan äfven en obetydlighet, den jag, för att tala lindrigt, på ett så tve tydigt sätt åtkommit.

Om herr R:s afsigt varit den, som han föregifver, att i opinionen motverka vådan af de politiska villomeningar, jag skall hysa; så måste man åtminstone erkänna, att det medel, han dertill valt, är ett af de aldra besynnerligaste. I verdens närvarande skick kan en otryckt skrift ej bli farlig: det är en pil, som ännu ej är afskjuten. Men om det vore sannt, hvad ingen annan vet än herr R., att afskrifternas mängd varit så oerhörd i Sverige; hvarföre gör han då skriften bekant i Danmark, der troligtvis aldrig
någon

någon annan afskrift funnits än den felaktiga, som han sjelf fört med sig öfver sundet? Ansåg han en vederläggning för behöflig, hvarför gaf han den i ett land, i ett språk, der hon måste vara onödig, så länge den skrift, han ville vederlägga, var okänd? Det är som att träta med det eko, man sjelf uppväckt, det är som att visa sig beställsam vid släckningen af den brand, man sjelf stiftat. Ville han motverka det onda, så borde det väl snarare ske der det yppat sig, än der hvarest det ännu ej fanns. I Sverge, der olyckan timat, borde han, herr R., komma med hjälpen. Men härvid mötte en svårighet. Skulle vederläggningen ej sväfva ännu mer i luften än den nu gör, så kunde den ej gerna utgifvas utan i förening med det förderfliga talet. Men Svensk lag stadgar ansvar och böter för den, som utan författarens samtycke utgifver hans arbete. Derföre måste sjukdomen kureras på de friska, den viktiga konserverande åtgärden måste vidtagas der hon alls icke behöfdes, nemligen utomlands; ty der låg hafvet emellan lagen och dess öfverträdare. Det är en gammal plägsed att försälja i Danmark hvad man olofligen åtkommit i Skåne, eller tvertom; men att äfven i litterär väg använda en likartad industri, är en uppfinning, hvaraf äran tillhör herr R. Han kan nu icke juridiskt tilltalas; men jag underställer hvarje man af ära i de

begge konungarikena, huruvida det kan anses öfverensstämmande med hederns lagar att, under skygd af en dylik strafflöshet, icke blott utgifva en annans arbete, utan äfven utgifva det för att få kritisera det, och — hvad som är ännu sämre — för att få kasta skugga på författarens politiska och medborgerliga tänkesätt. Hvad den sistnämnde afsigten angår, så är den likväl troligtvis förfelad. Man gör i Sverige ej jagt på så kallade *demagogische Umtriebe*: akademiska lärare stå ej här under polisen, och våra litterära delatörer måste resa utomlands för att få trycka sin galla, och till fäderneslandet öfverskicka sina insinuationer, i ett främmande språk.

Efter denna förklaring hoppas jag, att både allmänheten och herr Professor R. inse, det all vidare skriftvexling i detta ämne måste från min sida för alltid upphöra.

Strödda tankar

ur Författarens bref.*

Lord Byron.

(1820.)

— Jag anser Byron för en högst märkvärdig, ehuru ingalunda älskvärd natur. Det är en poëtisk Napoleon. Det ligger någonting stort och titaniskt i hans väsende. Som de gamle Titanerne (deras slägte lefver ännu), är han väl fallen i den olika striden emot lyckligare, men ej högre, makter; men man ser dock på den fallne, att det blott var ett sådant sinne, som kunde tänka på att bestorma himmelen. En fallen engel, väldig som Miltons, är den bild, hvarunder jag alltjemt föreställer mig honom. Som en förstörd verld, bebodd af de fördömdas andar, står hans stjerna med ett blodrödt sken på vår poëtiska horisont. — Jag anser, om jag skall vara uppriktig, en sådan sinnesstämning ingalunda för poëtisk. Ty den rätta poésien måste väl upplösa alla dissonanser i och utom sig; hon måste jemna allt hvad lifvet och verkligheten har ojemnt och skrofligt; och det är icke i det brusande hafvet, utan i det lugna,

* Utförligare prof af Författarens brefstil komma i nästa band att inrymmas.

som himlen speglar sig med sina stjernor. Men det är dock intressant att betrakta ett dylikt väldigligt sinne äfven i sina ruiner. Det är som jag föreställer mig det gamla Minnets enke-säten, Rom eller Persepolis, med sin förbleknade herrlighet. För mig åtminstone är det intressantare att se en sådan manlig själ, som med förbittradt mod och lugn förtviflan sätter sig till tappert motvärn emot sitt öfvermäktiga öde, än att höra detta honungsöta, trånsjuka pjunk, hvarmed våra rimmare för dagen vilja öfvertyga oss om sin poëtiska kallelse; liksom ingifvelsens källa vore en tårekälla, liksom geniet vore en fortfarande nerfsjuka. Det är bättre att trotsa än att klaga, ehuru ingendera är poëtiskt. Jag kan beklaga det förra, men jag kan endast förakta det sednare. Märkvärdigt är det äfven, att, ehuru Lord Byron visar sig hata människosläktet, likväl ofta i hans skrifter en stråle af innerlig tillgifvenhet och ren mänsklig ömhet röjer sig för enskilda människor. Det är hans bättre Genius, som hvisskar i stormen; det är en oas i ödemarken af hans arma, plågade hjerta. En hvar har sina mörka stunder, då man tviflar på Gud eller, som här vill säga detsamma, på mänskligheten; men tviflet i sig sjelft är icke förkastligt. Det är människans nödankare. Går det endast djupt nog, så slår det sin tand i botten på en afgrund, och håller lifvets vacklande skepp fast under stormen. En-

dast den ytliga jämmern, som simmar likt ett flöte på de triviala vågorna, är, eller borde vara, förhatlig för hvarje ädelt sinne. — För öfrigt kan det blott vara *en* röst om versens skönhet och framställningens energi hos Byron. Det är, i Sverge åtminstone, förlorade konster, dem man för sällsynthetens skull borde värdera. —

Lord Byron.

(1822.)

Lord Byrons *Cain* har jag nyligen läst. Som dramatiskt poëm (han kallar det *a Mystery*) är det obetydligt, och i afseende på andan af det hela, ohyggligt. Det är en *djefvulens theodicée*. Byron blir allt mörkare och mörkare; hans sinne är snart som en slocknad brand. Allt hans geni oaktadt, blir han mig dock allt mer och mer vidrig; ty det rent af *infernaliska* är, bland annat, äfven opoëtiskt. —

Tyska Vitterheten.

(1820.)

— Med undantag af två eller tre stora namm, kan jag icke neka, att jag föraktar hela det heliga "Romerska riket." Fransyska vitterheten, med all sin ytlighet och prosa, har dock åtminstone en national-fysionomi; men den Tyska är och förblifver en blott profkarta. —

Fransyska Vitterheten.

(1829.)

Fransyska poésien lär för närvarande be-
 tiinna sig i islossningen. Jag nekar icke, att jag
 tyckte bättre om henne, då hon låg bottenfru-
 sen. En revolution säges föregå i Franska dra-
 matiken; men det är besynnerligt nog, att all
 Fransysk revolution är lika blodig, vare sig i
 historien eller på theatern. Dumas' arbete (*Hen-
 ri III*) liknar mindre en dram än ett slagtarhus.
 För ett sådant slags Romantik lönar det ej
 mödan att afvika från den gamla goda slentrianen.

Pris-ämne.

(1821.)

Boktryckaren Göschen i Berlin utsatte, för
 några år sedan, en belöning af en dukat för
 hvarje tryckfel, som kunde upptäckas i hans
 edition af Homer. Jag har nu framför mig en
 författare, som gerna hade kunnat utsätta en
 belöning af tjugusex dukater för hvarje gnista
 af geni, som kunde upptäckas i hans poëmer,
 utan äfventyr att bli fattig derpå. —

Thorild.

(1829.)

Thorilds verser öfver Gustaf III höra till
 det skönaste och hjertligaste jag läst af honom.
 Annars var dock i Thorilds väsende en sådan
 besynnerlig blandning af filosofiska och poëtiska

elementer, att hvarken poésien eller filosofien kunde rätt utveckla sig derur. Han hade i allmänhet jemt så mycket poési, som tjenar att fördunkla vettenskapen, och så mycken filosofisk anda, som behöfs för att göra poésien prosaisk. Han är en representant af den mängd tillämnade, men endast halfgångua genier, som i vår litteratur äro talrikare än annorstädes, troligtvis, till en stor del åtminstone, af brist på retningsmedel utifrån, utan hvilka all fullkomlig utbildning är så sällsynt. Han blef också snarare en stor konversations-talang, än en stor författare. Men visserligen var han ett ädelt, fritt och uppåt sträfvande sinne. På hans litterära karakter känner jag ingen större fläck än hans verkliga bondaktiga högfärd, och ett skryt, som blott plär vara naturligt hos små sinnen. Men äfven detta torde, ehuru blott till en del, kunna förklaras af de olyckliga polemiska förhållanden, hvari han under hela sin lefnad var invecklad. — *Högmod* förlåter jag hos en författare, men aldrig *fåfänga*. Det må vara vackert och lofligt att man söker rädda den mångfaldigt förföljda och misskända mannens ära efter hans död; men det gifves en öfverdrift i beröm, som i tadel, hvilken ej finner något villigt öra. Och hvarken Thorild, eller Ehrensvärd, eller Svedenborg, blifva inför efterverldens domstol *det*, hvar till man nu på en tid velat göra dem. Man kan för ett ögonblick upplyfta dem, men det visar

sig snart, att deras namn ha fallandesoten, hvilken, som man vet, är obotlig. — Hvad var då Thorild? Det, som så många andra, det, som vi egentligen alla äro i Norden, ett godt anlag, som ej kan komma till någon utveckling: förfrusna puppor, som aldrig bli fjärilar.

Franzén.

(1821.)

Franzéns sköna skaldestycke, *Thorild till Leopold*, är det vackraste jag på länge läst på Svenska. Franzén är dock i poetiskt afseende allas vår mästare. Ty när vi andre blossa opp som narrar för ögonblicket, och stå och flinta litet i natten, då brinner hans låga med stilla och jemnt sken, och ingifvelsen hos honom är icke ett förbigående, utan hans vanliga och naturliga tillstånd. Jag tänker dervid alltid på våra första föräldrar före fallet. Ett paradys af frid och oskuld blomstrar ännu i hans själ. Men den större allmänheten känner icke hälften af hans värde, hvarken som menniska eller skald. Ty hans dikt är likaså stilla och lugn som hans lif, och vår publik önskar sig idel *tours de force* och lindansarsprång i poésien, hvarföre också vi alla, mer eller mindre, öfva oss i allehanda attituder och taskspelarekonster.

Leopold.

(1821.)

Att en man, som Leopold, af Franzén, just af den rätta, förpassades till odödligheten, det

gläder mig i sanning; ty visserligen hade han gått dit ändå, oaktadt alla fosforistiska protester, men utan tvifvel måste det ha varit en bitter känsla att se sig misskänd af en hel generation, och på sin höjd prisas af excellenserna. — Den gamle sångaren kan nu med lugn lägga sig ner och somna på sin lagerbädd, för att uppvakna vid klangen af bättre lyror. I öfrigt är han nu alldeles blind. Det gick ändå an så länge han var enögd. Ty dagen är också enögd, och ser dock allt. Men att icke se en skymt af det herrliga ljuset, af Guds sköna skapelse, det är dock rysligt, helst för en poët. Det är den största olycka, jag kan tänka mig på jorden. Mörkret har förfärligt hämnat sig på sin gamla fiende.

— Leopolds bifall gläder mig, men förvillan mig skall det icke. Han betraktar mig som Fosforismens motsats, och tillägger mig derföre med runda händer allt hvad den saknar. Sålunda förklarar sig på ett ganska naturligt sätt hela miraklet af min poëtiska ära. I öfrigt ville jag gerna säga Leopold, ej någon artighet, men huru uppriktigt jag värderar honom. Det svåra är, icke att göra en sådan sak, men att göra den apropos. Ty att, som vanligen sker, utan någon särskilt anledning, springa fram och hålla honom rökfattet under näsan, synes mig ej passande.

(1822.)

Från Leopold har jag haft ett mycket grannt bref, och jag är rätt glad, att gubben funnit sig

så belåten med den lilla höflighet, jag visat honom.* Ordspråket säger, att det är litet, som man kan roa barn med; och gamla gubbar och stora snillen äro också verkligen barn. Jag beundrar uppriktigt den gamla Gustavianen; ty han har dock på sin väg hunnit högre än någon af oss andra på vår. För öfrigt skrifver han, att han sysselsätter sig i sitt mörker med filosofiska spekulationer. Det är också rätt; ty hvad skulle väl filosofien vara annat än en af sig kommen poësi, en axplockning, sedan fältet är skördadt? Att hon på detta sätt lifnärer sig, derpå är ingenting att säga; men att hon i sin fattigdom skryter med skatter, som om hon vore drottningen af Saba; att hon icke vill erkänna, att hon har födan af smulorna, som falla från rika mannens bord, — detta är det egenteligen, som förargar mig; ty en ärlig fattigdom är ej skamlig, men väl skrytet och högfärden, som förenas dermed. —

Geijer.

(1821.)

I Svenska Akademien är en plats ledig efter Edelerantz. Man talar om flera såsom hans efterträdare. — Den enda, man icke nämner, är *den*, som i min tanke borde vara sjelfskrifven, nemligen Geijer. Geijer är icke min personliga

* Dedikationen af poëmet *Axel*.

vän; i mångfaldiga saker tänka vi alldeles olika. Men hvad gör det? Hans stora, kraftiga, verkligen rent Svenska snille har jag aldrig misskänt. Han är dagens man, och ville han alltid följa sin bättre Genius, så vore han äfven tidehvarfvets. Det är ömkeligt, om småaktiga kon siderationer och eländiga reulärighets-frågor i theologien eller vitterheten möjligtvis vid ett sådant tillfälle skulle komma att ha något inflytande. I en vitterhet, som den Svenska, borde dock alla de bättre förena sig; de äro ej för många; men uselhetens antal heter Legio. Jag älskar ej Fosforisterna; men lika så litet älskar jag de bleka hofnäsorna, som i allt vädra den Nya Skolans os, och drifva på sporr efter kättare. För öfrigt vinner Geijer ingen ting genom ett sådant val, men Akademien vinner, i min tanke, betydligt. Som en Margareta Fridkulla, kunde och borde hon stifta fred emellan de krigande makterna.

N. L. Sjöberg.

(1822.)

Nekrologen i Posten* öfver Sjöberg är otvifvelaktigt af Leopold. Helt och hållet rätt kan jag väl icke ge honom i alla hans omdömen öfver den salige döde; men i hufvudsaken instämmer jag fullkomligen med honom, att nemligen Sjöberg, så föraktad han nu är, var i sig sjelf vida större poët, än mången nu prisad rim-

* Stockholms-Posten.

mare, som med förnäma miner ser ner på hans sånger. Ett sådant stycke som hans *Ode öfver skaldekonsten* kunna ej många af våra nu lefvande poëter dikta. Men visserligen äro hans flesta öfriga stycken obetydliga, och i synnerhet led hans fantasi af en torka, som vanligtvis bebådar missväxl.

Under en sjukdom.

(1821.)

— Att vi alla måste dö, vet jag; men visserligen fölle det sig under närvarande omständigheter litet olägligt, om icke för mig, likväl för de mina. Jag tror mig ha så mycket mod som de flesta, men jag nekar icke, att dylika föreställningar verka nedslående på mitt lynne och förlama mitt fordom friska sinne. Dock — öfver det oundvikliga beklagar sig endast en dåre. Resignation är summan af lifvets vishet, och att hålla god miu i det elaka spel, som vi kalla lifvet, ett spel, som *måste* tappas, detta bör äfven det ringaste eftersinnande lära oss. Mången har också haft mindre glädje af sitt lif, än jag. Derföre tackar jag uppriktigt Gud, och söker qväfva allt onyttigt missnöje deröfver, att glädjen nu tyckes vara slutad.

(1823.)

Några funno mitt tal* alltför dristigt och skarpt. Sannt är också, att jag ej skonade den

* Talet på Oskars-dagen 1823.

heliga alliansen och de infama principer, som nu styra världen. Men som jag icke ämnar göra någon lycka i diplomatiken, tyckte jag att jag väl kunde säga rent ut hvad alla menniskor visste att jag tänkte. — I öfrigt låter jag ej trycka det; men det var mig ändå fögnasamt att få lätta mitt samvete, och säga huru hjertligt jag hatar och föraktar tidehvarfvets barbariska munk-idéer.

Nikander.

(1821.)

Vår vittra värld erbjuder få nyheter. Det årliga fattigbetyget, nemligen poetiska kalendern, innehåller ingenting af minsta märkvärdighet, utom några stycken af Atterbom och Grafström. Men en ung studerande, Nikander, har utgifvit en tragedi: *Runesvärdet*, som likväl fästade min synnerliga uppmärksamhet. Visserligen hör hon till hvad man kallar den Nya Skolan, visserligen har hon ock flera af dess olater och löjligheter. Hufvudhjeltens är en alldeles misslyckad karakter, som hvarken är kristen eller hedning. Hans älskarinna, som under styckets gång vandrar till Jerusalem för att dö, är ett spöke både före och efter sin död; djefvulen går skenbarligen omkring på theatern i munkkåpa, och underverk och bigotteri, och hela den öfriga opoëtiska trossen, saknas ej heller. Men, med allt detta, har dock stycket, och i synnerhet sista akten, en mängd af ställen, som jag, för min del åt-

minstone, anser för verkligt poetiska. Det är, utan undantag, den mest genialiska tragedi, vi hittills äga på Svenska. Jag vet huru litet detta vill säga; men hos en yngling bör man dock se på, ej blott hvad han är, utan äfven hvad han lofvat att blifva. Hos oss är allting blott knopp, stadnar också vanligtvis dervid; blommorna höra till en sydligare sol. —

Oehlenschläger.

(1821.)

Oehlenschlägers *Aladdin* synes ni mig dömma något strängt. Som all *romantisk* dramatik faller den något i det breda och gränslösa; men det ligger i sakens natur. Ty då annan dramatik blott koncentrerar och afspeglar ett människolif, koncentrerar och afspeglar den romantiska ett helt tidevarf. När den förra är individuell, är den sednare verldshistorisk. På detta sätt förstår jag de flesta af Shakspeares stora skapelser, som annars skulle förefalla obestämda och utsväfvande. I öfrigt är *Aladdin* icke egentligen någon bestämd, individuell person. Han är en blott representant af *lyckan*, hvilken som en himlagåfva ofta träffar den fromma, renhertade obetydligheten. Dess motbild är *Noureddin*, den kalla, mångfaldigt bildade, beräknande *egoismen*, som ändå besegras af *Gudarnes* gunstling. I detta hänseende ha begge dessa figurer en skön och djup betydelse. —

Sedan Goethe öfverlevvat sig sjelf, anser jag uppriktigt Oehlenschläger för vår störste nu lefvande poët i Europa, ehuru mycket jag annars styckevis kan ha att påminna emot hans alltför fruktbara sångmö. Ty när man, som hon, faller i barnsäng hvart halfår, så kunna ej alla barnen vara välskapade. —

Tegnér.

(1821.)

— Allvarsamt taladt, så har jag aldrig ansett mig sjelf för någon poët, i ordets högre bemärkelse. *De* se helt annorlunda ut. Jag är en dilettant, som de andra, en Homerid. På sin höjd en Johannes döpare, som bereder väg för den, som komma skall. Att han någon gång skall komma, äfven i Sverge, derom är jag för min del öfvertygad. En jungfru är hafvande med honom, nemligen det Svenska Språket, den Svenska Historien, en verklig Gudamoder. Men *vi* få troligen icke se hans anlete.

INNEHÅLL.

Skrifter på prosa.

Tal vid jubelfesten 1817	sid. 5.
Inträdestal i Svenska Akademien, 1819.	» 40.
Tal på Oscars-dagen 1823	» 108.
Tal vid offentliga föreläsningarnas slut i Lund, 1824 »	135.

Skoltal.

— — På Wexiö Gymnasium, Maj 1824	» 151.
— — På Wexiö Gymnasium, Juni 1826	» 168.
— — I Jönköpings skola, Juni 1827	» 183.
— — På Wexiö Gymnasium, Juni 1828	» 203.
— — I Jönköpings skola, Juni 1830	» 217.
— — På Wexiö Gymnasium, Juni 1830	» 233.
— — På Wexiö Gymnasium, Juni 1831	» 253.
Utdrag af Svar på en Antikritik	» 270.
Till Danska allmänheten	» 286.
Strödda tankar, ur författarens bref	» 291.

STOCKHOLM, 1848.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

ESAIAS TEGNÉRS

SAMLADE SKRIFTER.

SJETTE BANDET.

STOCKHOLM,

HOS C. E. FRITZE.

SKRIFTER PÅ PROSA.

På Wexjö Gymnasium,

Juni 1834.

För tvenne år sedan nekade mig en svår sjukdom att vara närvarande vid de vanliga årspröfningarna, och tala till ungdomen vid dess hemförlofning; och förliden sommar nödgades jag tillbringa utrikes, vid en helsobrunn. Efter återkomsten har en ojemn helsa och ett ännu ojemmare lynne hindrat mig att, så som jag velat och bort, följa undervisningens gång. Det finnes för oss alla en tidepunkt, då menniskan är i löffällningen, och stormen förströr bladen hit och dit, tilldess han slutligen sopar dem tillsammans — på grafven. Denna tidepunkt kommer mycket olika, efter olika kroppsbyggnad, olika själsnötning, olika förhållanden i allmänhet; men den kommer säkert och oundvikligen för oss alla. Ser man sig då tillbaka, och besinnar huru litet man uträttat af allt, hvad man föresatt sig och hoppats i sin styrkas dagar, tycker man sig nalkas vandringens slut med tomma händer: då är det i sanning en bitter, en förödmjukande känsla, hvarmed man frågar

sig sjelf: hvarföre har jag lefvat? Lycklig prisar jag den, hvars sinne icke förbleknar med hans hår, och hvars hjerta behåller sin spänstighet, ehuru hans senor vackla. Alla äro icke så lyckliga, äro det åtminstone icke i *alla* stunderna af sin försvinnande kraft. Jag upprepar det ännu en gång, jag har icke under årets lopp, såsom jag velat och bort, kunnat följa undervisningens gång; men likväl tillräckligt för att kunna vitsorda lärarnes nit och skicklighet. Så vida ett läroverks värde beror på lärarnes, så kan det härvarande tvifvelsutän mäta sig med hvilket som helst inom fäderneslandet: och med erkännande häraf tackar jag dem offentligen för deras möda.

En af lärarne * lemnar oss i dessa dagar. Efter en mångårig och verksam tjenstgöring genom nästan alla skolans afdelningar, qvarlemnar han bland yngre och äldre idel vänner, vunna genom öppen redlighet och det slags fasthet, hvarpå man gerna bygger. Vi skicka med honom våra välönskningar till hans nya, väl mindre mödosamma, men dock ansvarsfulla verkningskrets. Måtte han der mötas af samma förtroende som här, och någon gång, om icke med saknad, dock med välvilja påminna sig förflutna dagar!

Under läroårets lopp har ändtligen den länge omtalta löneförhöjningen för läroverken

* Konrektorn, nu mera Prosten i Rogberga, SJÖSTRÖM.

utfallit. Den är ringa: men vi lefva i ett fattigt land, och böra vara nöjda med dess tillgångar. Det är sannt, jag känner länder, som af naturen äro lika fattiga som vårt, och der man likväl gör vida mer för läroverken. Men förhållandet är der annorlunda. En vidtomfattande, allmän, synnerligast klassisk bildning, samt verklig lärdom i det särskilta yrket, äro der nödvändiga för all fortkomst i statens tjenst, och hvarken börd eller rikedom eller personliga afseenden gälla dem förutan. Landets högsta embeten förvaltas af litteratörer och vettenskapsmän, och på de yppersta platserna stå idel lärostolar. Staten, med ett ord, är der grundad på skolan: hos oss lifnärer sig skolan inom staten. Men en öfverdrift är här möjlig å ömse sidor. Visserligen kan embetsmannen, helst den högre, aldrig ha för mycken allmän bildning, aldrig veta för mycket i sitt yrke: men väl kan ynglingen, som bildas dertill, förslappas genom öfverdrifvet arbete, lifslusten, som är ungdomens nationalfärg, kan förblekna, och sinnet förmögla, liksom skolväggarne. De många främmande tankarne, som inpräglas, kunna borttaga platsen för de egna, som sjelfständigt borde utveckla sig; den myckna theorien kan förqväfvade det friska praktiska sinnet, kunskapen kan bli en mumie, i stället för en lefvande bildningsform. I sådant fall äfventyrar staten att i sina högsta organer bli förläsen och pedantisk,

äfvensom han, vid den motsatta ytterligheten, löper fara att bli rå och handtverksmessig. Jag öfverlemnar åt hvem som helst att afgöra, hvil-kendera af de begge ytterligheterna vi stå närmast i vårt kära fädernesland.

I afscende på ungdomens seder och uppförande har ingen ting i allmänhet varit att anmärka. Det är en längesedan erkänd sanning, att ett läroverks värde ingalunda beror ensamt på det kunskapsmått, som der bibringas, utan äfven, och ännu mer, på den anda, som röjer sig hos de unga. Men denna anda har numera icke blott, som förr, en moralisk, utan der-jemte äfven en politisk betydelse. Det hör till egenheterna af vår tid, att den iudragit icke blott den mer eller mindre bildade medborgaren, utan äfven ungdomen i sin politiska hvirvel. I Frankrike, som är de nu herrskande idéernas egentliga brännpunkt, i Tyskland, der de mera methodiskt bearbetas och bringas i system, i Polen, som utgjorde den europeiska civilisationens yttersta förpostkedja mot barbariet, — öfverallt ha vi sett ungdomen taga en verksam del i statens politiska angelägenheter. Tidehvarvet är i allmänhet ungdomligt, ett *seculum puerascens*. Äfven i vårt kallare och betänksammare land ha spår af en dylik anda börjat visa sig; och vi ha nyligen hört huru ungdomen vid en af rikets högskolor yttrat sin politiska öfvertygelse. Det skedde i anledning af

en temligen abstrakt fråga, för hvilken få ibland dem torde ha gjort sig full reda, och som dessutom verkligen var tvetydig; och ännu tvetydigare voro tilläfvventyrs de namn, hvilka utropades som dagens hjeltar. Ett sådant deltagande, är det i allmänhet ett lyckligt tidens tecken eller ett olyckligt? Öfverskrider ej ungdomen derigenom sin bildningssfer, sin egentliga bestämmelse? *I hvad förhållande stå i allmänhet de unga till statens styrelse och dess politiska lif?* Låtom oss fästa ett ögonblicks uppmärksamhet härpå.

Jag bör börja med att erkänna, det jag anser det allmännare deltagande i offentliga angelägenheter, som öfverallt utvecklar sig, såsom en fördel. Utan ett sådant deltagande gifves det egentligen ingen medborgare, intet fädernesland. Staten lefver då icke som ett tänkande väsen, utan vegeterar som en planta. Men då man erkänner detta, kan man likväl ogilla det sätt, hvarpå detta deltagande allt mer och mer börjar att uttala sig. I grunden kunna de friare politiska idéerna ha rätt i mycket; men skola de äfven behålla rätt, skola de ej upplösa sig i folkyra och förstörelse, så torde de behöfva att något djupare begrundas. Så ytligt som de i allmänhet uppfattas, så med rötterna i dagen kan dock ingen stat växa och blomstra; och det lösliga sladdret häröfver aflägsnar alla bättre sinnen, om icke från saken sjelf, dock

från det sätt, hvarpå den bedrifves. Staten behöfver visserligen förbättringar: många former, lämpliga för sin tid, ha visserligen öfverlevvat sig sjelfva, och böra utbytas mot nya; men skall det nya bestå, så måste det inympas på det gamla och sluta sig dertill, det måste ha någon fastare grund än en abstrakt, dertillmed tve tydlig teori, det måste ha sin rot i sederna, i lagarna, i folkets vanor och tänkesätt. Derföre bör det också icke komma plötsligen och liksom genom ett trollslag; och kommer det sålunda, så går det också som det kommit. Historiens blad äro i detta afseende inga Aftonblad. De lära oss tvärtom, att allt hvad som skall vara länge måste ha tid att stadga sig och mogna, att den sansade, småningom utbildade *reformen* vanligtvis fört folken framåt, då den brådstörtande *revolutionen* kastat dem tillbaka. De lära oss, att statens sår måste läkas inifrån, icke genom det hvita plåster, som dagens qvacksalvare-vishet klenar deröfver. Medborgaren i ett fritt land har visserligen rättighet att dömma och yttra sig öfver styrelsens åtgärder; men deraf följer dock ännu ingen skyldighet eller ens rättighet att i tid och otid klandra och mästra dem. De styrande äro också menniskor. Menuskliga fel, menuskliga misstag sitta öfverallt på thronerna och i rådkamrarna. Det är stundom lätt att upptäcka dem; men böra de derföre med skadeglädje framdragas, öfverdrifvas,

utbasuneras? Jag misstänker alltid den, som säger sig vilja förbättra, och börjar med att förbittra. Den söndring, som härigenom uppkommer mellan styrande och styrda, är alltid betänkelig; men den blir dubbelt betänkelig i ett fattigt och svagt land, med stora minnen och små tillgångar, och hvars sjelfständighet beror derpå att alla krafter förenas. Den blir dubbelt betänkelig i ett land, der den så kallade monarkiska grundsatsen, det vill säga, förtroendet för konungens personlighet, mer än någorstädes lefvat i folkets sinnen, och utgjort lifsprincipen i vår äras tider. Förtynar den, då fruktar jag, att äfven statens hjerta förtynar; och de öfverkloka läkarena må se sig om huru de då rädda rikskroppen.

Emedlertid, huru ock denna domsrätt må utöfvas, med skäl eller oskäl, så finnes den dock lagligen hos Svenska medborgaren, som äfven för det mesta är lagstiftare, sjelf eller genom sitt ombud. Men ynglingen är ingendera. Han är ännu icke medborgare, utan han går i skola på att en gång blifva det. Ännu mindre är han lagstiftare; ty han har dertill hvarken ålder, eller erfarenhet, eller den öfversigt af allmänna värf, som endast kommer med åren, och icke ens alltid med dem, såsom vi tyvärr postdagligen erfara. En känsla för landets väl, för landets ära, kan han, bör han hafva; men en egen öfvertygelse, huru begge skola befordras, kan

han svåriligen äga. För allmän menniskofrihet, för allmän menniskorätt må hans hjerta klappa varmt; men huru begge häfdas i stort inom hans fädernesland, detta ligger näppeligen inom hans omdömeskrets. Dömmer han likväl deröfver käckt och oförväget, såsom bruket nu är, så är hans dom först och främst obehörig. Men den är dessutom oförenlig med den heliga blygsel, som är ungdomens krona, och skönare än någon lagerkrans. Äfven de råaste folk visa vördnad för ålderdomen, för fäderna; och statens högsta myndighet, den är väl dock för oss alla, och synnerligast för de unga, i faders ställe. En trotsig, en afgörande, en klandersjuk yngling är redan en fallen natur, en vidrig anticipation på mannaålderns lyten. Vördnad för mensklighetens högsta förhållanden är dock något helt annat än slafsinne: och ett omdöme, som återhålles, är bättre, ädlare, ungdomligare än ett omoget, som framföres med fräckhet. — Härtill kommer slutligen äfven den omständigheten, att en yngling, som vill uppfylla sin bestämmelse vid läroverket, hvarken har tid eller kallelse att sysselsätta sig med dagens små politiska tvister. Meningen med hans vistande der är, att han skall söka utbilda sig sjelf, innan han söker att ombilda staten. I vettenskapens stilla riken, i idéernas eviga verld, dit dagens sorl ej räcker, der skall han lefva och röra sig och ha sin varelse. Fattar han, som han bör,

de storartade politiska tankarne hos de verldsbildande, de verldseröfrande folken, hos Greker och Romare, så förlorar han lätteligen smaken för dagens kannstöparevishet. De stora historiska taflorna hos Thucydides och Plutarkus, hos Livius och Tacitus, draga lättligen hans ögon från dagens miniaturbilder, dem tidningssqvallret utbjuder i dag, och verlden har glömt i morgon; och det är under sådana förhållanden ej underligt, om han närmare skärskådar Platos stat än sin egen.

Af hvad nu i korthet blifvit antydt synes mig följa, att ungdomens förhållande till statsförvaltningen icke kan eller bör vara ett aktift, utan ett rent passift, icke ett bedömande och klandrande, utan endast ett betraktande och värnadsfullt. På politiska domare ha vi i vårt land icke brist, utan öfverflöd. Jag lemnar derhän, huruvida alla dessa verkligen gjort sina studier; men säkert är, att antalet ej behöfver förstärkas med dem, som bevisligen ännu äro sysselsatta med att göra dem.

Dessa anmärkningar hafva lyckligtvis intet slags användbarhet vid härvarande läroverk, och i allmänhet icke vid de lägre. Men jag har varnande ställt dem till er, J ynglingar, som nu afgån till högskolorna, der J tilläfven-

tyrs torden mötas af en annan anda. Låten då icke förleda er af den andan, ty den passar icke för er ålder, icke för er ställning, icke för er bestämmelse. Er bestämmelse kännen J. Det är den, att fullända hvad J här börjat, att bilda er till duglighet i statens eller kyrkans tjänst, att grundlägga er fortkomst, att afbetala något på den hedersskuld, hvarför J häften hos fäderneslandet, hos föräldrar och anförvandter, som för er uppoffrat hvad de kunnat, stundom också derutöfver. Det är en skön, en helig bestämmelse, och väl värd att J derpå använden alla ert väsens krafter. Målet står ännu aflägsat, för några ibland er aflägsnare än det borde. Vare er detta en uppmuntran att fördubbla er iver och inhämta det försummade! Men viljen J hoppas en gång nå det, så styren er väg rakt fram, viken icke af till höger eller venster, vacklen icke, dröjen icke, ty dagen skyndar. Jag förmanar er med Johannes: *"tagen er till vara för afgudarna!"* Ack, afgudarne finnas ännu, de finnas midt i kristenheten, ehuru Jupiter och Apollo, ehuru Thor och Oden äro döde. De afgudarne möta er under mångahanda gestalter. De möta er under skepnaden af nöjen och förströelser. Men ynglingens nöje vare arbetsamheten med sin lampa, och hoppet med sin trolldögel, och framgångens ära med sin lagerkrans! — De möta er under religionens skepnad, med den spruckna rustningen af utlevade systemer,

eller med den brokiga harlekens-kåpan af de ny-metafysiska, i ena fallet med pietistiskt hyckel, i det andra med grumliga sofismer. Men den rätta religionen är hjertats ensak, den hvilat på förnöjsamhet, på försakelse, på sinnets renhet, på uppenbarelsens enkla sanningar. — De möta er under vettenskapens skepnad, som förvexlar grundlighet med mörker, och ger ut sin rotväska för orakelspråk. Men den rätta vettenskapens källa är likaså klar som hon är djup, och ögat kan räkna gullsanden på dess botten. — De möta er under frihetens skepnad, med jakobinermössan framskymtande under konungakronan. Men det gifves ingen annan frihet än en lagbunden, det gifves, i Europas närvarande skick, ingen annan rimlig statsform än den kungliga. *"Tagen er till vara för afgudarna!"* Men den Guden, som råder för sanning och rätt, för bildning och ljus och människovärde, måtte han leda och beskärma och välsigna eder. Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1835.

Genom den farsot, som sistlidet år gick öfver landet, blef offentliga undervisningen här, som på de flesta andra ställen i riket, för någon tid afbruten; men en förlängd vårtermin har i det närmaste återställt det vanliga förhållandet, läroåret har, på några dagar när, uppfyllt sin föreskrifna rund, och de antagna lärokurserna blifvit fulländade. Vi ha äfven den tillfredsställelsen att denna gång kunna afskicka till högskolan ett större antal, än mången gång förut, af dugliga och, efter den antagna måttstocken, fullbildade ynglingar. Derföre böra vi, näst Gud, som växten gifver, tacka nitiska och skickliga lärare, som planterat och vattnat. Läroverket försvargar sitt gamla auseende, och fortgår i den riktning, Wallqvist, den store nyskaparen, gaf det för snart ett halft århundrade sedan. Det bästa hos oss är en tradition från hans skapelsedagar, som ännu ej hunnit förblekna. Jag nämner detta utan förlägenhet, ty det är icke min förtjenst, utan lärarens; och jag uppfyller min skyldighet, då jag härföre, å läroverkets vägnar, betygar dem min erkänsla.

I afseende på sjelfva undervisningen ha några förändringar blifvit vidtagna, för hvilka jag bör redovisa. Läraren i Grekiskan, som förut äfven föreläste Hebreiska, och nya Testamentet, är nu inskränkt till profan-författarne, och har derigenom kunnat utvidga sina lärokurser. Grekiska litteraturen, stammodes för hela forntidens bildning, är äfven i sig sjelf så vigtig och vidsträckt, att den fordrar sin egen man, till och med i hvad som deraf kan föredragas på ett gymnasium. På min anmodan har han äfven ånyo infört de fordom brukliga grekiska stilöfningarna. Meningen dermed är naturligtvis icke att lära ynglingarna att skriva Grekiska. Men det gifves intet säkrare sätt att inöfva och fästa i minnet, så väl grekiska formläran med sina mångfaldiga anomalier, som accentuations-systemet: och af detta skäl ha dylika öfningar längesedan blifvit, men på en vida större skala, åter upplifvade i läroverken i Tyskland, der, liksom i England, klassiska studier drifvas företrädesvis.

En annan förändring består i afskaffandet af de förut vanliga predikningar och orationer, som höllos af dem, som afgingo till akademierna. Dessa medtogo mycken tid, just när den som mest behöfdes, vid terminens slut. Nyttan var tvetydig, och kontrollen svår. När talen höllos på modersmålet, kunde talaren påräkna

en blandad allmänhet. Man kan icke begära af en yngling vid de åren, att han skulle ha något att säga, som kunde tillfredsställa en sådan allmänhets fordringar. Ynglingens allmänhet äro hans lärare och hans kamrater. De förra söka att afhjelpa hans brister, och öfverse därför med dem: de seduare dela dem. Ingentenda inträffar med den främmande åhöraren, som därför ofta dömmar omildt. I stället härför ha uppsatser öfver dels föreskrifna, dels sjelfvalda ämnen blifvit inlemnade, och af mig och lärarne pröfvade; och jag har, som J nyligen sett, haft den tillfredsställelsen att kunna utmärka några ibland dessa. Metriska öfversättningar från forntida skalder anser jag i synnerhet lämpliga för ändamålet; icke därför, att jag vill förleda ungdomen till poësi, som jag snarare afstyrker, så framt anlagen ej äro utmärkta, och dessa bryta sig alltid sin väg. På poëter, äfvensom på lagstiftare och verldsförbättrare, ha vi icke brist, utan öfverflöd, så att vi äfven kunde exportera till utländningen, i fall ett sådant råämne funne någon afsättning. Utan därför tillstyrker jag metriska öfversättningar, att de föra ynglingen närmare intill de gamla klassiska formerna, och i synnerhet därför, att de gamles metrik, som hör till grammatiken och följaktligen till elementarbildningen, har sin naturliga mätare och förklaringsgrund i modersmålets egen. Om den diktande förmågan är vid en sådan öf-

versättning egentligen ej fråga. En öfversättning, vare sig i vers eller prosa, är hvad hon bör vara, om hon är väl afformad på originalet, väl återger dess egenheter, men utan att derföre vara tvungen och osvensk. Detta sistnämnda är en stötesten för nybegynnaren. Han vill vara trogen, och återger derföre vanligtvis ord för ord, period för period. Men orden svara icke alltid fullt emot hvarandra, hvarje språk har sina egenheter, sina nycker, som just derföre ej kunna ordagrannt öfversättas: den periodbyggnad, som är naturlig i det ena språket, är det icke derföre i det andra. Att nu träffa rätta medelvägen mellan en öfversättning, som är för bunden, och en, som är för lös, att icke uppoffra mer eller annat af originalet än hvad som skulle vanställa öfversättningen, att låta tankarnas växt alltjemt lysa fram under den ombytta klädedrägten, med ett ord, att med en säker blick afväga och beräkna begge språkens tillgångar emot hvarandra: detta är i sanning en öfning, som måste vara nyttig för språkbildningen, som af all bildning ligger ungdomen närmast. Det vore orimligt att i detta afseende begära någon fullkomlighet af ynglingar, som naturligtvis icke äro författare, utan försökare. Fullkomligheten är här, som annorstädes, en dotter icke blott af naturgåfvorna, utan äfven af redligt bemödande och långvarig öfning; och de, som bäst känna svårigheterna, de, som äfven lättast

skulle kunna öfvervinna dem, äro vanligtvis tillika de mildaste domare.

Antalet af studerande ynglingar vid stiftets läroverk har under de sednare åren varit ungefärligen lika. Icke heller har någon märkbar förändring ägt rum i de inskrifves antal, med afseende på härkomst ur olika samhällsklasser. Skolrevisionens sista berättelse upplyser, att årligen omkring sextonhundrade inskrivas i elementarläroverken. Af dessa utgöra adelns barn knappast en sjettedel, presterskapets en åttandedel, allmogens en fjerdedel, men ofrälse ståndspersoners och borgerskapets, med ett ord, medelklassens barn mer än hälften af hela antalet, eller omkring niohundrade på året. Detta förhållande ger anledning till många betraktelser, hvaraf jag endast vill antyda några.

Af det ringa antal adelsmän, som emottaga offentlig uppfostran, kan ingenting slutas, utom till ståndets obenägenhet för allmänna läroverken. Större delen erhålla enskilt undervisning i föräldrahuset, och gå derifrån till universitetet, andra afgå till tillämpningsskolorna, t. ex. krigsakademien, och ett icke obetydligt antal har, hittills åtminstone, utan föregången pröfning, blifvit anställdt i arméen. Antalet af studerande prestsöner står i förhållande till ståndets in-

skränkta personal. Deremot bevisar den stora pluraliteten af medelklassens barn i skolorna, att tidens allmänna skaplygne röjer sig äfven här; ty af dessa niohundra gå väl några in i handeln och näringarna, men det ojemförligt största antalet söker tjenst som embetsmän, och gör anspråk på offentliga befattningar. Medelklassens framträngande till statens höjder är grunddraget i hela den nyare verldshistorien, och förklarar de flesta af dess skakningar. Det är en ny formation, som sträfvar att bli den öfversta, och skjuter undan hvad som står den i vägen. Det har redan lyckats på många ställen, och skall, förr eller sednare, lyckas öfverallt, der börds-aristokratien ej är jordfast, som i England. Och äfven der är striden åtminstone tvetydig. Men ett nödvändigt vilkor för framgången af en sådan förändring är, icke blott en allmännare bildning, utan äfven en allmännare förmögenhet. Detta är icke förhållandet i vårt land, der massan af jorden ligger i allmogens händer, och dagligen mer och mer öfvergår dit, industrien är föga utvecklad, näringarna bundna, och medelklassen följaktligen mera fattig än rik. Ett sådant element blir icke det styrande i staten, ehuru en och annan med större naturgåfvor undantagsvis kan tränga sig fram.

En alldeles egen företeelse, och hvartill i det öfriga Europa icke finnes något motsvarande, äro dessa fyrahundra söner af allmogen, som

årligen inströmma i offentliga läroverken, och derifrån för större delen inträda i kyrkaus eller statens tjänst. Saken är urgammal hos oss, och hänger på det närmaste tillhoppa med Svenska statsförfattningen, som utvecklats sig ur helt andra elementer, än annorstädes. Den är i sin innersta rot demokratisk, i ordets vackraste bemärkelse; och det kommer deraf, att vi, från urminnes tider tillbaka, haft ett själfägande, ett själfständigt bondestånd, hvilket man nu först söker att bilda i andra länder. Vi ha äfven en adel, som fordom var historisk och mäktig, icke blott genom sina minnen och sin bildning, utan äfven genom sin rikedom; men dess makt strandade på försöket att bli feodal-adel, och kung och folk hjälptes åt att utkasta denna främmande tillsats ur statsförfattningen. Ursprungligen var Svensk adel ingenting annat än blomman af de friborne i ett land, der alla voro fria, den var, hvad den träffande blifvit kallad, det ridderliga folk-elementet, och det är betydelsefullt, att Bonde är namnet på en af våra äldsta adeliga ätter. För närvarande äro de fleste stamträden på Riddarhuset nyplanterade, och det ligger endast några mansåldrars mylla öfver rötterna. Det är i sanning en ädel, en upplyftande föreställning, att för Svensk bondes väggen är öppen till statens tinnar, till grannskapet af thronen, och att äfven mången, åtminstone i andra eller tredje släktleden, verk-

ligen tillryggalagt den. Det är en jemlikhet på rent nationell, rent mänsklig grund, sådan som vi ej finna den annorstädes; och jag nekar ej, att den fröjdar mitt Svenska sinne.

Emedlertid har saken äfven sin skuggsida; och omständigheterna ha förändrat sig derhän, att jag, just för folkets skull, önskar, att denna Svenska folkets rätt något sparsammare begagnades. Ty denna ungdom, som så talrikt öfvergifver sina fäders yrke, hvad söker han, hvad hoppas han finna? Drifver honom behovet af högre bildning? Det är ett ädelt behof, och åtföljer vanligtvis alla högre anlag. Men högre anlag kunna ej finnas hos så många, snillen födas ej i hundradetal på året inom en enda samhällsklass. Och dessutom, är väl en högre bildning alltid tillika en bättre, i den mening nemligen, att hon gör sin ägare lyckligare, lugnare, förnöjsammare? Svenska folkbildningen må synas ofullständig. Hon står dock vida högre, än i alla andra stater, uppvuxna på helt annan grund, och der folket är, eller varit, slaf. Att frukta Gud och ära konungen, att odla fädrens jord och i nödfall försvara den, detta var fordom Svensk odalbondes vishet, och jag tänker, det är ännu nog för hans värde, för yttre och inre sjelfständighet. Många af nuvarande lagstiftare inom det hedervärda ståndet må ha lärt mycket annat, och ju längre de gå i Riksdagarnas vexelskola, ju lärdare bli de; men det

vill synas mig, som hade de derjemte förglömt något af dessa menniskovärdets elementarstudier. — Eller söka kanske de unga en bättre och lättare bergning? Då bedraga de sig mycket; ty behofven stiga med samhällsklasserna. Staten är fattig, och lönar sina tjenare i allmänhet under, men ej öfver nödtorft. I vårt land blir ingen embetsman rik: de fleste lefva i näringsomsorger, och dö med skulder. — Eller kanhända slutligen, att de söka ära? Ack, den rätta äran är ju icke bunden vid något riksstånd, hon sitter ej utanpå menniskan, utan invärtes, hon bor likså ofta i skuggan, som i solskenet på höjderna; der går, eller kunde åtminstone gå, mycken verklig ära vid plogen. Min far var en bondeson; gifve Gud, att han aldrig öfvergifvit *sin* faders yrke, jag skulle ej ha öfvergifvit *hans*. De obemärkta lösa lifvets gåta bäst, och Glömskan är de lyckligas gudomlighet.

Det gifves dessutom en annan omständighet, som i våra dagar sprider ett särskilt obehag öfver embetsmannalifvet. De stora tvistefrågorna dela allas sinnen, de äro det gemensamma samtalsämnet, käbblet går igenom nationen, och äfven den fredligaste får ej vara i fred. Det är detta, som man, med ett eget namn, kallar för det konstitutionella lifvets utveckling. Vår tid tillåter ingen neutralitet, meningarna stå öfverallt slagfärdiga emot hvarandra, en hvar måste hissa flagg och visa sina

färger i stormen. En embetsman nu tillhör det offentliga lifvet: om han icke är, eller åtminstone ej vill synas, alltför obetydlig, så måste han framför andra uttala sin tanke. I en tid, då allt är parti, måste han sluta sig till ettdera: men hvilketdera har rätt, eller åtminstone hvilketdera blir det rådande? Det berättas (om jag mins rätt, hos Plutarkus), att i Sparta, när meningarna voro delade och omröstning skulle ske, så skiljde sig folket i två hopar och uppgåfvo ett rop. Det ropet, som hördes längst och starkast, utgjorde den segrande meningen. Jag fruktar, det är på samma sätt hos oss: det är ropet, som segrar; och i sådant fall veta vi alla, på hvilkendera sidan de störste skrikhalsarne befinna sig. Men klappar det i ditt bröst ett Svenskt hjerta, som ännu ej är uppträtt af dagens kräfte; tycker du, att Svensk man dock borde ha någon vördnad, något förtroende för Svensk konung; tycker du, att Sverges historia, när den varit som bäst, för det mesta varit Sveriges konungasaga; tycker du, att kungen dock icke gerna skulle vilja äta opp sitt eget folk, som man nu alltjemt låter oss förstå om honom; tycker du, att landets högsta angelägenheter dock torde hvila säkrare i konungliga än i kannstöpere-händer; tycker du, att statens högste embetsmän, som stå thronen närmast, dock icke borde mästras som felande skolgossar, utan, om de misstaga sig, klandras åt-

minstone med anständighet: — tycker du detta, eller något dylikt, och låter du äfven märka det, som du svårligen kan undvika, då är du en servil, en lycksökare, en förrädare af folkets sak. Och då falla de store männen öfver dig, människoslägtets lycksaliggörare, världens förbättrare, frihetens och ljusets ordförande på jorden, hvilkas tidningsblad äro idel sibyllinska blad, fullskrifna med gudasvar. Eolus hade vädret i en säck: och på samma sätt ha äfven desse tidsandan i sin skinsäck, och släppa ut så mycket väder deraf, som de behaga. Det kan icke nekas, att de, som tiden nu är, hafva eller haft ett stort inflytande. De äro vindspelen, som häfva de rå massorna, de äro rörelsekaren, som sprida popularitetens söta lukt, de äro allmose-utdelarne (*les aumôniers*) af dagens odödlighet, som dock, för det mesta, är glömd i morgon. Det ligger, helst för fåfänga sinnen, en obegriplig förtrollningskraft i folkgunsten, huru ombytlig, huru lumpen den än må vara; och jag har känt embetsmän, äfven högre, äfven utmärkte män, som dock darrat för dessa opinionsmånglare. Det är sannt, de skämmas för bekantskapen om dagen; men de gå till dem, liksom Nikodemus, om natten, för Judarnes rädslo skull. Icke hvar och en offentlig man har det mod, som fordras för att med lugn se sina afsigter misstydda, sina handlingar nedsmutsade, sitt namn slaktadt på parti-

sinnets altare; och det är mera farhågan, än öfvertygelsen, som skaffat dem anhängare. De säga, att de föra folkets sak. Ack, folkets sak är helig för alla ädla sinnen, och på många ställen torde den behöfva att försvaras. Det är stora frågor, som gå genom tidehvarfvet, det är icke för småsaker, som tiden är upprörd till botten, det är folkens eviga rätt, som man på många ställen kämpar om. Men hos oss är ju förhållandet helt annorlunda. Hvad man ännu söker annorstädes, det ha ju vi haft sedan hedenhös, folkets väsendtliga rättigheter äro ju här, mera än på något annat ställe i Europa, betryggade genom lag, genom häfd, genom nationallynne. Frågan är icke den, om folket skall förtryckas, utan om konungamakten skall skymfas, om monarkien skall vara en Svensk verklighet eller en utländsk dikt, om folket skall styras efter sjelfstiftad lag, eller om det skall tvinga den styrande att följa den meningsvind, som blåser för dagen, och således styra sjelft. Folket styra! Folket, som har tusende hufvuden, och just derföre är hufvudlöst: folket, som beslutar i dag hvad det ändrar i morgon, folket, som har slumpen till statsråd och nycken till regeringsform! —

Emellan dessa brytningar står för närvarande embetsmannen vida mer än medborgaren i allmänhet. De kunna ej vara honom angenäma, ur hvilken samhällsklass han också kom-

mer; men allmogens söner i synnerhet uppoffra ett lugn, en stilla trefnad, som de icke förstå att värdera, innan de sakna den.

Tagen dessa varningar med er, J ynglingar, som nu afgån till högskolan. Vänten icke för mycket af det embetsmannalif, J söken; de, som grånat deri, veta nog hvad det innebär. Hvad som gör det drägligt, stundom äfven tillfredsställande, är detsamma, som gäller för människolifvet i allmänhet: heder, sjelfständighet, duglighet. För att vinna den sistnämnda, återstår er ännu mycket att göra. J fören med er härifrån nycklarna till mången visdomsskatt: tänken icke, att nycklarna äro skatten sjelf: de läsa endast upp honom för fliten. Fortsätten derföre det mångfaldiga, J här börjat. Men i synnerhet förmanar jag er att ej försumma de gamle, hvilkas första bekantskap J här gjort. Det är nyttigt att eftergöra deras former; men det bor äfven i de formerna en själ, som är klarsynt och dock djuptänkt, storartad i sin enkelhet, och på en gång mogen och ungdomsfrisk. Gifven akt på den själen, och söken tillvälla er hvad J kunnen derutaf. Älsken det fria, äfven det djerfva, i forskning, i dikt, i tänkesätt, ty frihet är det ädlas vagga; den rädde, den slafviske anden förtjenar sina bojor. Älsken äfven frihet i staten: men jag menar icke den lösa frihet, som flyger, lik en trasig avisa, i vädret, icke den ytliga frihet, som står och

skummar dräggen af tidehvarfvet, icke den skojande frihet, som bor, eller borde bo, i hållstugorna. Utan jag menar den frihet, som är värdig en Svensk man, som går genom lifvet med sitt vattenpass, som är gift med ordningen, och lefver under lagen, eller rättare är sin egen naturlag. Jag menar den frihet, som är konungens vän, utan att vara hans slaf, som vill folkets väl, men icke dess yra; jag menar den frihet, för hvilken våra vise tänkt, våra skalder diktat, våra hjeltar blödt. Älsken den friheten. Och först och sist älsken ert fädernesland. Det kan väl hända, att J stadnen på de lägre platserna i staten eller kyrkan; men tron icke derföre, att J ej kunnen gagna ert land. Dertill fordras i vida mindre mån, än snillets fåfänga vill inbilla oss, de utmärkta gåfvorna eller den vidsträckta verkningskretsen. Hvarje redlig vilja skapar sin verld omkring sig. Det goda är aldrig obetydligt, staten är en koncentrisk bildning, de små ringarne uppbära storcirkeln, som omfattar och sammanhåller klotet. Förakten icke det lilla, ty dess sammanlagda summor utgöra det stora: låt dem, som tro sig bygga verldshistorien, besinna detta. De store, de lysande männen göra sig väg öfver allt, och ofta är det en afväg; men de redlige, de sjelfständige, de duglige passa öfver allt, och det är dem, som vi behöfva. Vårt land, vår tid behöfver dem i synnerhet; ty nationens rot

håller på att ta röta, och vi äro ett ringa folk, omgifvet af mäktiga grannar. Kommer hjälpen icke inifrån, så kommer hon icke; och då läsa Sveriges fiender snart nog på det käraste af alla aftonblad, nemligen Svenska häfdernas aftonblad. Farväl!

På Wexiö Gymnasium,*Juni 1836.*

När man jemför härvarande läroverk, sådant det nu är, med hvad det var för två eller tre decennier tillbaka, så visa sig visserligen flera skiljaktigheter. Några läroämnen drefvos då högre än nu; men om man ser på det hela, så kan det vara osäkert, om vi förlora på jemförelsen. Latin, som då upptog den mesta tiden, skrefs och talades bättre af ungdomen. I exegetik var äfven undervisningen fullständigare, dels derföre, att detta ämne hade sin egen lärare, som föredrog profan-grekiskan endast som bisak, dels äfven derföre, att rigtningen till det presterliga på alla gymnasier ännu öfverallt var märkbar. Deremot är det onekligt, att för närvarande de mathematiska, historiska och filosofiska studierna fått ett omfång, som på den tiden icke ens kom i fråga. I Grekiskan ha äfven lärokurserna blifvit betydligt utvidgade, och undervisningen, så i formlära som syntax, lämpad efter nu rådande filologiska åsigter. Jag har emottagit flera grekiska stilöfningar, som utan betydlig rättelse voro, väl icke helleniskt, men dock grammatikaliskt och prosodiskt riktiga. Äfven i skolan har jag med glädje märkt

hos många af de små, hur fast språkregeln är innaglad i minnet, och hur säkert de böja sitt ord, och det både rätt fram och baklänges. Låt vara, att detta är pedanteri och småsaker; på de småsakerna beror likväl all säker språkkunskap, och på språkkunskap beror till betydlig del all vetenskaplig bildning. Ett elementarläroverk, hufvudsakligen grundadt på klassiska språk och matematik, har just derigenom en god grund. Ligger den djupt och fast nog, så bär den lätteligen mången öfverbyggnad, som annars ramlar. Med ett ord, jag anser läroverket för godt, och tror knappast, att det i landet har mera än en rival, som det behöfver att frukta. Derföre tackar jag skickliga, till en del utmärkta lärare, som med heder skulle fylla vida högre lärostolar än de härvarande.

Men när jag säger, att läroverket är godt, så menar jag dermed naturligtvis icke, att det är fullkomligt, och i ingen sak kunde vara bättre. Alla afdelningar kunna ej, äfven i sin art, vara lika goda, alla läroämnen, till och med inom samma afdelning, kunna ej föredragas med samma framgång. Sålunda är t. ex. religionsundervisningen icke hvad den bör vara. Religionens dogmatiska element, som sammantränger, ordnar, reder de kristliga begreppen, eller hvad man med ett annat ord kallar kristendoms-kunskap, kan lätteligen inpräglas i minnet, väl
också

också göras tydlig för förståndet, och i detta afseende har jag ingenting att anmärka. Men härmed är religionen endast halffärdig. Dogmerna äro det abstrakta, Bibeln, i synnerhet nya testamentet, är det konkreta i kristendomen. Derföre förutsätter all kristelig religionsundervisning en mer eller mindre omfattande bibelläsning. Ett enda kapitel i Johannes, som allsintet dogmatiskt innehåller, kan väcka och lifva religionssinnet mer än alla katekeser och theologiska systemer tillsammanstagna. Det är en helt annan verld för den unga själen, der doftar en helt annan luft, der strålar ett helt annat ljus, icke ett vettenskapligt, utan ett himmelskt. Man läser också dagligen Bibeln vid våra läroverk, men som den icke borde läsas, utan urval från början till slut, utan förklaring, mera, som det tyckes, för att uppfylla en föreskrift i skollagen än för att väcka någon from känsla. I Tyskland finnes ingen skola, som ej har sin skolbibel med korta, lättfattliga anmärkningar öfver ordaförståndet, sammanhanget, åsyftningen. Jag har öfverlagt och skall vidare öfverlägga med lärarne om införandet och begagnandet af en sådan äfven här. Det är ett viktigt ämne, som griper djupt in i människobildningen, och hvarpå jag tilläfventyrs en annan gång skall söka att fästa er närmare uppmärksamhet.

Gymnastiken är en sednare inrättning och som ännu fattas vid flera läroverk. Det är bekant, hvilken stor vigt Grekerna lade derpå vid uppfostran, hvars ena halfdel benämndes der-
 efter. Kroppen är icke blott själens bostad, utan äfven dess lefvande organ. Bristande utbildning eller missbildning i den ena inverkar synbart på den andre. Om lindansning och equilibristiska konststycken är icke fråga; utan frågan är om lemmarnes fria bruk, utvecklade och stärkta genom öfning. Sådant är nyttigt, ja nödvändigt för en stillasittande ungdom, det utbildar och uppfriskar kroppskrafterna, muntrar sinnet, och åsyftar på en gång de ungas bästa och deras nöje. Vi ha för detta ändamål ett nybyggdt och vackert hus, tillräcklig material, och en utmärkt skicklig lärare, som sjelf infört konsten här vid läroverket. Hela inrättningen anses med skäl för en af de bäst organiserade, som finnes vid något elementarverk i riket. Likväl begagnas den icke som den borde af de äldre. Detta är orätt, och får icke vidare äga rum. Har skollagen erkänt gymnastiken som läroämne; så får den icke försummas. Hädanefter kommer gymnastikläraren att afgifva sina betyg, liksom de öfriga, och förfallolöst uteblifvande medför samma följder här som i andra undervisningsämnen. Jag säger detta till ungdomens efterrättelse.

Men — den, som bedömmar ett läroverk, måste se på det hela:

— *"Ubi plura nitent* (heter det hos Flaccus),
non ego paucis

Offendar maculis, quas aut incuria fudit,

Aut humana parum cavit natura: — —

— — — der mycket är vackert,

stötes jag ej af en fläck eller två, undfallna i glömska,
 eller för hvilka vår menskonatur ej tar sig till vara.

Och i allmänhet hafva lärarne gjort hvad de
 bort, och de unga hvad de kunnat. Men —
 der ligga lyten, organiska fel i tiden, som mot-
 verka alla bättre bemödanden. Tiden växer
 sved, och ingen skola, ingen undervisning, in-
 gen uppfostran böjer honom rak igen. Det går
 en allmän klagan, att vår tids menniskor sakna
 den kraft, allvar och ihärdighet, som utmärkte
 de bättre af våra fäder. Det är förgäfvets, sä-
 ger man, att barnet och ynglingen bildas till
 kunskaper och hållas till arbete och ordning.
 Vid deras inträde i lifvet, och så snart de kom-
 ma utom skolväggarna, möter dem öfverallt en
 helt annan anda. De finna der huru hvar och
 en söker att förkorta arbetets, och förlänga nö-
 jets och förströelsens stunder. Ung och gammal
 gå alltjemt på jagt efter en skuggbild af glädje,
 som väl vexlar efter olika åldrar och förhål-
 landen, men dock alltid är lika deruti, att han
 viker undan för sin förföljare, liksom horison-
 ten vek undan för vilden, som ville nå dess
 gräns, och lemnar slutligen både själ och sinne
 tomma. Och under jagten förlorar lifvet sin

högre betydelse, sinnet sin spänstighet, och nöjet sjelft sin retningskraft. Statens, kyrkans, mensklighetens stora angelägenheter (heter det vidare) träda i bakgrunden, på det att förströelsen måtte få så mycket bättre rum, och tiden blir för kort till allt, utom för att roa sig. Embetets pligter, vore de än så maktpåliggande, skötas som ett handtverk, de äro ett nödvändigt ondt, som man förkortar, så vidt det kan ske utan åtal, för att få uppfylla sin egentliga, sin lösdrivare-bestämmelse. Och sålunda (säger man slutligen) går ett förslappadt, ett betydningslöst, ett i förtid lefnadstrött slägte fram som skuggor genom verlden, andans fattighjon, samhällets misstag, ett slägte, som icke en gång hade det godt, medan det lefde, och säkert lemnar intet minne qvar efter döden.

Så klagar man ifrån flera håll, öfverdrifvet kanske, men icke utan all anledning. Det är onekligt, att det går en sällskapssjuka, en förlustelsefeber genom vår tid, allmänna och mera epidemisk än fordom. Der står snart vid hvarje dörr, der sitter snart i hvarje sällskapsrum en tvetydig Genius, med flaxande vingar och sladdrande mund, en rolighetsmakare, som dock för det mesta sjelf har ledsamt. Låtom oss för ett ögonblick se honom litet närmare i det osäkra anletet.

Menniskan är ett *animal sociale*, ett sällskapsdjur. Hon har behof af sina likars um-

gänge för att meddela sina tankar, sin sorg eller sin glädje. Familjelifvet, som är statens rot, hvilar på en sådan umgänglighet, den är hemmets husgud. Men det är en svår konst att helst trifvas hemma, och mången har intet egentligt hem, i ordets bättre bemärkelse. Derföre måste det äfven finnas ett umgänge utom hus, hvars färg och ton kunna omskifta i oändlighet. Der finnes t. ex. ett snillrikt umgänge, der tankarne blixtra mot hvarandra som korsade klingor, der man kastar boll sinsemellan med idéer och åsigter, ögonblickets barn, men ofta födda för evigheten. Der söndersågar icke skarpsinnigheten sitt ämne, utan splittrar det som med en åskvigg, der leker skämtet sin lätta, olympiska lek, och strör sina pilar, vanligtvis med en blomma på udden. Ett sådant umgänge är sällsynt öfver allt, det hör icke till hvardagslifvet, och de, som kunna erbjuda det, bjuda ej gerna ut sin vara på torget. — Det finnes vidare ett förtroligt umgänge, der själ meddelar sig själ, vännen tar broderligt sin andel i dagens börda, välviljan ger råd, och öfvertygelsen följer dem. Ve den, som aldrig erfarit den oändliga ljufheten af ett sådant umgänge, som aldrig fått gråta ut sin sorg vid ett förtroligt bröst, aldrig känt sin glädje, sin förtjusning slå i ett deltagande hjerta! Han är som ett förtorkadt träd, som intet regn uppfriskar, der ingen fågel hvilar, han står en-

sam i lifvet, om han också lefde med tusende. Men ett sådant förtroligt umgänge, det är vanligtvis ett *duale*, på sin höjd en fåtalig *pluralis*. Det går icke på vidden, utan på djupet. I den mån, som det sprider sig, förslappas det och förlorar sin betydelse. Då uppkommer småningom det förhållande, hvarigenom man är allas vän, och just derföre ingens; man söker sällskap, icke för att vederqvicka sig, icke för att utgjuta sin själ, utan blott och bart för att fördrifva den ändlösa tiden, för att jaga bort ledsnaden, som dock följer med och ej låter afvisa sig. Man vill bli qvitt sig sjelf, som också vanligtvis är ett dåligt sällskap, man vill rikta sig genom byteshandel, och besinnar icke, att den ena förlegade varan kan vara så god som den andra. Hvad som borde vara lifvets krydda blir dess nödvändiga hvardagskost; man kan ej lefva den förutan. Det är ett sådant umgänge, som förflyktigar alla mensklighetens bättre och djupare känslor, det behandlar allt ädelt ytligt, och endast flärden grundligt, det öder tiden, döfvar arbetshågen och utmärklar sinnet. Rika naturer bli derigenom utarmade, och de fattiga ännu fattigare. Den drägligaste form, hvarunder ett sådant umgänge framträder, är ändå den rent af monarkiska, nemligen när de fyra kungarne, målade i svart och rödt, regera öfver sin bonade verld, öfver spelbordet. Men — "hvad stort sker, det sker tyst" — säger

Geijer, och de spelandes verld är en mystisk, en underbar verld, ty der tiga — till och med damerna. Derföre måste samtalet lifvas från annat håll, och ämnena växa ofta sparsamt. Väder och vind räcka ej länge till, ehuru grundligt de afhandlas. Då kommer vanligtvis ett annat väder, som kallas för politik eller stats-hushållning, eller någon annan af dagens stora frågor. Huru mycken rök utblåses icke då med tobaksröken, huru upplöses ej tidens ström i idel skum, och Svea rikets häfder i idel tidningsblad. Man betar vidt och bredt på den konstitutionella allmänningen, men icke alltid fredligt; ty der gå både liberala och loyala, och äro ofta lika tecknade. En oinvidd kommer härigenom stundom i förlägenhet, och tänker omedelbarligen på herdens fråga hos Virgilius:

Dic mihi, Damæta, cujum pecus? an Melibœi?

*Säg mig, Dameta, hvars fänad är det? Månn' ej
Melibei?*

Och slutligen, när andra foderväxter tryta, måste dagens små händelser släppa till sina hvitbetor, för att koka lumpsocker på. Då stiger smädelsen upp på sin predikstol, nyfikenheten, lättroheten, skadeglädjen sitta rundt omkring som åhörare. Då intrasslas det enklaste, då uttydes det betydningslösaste, då fläckas det renaste. Den ena skandalen jagar den andra, och den frånvarandes rykte strypes utan barmhertighet

på skamlöshetens, på afundsjukans altare. Och sedan flyga sqvallrets stensqvättor omkring, lögnens brefdragare gå ifrån hus till hus, med förtälet till sitt modersmål och med skamkrönikan till sin verldshistoria.

Det är för ett sådant umgänge, om det någorstädes finnes, som jag ville varna alla bättre och ädlare sinnen. Jag förtänker dem ej heller, om de vämjäs vid den oändliga tomheten af ett sådant sällskapsnöje, draga sig mer eller mindre derifrån, och sluta sig inom sig sjelfva. Jag vördar ensamheten, men tillstyrker henne icke för andra än dem, som bära en sällskapsverld inom eget bröst. För dem har äfven hon sin glädje. Hon är för dem ännu, hvad hon fordom varit, den högre tankens, den djupare känslans, den väldiga ingifvelsens moder. Der finnes mycket ädelt och stort i menskligheten, som diat hennes barm. Moses lefde i fyratio år på bergen, innan han steg ned och frälsade Israel; och Kristus sjelf vek ofta bort ur menniskors samqväm till öcknen, och der stego englarne fram och tjenade honom. Och ännu i dag stiga englarne stundom fram och tjena den ensamme; de englarne nemligen, som nu för tiden uppenbara sig, de eviga idéerna, tingens urbilder, ett bevingadt slägte, med himmelsblå mantel och med morgonstjernor i håret. Hvad hafven J mot dem? Det är en kungaslägt, som icke ännu dött ut, som styrt

jorden se'n skapelsedagarna, och troligtvis styr henne, tilldess hon återfaller i kaos för att omsmältas. Umgänget med dem är dock väl föga sämre än det, som ofta bjudes på. Sannerligen, jag har lefvat i andelösare sällskap än deras.

Vill jag då, att umgänget mellan menniskor skall upplösas, att människosläktet skall löpa till skogs som en eremit, eller inmura sig i en cell som en klosterbroder? Nej, det vill jag icke. Utan jag vill, att umgänget skall återföras inom sina naturliga gränser, att det skall vara aftonrodnaden på en nyttig dag, att menniskans första tanke skall vara på hennes kall, och först den andra på hennes nöjen. Ty hvarje menniska har sitt kall, högre eller lägre, den, som sitter vid lästen, och den, som sitter vid statsstyret, vid svarfstolen eller på lärostolen, vid plogen eller lyran. Det gifves ingen rangordning mellan skilda yrken. Vi värdera de högre, men förakta ej derföre de lägre. Dugligheten, i hvad sak som helst, är öfver all rang, liksom Excellenserna. Fyller du din plats, så är han ärofull, huru ringa han än må aktas. Men *det* gör du ingenstädes, om du ej lägger din själ deruti, om du vacklar mellan arbete och sysslolöshet, fuskar i livvets mångslöjd, och tar på hand af förströelsen, innan din dagspenning är förtjent.

Det är egentligen för er, J ynglingar, som nu afgån från läroverket, som jag talat dessa

ord öfver ett af tidens svåraste lyten. Betrakten dem såsom *en* varning ibland de många, som J behöfven. Det tillhör er ålder att söka lifvets och umgängets glädje. Söken dem gerna, men visliga. Det är med umgängets nöjen som med alla andra: de stärka krafterna, om de icke öfverreta dem, de förljufva dagen, om de icke upptaga honom. Men den tid kan komma, då J finnen ert förtroende gäckadt, då falskhet och hyckel lägga sina ormägg i ert hjerta, och J vänden er bort, om icke med hat, dock med liknöjdhet ifrån dagens samqväm. Lycklige ären J då, om J märken, att J kunnen umbära dem och trifvas ensamme. Och hvarföre ensamme? Med menniskor måste menniskan alltjemt umgås, men det är icke alltid nödvändigt, att det skall vara lefvande menniskor. De store döde ha också en röst, och den, som trifs i deras sällskapskrets, saknar ej lätteligen mången annan. Det är sannt, J kunnen ej hafva, J fån kanske aldrig, någon större boksamling. Men det behöfs icke heller. J hafven ju Mosen och profeterna, J hafven ju Johannes, kärlekens apostel, som låg vid sin mästares bröst, och kände der huru Gud älskade verlden. Sagan berättar om honom, att, när han skulle dö, då lade han sig i en graf af blommor, och derifrån flög hans blomstersjäl opp till den store Gudasonen, som han haft så kär. Det var en skön död efter en skön lefnad. — Och dernäst

hafven J ju Paulus, en rik, en brinnande, en äfventyrlig ande. Alla lifvets motsatser inträffade i hans lif: han hade förföljt Kristi församling, och han upprättade henne mera än någon annan, hans ungdom var en hädelse, och hans mannaålder ånger och försoning; och derföre målade han också lifvets förgrund så mörk, på det att paradiset liljor måtte skimra så mycket klarare derpå. — Och ibland hedningarna hafven J ju den gamle Homerus, skaldekonstens vaggång, och Plato med sin himmelska *Eros*. J hafven ju Virgilius, hvars toner ligga som ett haf af harmonier i diktens underland, och Flaccus, med det olympiska löjet på sina läppar, och Cicero, hvars strömmande värtalighet hvälfver sin guldsand genom årtusenden. Allt detta är ju idel skolböcker; men jag hoppas, att J ännu icke ansen er ha slutat er skolgång hos dem:

— — — *Vos exemplaria prisca*

Nocturna versate manu, versate diurna:

— — — — *i böcker från fordom*

bläddren med dagelig hand, och bläddren med nattlig derjemte.

Tron mig, der är ännu mycket att lära, mycket att tänka öfver, mycket, som kan sysselsätta sinnet, till och med angenämare än sjelfva det vanliga sällskapsjollret. De umgängesvännerna stå er alltid åter, ifall de andra skulle svika eller utledsna er. De torde lära er att umbära månget annat beprisadt sätt att

fördrifva tiden: och besinnen också, att det dock är mycket annat ondt, som bör fördrivas, än tiden. Flyn därför till dem, om det behöves, flyn till dem, äfven om det icke behöfves. J skolen hos dem finna en rikare, en ädlare förströelse inom hus, än stundom utanför. Den är icke husvill i lifvet, som kan fly till hvad människoslägtet haft heligast, ädlast, bäst, och dessutom kan fly till sig sjelf, till sitt kall, sin bestämmeelse, sina minnen. Måtte de minnena för er, om de också stundom ha saknadens, dock aldrig ha förebråelsens ord på sina läppar! Farväl!

I Jönköpings Skola,

Juni 1836.

En längre tid har förflutit, sedan jag var närvarande vid ungdomens hemförlofning härstädes. Tillfälliga omständigheter, och i synnerhet det nära granskapet mellan dimissionen här och i Wexiö, hafva härtill varit orsaken. På tolf miles afstånd kan jag ej heller följa undervisningens gång, och sålunda endast sluta dertill af hvad jag på några dagar vid läroårets slut kan inhämta. Hvad jag denna gång inhämtat har varit mer eller mindre tillfredsställande. Några afdelningar inom skolan hafva utmärkt sig både genom föredragets och uppfattningens säkerhet och reda, som gerna motsvara hvarandra. Deremot har jag i en annan klass funnit en oväntad löslighet och osäkerhet i formläran. Den är dock grunden för all språkkunskap; och ligger den icke djupt och fast nog, så ha vi ingenting att bygga på, hvarken vid gymnasium eller högskola. Jag erkänner med glädje det goda jag funnit, jag tackar derföre offentligen lärarne, och, i främsta rummet, skolans Rektor. Men det felaktiga måste rättas, och dess orsaker undanrödjas. Ungdomens bästa, skolans förtroende i landet, få icke vidare af-

ventyras. Jag varnar. vänligt men allvarsamt, och icke för första gången. Det är icke välbetänkt att sätta fromsinta, välvilliga naturer på alltför hårda prof. Jag ber, jag ber ännu en gång, att bli skonad härför, på det jag själf måtte *kunna* skona.

För mera än femti år sedan höll den berömde Herder ett tal öfver *skolans Genius*. Han förde, som J veten, uppsigten öfver läroverken i Weimar, som på den tiden var det menskliga snillets hufvudstad. Århundradets, kanske många århundradens yppersta namn, Wieland och Goethe, Schiller och han själf, lefde der med furstar, som voro stolte att låna sin ära af dem. Jag vill säga några ord öfver samma text. Jag kan ej säga dem så som Herder, men dock lämpade till tid och ställe.

En Romersk skald — och de Romerska skalderna äro skolans husgudar — en Romersk skald har sagt:

"Victurus Genium debet habere liber:"

"Bok, som vill lefva alltjemt, måste sin Genius ha."

J kännen de gamles föreställning om en Genius, som åtföljde människan genom lifvet. Det var hennes skyddsande, varnande i medgången, tröstande i olyckan, rådgifvande i alla tvetydiga fall, det rättas, det godas, det ädlas förespråkare i hennes bröst. Den utgjorde, med ett ord, personifikationen af allt det bästa och ädlaste i menskonaturen. Diktade, forskade,

handlade hon, så var den skyddsanden med. Han stod vid hennes vagga, och han krossade det himmelska vapnet vid hennes graf. Låt vara, att detta är en dikt, en poetisk bild. Det var dock en skön, en tröstefull dikt: det är ett behof för människan att befolka det oändliga svalget mellan himmel och jord med beslägtade, skyddande, vänliga väsen. All den herrligheten är nu förbi. Menniskosläktet har växt ifrån sin glada barndom, och sitter ensamt och begrundande, som en gubbe på en graf. Genierna, englarne, som fordom lekte i molnen, i morgonrodnaden, de äro nu blott dunster och synvillor, som de naturkunnige bevisa oss. Vi ha fått kunskap i stället för aning, abstraktion i stället för åskådning, begrepp i stället för bild. Det går en nattfrost genom människosinnet, ja genom världshistorien. Sannerligen, det är dock en torr, ödslig, i sitt innersta väsende prosaisk tid:

"Hermafroditisk, ej qvinna, ej man, ej dikt och ej sanning,

Obevingad för skyn och vingelfotad för jorden."

Men det var icke endast den enskilda människan, som hade sin Genius. Hela folkslag och städer ansågos äfven ha sin. Den verldsbeherrskande Roma, ännu i dag minnets enkedrottning, hade då också sin Genius. J finnen honom stundom på skådepenningar, en stolt och allvarsam yngling, med offerskålen eller ym-

nighetshornet i hand. Och icke endast städer, äfven hvarje annat ställe, i synnerhet om det var utmärkt genom skönhet, eller trefnad, eller också genom någon vigtig händelse, hade sin skyddsande, sin *Genius loci*. Och sålunda omfattade denna föreställning icke blott den lefvande, utan äfven den liflösa naturen, eller rättare, der fanns ingen liflös natur, allt tog ett *anletsdrag*, som *kändes*, och en gudastämma förnams ur djup och höjd, tröstande, varnande, vägledande. Det gick en rik symbolik genom världen, naturen var icke ett anatomiskt preparat, utan en lefvande gudom med strålande ögon; och på hvad ställe du kom vakade en vänlig ande deröfver.

Men om det finnes något ställe på jorden, som måste ha sin *Genius*, så är det skolan, och vi kunne derföre med en ringa förändring säga:

Victura et Genium debet habere Schola:

"Skolan, att lefva och trifs, måste sin *Genius* ha."

Ty är icke skolan mensklighetens förgård? Kommer något in i lifvet, som icke förut gått genom skolan? Jag är ingalunda af deras tanka, som tro, att naturen är något likgiltigt, en blott bildningsmassa, och att uppfostran kan göra henne till hvad hon vill. Detta är otvifvelaktigt falskt, äfven om man tar uppfostran i sin vidsträcktaste bemärkelse, så att den omfattar

om-

omständigheter och förhållanden, som ligga långt utöfver skolåren. Bestämda anlag göra sig alltid gällande, i eller utom skolan. Den enfaldige blir genom ingen skola ett snille, de medfödda onda böjelserna öfvergå aldrig till dygd; ty det är dock Gud, och icke skolläraren, som skapar. Det ges dessutom en oändligt mäktigare bildningsanstalt än skolan: tidsandan, som har sin egen skollag, efterdömet, som varnar eller förför, tillfället, som lockar, tusen obestämbara förhållanden, som gå lifvet igenom, och ge det sin rigtning. Men betraktar man skolan endast som en undervisningsanstalt (och det är den, väsendtligen, nu för tiden), så är dess inflytande på förståndsgåfvornas utveckling, till någon del äfven på karakteren och sedebildningen, onekligt. I begge dessa afseenden behöfver skolan sin Genius.

Skolan har två elementer, lärare och lärjungar:

Victurus Genium debet habere docens:

”Lärarn, att lefva och trifs, måste sin Genius ha.” Och hvad fordrar en sådan Genius? Mångahanda: kunskaper, undervisningsgåfvor, kärlek till de unga, nit för sitt yrke, ordning i allt. Låtom oss för ett ögonblick fästa oss vid den sistnämnde, vid ordningen.

Det var en ordnande ande, som drog verlden ur kaos: utan ordning skulle den sjunka

dit tillbaka. Denna ordning är en gång för alla bestämd. Naturlagarna äro paragraferna i denna stora ordningsstadga, och ingen riksdag har ännu förändrat verdens grundlag. Solen kör fram med sin vagn på klockslaget, och J hafven icke hört, att månen försofver sig. Djuret vet sin tid: skulle menniskan ej veta den? Tar du bort visaren på urtaflan, så går väl tiden ändå, men du vet ej hvad han lider. Ingen tid räcker till för den, som ej passar på honom. Hans lif blir en kedja af uppskof, försummelse och oreda, och han kommer alltid för sent — utom i sin graf. Denna sanning går lifvet och alla dess yrken igenom; men i synnerhet gäller den för skolan. Det är betydelsefullt, att lagen för undervisningen kallas för *skolordning*. Det betecknar, att ordning är dess grund och yttersta villkor. Bristande ordning, försummelse, slarf äro här skadligare än någorstädes, och det af flera orsaker. Läroåret i Sverge är vida kortare än på något annat ställe i Europa. Det upptar föga mer än hälften af det borgerliga året: det öfriga är ferier, ofta lösdrifveri. Det hör icke hit att utreda anledningarna till ett sådant bruk, och dess verkan på ungdomens bildning. Men under sådana förhållanden kan man åtminstone fordra af den nitiske läraren, att han ockrar med stunden. — En förlorad, eller åtminstone mycket afkortad stund för undervisningen är dock

icke den enda, icke ens den största förlusten. Men den föreställningen, som genom lärarens efterdöme bildar sig hos barnet, att den tid, som *han* låter gå sig ur händerna, dock icke måtte vara så viktig, och att ordning och noggrannhet kunna åsidosättas utan åtal, denna föreställning anser jag för vida förderfligare. Meniskan är ett vanans väsende, ofta dess slaf. Vänjer hon sig icke, redan i skolan, vid ordning och skick och punktlighet, så öfvergifva henne dessa Genier vanligtvis för lifstiden. I krig beror segren ofta på ett ögonblick: den, som försummar det, förlorar slaget. Ögonblicket är lyckans gudomlighet. Vänjen derföre de små, vänjen dem genom er egen föresyn, att akta på stunden, att värdera henne, att gripa henne i de blixtrande vingarna. Tron mig, ordning är halfva arbetet. Tappar du den, så tappar du ledstången på bryggan öfver tidens ström, du svindlar, och drunknar i det orediga djupet. Hvad som är på sin tid, på sin plats, det trifves och blomstrar just derigenom: hvad som är utom dem vissnar och dör, och vinden sopar dagligen bort dess stoft.

Det gifves äfven, det vill säga, det kan gifvas, ett annat och vida betänkligare slag af oordning hos läraren, och från hvilken i synnerhet skolans Genius vänder sig bort med afsky. Jag vill hoppas, att den icke finnes här; men blotta misstanken är förolämpande för

läroverket, och förgiftar luften i skolan. Du är kanske en dåre, om du afsäger dig lifvets och umgängets skuldfria glädje. Men en ännu större dåre är du likväl, om du öfverdrifver honom och kittlar honom till konvulsioner och sanslöshet. Och faller du derhän, att han icke längre är en umgängesglädje, delad med de andra glada, utan ensam och förstulen, — åker han enbets med dig genom lifvet, då är du ju förlorad både för dig och för andra. Detta gäller för alla, men i synnerhet för läraren. *Maxima debetur puero reverentia*: "gif akt, haf vördnad för barnet." Det ser icke alltid i boken, det ser äfven på läraren, och det hör mycket — utom skolan. Nej, jag kan, jag vill, jag skall ej qvarhålla min tanke vid en sådan föreställning. En grekisk målare (hans namn har undfallit mig) målade offret i Aulis, der Ifigenia skulle dö vid den vredgade Dianas altar. Dödsångsten i den kungliga jungfruns, fasan i åskådarnes anlete kunde han uttrycka; men fadrens, Agamemnons, sorg, den kunde han icke uttrycka, och derföre målade han honom med bortvändt anlete. — J förstån min mening: måtten J äfven förstå min känsla dervid!

Men skolan består icke endast af lärare, den består äfven af barn. Barnen åter ha sina föräldrar, och dessa inverka på mångfaldigt sätt på skolans, på undervisningens, lif och gång och rigtning:

Victuri Genium debet habere pater:

*"Fadren, om sonen skall trifs, måste sin Genius
ha."*

Fadren är i många fall en viktig medarbetare i skolan, och borde vara lärarens trognaste bundsförvandt. Märker barnet, att föräldrarne anse skolgången endast som ett nödvändigt ondt, önska de att, så snart och så ofta de kunna, befria gossen derifrån, ömka de sig öfver den möda, han måste använda på sin onyttiga lexa, ällas de att förmildra skoltvånget genom dagens nöjen och förströelser: då motverka de uppenbarligen lärarens bemödande och undervisningens väsendtliga ändamål. Ty detta ändamål är ingalunda, såsom fäkunnigheten ideligen upprepar, att bibringa honom några onyttiga glossor, utan att bibringa eller utveckla hos honom arbetshåg och arbetskraft, att stärka sinnet och ge det sin spänstighet för lifvet, genom tukt och allvar. Detta är ju uppenbarligen den offentliga skolans så ofta mifsförstådda mening. Hon vill och bör bilda till vetande; men icke för vetandet allena, ehuru godt och nödvändigt det är, utan derföre att krafterna böra öfvas, själen stålsättas, och den lösa viljan stadgas och sluta sig kring en fast kärna. Man säger, att lifvet bildar. Ja, men det missbildar äfven: och i allt fall måste skolans bildning gå förut. Vill du ha glädje af din son, säger en grekisk författare, så neka honom mången glädje

i barndomen. Frågan är icke den: hvad är barnets glädje, ty det veta vi alla är lek. Utan frågan är den: hvad är barnets behof, hvad är det, som gagnar, som utvecklar, som bildar människan inom dess bröst? Och det är, så vidt jag vet, arbete, och hvad som följer deraf, kunskap, sjelfständighet i hufvud och hjerta, allvar för lifvets allvarliga förhållanden. Barnet behöfver intet annat umgänge än den husliga kretsen, skolkamraterna, den lefvande läraren och de store döde. Det behöfver ingen annan dans än gymnastiken, ingen annan barnbal än den själens barnbal, som dagligen gifves inom skolväggarna. Vill gossen fira namnsdagar, så hör han ju dagligen de största namnen i lärosalen: låt honom fira dem. Vill han gå på theatern, som annars är ett bildande nöje för dem, som förstå det, och ett tomt tidsfördrif för de andra, så är ju äfven skolan en theater i högre mening. Låt det vara ett skuggspel; men det är stora, det är klassiska skuggor, som der gå öfver skådebanan, och det gör honom godt att beta sina ögon på mensklighetens förebilder, de rena, de ädla, de storartade formerna. Får barnet vara yngling, så vill ynglingen vara man, och mannen blir gubbe i förtid. Tron mig, det är icke från det brådmogna umgängeslivet, icke från thécirklarna för barn, som staten eller kyrkan eller ens näringarna en dag hämta sina bästa ämnessvenner.

Tvärtom kommer just derifrån, och i tusental, ett ytligt, ett dagdrifvande slägte, *det der otidigt födt är*, som förstår föga, men dömmar så mycket käckare öfver mensklighetens högsta frågor: ett lösligt slägte, utan mod och själfständighet och hållning, när det gäller, — vindflöjarne på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn, och dö utan ära.

Och barnen slutligen, för hvilka skolan är byggd, förutan hvilka den ej skulle finnas:

Victurus Genium debet habere puer:

"Gossen, att lefva och trifs, måste sin *Genius* ha."

Viljen J veta, J små, hur skolbarnets *Genius* ser ut? Han är hvitklädd, ty hvitt är oskuldens färg, och barnets *Genius* är oskyldig. Men hans hvita dräkt är en *prætexta*, med ett bräm af purpurrödt; ty rödt är blygsamhetens färg, och barnets *Genius* är blygsam. Han står med lutad panna, ty den sänkta pannan är lydnadens symbol, och barnets *Genius* är lydig. Och när han blickar opp, då stråla kärlek och förtroende ur hans ögon, ty barnets *Genius* tror blindt på den han älskar och vördar. Och i sin ena hand bär han griffel och minnesbok, som äro flitens tecken, ty barnets *Genius* är flitig; och i den andra håller han en törnrosknopp, hoppets sinnebild, ty barnets *Genius* är förhoppningsfull, och lifvet bär både rosor och törnen. När jag ser ett välartadt skolbarn för mig, då tycker jag mig se en så-

dan Genius. Fördunklen, vanställen icke den bilden för mig, ty den är mig kär, den flyttar mig tillbaka till min barndoms värld. Ack, huru lyckliga ären icke J, lyckliga äfven derigenom, att J ej ens anen huru det kunde vara anorlunda. Ännu ligger det onda, likt en blindfödd lejonunge, och slumrar i ert bröst. Men när han vaknar och ryter, då gäller det kraft och mod att tygla honom, om J ej viljen sönderslitas af vildjuret. Och den kraften, det modet måsten J grundlägga här, ty människan bildas icke styckevis, och striden mot okunnighet är endast en öfningslek, en förberedelse till striden mot sitt eget hjerta. Sen J, sommaren är ändtligen här, och ferierna med honom. Det lockar er med tusende röster ut i det gröna. Men låten dock icke locka er alltför långt ifrån boken: hon är en trogen, men svartsjuk vän, hon vill ofta besökas, hon delar ej gerna er kärlek med andra. Varen henne derföre trogne, ty hon har alltid något nyttigt att säga eder. — Farväl, J stigande lärkor i lifvets korta vår, J tvåfotade blommor på de ödsliga fälten. Måtte himlen fostra er med sin dagg, och solen med sina strålar! Den Högste gifve er trefnad och välsignelse! Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1837.

Ett läroår är åter slutadt, lärjungarne ha blifvit, eller åtminstone bort blifva, ett år mogna, lärarne ett år tröttare. De vanliga pröfningarne äro anställda, domarne afkunnade, belöningarne utdelade. Läroåret är grafslagdt, men det återstår ännu att säga några ord öfver grafven; och jag måste finna mig i ett bruk, som jag sjelf hufvudsakligen infört. Jag gjorde det i välmening, i hopp att derigenom ge någon större högtidlighet åt tillfället, och, äfven utom skolan, väcka något deltagande för den allmänna undervisningen. Detta har föga lyckats mig, vår tid tänker på helt andra verk än läroverken. Vi lefva i bankoreglementernas utfattiga, i nykterhetsföreningarnas försupna tider. Emellertid kan jag likväl vid tillfällen som detta sällan eller aldrig klaga öfver brist på åhörare. Det är ett frispektakel, som ej gerna försummas. Till och med damerna, de vandrande blomstersängarna i menskligheten, regnbågen i lifvet, byggd af solsken och tårar, skiftrik, mångfärgad, ögonblicklig liksom de, — till och med damerna göra mig oftast, som i dag, den äran, för att höra hvad deras gamle, tyvärr alltför

gamle, vän och beundrare har att säga. Sådant är visserligen ärofullt och uppmuntrande; men ännu mera uppmuntrande vore det, om något tecken visade sig, att man ej talat förgäfves. Jag talar ej om läroverket, åtminstone ej om lärarena. De ha uppfattat sin bestämmelse, och göra hvad de kunna och böra, med nit och skicklighet. Utan jag talar om den verld, som är utanför läroverket, och med hela sin luftmassa trycker derpå. Den ser i allmänhet idel gräl och pedanteri i flera läroämnen, som föredragas vid elementarverken, synnerligast i dem, som der upptaga den mesta tiden. Genom en besynnerlig förvexling i begreppen vill man nu för tiden ha folkskolan lärd, och den vettenskapliga praktisk. Man förlåter matematiken dess många linier, de raka så väl som de krokiga, emedan man hört, att mekaniken grundar sig derpå, och att denna vettenskap, när den vederbörligen användes, kan ha sin hushållsnytta med sig i det allmänna lifvet. Deremot anser man de gamla döda språken, hvilka dock medtaga mycken tid, såsom alldeles onyttiga, och deras ännu alltjemt bibehållna studium såsom en kvarlefva af fordna tiders barbari. Det är också sannt, man kan hvarken koka eller äta dem, man kan med dem hvarken bygga tröskmachiner eller väderqvarnar eller provincialbanker: men det skulle väl ändå kunna vara möjligt, att de innebure någon kraft till den utveckling och det

stärkande af de mensklige anlagen, som all uppfostran åsyftar. — Voltaire berättar, i sin saga om den vise Zadig, att denne en gång blef kallad som läkare till en rik och mäktig man, som genom vällefnad, nöjen och stillasittande förstört sin helsa. För att göra kuren så mycket mera underbar, skulle en basilisk användas dervid. Men basiliken fick icke vara synbar, han insyddes därför i en boll, och kraften deraf skulle insugas genom porerna. Till följe häraf måste den sjuke flera timmar dagligen kasta bollen. Härigenom fick han rörelse och verksamhet; matlust och sömn, helsa och krafter återkommo småningom. Huruvida nu detta skedde genom basiliken, eller genom rörelsen, det lemnar den tvifvelsjuke Voltaire derhän. Men — en sådan basilisk med förborgade krafter äro också, jemte mycket annat, de gamla språken för ungdomen. Det är en naturlag för all människobildning, att dess kraft inhämtas — genom porerna. Då svettar råheten ut, då brytes sjukdomen, och själens lemmar få kraft och spänstighet. Och därför, med den upplysta allmänhetens tillåtelse, tror jag det vara bäst, om vi ännu, och tills vidare, bibehålla — bollkastningen.

Från härvarande läroverk afgå nu till akademierna flere ynglingar, med olika kunskaper, allt efter olika fattningsgåfvor, flit och använda läroår. Akademierna föreställa det högsta af

landets vetenskapliga bildning. Liksom skolan bereder för gymnasier, så bereder gymnasium för akademien. Men akademien har en dubbel betydelse. På ena sidan skall den icke blott uppfatta vetenskapen i sin högsta utveckling, pröfva dess sammansättning, ordna dess delar, utan äfven söka att fortbilda och föra den ännu högre. I detta afseende är den akademiske läraren den högsta makten i tankens fria land; den stilla forskningen är hans föreläsning, det ensliga skrifbordet hans lärostol, Europa, världen, efterverlden hans åhörare. Detta är akademiens solsida. Men på andra sidan vänder den sig också till de lägre läroverken, den är en undervisningsanstalt, som skall fortsätta, utvidga, fullända hvad gymnasium börjat. Därföre måste den akademiska undervisningen, helst inom filosofiska fakulteten, vidtaga just der den gymnastiska upphört. För att nu utröna huruvida den nykomne innehar elementarstudier nog för att med fördel kunna begagna akademisk undervisning, pröfvas han i en så kallad studentexamen. Detta är en egenhet för Svenska universiteterna, utan tvifvel föranledd dertaf, att en mängd ynglingar der samlades, som aldrig genomgått något offentligt läroverk, och således ej heller kunde ha några offentliga betyg att förete. I sig sjelf kan man icke finna en sådan inrättning obillig. Ingen emottar gerna penningar oräknade, och på samma sätt ikläder

sig intet läroverk ansvaret för en ynglings bildning, utan att förut ha, så till sägandes, inventerat honom till sig, och pröfvat huruvida han ej tilläfventyrs är underhaltig; och gymnasium emottar ej heller skolans lärjungar, utan att underkasta dem en ny pröfning. Men om studentexamen, från denna sida betraktad, kan låta rättfärdiga sig, såsom en kontroll, den hvarje högre läroverk, som emottar, öfvar på det lägre, som dimitterar, så fruktar jag likväl, att i sednare tider, och sedan studentexamen fått en ny organisation, missbruk härvid ägt rum. Vi hörde redan i går från detta ställe flera stränga, men i min tanka träffande och rättvisa anmärkningar i detta ämne; och det är kanske en lycka för oss, att ingen af de höglärde vederbörande är tillstädes för att höra hur man tänker om deras domsrätt. Det har stundom händt, att ynglingar, som från afgangsexamen vid gymnasium medfört godkända betyg, i ett eller flera ämnen blifvit underkände och förvägrade akademisk borgarrätt. Vanligtvis har dock detta missöde blifvit afhjelpat genom några månaders, stundom endast några veckors, privat undervisning hos samma examinatorer, som nyligen improberat, och hvilka merändels äro yngre akademiska lärare, som ej ha någon annan examen än denna att öfva sin skarpsinnighet på. Detta förhållande skadar både gymnasierna, ungdomen och akade-

mierna sjelfva. Det skadar gymnasierna, emedan det nedsätter deras anseende, som annars var i stigande, och minskar förtroendet för den offentliga undervisningen, hvarförutan ingen fullständig embetsmannabildning är möjlig. Det är förödmjukande för en gymnasii lärare, som dagligen i flera år handledt ynglingen, kan honom, så till sägandes, utantill, och således bäst och säkrast kan vitsorda hans kunskaper, det är förödmjukande för en sådan lärare, att se detta vitsord underkändt af en examinerator, som icke har så många *timmar*, som han haft *år*, för profningen. Det är förlåtligt, om gymnasii läraren stundom understår sig att sätta i tvifvelsmål den högre visheten hos sina unga, obekanta förmän i Upsala eller Lund; och härigenom uppkommer ett spändt, om icke ett fiendtligt förhållande mellan elementarläroverken och akademierna, på hvilkas harmoni och samverkan till ett gemensamt mål dock all verklig bildning beror. Det är vidare skadligt för gymnasiungdomen, hos hvilken den föreställning småningom fäster sig, att den offentliga undervisningen på gymnasium i allt fall måste fulländas genom privat lärokurs vid akademien, och att denna *fyllnadsafgift* i den allmänna bevillningen icke kan undvikas, huru bebefrad man också kommit till högskolan. Härigenom förledas de unga att i förtid öfverge gymnasium, der dock sannerligen ett och annat ännu kunnat

vara för dem att lära, och det till vida bättre köp än vid sjelfvaste akademien. De illfänas alltjemt att, ju förr dess hellre, komma till den rätta vishetskällan, den underbara surbrunnen, der brunnsterminen väl är dyr, men icke låug, och hvarifrån man med fullständigt sundhetsbe-tyg inträder i den akademiska helgedomen. Jag tror icke, att det är på detta sätt, som grundliga elementarstudier, mögnad och arbetshåg, det vill säga, med andra ord, ungdomens verkliga bästa befordras. — Ett sådant förhållande skadar slutligen akademierna sjelfva; ty det upplöser deras ursprungliga idé, det flyttar gymnasium, ehuru under privata former, till högskolan, det förrycker de naturliga gränserna mellan högre och lägre läroverk. Mellan gymnasium och akademi bildar sig, på detta sätt, en mellanmakt, hvilken, liksom allt mellan-ting, skadar i begge rigtningarna, både neråt och uppåt.

Wexiö gymnasium har, liksom de flesta andra, börjat få vidkännas olägenheterna af en sådan medelformation. Vi måste, tills vidare, underkasta oss dem, och hoppas, att tiden, som bryter allt skeft och halft, äfven skall undergräfvä och upplösa detta. Emedlertid söka vi att fortgå i den rigtning, som vi anse vara den rätta, utbilda undervisningen så godt vi förmå, och småningom afhjelpa de brister, som den visserligen ännu företer. Sålunda har, under

årets lopp, bibelläsningen på gymnasium, som förut varit fördelad på flera händer, blifvit uppdragen åt en enda lärare. Grekiska stilöfnin-garna, förut inskränkta endast till öfversta afdelningen af gymnasium, hafva nu blifvit utsträckta äfven till den medlersta; och jag har med fägnad tyckt mig förmärka, att ungdomen härigenom i allmänhet blifvit mera taktfast både i formlära och accentuations-system. Dyl-ika stilöfningar i Fransyska och Tyska äga äfven rum för högsta afdelningen. Flere bland ynglingarna hafva häri gjort vackra framsteg, och skrifva begge språken temligen felfritt; och bör jag härföre särskilt förklara min förbindelse hos läraren i lefvande språken. När man be-sinnar, att undervisningen i dessa språk börjar först på gymnasium, och der upptager endast två timmar i veckan på hvarje afdelning; när man jemför framstegen der med apologistier-nas, som likväl äro befriade från allt slags be-svär och tidspillan med de klassiska språken, dem dagens rigtning anser som tidsödande, onyttiga, pedantiska: då visar sig, tänker jag, bäst och säkrast hvad denna åsigt innebär. Eller hvaraf kommer den påtagliga, den onekliga skill-naden, om icke deraf, att klassiska språken, just i sin fullkomligare, bestämdare, på en gång fastare och böjligare organism, innebära bild-ningsselementer, som befordra och underlätta alla
andra

andra språkstudier? I världens nuvarande skick är det visserligen nödvändigt för hvarje bildad man att lära äfven de moderna språken. Men man lär dem både lättare och säkrare *efter* än *före* de gamla, som äro roten i all vetenskaplig språkbildning. Det är den roten, som upphämtar näringssafterna, påskyndar utvecklingen, bibehåller friskheten, äfven hos det moderna — löfverket. Det vore önskligt, att de, som nu ge vika för en löslig tidsanda, och bryta sönder lärdomsskolans enhet för att skaffa plats åt en onyttig mångslöjd i språkstudier, det vore önskligt, att de ville besinna detta, och icke uppoffra bildningens heliga sak för en förgänglig folkgunst, som till en början bär omogna, och sedan bittra frukter.

Antalet af nu afgående ynglingar är trettion, från särskilda afdelningar af gymnasium. Hvad dem, som afgå från lägre afdelningar, angår, så kunne vi ej hindra dem. Skolornningen är ingen skråordning, och det står hvar och en fritt att lemna det lägre läroverket för ett högre, när och hur han behagar. Man bör äfven vara billig och medgifva, att förhållanden kunna inträffa, helst ekonomiska, som föranleda och ursäkta en dylik förtidig afgang. Men nog tro vi alla, att J här, J ynglingar, ännu kunnat ha mycket att lära, som fullt sysselsatt er under den återstående tiden; nog tro vi, att

åren, äfven gymnasiiåren, äro goda läromästare; nog tro vi, att den, som brådskar vid början af vädjobanan, icke derföre alltid hinner först fram till det olympiska målet. Stora anlag göra sig visserligen gällande öfverallt, och kunna någon gång utan skada öfverhoppa mången bildningsgrad; men de vauliga göra bäst att taga ett trappsteg i sönder. J längten ur skoltvånget till ett friare lif, till friare studier. Men det är icke all frihet, som är nyttig, endast den, du är stark och mogen nog för att bära. Det är med friheten som med elden. Binder du honom vid härden, så sprider han värma och trefnad omkring dig; men släpper du honom lös, så bränner han dig sjelf och taket öfver ditt hufvud. — J äfvens att, ju förr ju hellre, komma in i statens eller kyrkans tjenst. Men staten är ofta en sträng, alltid en karg husbonde; och hvad kyrkan angår, så är hon, åtminstone i vårt land, en fattig enka, och första kapitlet i hennes tjenstehjonsstadga handlar om tålmod, försakelse och uppoffring. Ack! jag vill ej gerna beröfva er er bästa, kanske endast rikedom, som är hoppet, jag vill ej gerna blåsa bort de skimrande bilderna, som för edra ögon leka mellan rosorna i morgonrodnaden; de försvinna nog ändå af sig sjelfva, det mesta af dem är dunster, som bilda regn och storm, innan middagen kommer. Tron mig, J träden tids nog in i den efterlängtade tjensten. Jag

önskar er, liksom all ungdom, lycka och framgång i lifvet; men jag ber er, vänten icke för mycket af framtiden. Farväl!

Lycka och framgång önskar jag äfven eder på resan, icke blott till akademien, utan genom lifvet, J andre, som här tjent ut edra läroår, och derföre med mognare kunskaper lemnen oss. Väl skulle jag önskat, att en och annan ibland er kunnat medföra högre vitsord ifrån läroverket; men om så icke skett, så veten J noggsamt, att detta icke är lärarnes skuld, och jag vill hoppas, att det ej heller är er egen. Gåfvorna äro mångahanda, men anden kan och bör dock vara en. Men hvilken är den anden? En gammal guotisk fabel berättar, att då Demiurgen, som sjelf endast var en undergud, skapade verlden, då strödde han med vårdslös hand, och på måfå, ut alla, både lyckans och naturens, gåfvor ibland människorna. Såhunda föddes den ena till rikedom, den andra till armod, den ena blef skön, den andra ful, en föddes till ett blixtrande snille, en annan till ett dumhufvud, den ena blef en förståndig man, den andra — en liberal tidningsskrifvare. Då ömkade sig den store, den högste Guden öfver denna aristokratiska orättvisa; ty *han* är liberal, och egentligen den enda liberala. Derföre, och för att utjemna alla olikheter, kastade han ner bland de arma dödlige en ofantlig klump, som heter *Vilja*, och sade: ”tagen åt er alla deraf, så mycket

J förmån och önsken." Sålunda är viljan väl en Guds gåfva, och den yppersta, ty hon kommer från den store Guden, och icke från Demiurgen. Men derjemte är hon äfven vår egen gåfva, vi kunne äga henne när, och i hvad mått, vi behaga. Hon är den gudaburna, den enda gudaburna på jorden, hon bär frihetens outgrundliga mystèr i sin barm, och därför ler hon åt lyckan. När hon säger: "*jag vill*," då halkar spiran ur slumpens hand, och englarne falla ned och tillbedja henne. Viljan är människans högsta kraft, hon är kärnan i lifvet, hon är tyngdpunkten i andans verld. Derföre sitter hon med rätta vid styret, och blickar opp till sin fränka, till himlahvalfvets *Vilja*, den orubbeliga nordstjernan, som lyser och vägleder öfver de stormande djupen. Verldshistorien känner henne; der har aldrig skett något stort och herrligt, der icke hon var med. Zeno skröt med henne i Stoa, men Kristus bar henne, ödmjuk och tyst, till Golgatha. Det är den stora, den fasta viljan, som gör den store mannen och halfgudarna; men äfven oss små och ringa kan hon adla. Du vet hvad du *lärt*, och det kan vara mycket olika, både till omfång och värde, och i allt fall har du lärt det af andra; men det förnämsta är, att du vet hvad du *vill*, och det kan ingen annan lära dig än du sjelf. En hvar kan ej forska det sanna, ej bilda det sköna. Men en hvar kan vilja det rätta,

utan tvekan och vankelmod; och det är den viljan, som jemnar allas öden, hon är verldstyrelsens theodicé, hon är menniskolifvets hjel-tedikt, som alltid slutas med seger. Kalla henne hur du vill, sjelfständighet, mod, karakter, heder; namnet kan förändras, men begreppet blir detsamma. Hon är och förblifver *en*, under det att allt det andra vexlar. Det är *den* andans enhet, under de mångahanda gåfvorna, som jag värderar, det är den, som jag önskar eder, J ynglingar — och oss alla. Den Högste beskydde eder! Farväl.

På Wexiö Gymnasium,

Juni 1838.

Sedan jag sednast, för ett år sedan, talade från detta ställe, har en stor olycka gått öfver staden. Det var en kall, stjernklar natt, och ulfven tjöt i skogen. Men den glada verlden vände sorglös hem ifrån en af sina käraste förströelser. Här, som annorstädes, gränsade förströelse och förstörelse tätt intill hvarandra; ty emellertid hade förödelsens engel nedstigit, och uppslagit sin predikstol midt i staden. Och han predikade väldeliga, och under hans lågande andedrägt sjönk det ena huset efter det andra i aska. Det var en ryslig natt, och den, som en gång sett henne, förgäter henne aldrig. Emellertid har den Gud, som tillåtit en sådan olycka att drabba staden, äfven bevekt människors hjertan till deltagande och hjälp; och, i både enskilt och offentlig väg, har den afbrända staden emottagit rikare gåfvor än troligtvis någon annan i vårt land, under lika förhållanden. Vi böre således kunna hoppas, att de nerbrända husen snart åter stiga ur sitt grus. Splitet har kämpat omkring deras grundvalar; men inbyggarne skola ej glömma, att det är den allmänna och enskilda välviljan, som byggt huset, och att

således frid, endrägt och trefnad böra bo inom väggarna.

Stora olyckor ha åtminstone den fördelen med sig, att de tvinga, eller dock borde tvinga människan att för ögonblicket vända sig från den flärd och lättsinnighet, som utmärker vår tid, och att någon gång se lifvet in i de skarpa, de allvarsamma ögonen. Det är visserligen en dyrköpt, men dock en viktig påminnelse derom, att lifvet är annat än lek, och att människans högsta bestämmelse icke egentligen och uteslutande är den att roa sig. Man fordrar i vår tid mycket af skolan och elementarläroverken i allmänhet, utbreder sig vidlyftigt öfver deras bristfälligheter, och ropar på reform, högljuddare i samma mån, som man mindre förstår saken. I ett visst afseende kan man dock ha skäl; och det är äfven *min* mening, att skolan behöfver en väsendtlig och genomgripande reform. Men utgångspunkten för en sådan reform ligger icke inom skolan, utan derutanför. Den ringaste eftertanke borde lära oss, att skolan, i sitt närvarande skick, är och måste vara mera en anstalt för undervisning, än för egentlig uppfostran, det vill säga, bildning af seder, tänkesätt, karakter, verldsåsig. Skolan ligger midt i lifvet; men icke kan hon bilda lifvet omkring sig, som tvärtom med hela sin luftmassa trycker på skolan och missbildar henne. Det första och verksamaste uppfostringselementet i all

människobildning är lefnadssättet och tidens allmänna anda, den skolan ingalunda bestämmer. Med andra ord, skolan har sin egentliga lifsprincip utom sig, i familjelifvet. Hvarje hushållsfader är icke blott den första, utan äfven den verksamaste uppfostraren, och kan förderfva oändligen mer, än någon skola kan godtgöra. Vi afvika därför ingalunda från dagens betydelse och mening, om vi för en stund samla våra tankar till några anmärkningar öfver *lefnadssättet vid elementarläroverken*.

Hvad som i detta hänseende först och närmast faller i ögonen är den förändring i lefnadssättet, som på ett halft århundrade ägt rum i hela landet, och naturligtvis äfven sträckt sig till de ställen, der elementarläroverken äro belägna. Fästa vi oss till en början endast vid det materiella, *victus cultusque*, föda och klädsel, så är skillnaden lätt märkbar. Hvad den förstnämnde angår, så är bekant, att studerande ungdomen, i forna och tarligare dagar, för det mesta lefde på medförd och saltad mat, eller matsäck. Detta var otvifvelaktigt mindre dyrt för föräldrarna, men derjemte olämpligt och skadligt för en stillasittande ungdom. I detta afseende skulle jag alltså ej önska någon återgång till det gamla. Men väl kan den nya plägseden vara underkastad missbruk. Om det tilläfventyrs bland dem, som gifva mat, uppstode en oförnuftig täflan att, genom ett yppi-

gare bord, draga de unga till sig, så finna de sig derigenom, vid hemkomsten till föräldrahuset, missbelåtna med dess husmanskost; och man påstår, att detta ofta skall hafva inträffat. Ett bestämdt missbruk äro de mångfaldiga måltiderna, fem, och flera, på dagen. Sådant är frosseri och ovana. Barnet, liksom djuret, *kan* äta, så ofta man bjuder det. Men ingen meniska, när den icke har någon stark och arbetsam kroppsrörelse, kan känna hunger, det vill säga *behöfva* att äta, mera än tre gånger om dagen. Hvad som går derutöfver är öfverdrift och djurisk *gourmandise*, som försvagar kroppen, och gör sinnet tungt och sömnigt. Jag känner flera läroverk, både in- och utrikes, der ungdomen finner sig väl och fullt belåten med de tre vanliga måltiderna för dagen. — Ser man vidare på klädedrägten, så är skillnaden mellan förr och nu ännu synbarare. Den berömde ÖDMANN berättar i sina "minnen från hembygden" att, då han, för omkring sjuttio år sedan, studerade i Wexiö, voro några få Gymnasister, som förvånade den dansande världen med den, då för tiden, oerhörda luxen af hvita bomullsstrumpor. Tiderna äro sedan dess mycket förändrade. Med hvarje generation ha strumporna blifvit bättre och — vadorna sämre. I sig sjelf är klädedrägten en obetydlighet, hvad också fruntimren må invända deremot. Mannen, ynglingen, barnet skola alla kläda sig rent, snyggt,

anständigt: om gröfre eller finare, det beror på råd och lägenhet. Jag hatar allt slags Cynismus, den må komma af orenlighet, eller af fåfänga (som är själens orenlighet) och ett barnsligt begär att utmärka sig från andra i småsaker. Vi böra ej glömma, att det var idel fåfänga, som lyste fram genom hålen på filosofens trasiga mantel. Dåraktige äro icke blott sprätten och den behagsjuka qvinnan, som anse klädseln för lifvets högsta angelägenhet, utan äfven den studerade råhet, som affekterar att vara grof, både i drägt och seder, för att derigenom draga uppmärksamheten på sig. Narrkåpan må vara smutsig eller grann, i begge fallen är hon mig vidrig. Det ligger visserligen intet bildningsmedel hvarken i vadmalströja och skinnbyxor, eller i ullstrumpor och becksömsskor; men de kunna dock bestå både med flit, kunskaper och inre hyfsning, i fall man saknar tillfälle att kläda sig annorlunda. Der detta finnes, ser jag ingenting hvarken underligt eller klandervärdt deruti, att ungdomen sträfvar att vara nätt, till och med elegant; ty skönhetsinnet, och det dermed förenade begäret till prydighet, är inplantadt i menniskonaturen, och i sig sjelft oskyldigt. Mången påstår dessutom, att den finaste rocken, i det hela, är den minst kostsamma. Det må vara; men den fordrar åtminstone ett förlag, som de fattige ej kunna bära. I anledning häraf bör jag påminna om en sak. Det

finnes ett slags rock, som jag icke kan tåla, den sämsta, den otrefligaste af alla, lyste han än af guld och silke; och det är — den obetalta rocken.

Huru betydliga också de materiella förändringarna, i afseende på mat och klädedrägt, må vara vid läroverken, så oroa de mig dock föga. Om de, som icke må nekas, här och der i sin öfverdrift häntyda på något flärdfullt och fåfängeligt, så är det åtminstone en yttre flärd; och det är den inre flärden, som jag mest fruktar. Jag fruktar för den flärd, som röjer sig i sinnets löslighet och sjelfsvåld, som är och blir omyndig, just derföre att hon aldrig lärt underkasta sig någon myndighet, och som sätter sig, redan från barndomen, som en rostfläck på sinnet och fräter upp dess malm. Jag fruktar för den flärd, som visar sig i en omättelig hunger efter nöjen och förströelser, den ingen landets nöd, intet dagens trångmål kan hejda i sin fart. Det är den flärden, som utrotar allt allvar, all kraft, all arbetshåg ur sinnet, som förfelar lifvets ro blott genom att roa sig, och gerna ville göra kunskap och dygd till blotta tidsfördrif. Det är den, som föranleder sällskapssjukan, tidens allmänaste, men också dess obotligaste sjukdom, och som består deruti, att man aldrig kan trifvas med sig sjelf, utan alltjemt illfänas att utbyta sin egen erbarmlighet mot en annans. Det är den flärden,

som förlamar den högre tankens spännkraft, klipper idéernas vingar, och förnedrar förnuftet till ett blott räknebräde öfver egna småaktiga fördelar. Det är slutligen äfven den flärden, som förgiftar sederna i sin brodd, och andas i förtid sin orenlighet på oskuldens spegelglas. Det är den, som ombildar känslan, som är ämnad att vara livvets djupaste springbrunn, till ett grundt, ett gyttjefullt vatten, och gör mensklighetens högaltaren, dess allraheligaste, nemligen hjertkamrarna, till idel skräpkamrar. Det är den flärden, som nu går med tusen trådar genom världen, och med hvarje dag knyter sig allt mer och mer in i skolan. Det är den, som redan upplöst samhällets fogningar i Europas sydliga länder, är i stark fart mot det allvarsamma Norden, och hotar världen med ett öfverbildadt, ett förfinadt barbari, sådant som det, hvilket föregick Roms dödskamp med medeltiden, hvilken äfven var barbarisk, men i en motsatt och naturligare riktning. Det är för den flärden, som jag varnar eder, J ynglingar!

"Detta är ett hårdt tal, ho kan fördraga't?" sade fördomdags Judarne. Jag är också så fast öfvertygad som någon, att det intet, alls intet uträttar. Hvarje förtappad tid, eller med andra ord, hvarje tid utan kärlek, utan ära, utan tro, som den nu varande, är alltid atomistisk, det vill säga, splittrad och sönderhackad i små, en-

skilta personligheter, som tro sig förstå hvarje sak lika väl som någon annan, och anse sina enskilda tycken och hugskott för åtminstone lika goda som andras. En sådan tid är alltid anarkisk, ty ingen aktas då värdig att styra. De många planeterna eller irrstjernorna samla sig icke kring någon sol, utan hvarje atom vill vara sol för sig sjelf, ja sitt eget solsystem. Sådant hör till den beprisade jemlikheten och liberalismen. Man är för närvarande så demokratisk och frisinnad, att man knappast vill erkänna en demagog, man vill ej, i aktning och förtroende, sluta sig till någon, ty hvar och en är, i sin inbilskhet, sin egen sjelfständiga medelpunkt. Under sådana förhållanden vore det enfaldigt att hoppas, att någon skulle akta på en varnande röst, helst när den derjemte är en bestraffande. Men det är ofta en skyldighet att uttala sin öfvertygelse, skarpt och utan skonsamhet, helst när ämnet är af vikt. Jag fortfar derföre.

Jag har sagt, att tiden är löslig, och de fordna banden af lydriad, tukt och ordning förslappade. Tviflen J derpå, så sen er endast omkring i familjelifvet. Huru många äro nu för tiden de föräldrar, som med forntidens heliosamma stränghet tygla barnets håg, och böja den till lydriad och beroende, till blygsamhet och vördriad för de bättre? Den monarkiska principen gällde åtminstone, i fordna dagar, inom

familjelifvet. Nu har demokratin brutit in till och med i hushållet. Fader och son äro stundom tvenne statsmakter, som motsäga hvarandra; eller också går hvardera sin väg, obekymrad om den andra. Hvad skall skoltukten uträtta, när hemtukten, som borde vara hennes stöd och medarbeterska, saknas? Kan skolan bryta rakt hvad som växt krokigt från vaggan? — Det är naturligt, att föräldrar älska sina barn; och någon partiskhet i bedömande af deras anlag är ursäktlig. Men, ju mera tiden är egenkär och afgudar sig sjelf, ju mera afgudar den äfven sina barn; och härigenom blir föräldrarnas partiskhet för barnen både ömklig och löjlig. Visar gossen tecken till allmänt menniskoförstånd, så anses han genast som ett geni. Är han yr, käck, påflugen, så kommer detta af snillets inneburna liflighet. Är han trög, sömnig, dufven, så kallas detta för beskedlighet och ett stadgadt väsen. Lipar han, förklemmad och bortskämd som han är, vid den minsta motgång, så är detta ett tecken till känslighet och ett lättrördt och godt hjerta. Det goda eller drägliga stegras till förträfflighet, det tvetydiga eller rent af förkastliga blir barnslighet, obetänksamhet, förlåtlig, ja älskvärd svaghet. En ständig hyperbol, eller en ständig euphemismus äro de rådande figurerna, när föräldrar tala om sina barn. Ingenting tros så lätt och gerna som andras goda tankar om oss sjelfva. Hvarföre

skulle då barnen icke tro hvad de från sådant håll ideligen höra eller märka? Huru skulle de då icke bli egenkära, inbilska, fulla af sig sjelfva? Icke hämtar man drufvor af törne, och ej heller blygsambhet och anspråkslöshet af en sådan uppfostran i fädernehuset.

Vidare. Det är naturligt, att de unga vilja roa sig. Barnet måste leka, ty det har ett öfverskott af lifskraft, som bör afledas. De unga böra också någon gång leka och förströ sig; ty nöje, liksom vin, stärker krafterna och återger sinnet sin spänstighet, nemligen när det tages måttligt. Men nöjet är dock, liksom vinet, ett retningsmedel; och användes det i öfverflöd, förslappar det själen, i stället för att stärka henne. Göres det till vana, så blir det just derigenom ovana, det blir ett behof, som icke kan tillfredsställas, utan genom en förstärkt dosis; och derigenom förlorar det småningom sin udd och väckelsekraft. Hågen för arbete och allvarsam sysselsättning försvinner allt mer och mer; och sålunda uppväxer ett slägte, för hvilket ära, pligt, embete endast äro tråkiga bisaker, men hufvudsaken är att roa sig och fördrifva tiden. Och derföre fördrifver också tiden dem, när han börjar bli hårdhändt, och mannen borde framträda med kraft och beslutsamhet. Ungdomens dröm om bedrifter i framtiden, om namn och ära och menniskoväl, den är förlorad för dem. Deras dröm är icke om sådana småsaker; utan

drömma de, så är det om nästa bal, eller nästa virabord. Ty allt umgänge hvälfver sig numera omkring de begge polerna, spel och dans, af hvilka det förra förkyler, den sednare förbränner hjertat. Umgänget, med alla sina förströelser, blir lifvets högsta angelägenhet; och alltifrån barndomen vänjas de unga att icke frukta så mycket för något som för ensamheten, då de ej ha något annat sällskap än det sämsta, det vill säga, sitt eget. Hvad jag, för min del, tänker om detta behof af sällskap, som är tanklöshetens mystèr, och tomma sinnens paradys, det har jag redan förut, och vid ett annat tillfälle, sagt ifrån detta ställe. Jag bör endast tillägga, att, i en sådan tid, en smula liknöjdhet för människor gerna ingår i allt människovärde. Men en sådan känsla innebär ingenting fiendtligt emot människor, endast en kallsinnighet för deras vrånga omdömen, och för det ändelösa och andelösa sladder, som vanligtvis kallas umgänge. — Pindarus kallar människolifvet för skuggan af en skugga. Men ett tommare skuggspel, ett ihåligare, betydninglösare väsen än det, som här blifvit tecknadt efter naturen, torde väl icke finnas. Det leder till idel ytlighet och flärd, hopkrymper hjertat till en småaktig sjelfviskhet, eller en trångbröstad omtanke blott och bart för egen lumpen fördel: och när skådespelet är slut, har man lefvat utan gagn och dör utan ära.

Om

Om förhållandet är sådant utom skolan, huru är det möjligt, att detta icke skulle inverka på bildsamma och brämbara sinnen, helst i en ålder, då retelsen är starkast, och efterdömet är så mycket mera än läran? Hvad takt och allvar ännu, som en tradition från bättre tider, kunna finnas i skolan, huru skulle de kunna bestå mot det dagliga umgängeslivets smitta? Hvad hjälper det, att läraren söker nära det unga sinnet med forntidens merg, när tonen för dagen dessemellan alltjemt går omkring och bjuder på idel slisk och sötsaker, som förderfva själens matsmältning, slappa viljans senor, och bränna bort sinnets spänstighet? Jag har redan nämnt, att man gör stora anspråk på skolan, för ungdomens uppfostran, och vill hvälfva på skolan allena hela ansvaret därför. Men jag har äfven sagt, att hvarje tid uppfostrar, mer än den egentlige läraren med sina bestämda lärostunder. Och är han dessutom icke sjelf en son af sin tid, ehuru i många afseenden en styfson? De unga, som anförtros honom, äro icke de likaledes dagens barn, med dess vådeldsmärke på pannan? Med ett ord, med det tänke- och lefnads-sätt, som nu går genom verlden, kan knappast någon skola uppfylla sitt ändamål, när man betraktar henne som en uppfostringsanstalt.

Det är ingalunda min mening, att hvad jag här anfört skulle vara något särskilt för vår

landsort, eller ens för vårt land. Flärd och sjelfviskhet ha i alla tider och hos alla folkslag varit frukter af civilisationen, i den mån hon blifvit förvuxen och börjat forna i toppen. I många land har det onda stigit ännu högre, och fräter djupare än här på samhällets hjertrotter. Den olycksalige och flärdfulle anden flyger öfverallt genom verlden, och blåser sitt gift öfver land och stad. Men i städerna sanla sig, af naturliga orsaker, allt landets förderf, och i synnerbet all landets flärd. Småstäderna, der våra elementarläroverk för det mesta äro belägna, göra härifrån intet undantag. Ingen stad är så ringa, att den ej vill vara en hufvudstad i smått, af samma skäl, som de småväxta gerna vilja anses för resliga. Man hämtar derföre från hufvudstaden snitten, icke blott på sina kläder, utan äfven på sina seder, lefnadssätt och nöjen. *Modern* måste man vara, och modet gäller icke, som vore billigt, blott hufvudbonaden, utan äfven hufvudet och hjertat. Det är dock en beklaglig egenhet i umgängesnöjet i Norden, att det nästan aldrig är hvarken roligt eller lifligt, men merendels framträder under rå och tunga former. Söderlänningen lägger i dylika förströelser en poetisk hänryckning, en passion, som gränsar till bacchantisk yra. Engelsmannen adlar sina, stundom utsväfvande, förlustelser merendels med originalitet och en djupgående humor och verlds-ironi. Fransman-

nen, en född sällskapsman, roar sig med en sprittande liflighet, en lätthet, ett behag, som hörer till nationallynnets, det älskvärdaste, om också det frivolaste, i vår verldsdel. Men Ty-sken, Dansken, Svensken äro tröga och tung-rodde, äfven då de lägga an på att roa sig, och deras lustighet påminner alltid, mer eller mindre, om — björndansen. Ingenting är ömk-likare, ja löjligare, än en tungsinnt rolighet, ett misslyckadt försök att vara älskvärd. — Emed- lertid gör man så godt man kan; och det finnes intet umgänge i hufvudstaden, som man ej sätter en ära i att eftergöra äfven i den obe- tydligaste stad, efter råd och lägenhet. Sålun- da har man öfverallt i landsorterna, liksom i Stockholm, baler, soiréer, lefvande taflor och döda, samt spektakler. I sistnämnda afscende är det endast beklagligt, att spektaklerna ännu på de flesta ställen äro husvilla, befinna sig på vandrande fot, icke på stående, och den skå- delystna mängden måste församlas, liksom hö, i ladone. Beklagligt är det i synnerhet, att vi ännu alltjemt måste sakna den vidtberömda apan, skådespelets triumf, som länge förtjust hufvudstadens allmänhet. Men vi böra hoppas det bästa. Hon kan ej vara så obarmhertig, att hon ej också en gång gör sin rund omkring i landsorterna. Åtminstone har hon redan som förbud skickat oss mera än en af sina tvåbenta representanter från Stockholm.

Om nu lefnadsättet och tonen i de flesta städer äro sådana, så underställer jag, om det kan vara lämpligt och helsosamt för ungdomen, att elementarläroverken äro förlagda derstädes. *Barnet* är väl fredadt genom sin ålder; det måste endast ge sitt namn, såsom en förevändning, åt de så kallade barnbalerna, som dock egentligen äro anställda för de fullvuxna barnen. Men *ynglingen* är förfallen under den allmänna konskriptionen, ehuru han ännu står på tillväxt. Derigenom afledes hans håg från allvarsamma sysselsättningar, som dock skulle utgöra hans bestämmelse vid läroverket, han blir kavaljer, långt innan han blir man, dunkla känslor och begär vakna och brådmogna i det unga, obevakade hjertat. I förtid invigd i alla sällskapslifvets lustbarheter, förlorar han hågen för arbete, och vill alltjemt roa sig; och de olyckliga följderna af denna sinnets flärd släpar han sedermera med sig genom lifvet. Det är sannt, att han, som tonen nu är öfverallt, en gång måste indragas i denna hvirvel; men det vore redan mycket vunnet, om dermed kunde hafvas anstånd, tilldess ynglingen är något mera utbildad både till kropp och själ, och karakteren satt sig. Man säger, att det beror på läraren att handhafva disciplinen och att afhålla de unga från allt, som kan vara dem skadligt. Men huru är detta möjligt, när dag-

liga frestelser omgifva dem? Många föräldrar, smickrade af att se sina barn tidigt upptagna i sällskapslifvet, understödja, af missförstådd ömhet, det onda, som de borde motarbета. Det är dessutom med sällskapsnöjet som med koleran: hon smittar icke blott genom vidrörandet, utan äfven genom luften. Man kan ej begära, att staden skall ändra sitt lefnadssätt för skolans skuld. Det återstår således endast, att skolan aflägsnar sig från staden och flyttar på landet. I medeltiden voro de flesta elementarskolor förlagda i klostren. Vi ha inga kloster mer, i protestantiska länder, men skolan kunde och borde vara ett protestantiskt kloster, afsöndradt, så vidt möjligt är, från den allmänna roligheten. Ungdomen hade der intet annat sällskap än läraren, sina kamrater, vettenskapen och klassikerna. Den behöfver ej heller något annat; och ett bättre, ett arbetsammare, ett renare slägte skulle då troligtvis utgå från läroverken.

För undervisningen ha vi i år, af välkända orsaker, icke kunnat använda mer än hälften af den vanliga tiden. Likväl har mera, än jag vågat hoppas, blifvit medhunnit, och jag har skäl att, i allmänhet taladt, vara nöjd med den anställda års-examen, synnerligast på gymnasium. Derföre tackar jag skicklige och nitiske lärare. Jag tackar äfven lärjungarna, bland hvilka flere med sällsynt flit och ar-

betshåg användt den korta tiden. Till någon del torde väl äfven framgången berott derpå, att inga förströelser, som afleda hågen från arbetet, kunnat finnas i den afbrända staden, och att således umgängeslivets adliga öfningar ej kunnat stå i vägen för de mera ofrälse, som tillhöra läroverket. Sällan ha vi derföre, sedan jag här blef Eforus, haft den tillfredsställelsen att till akademierna dimittera så skickliga, flitiga, till seder och uppförande oförvitliga ynglingar som i dag från öfre afdelningen af gymnasium. Yfvens icke öfver detta bifall, J ynglingar! ty i den afsigt är det icke gifvet, och det återstår ännu oändligen mycket för er att lära. Elementarläroverket är endast förberedande klassen i bildningens stor-skola. Men det gläder mig, att flere ibland er genomgått den med heder, och derigenom hafva en säker grund att bygga på. Jag hoppas derföre, att J skolen försvara er plats, icke blott i en akademisk examen, utan äfven i en vigtigare examen, i den *examen rigorosum*, som kallas för ett menniskolif, och som dimitterar till evigheten. Der gäller det icke vetandet allena, ehuru äfven det är nödvändigt, utan det gäller äfven, och ännu mera, heder och tro och den uppsåtets välvilja, som ingen otacksamhet tröttar, den välviljans fasthet, som ingen motgång böjer. J kunnen ej undvika att komma i beröring med lifvets flärd,

ty hon är det närvarande släktets uniform; men J kunnen åtminstone förakta henne, äfven om J bären hennes färger. J kunnen, om J allvarligt viljen, hålla er obesmittade af den själens flärd, som kallas fåfänga, dagens afgud, den rakaste motsatsen af manlig stolthet, och som hos mannen vanligtvis röjer sig derigenom, att han far efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst. J kunnen tro och känna inom er, att J hafven något annat och högre att lefva för, än dagens förgängliga pris, som kittlar små sinnen, men som de stora blygas för. Välkomna tillbaka med det sinnet till kyrkan eller staten! Drömmen ädla sinnens dröm! Vågen, försöken åtminstone att lefva för det, hvarför alla bättre menskor lefvat, för efterverlden! Jag uppmanar er med Klopstocks ord till en yngling:

*"Noch viel Verdienst ist übrig: auf! hab' es nur!
Die Welt wird's kennen"*

*"Än mång' förtjenst står åter: upp, haf den blott!
En verld skall känna't —"*

Eller, om vingarna ej vilja bära er dit, så lefven mera *för* än *med* er samtid. Ett ädelt sträfvande misslyckas aldrig helt och hållet. Dess framgång ligger just deruti, att det är till; frukten ligger i roten. Det kan väl hända, att det ej bemärkes af många, och att det misskännes af andra. Hvad gör det? Det be-

märkes dock säkert af Gud. Han misskänner er icke. Hans välsignelse hvilar öfver allt, som är rätt och ädelt. Vare den Guden med er på alla edra vägar och stigar!
Farväl!

I Jönköpings Skola,

Juni 1838.

Sedan jag sist var här, har ett nytt undervisningsverk bildat sig, jemte och bredvid det gamla, nemligen militärskolan. Vi böra hålla vederbörande räkning för deras omtanka att, äfven för denna klass af medborgare, öppna någon väg till tidens bildning. Så länge Sverge ännu var ett krigiskt, ja eröfrande land, var krigsyrket det högsta och mest ansedda bland folket. Detta skedde också med skäl; ty något högre kan man ej äfventyra än lif och blod, och slagfältet gör mången annan skola umbärlig. Men under en långvarig fred, den vi tro ännu länge kunna fortfara, bleknar krigsäran, liksom örlogsskeppet förmultnar i dockan. Krigaren sjelf måste, under sådana förhållanden, vara betänkt på att ge sig ett annat värde, en annan lyftning än den högsta, som segern ger, så framt han ej skall sjunka i allmänna omdömet. Det anstår honom, mindre än förr, att ensam vara okunnig i hvad de fleste andre embetsmän, ja snart hvarje bildad man, lärt och vet. Behofvet af en allmän och förberedande, eller, som det äfven med rätta kallas, en humanistisk, det vill säga, en rent mencklig bildning, gör sig

med hvarje dag mer och mer gällande. Det är visserligen, i min tanke, en ofullkomlighet, att denna bildning ännu saknar hvad som är all bildnings säkraste grund, nemligen de klassiska språken. Det är icke blott en ofullkomlighet, utan en olycka, att den ena embetsmannaklassen på detta sätt hålles söndrad från den andra ifrån barndomen, och bildas till en särskilt kast ifrån begynnelsen. Det bästa, det enda rätta, vore otvifvelaktigt en gemensam förberedande uppfostran vid landets läroverk, för landets blifvande embetsmän, som ha ett gemensamt land att försvara, en gemensam lag att skipa, en gemensam kyrka att upprätthålla. Vid den ålder, då ett lefnadsyrke plär väljas, kunde de allmänna förberedande kunskaperna vara nödtorftigt inhämtade af alla. Då, men icke förr, sköto de särskilta grenarna ut från den gemensamma stammen; och militärskolan, såsom en högre afdelning af läroverket, men ännu alltjemt sammanhängande dermed, och under samma styrelse, hvilade då på en mindre löslig grund, och dimitterade sina lärjungar till krigshären. Hvad som väsendtligen hindrar en sådan uppfostringsplan är den besynnerliga förhågan för Latiu och Grekiska. De äro dock icke på långt när så farliga, icke ens så onyttiga, som man i allmänhet älskar att föreställa sig. Gustaf Adolfs hjeltar voro dock väl jämförliga med våra, och icke sämre derföre, att

många utaf dem kunde läsa Caesar och Tacitus, och förstodo det imperatoriska språket, hvori Romaren under mångfaldiga århundraden befallde verlden. — Men *något* vetande, om också ofullständigt och afsöndradt, är likväl bättre än intet. Krigsyrket sjelft, i synnerhet för vissa vapen, har också antagit en vetenskaplig karakter, och kan ej fattas eller utöfvas utan på rent theoretisk grund. Det är nu mera icke den fysiska armstyrkan, icke ens modet och rådigheten allena, som vinna slaget. Det är här, som annorstädes, anden, nemligen den vettenskapligt bildade, som rör massorna till räddning eller förstörelse. Kriget, som fordom var sin egen skola, förutsätter nu en annan; och en grundligare och mera omfattande militärbildning är nu nödvändig både för fred och krig, både för yrkets anseende inom landet, och dess betydelse utom. —

Jag önskar alla skolor af hjertat väl, och följaktligen äfven denna. Hon ligger helt och hållet utom kretsen för min befattning, och det är endast som granne till lärdomsskolan som hon kan falla under mitt omdöme. Jag vet, att dess organisation ännu endast är provisorisk; men redan som sådan företer den många betänkligheter. Den är hvarken publik eller privat, den sväfvar som ett mellanting mellan en offentlig läroanstalt och en enskilt pensions-inrättning. Dylika halfheter bilda säl-

lan något helt, och jag fruktar dessutom, att en fast regel och ordning saknas, som kunde binda och sammanhålla det hela. Undervisningen må kunna vara bestämd och reglerad, den må äfven kunna vara god, ja utmärkt, och jag vill tro, att den verkligen är det, ty man berömmar lärarens nit och skicklighet, och hos en af dem känner jag detta personligen. Men en skola är icke blott en undervisnings-, utan äfven en uppfostrings-anstalt. Vetandet är skolans hufvud, men icke derföre det enda hufvudsakliga. Ordning, tukt, seder äro skolans hjerta, de äro människobildningens blomkrona. Ynglingen må ha lärt huru mycket som helst; har han derjemte glömt blygsamhet, lydnad, vörndnad för de bättre, det vill oftast säga, de äldre, så har han mera förlorat än vunnit, och hans uppfostran är förfelad. Hvarje skolordning, som icke hvilar på denna grund, bygger på lösa sanden. Krigsartiklarna äro ingen skolordning, de äro beräknade för män, icke för barn och ungdom, de bestraffa mera än de bilda, äro snarare profosser än professorer. Det ligger något skeft och olämpligt i den tanken att skicka embetsmän, som redan inträdt i statens tjenst, till skolan. De tillhöra redan det praktiska lifvet, till hvilket skolan skulle förbereda. De medföra också vanligtvis anspråk, oförenliga med den ton, som bör råda i en skola. Bland alla yrken är det i vårt land in-

tet enda, som räknar så gamla anor som krigarens. De äro årsbarn med Sverges häfder, med Sverges ära. Det ligger också i nationallynnet att sätta krigisk ära öfver all annan, och erkänna dess anspråk framför alla andra. Det gifves nu mera endast få i Svenska hären, som verkligen sett kriget; kriget har lyckligtvis för de flesta blifvit en tradition. Men de anspråk, som yrkets utöfning kunde rättfärdiga, ha fäst sig vid yrket sjelft, äfven under den djupaste fred. Det hör icke hit, att pröfva halten af dessa anspråk i allmänhet; men det är klart, att de ej kunna stå tillhoppa med den anda af blygsamhet, lydnad och beroende, som tillhör skolan. Der, om någonsin, gäller Ciceros:

"Cedant arma togæ:"

"Må vapnen vika för fridsdrägt."

Emedlertid erkännas dock dessa anspråk, om icke inom skolan, dock utanför. Till någon del kommer väl detta äfven af den tillfälligheten, att flere bland dessa ynglingar tillhöra gamla, berömda ätter, eller också äga en själfständigare förmögenhet än vanligt. Men också, hvar äro de flygeldörrar, som ej springa upp för den blifvande hjälten, ehuru han för närvarande går i skolan? Hvar är den sällskapskrets, der en sådan yngling icke anser sig berättigad att angifva tonen? Det är möjligt, att hvad jag, i detta och flera andra afseenden, hört från flera håll, kan vara öfverdrifvet;

men förhåller allt sig verkligen så som det säges, så är exemplet smittsamt, och graunskapet farligt för den fredliga skolan. —

Jag har redan förut sagt det, just ifrån detta ställe, och jag upprepar det med sorg: det är öfverallt, helst i städerna, lefnadssättet, umgänget, tonen inomhus, som undergräver skolan och motarbetar dess ändamål, om icke i afseende på undervisningen, dock i afseende på den viktigare uppfostran. Och skolans ändamål är ju ingalunda endast att bibringa kunskaper, utan äfven att uppfostra, det vill säga, att bilda hjerta, karakter, lefnadsåsigt. Den hvirvel af flärd, hvori tidehvarfvet rör sig, den omättligen hunger efter nöjen och förströelser, den ingen nöd i landet, intet dagens trångmål, kan hejda i sin fart, — huru skulle den icke inverka på ungdomen? Hvad kraft, arbetshåg och duglighet för stat eller kyrka, för fäderneslandet i allmänhet, kunnen J vänta er, J föräldrar, af detta sällskapssjuka, visiterande, spektakelsökande, namnsdagsblåsande slägte? Hvad männer skall det bli för framtiden af dessa kavaljerer utan skägg, dessa riddare af thébordet, invigda från barndomen i alla salongens mysterier, det vill säga, i förströelsens grundlagar, i dagdrifveriets ärfdabalk? Sådana J ären, voren J dock icke uppfostrade på detta sätt, utan på ett förnuftigare och allvarsammare, ehuru tiden sedermera må ha

hänfört eder. — Man gör stora anspråk af skolan, för ungdomens uppfostran, man talar om läroverkens brister och nödvändiga reformer. Men ligger då icke skolan midt i lifvet, är icke det dagliga umgänget, det dagliga efterdömet den första, den inflytelserikaste skolläraren? Tron mig, hvarje husfader håller skola, och uppfostrar, utan att veta det, mer än den egentlige läraren med sina afmätta lärotimmar. Vill du reformera läroverket, så börja med att reformera läraren derutanför, som är tiden, det vill säga, sederna, tänkesättet, lefnadssättet. Äro dessa ytliga, flärdfulla, lättsinniga, utan djup och allvar, huru kan du begära, att skolläraren allena skulle kunna bryta förderfvet? Ännu en gång, en ganska väsendtlig del af skolordningen ligger utanför skolan; det är det yttre lifvet, som med hela sin ofantliga, sin förskämda luftmassa trycker på henne; och det är förgäfvets, att hon bjuder idel stärkande medel, när dagens ton genom ständiga dietfel gör dem fruktlösa. —

Dessa utsigter äro nedslående; och det är tungt att inse det onda, både till sin grund och sina sannolika följder, utan att kunna förekomma det. Den, som ser något djupare och klarare in i en sådan anarkisk tid, och varnar för dess förderf, honom lägger man sjelfva hans varningar, huru grundade, huru välmentade än må vara, till last; ty de häntyda på en

öfverlägsenhet, som strider emot det helsosamma nivellerings-systemet. Är derjemte, hvilket stundom händer, en sådan man för stolt att fara efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst, uttalar han sin öfvertygelse skarpt, rent, skoningslöst, då är kriget förklaradt. Fabeln berättar om Cassandra att, då Apollo skänkte henne siaregåfvan, så fäste han dervid det villkor, att ingen skulle förstå eller tro henne, och den olycka, hon förutsagt, skulle likafullt inträffa. Det var alltså förgäfves, att hon förutsade Ilions fall, ingen aktade derpå; och Ilion föll snart, midtibland hennes orakelspråk. Detta är siarens vanliga öde, ännu i dag. Man tror honom icke. Man betraktar honom som en drömmare, eller skyr honom som en surmulen olycksprofet. Han lott är hård. Ser han allting för mörkt, och misstager sig derigenom, så pliktat han sjelf i främsta rummet för sitt misstag. Det är en Gud, som i sin vrede gifvit honom den tvetydiga gåfvan. Men den Guden spränger vanligtvis det bröst, hvori han bosatt sig; och så länge han herbergeras derinne, jagar han sömnen från hans nätter, och lugnet från hans dagar. —

Undervisningen har under året gått sin föreskrifna gång, i några klasser med mer, i andra med mindre lycka. Jag är emedlertid glad att kunna säga, det ingen märkbar för-

sunmlighet nu mera öfverklagas. Noggrannhet och ordning äro visserligen nödvändiga, men dock endast yttre villkor för undervisningen; och äfven med dem kan hon misslyckas. Det ges ett sätt att undervisa, som påminner om poëten hos Horatius:

"Qui bellum Trojanum Ledaë orditur ab ovo:"

*Börjar Trojaniska kriget från ägget, som kläcktes af
Leda:*

det vill säga, går för långt tillbaka, sväfvar för vida omkring, och icke concentrerar sig nog på en punkt, för att der verka med tillbörligt eftertryck. Man vill lära gossen för mycket på en gång, och derigenom lär han mindre än han annars skulle. Det komparativa framställnings-sättet är upplysande för allt vetande, men det förutsätter, att jämförelsepunkten är fullt bestämd och är säkert fattad. I annat fall sönderfaller undervisningen i idel episoder, och uppmärksamheten atledes ifrån hufvudsaken. Det är icke skolans mening, att läraren skall säga gossen allt hvad han sjelf borde veta om en sak, och i hvilka mångfaldiga förhållanden det kan stå till den egentliga frågan; utan meningen är den, att han skall säga hvad som är barnet nödvändigt att veta, för att klart och redigt fatta det ifrågavarande. Är detta med säkerhet inhämtadt, så skadar det icke, om tillfället medgifver, att någon gång låta gossen

blicka omkring på hvad som är analogt med ämnet, eller också derifrån afviker. Då, men icke förr, blir en sådan jemförelse nyttig och upplysande. Vill du, att trädet skall bära frukt, så tuktar du de yppiga grenarna, på det safterna icke onyttigtvis må förspridas i särskilda riktningar. Med ett ord, första villkoret för all hållning i undervisningen är det, att du håller dig till saken. Sker icke det, så löper saken ifrån dig, och du fångar henne aldrig. Detta är en afväg, hvarpå mången lärare, som annars icke saknar hvarken kunskaper eller nit, lätteligen råkar, i synnerhet om ett lifligare lynne hindrar honom ifrån att tygla de kringsväfvande tankarna, kanske till och med att märka, det de fara för vida, för regellösa, omkring.

Jag vet icke, om det kommer häraf, eller af tillfälliga orsaker, att det finnes en klass i skolan, der antalet är ovaultigt ringa. Man beklagar sig med skäl, om antalet är för stort för *en* lärare; men det är, ehuru i en annan mening, föga bättre, om det är för ringa. Det är en sorglig känsla att se en yngling, som tynar af, och släpar döende lemmar genom lifvet. Men skolan är ju en kollektiv yngling, och det är ännu sorgligare att se en hel afdelning deraf nalkas sin upplösning. Härvarande läroverk räknar flera skickliga lärare; och i spetsen för detsamma står en man, en verklig

Spiritus Rector, som icke blott är sitt kall fullt vuxen (ty det kunna många vara), utan äfven (hvad som är mera sällsynt) är född därför. Dertill hör ett allvar, en kraft, ett stål i sinnet, hvarförutan det är omöjligt att styra ens ett läroverk. Men understödes han icke tillräckligt af alla sina medarbetare, alla utan undantag, så uppkommer en lucka, systemet brytes, och skolan blir icke hvad hon borde vara. —

Efter en vinter, långvarigare och hårdare än de fleste kunna påminna sig i vårt land, och en vår, värdig son och efterträdare till en sådan fader, som gick i pels och snögade och frös, tyckes ändtligen solen vilja mogna, och återförer sommaren grönklädd på sin gyllene vagn. Jag helsar honom med skaldens ord:

*"Välkommen, sommardag! Vi redon sorgsna blefvo
Och trodde, att du glömt hur god du firdom var:
Vi skrefvo bref på bref, vi idel ömhet skrefvo,
Och fingo snö till svar.*

*Men ändtlig är du här, och blommar på din stängel;
Snart går en skönhet rörd till någon klarnad elf,
Och i dess spegelglas ser himlen och en engel,
Just då hon ser sig sjelf."*

Och med sommaren kommer äfven er frihet, J barn och ynglingar, och jag klipper i dag af den tråd, som band er om foten vid skolan. Ut derfore, J qvittrande småfåglar, flygen ut

och skaken skoldammet af er, och tumlen lustigt omkring i det gröna. Alla resande prisa, och med skäl, den lika sköna som egna natur, som omger er fädernestad; och sjelf har jag ofta från angränsande höjder beundrat den. Der ligger Jönköping som en vattenfågel på näset, och speglar sig i Göthas medelhaf, i Wettern, det underbara, det romantiska vattnet. Det är en Ariosto bland sjöar, bottenlös, outgrundlig, med dolda gångar, som det tros, genom jordens inmandömen, men derjemte klar och genomskinlig, och på ytan full af lek och de vildaste nycker. Och rundtomkring stå de väldiga bergen på vakt, liksom jättar, med de gröna hjämbuskarna vajande i vinden. Sannerligen, det är en rik och underbar natur. Lycklig den, som fått ett öga för dess under, och förstår leken af himmelens vindar, och fåglarnas qvitter i skyu, och ögonspråket hos blommorna, och de djupa anderösterna ur de brusande vattenen. Vandren omkring i den naturen, så ofta J fån, och sen henne, ansigte mot ansigte, i de klara ögonen. Hon har mycket att lära er, endast J fatten det. Och efter J tillhören skolan, så tagen äfven med er någon af edra böcker, helst af de forntida, skrifu på den tid, då människoslägtet låg närmare intill naturens bröst, sederna voro enklare, och alla förhållanden mindre förkonstlade. Deraf kommer det enkla, rena, storartade, som utmärker förnti-

den framför den närvarande; och för sådana böcker är naturen sjelf den bästa kommentarien. I intet land i Europa äro skolferierna så långa som hos oss; och detta försinkar i allmänhet framstegen, och kastar nationalbildningen tillbaka. Men om ferierna användas som de böra, äro de icke fullt förlorade. Ferier äro icke nödvändigt det samma som sysslolöshet, ehuru de ofta gifva anledning dertill. Det ges för bättre sinnen äfven en förkofran och utbildning af fri vilja, icke af skoltvång allena. J kunnen och bören bemöda er derom. De minsta ibland er kunna väl knappast läsa på egen hand; men få ibland dem torde sakna allt tillfälle till handledning, äfven under sommaren. Begagnen det, mina unga vänner! Låten det icke sägas, eller ens tros, att J ingenting viljen lära, om J ej ären tvungna dertill. Undviken den förebråelsen, att J återkommit till skolan sämre än J utgått derifrån. Påminnen er, att det icke blott är skolfliten, utan äfven hemfliten, som bygger kunskapen. Lycka till den fliten, som är och blifver framgångens källa! Och välkomna, en hel sommar mognare, välkomna åter till den skola, ur hvars band jag i dag löser er! Farväl!

På Wexiö Gymnasium,

September 1839.

Af flera skäl, som ej behöfva att här upprepas, har afgangsexamen, som förut anställdes i Juni månad, vid läsårets slut, för denna gång blifvit uppskjuten till innevarande tid. Vi ha på detta sätt velat gå de lärda akademiska fädernas önsknings till mötes. De hålla, som bekant är, icke himmelrikets, men dock studentlivets nycklar i sin hand, och öppna eller stänga det för hvem de behaga. För denna gång skicka vi dem brödet varmt ur ugnen. Det har knappt fått tid att kallna, mindre att mögla. Måtte de finna er välbakade och fullvigtiga på sin brödvåg!

Den resa till akademien, som nu förestår er, är egentligen er första utflygt från hemmet; ty, så länge J varit här, hafven J ännu kunnat betrakta er som hemma. Först hädanefter kommen J ut ibland främlingar. Obekanta trakter, obekanta ansigten se på eder, och ännu mera obekanta hjertan möta er öfverallt. Taggen därför med er på resan några välmentade råd och varningar.

De fleste ibland er äro fattige, ty sådan är landets sed. Men de unga ha samtelige en

rikedom, som de ej nog värdera, ej nog vårda. Det är rikedom på *förröppning* och på *tid*. Hoppet växer i ungdomen som gräset om våren. Lifvet grönskar då, liksom jorden, och ur hvarenda af de tusentals knopparna vänter J er en blomma, och sedermera frukter. Lyckliga förvillelse! Förhoppningen är i alla språk, som jag känner, af qvinnoslägtet (*feminini generis*), och förnekar ej heller sitt kön. Det är sannt, att hon bedrar, men hvad betyder det, när hon emedlertid gör er lyckliga genom sina löften? Tron gerna, tron länge på den sköna bedrageriskan, och trycken henne till ert hjerta. Dock — hvarföre skall jag med mina svarta, olycksbådaude åskmoln stiga fram och skymma er morgonrodnad? Morgonrodnaden själf är hon något annat än dunster och strålbrytning? Och likväl, hvem ville umbära henne; hur skön är hon att se, hur tröstefull, hur uppfriskande för kropp och sinne, när hon bygger sin äreport öfver den unga dagen och leder in de bevingade timmarna! Sannerligen — hoppets rikedom, så bedräglig, så inbillad han ock må anses, är dock en verklig rikedom, en solid. Så länge *dess* skatter icke äro förskingrade, bibehåller lifvet ännu sitt värde, och döden själf sin tröst.

En annan rikedom, som äges af er alla, är rikedom på *tid*. Efter naturens vanliga ordning, ligger ännu ett halft århundrade fram-

för er, till fri och obehindrad disposition. Huru mycket kan icke på den långa tiden uträttas; huru många äfventyr att bestå, hur mycket godt att stifla, hur mycken ära att förvärfva! Men huru använden J den rikedom, när åren en gång förklara er fallmyndiga, och den fria och obehindrade förvaltningen deraf tillkommer er sjelfva? J ären då män, i statens eller kyrkans tjenst, och jag hoppas, jag önskar åtminstone af hjertat, att J då måtten göra ett undantag från det vanliga, nu brukliga sättet att använda sin tid. Viljen J veta hvad man i allmänhet tänker om det nu uppväxande släktet, om den unga embetsmannaklass, som är ämnad att bli våra efterträdare? J hafven hört, att jag nyss varit i hufvudstaden, och der klagat alla chefer gemensamt öfver bristande arbetshåg och embetsmannaskicklighet hos de unga, som inträda i statens tjenst. Hvad de minst tänka på är sysslan, för hvilken de också i början äro intet, och sedermera, för det mesta, otillräckligt betalda. Deremot tänka de så mycket mera på att roa sig, alltjemt vara i sällskap, och der visa sig som kavaljerer, konstförfarne både i spel och dans. Då nu staten, helst i början, icke betalar mer för deras arbete än hvad det är värdt, det vill säga, ingenting, så tvingas de härigenom att söka syssetsättning och aflöning hos något af de riksvärdande embetsverk, som kallas tidningsby-

råer, hvilka, som bekant är, ha ljus och frihet till sitt näringsfång, och vauligtvis, genom den indrägtiga rörelsen, kunna betala de tjenster, som göras dem, helst publiken sjelf i sista instansen ingenting betalar så dyrt och frikostigt, som tadelsjukan, skadeglädjen och sqvallret för dagen. Dagbladen ha härigenom alltid ett öra i embetsverken, och mången, som kände det verkliga förhållandet, har försäkrat mig, att det egentligen var ur embetsverken, helst bland extraordinarierna, som rabulismen rekryterade. Till detta näringsfång, utan tvifvel det föraktligaste i samhället, drifver dem, utom nöden och näringslösheten, äfvenväl den hos ungdomen vanliga lusten att frondera och anse sig klokare än andra, samt det lockande, som, helst för unga sinnen, ligger deruti att bli ansedd för sjelfständig och frisinnad, och sålunda ha sin förgängliga odödlighet för bästa möjliga köp. På detta sätt uppväxer, midt i embetsverkens sköte, en samling af unga män, bildade mindre vid läroverken och akademierna än i publicismens vexelskola, håglösa och odugliga för statens värf, men högt erfarna i att nedsätta och tadla den styrelse, de svurit att understödja och upprätthålla. När desse, med åren, en gång inträdt på de högre platserna, då svalnar väl frihetsnitet, och de bibehålla föga något annat deraf än ytligheten och odugligheten, den de släpa med sig genom lifvet, liksom

slafven, som ändtligen slitit sig lös, släpar en eller annan länk af sin fotkedja med sig. När denna ömklighet en gång hunnit att utbilda och förkofra sig, när de missnöjde och förhungrade extraordinarierna hunnit tjena sig upp till ordinarier, och tidnings-uselheten blifvit en uselhet på stat, med lön och rang, — då skall det visa sig, hvart denna publicistbildning egentligen leder, då skall staten *verkeligen* bli så förvaltad, som den nu säges vara; då skall det gamla Svea böja sitt eklöfskrönta hufvud ner i smutsen, ett föraktadt offer för utsväfnin-garna af en missförstådd, en hufvudlös frihet, och Sverge bli bland nationerna ett namn utan ära.

Och härigenom, J ynglingar, har jag antydt tvenne af de väsendtligaste förvillelser och sätt att misshushålla med tiden, som är de ungas rikedom. Det är sällskapssjukan, en dotter af tanklösheten, och hennes sqvallrande fränka, rabulismen. Jag varnar eder för begge. Koleran var visserligen en svår farsot; men sällskapssjukan är så mycket svårare, som hon fortfar ännu, och dagligen griper allt mer och mer omkring sig. Sjukdomen består deri, att man aldrig trifves ensam, eller tillhopa med sig sjelf, utan man vill nödvändigt, alltid och allestädes, ha en annans obetydlighet till folie för sin egen. Så vida detta kommer af en iure tomhet. af brist på egen tanke, egen känsla, kau

det anses för oskyldigt; men vanligtvis är det förenadt med begäret till hvad man, ehuru i mycket oegentlig mening, kallar nöjen och förströelser, som afleda ungdomens håg från all allvarsam sysselsättning, qväfva all arbetslust, och utmärgla själen. Träder nu en yngling ur fädernehuset eller lärosalen ut i verlden, så möter han öfverallt de lustiga bröderna, det lofliga dagdrifvareskrået, tidens slaktare-embete, ty det är *tiden*, som skall slaktas. De vilja dansa bort ledsnaden, eller spela bort henne; men se, hon sitter ändå gäspande qvar, och superar midt i sällskapet; ty hon kommer icke med utvärtes åthäfvor, utan hon är bosatt i det tomma hufvudet och i det ännu tommare hjertat. Sällskapssjukan är tidens onda: hon ligger, som alla smittosamma farsoter, i luften: och du finner henne icke blott hos de unga och lefnadsglada, utan de taga henne med sig äfven på embetsstolarna, och de grånande lockarne förjaga henne icke. I fordna, i bättre dagar, var det icke så. Arbetet hade sin tid, och umgänget hade äfven sin. Nu deremot är sällskapsnöjet och förströelsen lifvets stora bestämmelse och regel: arbete och tankens allvar endast ett ledsamt undantag, som gerna undvikes, och icke användes oftare än som nödigt är för att undgå offentligt åtal. Umgänget sjelft, åtminstone männer emellan, hade också fordomdags något innehåll, och bar stundom prä-

geln af förnuftiga varelser; nu är det, för det mesta, den ihåligaste tomhet, löst prat och stads-sqvaller, en fortgående *fadaise*, ett boupptecknings-instrument öfver samhällslifvets obetydlighet. Frågar man, hvem som deltar i denna ömklighet, så är det, för det mesta, hög och låg, ung och gammal. Söndrar sig någon ur sällskapskretsen, och leds så gerna på egen hand som i sällskap, så är det en mörk, en mjelt-sjuk natur, högmödig, emedan han ej böjer knä för dagens Baal, och trumpen, efter han ej finner något nöje i det vanliga umgängessladdret. Lika godt: dylika tillvitelser kan man bära. Det vissa är, att af en sådan ljudande malm, som den omtalta, kanske klingande bjellror kunna smidas, men icke smidas deraf duglige embetsmän, hvarken för stat eller kyrka, icke heller ordföranden i vettenskapens eller konstens verld. Vi bo ibland slagghögarna. Mig åtminstone har det ej velat lyckas att der hitta något guld-korn.

Den, som varnar för sällskapssjukan, varnar äfven med detsamma för dess vanliga och naturliga följder. Dessa äro icke blott sådana, som ligga närmast i dagen, såsom oduglighet, olust för arbete, dagdrifveri och lättja, som är själens rost och mögel; utan förströelsens vidsträckta landamären gränsa äfven tätt intill utsväfningens och lasternas, och springa ofta öfver deruti. Huru många en yugling har gjort

idel sottiser, äfven af det mest omoraliska slag, derföre att han ej haft eller tagit sig något annat att göra! Jag har känt mera än en sådan olycklig sällskapshjelte, balkung, soiré-jägare, som dansat sig till lungsot, spelt sig till tiggarestafven, och kurtiserat sig till lasarettet. Och detta allt har haft sin första anledning i hvad dagens lättsinniga flärd kallar för — ett oskyldigt sällskapsnöje.

Utom sällskapssjukan, som, långsamt men säkert, dödar alla människans ädlare krafter, finnes äfven för en ung man ett annat sätt att förspilla sin tid och sålunda förslösa sin rikedom. Jag har redan antydt det, och ifrar icke för första gången i dag emot det. Det bär ett vackert och klingande namn, det kallas aktning för människans rättigheter och samhällets konstitutionella frihet. Hvem skulle icke älska och värdera dem; och jag har sjelf i yngre dagar svärmat derföre. Men ingalunda tänkte jag mig då en sådan frihet, som den man nu yrkar, och som med rätta kallas för rabulism och kannstöperi. Här är icke stället att yttra sig om saken sjelf, eller att förfölja de stora samhällsfrågorna på djupet, der de ligga och gömma sig i natt och dimma. Jag talar endast om den nuvarande politiska tidsandens inflytande på unga sinnen, och bekänner oförtäckt, att jag anser den för fördertlig. Ty skulle det icke vara fördertligt, att en ung man ideligen

talar och deklamerar öfver ämnen, hvarom han dock ingenting vet eller kan veta; ty deras lösning ligger icke så på ytan, som våra tidnings-skrifvande småherrar föreställa sig, den ligger i verldshistoriens djupaste mysterier, i erfarenhetens hemligaste och lönligaste skattkammare-hvalf. Icke heller är den att söka i en tom och löslig abstraktion, som står och skummar dräggen af alla samhällets förhållanden, och skär till konstitutioner såsom ett öfverplagg, som skall passa för alla. En tidsande, som ideligen lockar ynglingen att tala och skriva häröfver, måste dock väl, mera än allt annat, befordra ytlighet, som är den vettenskapliga bildningens graf, och öfvermod och tillförsigt, som passar illa för ungdomen, hvars skönaste arfvedel är blygsamheten, med sin rodnad, och aktningen, som böjer sitt öra ner till de bättres och erfarnares råd. Den frihet, som nu predikas, leder dock tydligen till ett demokratiskt mångvälde, med tusende hufvuden, och just derföre hufvudlöst. Liksom Nidhögg i sagan gnagde på Ygdrasils rot, så gnager den på samhällets grundvalar, och kan ej ha någon annan förnuftig afsigt än att undergräfvat och kullstörta dem. En sådan demagogi har åtminstone historien emot sig, synnerligast den Svenska, hvars lifsprincip är den, att

en skall styra med kraft och vett,

Skum Natt har många ögon, men Dagen ett.

Så länge ännu den så kallade oppositionen rimligtvis kunde anses som ett bevis på sjelfständighet och oberoende, kunde det betraktas som ära och mannamod att bekänna sig dertill, och beifra maktens missbruk. Nu deremot har makten flyttat på helt andra händer, styrelsen ligger under i opinionen, och att vilja slå sig till riddare derpå och instämma i det allmänna folkskrålet, är föga annat än feghertad nedrighet. *Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni:*

Gudarne valde den segrande sak, den besegrade — Cato. Ett särskilt rön är det likväl, att intet enda af landets berömda namn i sanning eller dikt, i vettenskap eller konst, hittills instämt i det allmänna oväsendet. Tvärtom bo på deras läppar endast harmens och förtrytelsens ord, och det bittra åtlöjet öfver all den nu grasserande förvändheten. Det är endast litteraturens kryp- och skrid-fän, de eviga anonymerna i tankens eller snilletts verld, som hittills fört den moderna frihetens talan. Denna frihet bär ock synbarligen den plattaste trivialitets uniform, den framträder öfverallt i hvardaglighetens smutsigaste släpmandering. Dess förfäktare tystna dock icke, så länge det ännu lönar sig att skrika, ty det är deras näringsfång, som icke nedlägges, så länge det godt betalar sig. Ty allmänheten betalar sjelf sin förvillelse, och prenumererar villigt på sin demoralisation årligen. Det är den allmänhet, som annars, med ett

något ohöfligt namn, plär kallas för pöbel, det vare sig med eller utan riksdagspollet, med eller utan knappar i rocken, med eller utan stjernor i knapphålet. —

Med dessa varningar emot dagens förvillelser förafskedar jag eder härmedelst, och önskar er lycka till er resa till akademien. Det gifves visserligen många andra förvillelser, många andra faror, hvarför en ung man är utsatt, vid sitt inträde i verlden. Men de nyssnämnda äro för dagen de vanligaste, de mest epidemiska, de förderfligaste. I afseende på edra studier bifogar jag inga anvisningar. De fleste af er hafva härstädes dertill lagt en god grund, på hvilken allehanda kan byggas. Tacken därför skicklige och nitiske lärare, och stadnen ej sjelfve vid halfgjordt arbete, ty grundvalen är väl nödvändig för huset och dess bestånd, men icke är han huset sjelft. Påminnen er, att det onda, hvarför jag varnat, att sällskapssjukan, hvari dock allehanda elementarundervisning, äfven i vår nyss förbrända stad, meddelas gratis (ty flärden har icke brunnit ner med husen), vanligtvis leder till oduglighet och håglöshet i alla lifvets viktigare angelägenheter, och sällan lemnar något annat namn efter sig i döden än ett föraktadt. Påminnen er vidare, att rabulismen icke passar för bildade män, för ynglingar, som fått en ordentlig, en klassisk

sisk uppfostran, som i årtal besökt de lärosalar, der LINNÉS, ÖDMANNNS, ROGBERGS skuggor ännu vistas, med ömkans löje öfver dagens förvillelser boende på de visa läpparna. Dylika bedrifter kunne vi gerna lemna åt boktryckaregesällerna, eller deras vederlikar, som äro den moderna frihetens ansvariga redaktörer. — Farväl! Den Gud, som är frihetens och ljusets Gud, men den sansade frihetens, det oförvillande ljusets, den store Eforen öfver människolifvets läroverk, den Guden välsigne er, och lede er på alla edra vägar! Farväl!

VID

Wexiö Gymnasii Jubelfest,*Juni 1843.*

Vi fire för närvarande det tvåhundraåret af Gymnasii stiftelse. Det grundlades icke, såsom de tre äldsta, af den store Gustaf Adolf, men af hans vidtberömda dotter, Christina, understödd af de berömda män, han liksom lemnat henne i arf, jemte sina stora naturgåfvor. Christina var onekligen ett utmärkt snille; och ingen tid, intet land vet bättre än vårt, huru oblidt man bedömmar snillet på en thron. Christinas fel voro desamma, som man vanligtvis, med mer eller mindre skäl, förebrår hennes kön. Men huru få äro de, äfven ibland män, som kunna godtgöra dem med så älskvärda, så lysande egenskaper som hon! Kärlek och aktning för vettenskap och bildning låg i Wasablodet. Det var ett slägtdrag, så mycket märkvärdigare som det visade sig i en tid, onekligen vildare och råare än vår, både till seder och tänkesätt. Hon samlade omkring sig icke blott landets utan Europas snillen, lefde med dem, arbetade med dem, och lät majestätets stolthet vika för vettets. Hon hedrade dem, icke med titlar eller

stjerner (på den tiden lät man ännu himlen behålla sina stjerner), utan med sitt umgänge, sin aktning, och det intresse, som gemensamma bemödanden framkalla och bibehålla: hon uppmuntrade dem med en frikostighet, som kanske mera rådfrågade hennes eget storartade sinne och kronans värdighet, än det fattiga landets tillgångar. Christina insåg, eller rättare anade, hvad hennes store fader äfven kände, att vett och bildning voro statsangelägenheter, som mer än allt annat befordrade släktets utveckling och nationaläran. Stockholm blef på den tiden, hvad fordom Athen, och i sednare tider Weimar, varit för Konst och Vettenskap. Och hvad förvillelser man också förebrår henne, så måste man dock erkänna, att, under hennes och hennes fars tider, gjordes mera för bildningen, än af någon Svensk regent före eller efter.

Gustaf Adolfs och Christinas tider utgöra en märkvärdig epok, icke blott i Sverges, utan äfven i Europas häfder. Reformationen, en af historiens stora vändpunkter, hade förutgått, och segrande tillkämpat sig sjelfbestånd och erkännande. Vi veta alla hvilken väsendtlig del Sverge tog i den stora striden. Katholska läran föll, och måste falla, i alla sådana länder, der förståndets skärpa och besinningens klarhet äro de herrskande krafterna. Deremot bibehöll den sig öfverallt, der inbillningens lif-

lighet och känslans glöd äro de rådande. Ty hvad var catholicismen annat än en kristlig mytologi, en döpt hedendom? Ett grunddrag i catholicismen är den poetiska diktningsgåfvan. Der denna upphör att vara herrskande hos folket, der saknar catholicismen sin lifsluft, och förtynnar, och protestantismen, som blott är ett annat namn för förståndets öfvermakt, inträder. Det är åtminstone ett märkvärdigt rön, att catholicismen sällan tål kölden, och sällan öfverstiger, eller bibehåller sig, under några och femtio graders nordlig bredd. Visserligen är den diktande kraften äfven verksam i kallare länder, men den antar der ett helt annat skaplynne, allvarsammare, längtausfullare, djupsinnigare. Det är som om en friskare, trotsigare naturkraft vaknade med kölden; ty kölden gör väl, att kroppens lemnar domna, men icke själens, som tvärtom bli spänstigare deraf, och stålsättas. De gamla Asamytherna, ehuru vidunderliga och rå, stå dock i djuptäukt allvaronekligen öfver de grekiska, med hvilka de ingalunda kunna jemföras i formens skönhet; ty *"Formens skönhet är Grek, men betydelsens djup är en nordbo.*

Och sedermera, när Asaläran föll och måste vika för kristendomen, huru poetiskt rörande är icke den längtan, som då gick igenom hela nordiska naturen, hur klagar ej Necken i vågorna och suckar efter förlossning, och högföl-

ket under jorden, och skogens och källornas barn! Hela den nordiska naturen, med alla dess krafter, symboliserade längtan. Denna *creaturens suckan* efter befrielse och det högre lif, som endast vinnes genom kristendomen, den har i nordiska sagan sitt djupaste återljud. Den nordiske skald, som en gång rent utsjunger denna skapelsens myster, — *den förbidas ännu*. Och kommer han en gång, så blir han otvifvelaktigt poësiens Messias. Jag, för min del, känner intet djupare och skönare ämne för en Svensk dikt, än just detta. Utfördes det som det borde, så blefve Svenska poësi den, hvartill hon kanske var ämnad, och skulle otvifvelaktigt göra epok i diktens historia.

Genom trettiårakriget öppnades Europa för Norden, och Norden för Europa. Förut bodde de, obekanta för hvarandra, på hvar sin sida om Östersjön. Med förvåning lärde Söderns innevärnare känna ett slägte, barbarer endast i kraft och sedernas enkelhet, men erfarnare än de i krigets blodiga yrke, med ordnadt samhälle och fasta lagar. Och i spetsen för dem gick en hjälte, som bröt, mindre med kraften af sin arm, än med sitt snille, allt motstånd, och lärde grånade fältherrar en ny krigskonst, om hvars värde de först öfvertygades genom sitt eget nederlag.

Den utmärkta plats, som Sverige under denna tid intog i Europeiska statsförbundet, var

likväl af föga varaktighet, och varade icke fullt ett århundrade (1630—1718). Följderna deraf voro för mensklighetens utveckling oberäkneliga, de utgjorde förpostkedjan till en ny tid; men Sverge särskilt invecklade de i en mängd brydsamma förhållanden, och ställde staten på en svindlande höjd, der endast en man som Gustaf Adolf kunde hålla den. Företaget saknade icke sin kärna, men denna kärna var icke fysisk utan andelig, och gick med den store konungen i grafven. Liksom en mäktig ande snarast förtär och spränger sin kroppsliga omhöljning, om den ej är desto starkare, så var Gustaf Adolfs idé — tankens frihet i Europa — för stor att i längden kunna upprätthållas af det aflägsna och ringa Norden. Den var således personlig, och denna gång, sin eviga sanning oaktadt, förgänglig.

En naturlig följd af den öppnade kommunikationen mellan Sverge och det öfriga Europa var en ny organisation af, framför allt, de lägre läroverken, hvarmed Gustaf Adolf själf gjort början. Under hans dotter stiftades icke mindre än sju gymnasier, hvaribland äfven Wexiö. Då vi nu begå minnet af denna stiftelse, tyckes det ej vara en afvikelse från ämnet, om vi fråga oss: ”Hvad är Gymnasii betydelse, hvilken plats är det ämnadt att fylla i systemet af en nationell uppfostran?”

Gymnasium är föreningslänken emellan elementarskolan och akademien, måste således sluta sig till och bero af beggedera, en fortsättning af den förra och en förberedelse till den sistnämnda. Vårt ämne sönderfaller således i tvenne delar: Gymnasii förhållande 1. till skolan (neråt); 2. till akademien (uppåt). Låtom oss säga några ord om beggedera.

I.

Då med Reformationen klosterscholorna upphörde, uppkom en okunnighet ibland presterskapet, hvaröfver Gustaf Wasa ofta klagar. Redan under Johan III stadgades, genom kyrkoordningen af 1570, att vid hvarje af rikets sju domkyrkor skulle finnas en skolestuga med en skolmästare (rektor) och en lärare i theologien. Det sednare utmärker tydligen, att skolans (likom sedermera gymnasii) afsigt var att bilda prester. Indelningen var i tre eller fyra klasser, och de äldre lärde de yngre, — den första och enda vexelundervisning, som sedermera, ehuru under ändrade förhållanden, alltjemt bibehållit sig här. Om *humaniora* i högre mening var ännu ej fråga. Christinas gymnasier voro tydligen endast en utvidgning af skolestugorna, der allt, som på den tiden ansågs höra till lärd bildning, skulle inhämtas. Presterliga rigtningen bibehölls oförändrad. Gymnasium skulle

vara ortens högsta läroanstalt, ett slags provincial-akademi. För att ordineras behöfde man då ej resa till högskolan, så vida man ej ville ta filosofiska graden. Skulle återgången hertill vara omöjlig?

I Preussen äro skola och gymnasium förenade under *en* styrelse, och många tro, att det samma kunde och borde ske här, för att lägga mer enhet i styrelsen, och lättare handhafva disciplinen. Jag tviflar; ty hvad som skiljer skola från gymnasium, är samma naturliga öfvergång, som skiljer barnet ifrån ynglingen. Barn måste behandlas annorlunda än ynglingar. Och just för skoltukten torde vara bäst, att läroverken hållas åtskilda, ehuru oftast förenade i samma stad.

Mig synes omöjligt, att Rector gymnasii tillika kunde ha verksam tillsyn öfver två- eller tre-hundrade skolpiltar, så framt han derjemte skall bestrida undervisningen såsom gymnasii-lärare; och, att anställa en särskilt embetsman härför, medförde åtminstone ingen ekonomisk vinst, men många och flerartade svårigheter.

Skolans läroämnen kunna ej vara desamma, som gymnasii, utan färre. I skolan föredragas väsendtligen språk, som sedermera fortsättas på gymnasium, der elementerna af vissa vetenskaper tilläggas. Språk höra till barndomen, som också har lättast för att uppfatta dem. Men *hvilka* språk? Icke modersmålet, som re-

dan är inhämtadt före skoltiden, och hvari först i sednare tider grammatikalisk kännedom börjat meddelas, kanske alltför tidigt, utan de klassiska eller döda språken, Latin och Grekiska, hvilkas bildningsförmåga för det unga sinnet med rätta prisades. Latin var dessutom, på denna tiden, icke egentligen ett dödt språk. Det var vettenskapens och diplomatikens modersmål, och lefde icke blott på de lärdas läppar, utan talades äfven, i allmänhet, af de bildade. I skola och gymnasium var dess bruk allmänt, och ännu lefva prestsöner, som lärt Latin såsom ett lefvande språk af sina fäder. Den nu brukliga grammatikaliska vägen är väl långsam, men också säker. Grammatiken är språkets vettenskapliga element, och tyckes således tillhöra en sednare ålder. Endast formläran, som är en ren minnessak, bör förutgå. Det syntaktiska, som väsendtligen är logik, torde rättare förläggas efteråt, tills massan af språket, som hon skall reda och ordna, är inhämtad. Huru ha vi alla lärt Svenskan? Ingalunda af grammatiken, hvars herravälde vi ännu alls icke kände, utan af bruket och den lefvande rösten. Derföre fattas Svenska språkläran så lätt, emedan vi länge utöfvat det väsendtligaste deraf, innan vi började studera henne. Önskligt vore derföre, om den gamla plägseden kunde upplifvas, att åtminstone inom skolan göra Latin till ett lefvande språk. Äfven

om föredraget på gymnasium, åtminstone i vissa ämnen, skedde på Latin, kunde ej skada. Ty Latin måste, liksom hvarje annat språk, läras lättare, i den mån det kan bibringas lefvande, ehuru det måste erkännas, att det ändå är blott ett skenlif, det på detta sätt erhåller.

Så länge ännu Latin var det allmänna kommunikationsmedlet för den lärda världen, kunde fråga ej bli om andra lefvande språk, merendels utgångna derifrån. Vål hade Italien, Spanien, till en del äfven Frankrike och England, en utbildad litteratur, hvars värde dock först i sednare tider erkändes. Men den omfattade väsendtligast poësi och vitterhet, som i Norden alltid varit ansedda för öfverflödsvaror. Tyska litteraturen var ännu ofödd, liksom den Svenska. Under sådana förhållanden, kunde hvarken i skola eller på gymnasium fråga uppstå om andra språk, än de så kallade lärda, som också i mera än ett afseende innebära grunden till all den bildning, som kan vinnas genom språkstudier. Behöfde man lära ett lefvande språk, så lärde man det genom resor, som på den tiden voro vida vanligare än nu. Tillfällen till sådana resor äro nu sällsynta. Men sedan nu mera icke blott vitterhet, utan äfven historia och vettenskap, öfver allt tala sitt eget modersmål i Europa, blef större delen af moderna språken, som förut kunde umbäras, nödvändig för en hvar, som ville ha en lärd bild-

ning. Man anställde derföre slutligen en lärare i dessa språk, men man uppsköt dermed till gymnasium, dels emedan man ansåg denna kunskap umbärligare, dels derföre att man trodde skoltiden tillräckligen upptagen med andra läroämnen, och ej ville sammanblanda för många. Dertill kom äfven, hvad alla tiders erfarenhet bekräftat, att lefvande språk läras både hastigare och säkrare *efter* än *före* de döda. Detta bevisas bäst af apologistierna, der man börjar med lefvande språk, ej läser de lärda, och ändå i de förra gör vida mindre framsteg, än på gymnasium, der likväl endast fyra timmar i veckan användas härtill.

Huruvida undervisningen i lefvande språk bör begynnas redan i skolan, eller först på gymnasium, beror likväl hufvudsakligen på den frågan: på hvad sätt böra dessa språk läras? För all språkundervisning finnas tvenne metoder: den naturliga och den — onaturliga. Vi ha föredragit den sednare, och behandla äfven de lefvande språken som om de voro döda; det vill säga, vi börja dem med en abstrakt grammatik. Om man skrifver dem, så är det endast för att iuöfva reglorna. Om talande blir sällan eller aldrig fråga. Den naturliga metoden deremot är den, hvarefter vi lära modersmålet, nemligen af dagligt bruk. Att denna method är användbar, äfven för främmande språk, bevisa de mångfaldiga exemplen af barn,

som, vid fem à sex års ålder, äfven så lätt uttrycka sig på Tyska eller Fransyska, som på modersmålet. Detta inträffar vanligtvis, nej alltid, der föräldrarna, eller deras ombud, i dagligt tal nyttja, jemte Svenskan, äfven ett eller flera främmande språk, som då bibringas utan möda. Man lär att tala, som man lär att gå, — genom öfning. Ingen förnuftig människa lär att simma på torra landet, eller börjar Svenskan med Sahlstedts eller Fryxells grammatika; men väl läser man dessa böcker sedermera, då det roar barnet att igenkänna reglor, som det redan i flera år användt, ehuru utan klart medvetande. Hvad som gäller om *ett* lefvande språk, måste gälla om *alla*, äfven om de döda, så vidt de kunna göras lefvande. Då vi ej kunna få grekiska eller latinska skollärare, så kunna de infödde likväl *närma* sig den naturliga methoden.

En annan svårighet för lefvande språkens införande i skolan ligger dels i den oreda, som så många läroämnen på en gång skulle förorsaka, dels deri, att skoltiden på detta sätt skulle betydligt förlängas. Vid femton års ålder bör gossen vara färdig för gymnasium. Skall detta, med sålunda ökade lärokurser, medlinnas, så borde barnet intagas i skolan redan vid sex års ålder, som åter i flera afseenden vore olämpligt. Öfverväger man allt detta, så torde slutligen bli bäst att stadna vid nu vanliga sätt i

afseende på moderna språk. Och härmed hade vi då, för denna gång, genomfört vår betraktelse rörande gymnasii förhållande till skolan.

III.

Återstår således att tala om gymnasii förhållande till akademien, som är landets högsta undervisningsanstalt och gör anspråk på att omfatta helheten af mänsklig bildning (*universitas litterarum*). Den är i Sverige äldre än gymnasier. Huru äfven akademien växt ut och utvecklats sig med tiden, allt som kunskapens träd växt högre och spridts vidare, hör icke till vårt ämne. Gymnasii förhållande till akademien inskränktes för det mesta till filosofiska fakulteten, och, till någon ringa del, äfven den theologiska, af skäl, som redan äro antydda. Att våra gymnasier ursprungligen haft en presterlig och theologisk riktning, kan ej nekas. Det kom deraf, att på den tid, då de stiftades, theologien var frågan för dagen, som, af de lärde i synnerhet, omfattades med det varmaste intresse. Den var hvad politiken är för närvarande. En hvar ville ha en röst, en öfvertygelse i dess finheter. Läroverken besöktes också mest, på den tiden, af dem, som ämnade sig till andeliga ståndet, hvarför det ej är underligt, om de antogo ett anseende af prest-seminarier. Äfven civila embetsmän kunde ej umbära nå-

gon theologisk lärdom, ty theologiska tvisterna utgjorde talämnet för dagen. Naturkunskaperna (*realia*), som för närvarande bilda menckliga snillets stolthet och seger, voro då till större delen obekanta. All bildning var formell; och denna karakter blef äfven läroverkens herrskande prägel. Man lärde Greklands och Roms språk, på bekostnad, icke blott af andra språk, utan äfven af all annan kunskap. Likadant var äfven, för det mesta, förhållandet vid sjelfva högskolan. *Realia* hade der knappast en lärostol. Nu äro tiderna mycket förändrade. De praktiska vettenskaperna göra sig rum öfverallt, och långt för detta har man varit nödsakad att äfven på gymnasium anställa en lärare för naturkunnighet, som några timmar i veckan föredrar dess elementer, emedan det annars vore omöjligt att vid högskolan fatta eller följa med föreläsningarna häri, så framt de icke sjönke ner till det elementära, som ingalunda är deras bestämmeise. Man kan tänka olika om värdet af dessa kunskaper och deras bildande kraft; men visserligen är det icke något fåfängt och förgängeligt *mode*, utan det är tidens praktiska, eller, om man heldre vill, dess materialistiska anda, som infört och utbildat dem. Egentligen skulle man kunna säga, att gymnasii idé ej är fullständig utbildad, såframt undervisning i *realia* alldeles saknas. En Tysk författare,* som,

* DEINHART, *der Gymnasial-Unterricht*. Heidelberg, 1837.

efter vana hos detta grundliga folk, *a priori* konstruerat gymnasium, anmärker, att den verkliga, reella världen innefattar tre sfärer, nemligen Gud, människan, naturen. Nu måste all idé ha sin verklighet, eller motsvarighet, i det yttre. För Gud eller religionen finnes en sådan motsvarighet i kyrkan, hvaraf följer, att kyrkohistorien och theologien böra på gymnasium föredragas. Mensklighetens idé uppenbaras i språket, som innefattar summan af dess inre lif, hvaraf följer, icke blott att språken böra studeras på gymnasium, utan äfven att deras idé har sin yttre motsvarighet i verldshistorien, som därför hör till gymnasiiläroämnen. Slutligen är matematiken läran om storheter. Deras motsvarighet är den yttre naturen, hvaraf följer, att icke blott den anorgiska, utan äfven den organiska naturläran måste (elementariskt) på gymnasium föredragas, på det matematiken, liksom religion och språkstudier, måtte få sitt tillbörliga innehåll. Jag lemnar denna äkta Tyska deduktion i sitt värde. Resultatet kan vara riktigt, ehuru besynnerlig vägen är, hvarpå författaren kommit dit. Mig synes frågan mindre vara den, om storhetsläran skall förblifva utan storheter, matematiken utan innehåll, än den, huruvida den blott formella bildningen skall sakna all fast föda, och det unga sinnet förhungra på idel glosor. Utan blod och lifssaft (*succus et sanguis*) lefver intet djur, och

menniskosinnet behöfver äfven någon fastare och reellare föda att öfva sina digestions-krafter på. Jag inser ingen grund, hvarför ej real-kunskaper äfven skulle få anses bildande, liksom de blott och bart formella.

Härtill kommer slutligen äfven en annan omständighet, som gör det dubbelt orätt att från *Svenska* bildningsanstalter utesluta just de praktiska vettenskaperna. Sinnet för det praktiska är medfödt i vårt land, och hör till nationalkarakteren. Huru mången af vår allmoge, utan all vettenskaplig bildning, visar icke prof på mekanisk skicklighet och fyndighet, som med rätta förvånar utlänningen! Svenska snillet försänker sig icke, som månget annat folks, helst i sin egen inre verld, utan har i det yttre sitt käraste föremål. Det upplöser sig ogera i metafysiska grillfängerier och tomma spekulationer, utan det bildar och ordnar helst verlden utom sig, efter sitt begrepp: det är födt för handling eller, med annat ord, det är praktiskt. Detta gäller äfven om vettenskapen; och våra ärofullaste eröfringar deri ligga alla åt detta håll. POLHEM, LINNÉ, BERZELIUS, — hvilka högre vettenskapliga namn ha vi då att uppvisa? Och kan det vara rätt, att, bland deras landsmän, just dessa vettenskaper skola vara de enda, som vid ungdomens bildning försummas? Kan det vara förnuftigt att göra sig hemmastadd i Grekland

land och Rom, och deremot leka främmande i den verld, som omgifver oss från vaggan till grafven och tränger sig in på alla våra sinnen? Skulle, med ett ord, naturens bok vara den enda af alla böcker, som ej bildade, och således utan allt värde för uppfostran? Åck, det nya Testamente, som kommer ut hvarje vår, der bokstäfverna äro blommor och musikbilagorna fågelsång, — den Bibel, som är tryckt med silfverstil på himmelsblått, och öppnas hvarje qväll öfver våra hufvuden, der kapitlen äro konstellationer, och hvarje ord en glänsande verld, en stjerna, — eller den vishet, som tränger på djupet och ransakar dess innandömen, reffbensbyggnaden i jorden, — skulle icke denna bok vara menniskolifvets hufvudbok, och föga mindre värd, än Hellas och Rom, huru mycket jag än värderar dem? Och hvad är ett läroverk, der denna bok alltjemt blir en förseglad bok, den man med förnäm ligkiltighet går förbi och ignorerar, och som man säger sig ej ha tid att studera, emedan man först och förnämligast måste äta sig indigestion — på glosor? Jag har ingenting att anmärka mot denna entré-rätt, som tvärtom är magstärkande och retar aptiten. Men litet fastare föda behöfver dock menniskan derjemte, när hon skall segla öfver lifvets ocean. Med andra ord, mannen behöfver, för att vara fullbildad, ej blott

filologi och ordkram, utan äfven vettenskap, ej blott form, utan äfven materia, ej endast formellt snömos, utan äfven praktiskt vetande och solid föda.

Skall således gymnasii förhållande till akademien återställas till sitt ursprungliga skick och sluta sig fullkomligt till den, så måste, i den mån läroämnena växa och lärostolarna ökas vid akademien, helst i filosofiska fakulteten, en motsvarande förökning äfven äga rum vid gymnasium. För naturvettenskaperna finnas nu vid akademien tre lärostolar. *En* sådan vore ej för mycket vid gymnasium. Ty det är ju klart, att den yngling, som vid gymnasium ej inhämtat elementerna af en vettenskap, ej heller kan följa med den högre undervisning, som akademien erbjuder. Följden häraf har vid akademien varit den, att läraren varit tvungen att nedstämna sin undervisning till elementarkurser, och akademien alltså sjunkit ner till gymnasium, som icke är dess bestämmelse. På tre år skulle en gymnasiilärare genomgå elementerna, 1:o för den anorgiska naturen (Geologi och Mineralogi): 2:o af den organiska naturläran, Botanik, 3:o Zoologi; allt med ledning af någon lämplig lärobok. Alla dessa läroämnen, med undantag af det förstnämnda, föredragas redan för närvarande på gymnasium af den der anställde läraren i naturalhistoria. Men han föreläser endast två timmar i veckan för hvarje

afdelning. — Det finnes ej förnuftigt skäl, hvarföre han ej skulle vara lektor och konsistorii-ledamot, med samma aflöning och föreläsningsskyldighet, som de öfriga. I fördua dar fanns äfven på Wexiö gymnasium en lärare i Fysiken, churu han äfven måste föredraga Metafysik och Logik; och att åtminstone Botaniken ej har en egen lärostol i Linnés fosterbygd, är mer än besynnerligt.

Samma rättighet ville jag, till en början åtminstone, ej föreslå för läraren i moderna språken, som nödtorftigt kunna inhämtas med de tvenne timmars föreläsning på hvarje afdelning, han nu ger under tre år. Dock skulle jag anse nödvändigt, att en timma i veckan tillades för Engelskan.

Med de obetydliga här föreslagna tillägg och förändringar, tviflar jag knappast, att Wexiö gymnasium kunde blifva det, hvartill det ursprungligen varit ämnadt, ett slags provincialakademi, som bibringade all den kunskap, som kunde anses nödvändig för en prestman. De dyra resorna till akademien, som nu årligen kosta provinsen femton à tjugutusen riksdaler, kunde derigenom besparas för dem, som äro för fattiga att taga filosofiska graden, och hvilka redan, i detta stift, utgöra den stora pluraliteten. I fall detta af vederbörande bifölles, ville jag för detta ändamål föreslå ännu följande:

Ferierna, som i Sverge äro längre än tro-
 ligtvis i något annat land i Europa, härleda
 sig otvifvelaktigt derifrån, att en större del af
 allmogens barn här studerar, hvilkas arbetskraft
 påräknades hemma, helst under sommarmåna-
 derna. Dessa ferier utgöra nu tjugn veckor:
 således mera än en tredjedel af året, som för
 undervisningen för det mesta är förlorad. Men
 de kunna och böra inskränkas från tjugn till
 tio veckor. Ännu mera vunnas, om, i stället
 för tre år, som vanligen tillbringas på gymna-
 sium, fyra der användes, som fordom icke var
 ovanligt. Deremot håller jag för, att, ehuru
 sex timmars daglig läsning visserligen icke är
 för mycket för skolan, förhållandet dock kunde
 och borde förändras på gymnasium, der man
 bör påräkna sjelfverksamhet och hemstudier så-
 som det väsendtliga. I synnerhet gäller detta
 för Wexiö gymnasium, der från längre tider
 tillbaka varit vanligt, att gymnasister undervisa
 skolepiltar. I fordna dar skedde detta ej hem-
 ma, utan i skolan, och under öfverlärarens egen
 uppsigt. Gymnasisterna voro då monitörer för
 de yngre: ett slag af vixelundervisning, som
 är det enda jag gillar, och lika nödvändigt för
 lärjungen, som nyttigt för läraren.

Men skall gymnasium äfven för det theo-
 logiska kunna någorlunda ersätta akademien, så
 borde slutligen ett theologiskt utskott bildas,
 der, efter gymnasiiårens slut, den speciella theo-

logiska lärdom inhämtades, som på gymnasium ej medhunnits. Ett sådant utskott kunde lätteligen sammansättas af biskop, domprost, theologiæ-lektorn och lektorn i Grekiskan. Lades härtill eloquentiæ-lektorn, som understundom öfvade prestkandidaterna i att skrifva och tala latin, så vore besynnerligt, om icke på två eller tre terminer all den lärdom kunde bibringas dem, de som komministrar, eller pastorer i de svagare gällan, kunde anses behöfva och för det mesta för närvarande verkligen innehafva. För de större pastoraterna, liksom för egentliga läraresysslor, kunde filosofiska graden erfordras. Ty högre lärdom fordras dock egentligen mera för presterskapets anseende än för församlingens bästa. För öfrigt förstås af sig sjelf, att denna undervisning, liksom den gymnasiska, borde vara kostnadsfri. Det ökade besvär, som derigenom tillskyndades lärarne, ersattes mer än tillräckligen genom den besparing, som härigenom vunnes för det fattiga landet. Det är i sanning icke Wexiö gymnasii lärare, som jag behöfver uppmantra till en uppoffring, då det gäller läroverkets anseende och ståndets och provinsens bästa.

Dessa tankar, som sjuklighet hindrat mig att sjelf framföra,* och som röra läroverkets slutliga fulländning, förtjena väl att sysselsätta

* Talet måste, till större delen, uppläsas af en annan.

oss på dess jubelfest. De äro icke nya, utan långt för detta yttrade af den störste och verksamaste eforus, som Wexiö, kanske Sverge, haft, den berömde WALLQUIST, hvars förtidiga död var den största olycka, som träffat läroverket. Hans minne har med rätta sin plats på gymnasii jubelfest, ty Wexiö läroverk firade under hans korta embetstid sina egentliga jubelår. Allt det bästa, så i läroverk som stift, är en gengångare från hans tider. En och annan ibland er kommer ännu ihåg honom. Om någonsin Svenska snillet, i sin ursprungligt praktiska riktning, i sednare tider framträdtt personifieradt hos Svensk man, så var det hos WALLQUIST: djerft, men sansadt, och vändt utåt, till de yttre tingen. Han omfattade alla lifvets förhållanden, de ekonomiska som de litterära, och förbättrade äfven så mycket sina boställen som sitt läroverk. Som alla utmärkta män, var han dock företrädesvis en son af sin tid, den Gustavianska tiden, hvars färger han bar, i lysande och brokig blandning; hvartill äfven hörde en viss genialisk lättsinnighet, förenad med hög och allvarlig embetsmauna-duglighet. Presterlig (nemligen i trångbröstad mening) var han icke, och man gör honom ingen orätt, om man säger, att han var mera eforus och ekklesiastik organisatör än biskop i from, fornkristlig mening; skapande var han i allt, småsinnad i intet. Der låg i hans rika och

liffiga sinne en aning af det rätta och gagnande i hvarje sak, en känsla, som grep in på framtiden, ett slags profetisk aningsförmåga, en instinkt, som utmärker det praktiska sinnet, och i allmänhet leder hvarje snillrik man genom lifvet. Derfor såg han gerna allting i stort; och när han måste stiga ner till detaljerna, så redde han dem, icke tråd för tråd, utan han uppfattade hela härfvan med en enda skarpsinnig öfverblick. Ty ett skarpt och klart förstånd är, helst i verldsliga bestyr, det öfverlägsna snillets trognaste och vanligaste ledsagare. Med dessa egenskaper var han också mera född för rådsbordet än för konsistoriibordet; och någon tid fyllde han också med heder en plats i konungens råd, såsom föredragande för kyrkans och läroverkets angelägenheter.

Vi ha i dag den lyckan att äga närvarande en man,* som ärft efter WALLQUIST både hans praktiska snille och hans plats vid thronen. Möjligtvis har han äfven före honom hjertats och den mildare fridens kristnade Genius. Der-tillmed har han varit först en utmärkt lärjunge, och sedan en ännu mera utmärkt lärare vid detta läroverk. Vi bedja honom vara hjertligt välkommen till sin ungdoms bygder, hvilkas ära han blifvit. Det är en rent Svensk demokrati, ensam för vårt land, att ingen genom

* Herr Statsrådet m. m. *Heurlin*, då föredragande Departements-chef för ekklesiastik-ärenderna.

sin börd är utestängd från statens högsta embeten, dit snille och skicklighet kunna föra en hvar, och i sednare tider ofta gjort det. Jag nekar icke att detta, hvar som helst det inträffar, gläder mitt Svenska oadliga sinne. Det är en demokrati, hvartill jag öppet bekänner mig, så monarkisk jag i öfrigt må anses. — Du är oss dubbelt kärkommen derföre att du kommit till oss utan alla statsråds-miner, och värderar, som du bör, den verldsliga höghetens ansvarsfulla, men tillfälliga, företräden. Vi hafva hos dig länge värderat den utmärkte mannen, långt innan du steg opp på lyckans branter. Och du må ursäktas, om vi i dig mindre se chefen för en af landets viktigaste angelägenheter, dess bildning, det egentligen andeliga i staten, än den gamle välbekante, snillrike, rådige mannen. Vi prisa dig lycklig, icke derföre att du gjort lycka, ty på *din* plats har man mycket ansvar och kan ej tillfredsställa alla, minst sig sjelf, utan derföre i synnerhet, att du äfven der bibehåller din själs ungdom. Ty själens ungdom kan gerna bestå med grånade hår. Det är den, som gör icke blott skalden och talaren, utan äfven den högre embetsmannen, om denne gör anspråk på något mer än blott handtverksmessig routine. Tro mig, förståndets skärpa och sinnets liflighet göra *chefen*, om han förtjenar sitt namn. Göm derföre troget din ungdoms minnen; det är ålderns

rikedom. I vår ungdom voro vi väl icke så berömda, så afundade, ej så ilskefullt bespejade, icke heller så brokigt utstyrde som nu. Men vi äro nu erfarnare, och det är skönt att lefva för sin ungdoms drömmar i stort, det må vara i stat, eller konst, eller vettenskap. Stift och läroverk vänta att i dig ha en förespråkare vid thronen, af hvars inflytande, nit och rådighet de hoppas det bästa och yppersta. Du har från ungdomen omfattat flera utaf oss, och mig i synnerhet, med redlig vänskap. Vi tacka dig därför af hjertats fullhet, och utbedja oss ditt biträde att förbättra hvad ännu vid läroverket kan finnas bristande och ofullkomligt. På tvåhundra år förändras världen mycket, helst kunskapens värld; och det tillkommer oss som förståndige män, att följa med tiden, det vill säga, ej låta honom växa oss öfver hufvudet. Står tiden högre än vi sjelfva, så krossar han oss. Eller hvarigenom var den utmärkte mannen någonsin utmärkt, om icke just derigenom, att han åtminstone var i jembredd med, eller *före* sin tid? Vi behöfva därför ej misskänna värdet af förda stiftelser, eller gilla dagens merendels omogna nyhetsförsök. I mycket, helst i uppfostringsväg, är återgången till det gamla, det vill säga, dess anda, om icke dess bokstaf, den enda nyhet, jag i allmänhet ville tillstyrka. — *

* De verser, med hvilka talet afslöts, finnas införda i *fjerde bandet*, sid. 281.

På Wexjö Gymnasium,

Juni 1844.

I dag, mine vänner, kan jag icke tala till er på det vanliga sättet. J veten, huru jag vid dylika tillfällen plägade välja något ämne rörande uppfostran, som jag mer eller mindre fullständigt utvecklade. För närvarande blir mig detta omöjligt, då fortfarande sjuklighet inskränkt den nödvändigaste af alla gåfvor för talaren, nemligen talemått. Under sådana förhållanden kan jag endast säga er några få ord:

J lärare, om detta skulle vara sista gången jag talar till er från detta ställe, så tackar jag er härmedelst offentligen icke blott för den vänskap J alltid bevisat mig, utan ännu mer för det nit och den skicklighet, hvarmed J uppfyllt ert viktiga kall. Året har i mer än ett afseende varit olyckligt. Elden har åter gått öfver sin välbekanta valplats, och denna gång mera härjande än någonsin. Men under idoga händer uppväxer dagligen en ny stad i askan af den förstörda, och, innan vintren kommer, hoppas vi att åter kunna inrymma ungdomen i trefna boningar. Vår nu slutade lästermin har varit kortare än vanligt; likväl ha läsekurserna i det närmaste gått opp mot

de förra, och förlusten för undervisningen ha blifvit så liten, som omständigheterna möjligtvis tillåtit. Hvad mig särskilt angår, så är det ett gemensamt mål, som förenar mig med eder, nemligen läroverkets bästa och anseende. Vi kunne lyckönska oss att, åtminstone till en viss grad, hafva närmat oss detta mål. Vårt läroverk har ett berömdt namn att försvara. Om detta lyckas, så bör förtjensten deraf väsendtligen tillskrifvas er. Gläden er derföre med mig åt er framgång. Hvad som ännu kan återstå att önska, för läroverkets fullständighet och ändamålsenlighet, må visserligen vara betydligt; dock bör det glädja oss att flere tänkande män börjat inse och erkänna det. I detta hänseende bör jag endast åberopa sista Skolrevisionens betänkande. Önskligt vore, om statens tillgångar tilläte oss hoppas något snart afhjelpande af åtminstone de väsendtligaste bristerna. Då hade vi icke lefvat förgäfvos.

Bland de förändringar, som anses nödvändiga för läroverket, räknar man äfven vanligtvis löneförhöjningen; men genom löneförhöjningar allena höjes ej läroverkets anseende. Lönerna äro, på mindre än tjugu år, för kollegerna åtminstone, mera än fördubblade. Vi böre ej glömma, att vi lefva i ett fattigt land, och att vi böre rätta oss efter statens tillgångar. Jag erkänner, att jag alltid misstänker den lärare, som ideligen ropar på löneförbätt-

ring, och, sedan staten härför gjort hvad den kunnat, ända alltjemt visar sig missnöjd och obelåten. Det är icke för att föra ett beqvämt lif utan alla närings-omsorger, som J valt skolvägen. Mig vill det synas, som J borden ha något bättre ändamål för er ärelystnad. Att utbilda er sjelfva, i det J äfven utbilden andra, att befordra mensklighetens stora angelägenhet just derigenom att J till kunskap och dygd uppfostren ett yngre slägte, — detta borde dock väl vara ert egentliga syfte, och långt angelägnare än löningsvilkoren. Det är detta, tänker jag, som bättre än allt annat kan försona er med svårigheten af ert yrke, och öfvervinna ledsnaden af det evigt enahanda, hvartill skolläraren, helst i de lägre afdelningarna, är fördömd. —

Och slutligen, J unga! Förtjenen genom flit och sedighet det deltagande, som stat och fädernesland så tydligt ådagalägga för er. Det är ärofullt att vid edra år hafva fästade de bättreres och ädlares uppmärksamhet. För den nöd, som nyligen öfvergått er vid eldsvådan, hafva ädelsinnade människovänner ej heller blifvit känslolöse. Det är deras sammanskott, som satt mig i tillfälle att kunna ersätta det mesta af de förluster, som drabbat er utan eget förvållande. Men räknen icke på, att detta tillfälliga understöd blir permanent. Undervisningen är kostnadsfri, men kläder och föda måsten J

sjelfva bestå er; ty skolan är ingen fattigförsörjnings-anstalt. Måtte hon fortfarande blifva *det*, hvartill hon är ännad, för eder en bildnings-anstalt till kunskap och seder!

Och nu farväl, mine unga vänner! Den Högste ledsage och beskydde eder! När J en gång återvänden såsom män till er hembygd, finnen J mig kanske icke längre bland de lefvandes antal; men ännu i grafven skall jag glädjas af er framgång. Farväl!

TILLÄGG TILL SKOLTALEN.

På Wexiö Gymnasium,*Juni 1825.**

Det gläder mig, att Wexiö läroverk bibehåller och rättfärdigar sitt gamla anseende; och därför tackar jag eder, J bröder och lärare, hvilkas nit och skicklighet gagna ungdomen och hedra både er sjelfva och den läroinrättning J förestån. Men J sen det sjelfva, M. H. Vår tid är för kort, och våra läroämnen för många. Undervisningen magrar af idel öfverflöd. Våra fäder voro lyckligare än vi, ty deras lärdomskrets var trängre än vår, men bättre beräkuad efter vanliga fattningsgåfvor och de egentliga läroårens omfång. Nu deremot skjuter kunskapens träd med hvarje år nya grenar. Hvar och en utaf dem hänger full med frukter, men också drar han näringen ifrån de gamla grenarna. Man är nu mera icke en lärd, icke en gång en bildad man för så godt köp som fordom. Tiderna äro förändrade. De så kallade reella vettenskaperna ha långt för detta bemäk-

* Åt detta, förut ej tryckta, tal, äfvensom åt begge de nästföljande, har plats här blifvit lemnad, enär handskrifterna till dem först igenfunnits, sedan femte bandet var tryckt.

tigat sig det allmänna lifvet. "Från ord till sak" (*from sounds to things*) är dagens lösen. Men hvarje tid uppfostrar sig sjelf, och därför tränga dessa vettenskaper nu öfverallt in i lärosalarna. Jag skulle ej vilja bortvisa dem, äfven om jag kunde. Den gamla nominalkunskskapen, som, i förening med spekulationen, utgjorde våra fäders enda odling, är i sin natur ideell, och kunde därför ej bestå såsom enrådande i längden; ty det reella tar, förr eller sednare, ut sin rätt; det abstrakta består aldrig i striden med det konkreta. Grundlig bildning är föreningen mellan begge. Grekernas *τεχνη γυμναστική* och *μυσική*, som begge drefvos lika ifrigt i deras uppfostringssystem, är den eviga förebilden för all sann människoodling. Erfarenhetskunskap utan ideella principer är en kropp utan själ: nominalkunskap utan rigtning åt det reella är en själ utan kropp. Endast genom begges sammansmältning uppkommer lifvet, och den *μικροκοσμος*, som vi kalla meniska, står fulländad. Derföre böra de begge fredligt bo tillsammans i lärohusen, och det är ingalunda min mening, att något af det gamla bör uppoffras eller försummas. Aldraminst böra de gamla klassiska studierna försummas: icke derföre, att det ju kan finnas mycken bildning, ja äfven mycken lärdom, dem förutan: men derföre, att de gamles odling utgör ett af de märkvärdigaste momenterna i verldshistorien, derföre,

att allt hvad vi äro egentligen har sin grund i den gamla klassiska bildningen, derföre, att henne förutan den närvarande icke rätt kan begripas, derföre, med ett ord, att det går en klassisk åder genom oss alla. — Således, det gamla får ingalunda åsidosättas. Men det nya, det moderna, får ej heller åsidosättas. Ty hvad är lärd bildning, hvartill böra vi uppfostra det unga släktet? Icke till klassiska petrifikater, icke till skråmästare vid lådan, icke till förmodlade mumier ur forntidens katakomber, icke till främlingar i sin egen tid, hvilka spöka omkring i det friska, det evigt vexlande lifvet. Jag skulle förakta både lärdom och läroverk, om detta vore deras egentliga ändamål. Det gifves ingen olycksaligare tanka än den, som söndrar de egentligen lärda icke blott ifrån det praktiska lifvet — ty det kan vara rätt eller orätt, allt efter som man tager det, — utan äfven från den praktiska och populära bildningen. Just derföre, att den lärde vet mer än andra, bör han äfvenväl veta det samma, han bör representera icke blott forntidens, utan äfven samtidens vetande. Han måste vara som trädet Ygdrasil i mytherna, med roten i det förflutna, men med stammen i dagens luft: och är han prest tillika (åtminstone är han en mensklighetens prest), så måste kronan skjuta högt i det blå tillkommande. högt ibland stjer-

stjernorna. Annars blir han öfversedd, blir han gagulös med sin döda kunskap. Den kunskapen är en rikedom, som ingen afkastning ger, hvarken för honom sjelf eller för andra, den är ett skrinlagdt, ett förrostadt, ett ogångbart mynt, en skatt i ättehögarna, bevakad af afundsjuka andar. — Alltså, både det nya och det gamla måste vi omfatta, kunskapens begge Indier måste vi eröfra; solen får icke gå ner i vårt rike, liksom hon fordomdags ej gick ner i Filip den ändres. — Men hvar ta vi tid till allt detta? Huru blir det möjligt att förena den mångkunnighet, som tiden fordrar, med den grundlighet i hvarje ämne, som utmärkte den fordua undervisningen? Våra tillgångar äro i allmänhet ej större nu än förr, men utgifterna äro fördubblade. Fins det intet medel att betäcka bristerna, då är en bankrutt i andans verld oundviklig, då vet jag i sanning icke hvarföre vi ej så gerna först som sist stänga till våra lärosalar och låta ungdomen växa vild som träden i skogen. Dock — hvarken naturen eller tiden väcka ett behof, hvaremot ej svarar en tillgång, blott han kan utfinnas. Men funnen är han icke ännu, åtminstone icke med säkerhet, och deraf förklarar jag mig de många försök, som vi dagligen höra omtalas, att förbättra metoden och förkorta undervisningssättet. Ty det är till en början klart, att, ju längre vägen

är för samma tid, desto fortare måste man färdas för att hinna fram. Härtill kan ej finnas något annat medel än förändrade metoder; men vi hålla ännu fast vid de gamla formerna, beräknade för helt andra tider och omständigheter. Vi göra som den berömde fransyska skalden Jean de la Fontaine, hvilken en gång tillfrågad, hvarför han så tidigt begaf sig åstad till ett ställe, som låg helt nära, svarade, att han ville gå längsta vägen (*j'irai le plus loin*). Bland flera exempel vill jag endast nämna ett, den grammatikaliska undervisningen. Ingen kan vara mera öfvertygad än jag om dess oumbärlighet. På språket beror förnuftet. Med det första ord, som barnet framstammar, förklarar det sig höjdt öfver djuren, språkläran är derföre odlingens ABC, hon är och blir öfverallt den förberedande klassen i mensklighetens stora elementarskola. Men af åtta till tio år, som vanligen tillbringas vid skolan, användes också mer än hälften nästan uteslutande härpå. Och hvad vet man då egentligen af sjelfva språket eller det, som ger språket sitt värde, när man ändtligen hunnit fram genom de vidlyftiga språklärorna? Jo, egentligen ingenting annat än en mängd villkorliga regler och en ännu större mängd undantag, fattade snarare med minnet än förståndet, obegripliga för barnet, umbärliga för ynglingen och löjliga för mannen. Hvarföre studera vi ett språk, Latin t. ex., och dess språklära? Icke kan det

hos någon tänkande menniska vara i och för språkets, ännu mindre för språklärens skull, betraktade nemligen såsom ändamål i sig sjelfva. En grönländsk glosa är i sig sjelf värd alldeles lika mycket som en latinsk, en lappländsk konjugationsform är i sig sjelf så god som en grekisk. Men Latin och Grekiska hafva, hvad Lappska och Grönländska saknar, en litteratur, och en högst märkvärdig: genom *den* äro de bildningsmedel, att lära känna *den* är ju ändamålet, det andra är ju tydligen endast det propedeutiska medlet. Men nu omvändes förhållandet. Det ser ut som om man trott, att klassiska litteraturen egentligen vore till för att tjena som exempelsamling på de grammatiska figurerna. Vi uppehålla oss så länge med att inventera hvarje vinkel och vrå i förgården, att vi merendels glömma att gå in i templet, der gudstjensten hålles; vi läsa grammatikan så länge, att vi ofta ej få någon tid öfrig att läsa författarne. Att en sådan method, som ideligen stafvar och aldrig lägger ihop, som gör bisak till hufvudsak, som gör vägen sjelf till vägens mål, — att *den* icke kan vara den rätta och naturliga, måste väl en hvar inse. Ty hvad är grammatik? En abstraktion af språket. Men det abstrakta är af naturen främmande för gossen, som egentligen aldrig fattar regeln utan att ha den konstruerad i ett exempel; han har ej ännu något sinne för det allmänna, emedan

han hel och hållen lefver i det individuella, emedan han ännu ej lossnat fullt från materien, emedan hans lifsluft ännu ej är nog förtunnad till spekulation. När han börjar studera grammatikan, känner han blott ett enda språk, nemligen modersmålet. Der använder han oupphörligt de grammatiska reglorna, utan att sjelf veta derom, det vill säga, utan att hafva uppfattat dem i deras abstrakta form. Men just därför kan här hans uppmärksamhet lättare vändas derpå; en regel, som han dagligen sätter i verk, i ett språk, som han dagligen talar, den måste han kunna tvingas att begripa. Han måste lättare kunna öfvergå till det allmänna från ett enskilt, som han känner, än från ett, som är honom lika obekant som det allmänna han söker. Med modersmålet, med Svenskan, borde således den grammatikaliska undervisningen begynnas; ty regeln är död nog ändå, exemplet åtminstone borde vara lefvande. Anatomien studeras på lik, men grammatik bör läras på ett språk, som ännu andas. Denna grammatik borde behandlas så omständligt, så grundligt som möjligt. Icke blott den allmänna grammatiska terminologien, utan äfven det vigtigaste af den allmänna språkläran, borde på detta sätt inhämtas, emedan den i sig sjelf ej är annat än logik använd på talet, och följakteligen i hufvudsaken för alla språk gemensam. Vore detta undagjordt, så kunde all speciell grammatik fattas

oändligen kortare än nu. Den behöfver föga innehålla annat än paradigmer eller formlära, och så mycket af de syntaktiska egenheterna, som i någon betydligare mån afveke från modersmålets: det öfriga lärdes småningom genom läsning, genom öfning, genom eget eftersinnande. Derigenom finge man äfven ett enda bestående grammatik-system, i stället för de flera, som nu omvexla och förvilla: man sluppe att belasta eller rättare öfverlasta barnets minne på en gång med den abstrakta regeln, som det ej förstår, och med det främmande ordet, som det har svårt att minnas: man undveke den oformligheten att lära ett språk, så till sägandes, *a priori*, man började icke, som nu sker, baklänges. Visserligen fordrade detta en alldeles ny och efter säkra principer sammanhängande kurs för all grammatik. Men också skulle det förefalla mig underligt, om icke, genom en sådan förenklad method, ett och annat af de bästa och lärgirigaste åren kunde besparas för bättre ändamål, än en tom regelläsning, — och J sen sjelfva, att vi behöfva all den tid, vi kunde vinna. Användes den att t. ex. lära litet mer, än hvad nu är möjligt, af den verkliga klassiska *litteraturen*, så nekar väl ingen att detta vore en vinning. Dock — detta är en sak, som kan och bör ses ifrån många sidor, och på blott lösa anmärkningar, som dessa, bör hon ej afgöras. Jag har

sjelf för liten erfarenhet af elementarundervisningen för att vilja föreskrifva något; jag endast frågar och underställer. Hvad som kan synas riktigt i theorien är ofta outförbart i praktiken. Betänken er emedlertid härpå tills härnäst vi träffas, anställen äfven, om J så finnen lämpligt, försök i smått. Men förbusten er icke: påminnen er, att det uppväxande slägtet icke i massa kan vara ämnadt till experimentalform. Det rätta är en son af erfarenheten. En känd method, äfven om han vore olämplig, är ändå alltid säkrare än en obepröfvad. Af hastiga, öfverilade reformer är jag och blir en fiende. Men är jag en gång fullt öfvertygad, icke blott om det nyas företräde, utan äfven om dess användbarhet, då skall i sanning ingen skuggrädd vördnad för det antagna, ännu mindre något feghjertadt anseende till personen, afhålla mig ifrån att införa det. Då, som nu, väntar jag mig det bästa af edert nit, eder skicklighet, eder upplysning. Jag har skäl att vänta det; ty äfven med en, i min tanke, något ovig method, hafven J uträttat mer än jag vågat hoppas. Det är icke någon tom höflighet, då jag i dag offentligen tackar er därför, och pekar, liksom Moses från berget, på undervisningens förlofvade land, på de eröfringar hinsidan om Jordan, som ännu återstå er att göra.

Dernäst tackar jag eder, J föräldrar, som i dag ären närvarande. Det gläder läraren,

när han märker, att uppmärksamheten fästes vid hans mödosamma yrke. J hafven åt oss anförtrott det käraste och dyrbaraste J ägen på jorden. Så godt vi kunne, vilje vi söka att svara emot ert förtroende. Årets förmyndare-räkning emellan oss och edra söner är i dessa dagar afslutad. J kunnen sjelfve granska den, när J viljen. Ty vi återlemne nu åt eder våra myndlingar, som jag hoppas, förkofrade i kunskaper och seder. Nedrifven icke hvad godt vi kunnat uppbygga. Tillhållen de unga att på egen hand fortsätta hvad här är börjadt; ty utan eget arbete är all undervisning fåfång, och den, som tror att han ständigt behöfver ledband, lär sig aldrig att gå. Vaker framför allt öfver deras hjertans renhet. En allmän uppfostringsanstalt bör vara ett heligt rum: intet besmitteligt komme inom dessa murar! Jag tror mig kunna försäkra er, att det läroverk, J valt för edra söner, är bland de bättre. Hafven förtroende därför. Så vidt det på mig ankommer, skolen J ej ångra det. Frid vare öfver eder alla! —

Och nu sluteligen, J unga af särskilta åldrar, ynglingar och barn, den Högste välsigne eder! Jag har väl icke på den korta tiden kunnat lära att rätt känna er alla; men i det hela är jag nöjd med edra framsteg. Edra lärare intyga äfven er flit och sedighet under det förflutna året. J veten väl, att allt detta

gläder mig; ty med varm kärlek omfattas ungdomen af hvarje känsligt sinne. Låter barnen komma till mig, sade den store läraren; låter barnen komma till mig, ropar det ännu i djupet af hvarje bättre hjerta. När jag ser dem, de vandrande bilderna af ett förlo-radt paradys, de verkliggjorda drömmarna ur en bättre verld, full af frid och oskuld; då griper mig en oändlig saknad, då känner jag, att mitt lif har blommat ut, och att dess så kallade frukter äro utan värde. Ack, den som vore som J, så sorglös, så fri, så förhoppningsfull, så okunnig om verdens gång, så obekant med den gulbleka afundsjukan, med det egenkära småsinnet, med det förstockade hatet till allt stort och ädelt! Den som vore som J! Men det är förbi, det är förbi för alltid, tilldess döden har födt mig på nytt till ett barn, och det oroliga hjertat finner ro — hos Gud. Farväl! — Jag kan i dag icke förmana er. J veten förut hvad jag vill: flit, kunskap, heder, sjelfständighet: hufvuden utan dimma och hjertan utan fläck. J, som ämnen er till det lärosäte, der jag ännu vistas, välkomna! För ingen utaf er skall, genom min skull åtminstone, mitt hus eller mitt hjerta vara stängdt. Och J, som ämnen er hit tillbaka, välkomna åter! Låt mig återse er nästa år, förkofrade i andan, rena i hjertat. Fridens, ljusets, välsignelsens Gud vare med och öfver eder alla!

den har blifvit, och blir dagligen allt mer, grunden till tidens allmänna bildning. Det fins ingenting i det allmänna tänkesättet, som ej förut funnits i spekulationen; all verklig bildning är blott en populär öfversättning af vettenskapen. Men endast härigenom har den sednare fått ett värde för det allmänna lifvet, och derigenom på sig fästet allmänhetens ögon. Nationen inser nu allmänt, hvad den aldrig bordt glömma, hvad de gamle visste redan för tretusen år tillbaka, att nemligen uppfostran än en national-angelägenhet, och följer med ständigt stigande intresse dess framgång inom fäderneslandet. Från alla håll höra vi nya metoder omtalas, nya försök anställas på det uppväxande släktet, och det förefaller mig ofta som om tiden, af idel förbättrings-lust, lopp fara att förderfva allt. Mycken välmening, äfven mången riktig åsigt, ligger utan tvifvel till grund för dagens omstöpnings-förslager; men icke allt, som är välment, är därför genast riktigt: icke allt, som är riktigt, är därför genast användbart. Det är med allt menckligt i allmänhet, som med menniskokroppen: dess bölder måste mogna, innan de brista: ingen förnuftig läkare bortskär dem omogna. Vi böre akta på tidens tecken med vaken uppmärksamhet, men äfven med manlig sjelfständighet. Det går ej an att hvila på åran i tidens ström, ty han går sin gång oss förutan och fördränker den, som sof-

ver vid styret. Men det går ej heller an att blindt följa de pösande vågorna, som ofta bestå af idel skum, med blindskär och skeppsbrott inunder. Det gamla är ofta godt, det är mognadt, det är pröfvadt, dess verkningar kunna beräknas, dess fel kunna mildras eller förebyggas. Men det nya är också ofta godt, och endast det förstockade sinnet förkastar det utan granskning. Vi stå alla på en vändningspunkt af tiden. Vi böra ej söka att hålla tillbaka (ty det är omöjligt), men vi böra söka att leda dess gång. Vi böra ej stå såsom växande ruiner midt i den gröna, den evigt vexlande naturen, men vi böra ännu mindre ställa oss såsom flaggstänger på modets tempel, såsom vädervisare för dagens lösa hugskott. Derföre ha vi fått förståndets ljus och det rena Svenska sinnet, för att kunna följa apostelens råd, att *pröfva allt och behålla det godt är*. — Öfver de förändringar, dem jag för läroverket anser nyttiga, skall jag med er rådgöra, innan jag lemnar staden, och emedlertid tackar jag er uppriktigt för hvad hittills blifvit uträttadt. Fortfaren, som hittills, med redligt nit, med manligt allvar. Betrakten aldrig ert yrke som ett handtverk. J ären kallade att vara ledare i andans verld: utan anda och kraft är ordet dödt: den andeliga förruttnelsen är det svåraste, det säkraste dödstecknet. Utan klar öfversigt af sitt yrkes betydelse, är ingen framgång möjlig. Läraren

skall veta hvart han vill, liksom seglaren skall veta hvart han styr. Förebären ej, att härtill fordras snillegåfvor, som äro gifna åt få. Ack! snillets låga är ofta blott ett fladdrande sken, som sväfvar oroligt öfver volkanen i ett förbrändt, i ett aldrig lugnadt hjerta. Tacken Gud, om han skonat er för den olyckliga skänken. Men förståndets ljus brinner stilla och klart och med jemu låga i Nordens panna, och *det* är tillräckligt att vägleda er i ert yrke, om J ej sjelfmant blundden för dess sken. Hafven förtroende till mig, som åtminstone *vill* det rätta, och utan omsvep *säger* det åt en hvar, som vill höra det, stundom äfven åt dem, som ej vilja. Kan jag råda, kan jag uppmuntra, kan jag belöna, så veten J väl, att jag gör det gerna. Er sak är min, och icke blott min, utan ungdomens, fäderneslandets, mensklighetens. Tröttnen ej i deras tjänst. Verken hvad J förmån för upplysning, för sanning, för dygd: då uppfyllen J er bestämmelse, då har jag i dag ej talat förgäfves. Gud välsigne eder!

Dernäst bör jag tacka eder, J männer af Jönköping, J stadens fäder, som i dag glädt mig med er närvaro. Det bör ha varit en glädje för er att höra edra söners framsteg; ty hvad sonen vinner i kunskap, det vinner fadren i fröjd. En gammal författare har sagt, att, om man vill se menskelig glädje, då skall man ej se på barnen, utan på föräldrar, som glädja sig öf-

ver barnens framgång. Er bör den glädja så mycket mer, som jag vet, att J värderer mencklig bildning. Jag vet, att J både för kyrkan och läroverket gjort stora uppoffringar, och derföre tackar jag er offentligen, ej blott å mitt embetes, utan äfven å fäderneslandets vägnar. J hafven nyligen för vixelundervisningen grundat en inrättning, som är god och kan blifva bättre. För härvarande offentliga läroanstalt gör staten hvad han kan, men dess tillgångar äro inskränkta, och han räknar öfverallt på den medborgerliga välviljan. Just derföre att jag tror, att han minst missräknar sig på er, har jag en bön att göra eder, J stadens fäder! J sen det sjelfva, undervisningen är alltför trångbodd inom dessa murar: jag får knappast rum bland edra söner. Med en ringa kostnad, då den delades på så många, kunde det bristande lätt afhjelpas. Om medlen dertill kunde vi framdeles öfverlägga, och hvad stiftets byggnadskassa kan bidra till ett så godt ändamål, det skall ej uteblifva. Men afslån ej alldeles min bön. Det är ej vanligt, att den, som begär något allmänt nyttigt af eder, blir afvisad. Låt det ej sägas, att J till första exemplet härpå valt mig, och det första gången jag talade till eder. Om det blir er möjligt, så görer hvad J kunnen, icke för mig, utan för edra barn, för er sjelfva, för er ära, för den goda saken, för det allmänna bästa, och varen

öfvertygade, att en god gerning aldrig blir obelönt, hvarken i himlen eller på jorden. Och värderer J tacksamhet, så kunnen J åtminstone påräkna min och efterverldens.

Slutligen ett ord till eder, J unge! Jag är glad öfver de framsteg, J gjort, ty det hör till mitt kall, och från barndomen har jag älskat kunskap och upplysning. En god början är halfva vägen, om man nemligen fortsätter sin väg och ej stadnar midtpå. Mycket, ganska mycket, det mesta återstår er ännu att lära. Ty visheten ligger i en djup brunn, och J sväfven ännu samtelige på dess yta, Lifvet är kort, men konsten lång, sade de gamle. Begagnen därför den dag J ägen, och varen öfvertygade, att er möda i den vägen ej är spilld. En Romersk kejsare och, hvad mer är, en stor man, sade fordomdags, att han förlorat dagen, när han ej derpå utöfvat något godt. På samma sätt är den dag, då J ingenting lären, förlorad för eder. Den förlusten ersätter intet på jorden, ty tiden flyger hän, som en fogel i skogen, och vänder aldrig — aldrig åter. Fatteten honom därför i vingarna, eller rättare, hängen er fast vid hans vingor, och tvingen honom att lära er sin vishet, brottens med honom, som Israel med Gud, och *släppen honom icke förr än han välsignat er*. Hvad J lären, därför hafven J närmast att tacka edra lärare: vörden dem därför, älsken dem, lyden dem,

ty de äro er själs föräldrar, och utom dem voren J intet, blefven J intet. Men vörden äfven edra verkliga föräldrar, ty de uppoffra allt för eder och fordra intet annat tillbaka än ert eget bästa, och endast genom er egen lycka kunnen J belöna alla deras omsorger. Frukten Gud öfver allt, ty *Gudsfruktan är vishetens begynnelse*, och när J en gång kunnen fatta det, då skolen J inse, at Herren Gud är A och O i all verlden, och äfven i kunskapens, i himlen som på jorden. Jag hemförlofvar er nu. Använden med flit eder fritid, upprepen inom er hvad J lärt, och söken att vidare lära er sjelfva: ty den bäste läromästaren bor i ert eget bröst, när han en gång vaknar, och *pilten är icke död, men han sofver*. Jag lemnar er nu för en tid, men så ofta jag kan, är jag åter hos er. Räknen derföre icke på min frånvaro, utan arbeten som om J väntaden mig dagligen. Äfven frånvarande vet jag, hvad J gören: jag har ett öra i edra lärosalar, och obekanta röster hviska till mig hvad som sker här vid Wetterna. Unnen mig den glädjen, att aldrig få höra annat än godt, annat än det bästa om er. Då vill jag glädjas, då vill jag lifva, då vill jag hjälpa, så vidt jag förmår. Men sjelfsväld och oordentlighet tål jag ingalunda. Jag skämtar stundom, men jag är ej alltid att skämta med. Den försumlige, den trilsksne, den odygdige — akten er, han kan icke bära min vrede. Far-

väl! — Jag ville gerna, innan jag skiljes ifrån er, gifva er en gåfva. Men hvad skall jag gifva? Jag har också varit barn som J, och vet, att J redan ägen det bästa, kanske utan att sjelfve veta det. J ägen sinnets frid och hjertats oskuld. Det närvarande är grönt för eder, och framtiden är rosenfärgad som en morgonrodnad öster på bergen. Ack! jag är för fattig att kunna bjuda er något bättre. — Dock nej, jag är rik. Jag kan bjuda er något *ännu* bättre, jag kan bjuda er det bästa: böjer edra hjertan till Gud och annammer välsignelsen: *Herren välsigne eder m. m.*

På Wexiö Gymnasium,*Juni 1827.*

Vi begå i dag slutet af ett undervisnings-år, ett tidskifte så väl för lärare som lärjungar. Vid hvarje tidens skifte är det helsosamt att man vänder sig tillbaka, öfverser den bana man genomlupit, och inför sig sjelf redovisar för sitt handlingssätt. J kunnen göra det med tillfredsställelse, J lärare! ty undervisningen har, under året, i allmänhet gått icke blott sin ostörda gång, utan äfven en påskyndad; och flera afdelningar, så väl af skola som gymnasium, hafva medhunnit vidlyftigare lärokurser, utan någon skada för grundligheten. Jag tackar er i allmänhet för er ofta otäckade möda; men jag bör äfven särskilt tacka för all påskyndad framgång; ty tiden hastar, och behovet af kunskaper växer med hvarje år i denna bildsamma, denna vidtomfattande tid, liksom årtalet växer, år från år, i kalendern. Man fordrar, och med rätta, att undervisningen ej brådstörtas och derigenom blir ytlig, att det unga sinnet ej öfverretas och derigenom blir förslappadt; man yrkar med skäl på mognad. Men denna mognad gäller dock väl icke blott tid, utan äfven

kunskaper, och, ju mindre man vet, ju mera omogen måste man äfven anses vara. De sinnen, som behöfva att återhållas, äro få, de, som behöfva att påskyndas, äro många, och, i samma mån som lärokurserna kunna utvidgas, draga äfven de bättre de trögare med sig. All dylik utvidgning, om den endast förnuftigt beräknas efter lärjungens förmåga, tillkännager ett förtroende till hans krafter, som gläder honom; man vädjar derigenom till hans flit äfven utom lärosalen, hvilken dock väl alltid blir yttersta och väsendtligaste villkoret för all framgång. Frukten derföre icke, J lärare, att lemna fritt spelrum åt den unga kraften, eller att med försigtighet påskynda undervisningen. De gamle afbildade själen med vingar; men undervisningen är ungdomslifvets själ; och, ju hastigare de ungas kunskapsförråd växer, ju mera växer äfven er egen tillfredsställelse, liksom föräldrarnas glädje tilltager med barnens välstånd.

Men möjligheten af all dylik påskyndad framgång beror väsendtligen på tveggchanda: å lärjungens sida, på flit utom skolan, hos gossen, handledd af enskilt undervisning, hos ynglingen, handledd af läroboken; på lärarens sida åter beror denna framgång af läromethoden. Läromethoden är det just, som utgör det stora tvisteämnet för dagen. Några strödda anmärkingar öfver detta ämne torde derföre här vara på sitt ställe.

Läromethoderna sönderfalla i tvenne stora klasser. Den ena är den gamla eller skolastiska, som, ehuru på många sätt modifierad, likväl ännu ligger till grund för vårt undervisnings-system. Den andra är den, som framställdes af Rousseau i *Emile*, utbildades vidare af Basedow och filantroperna, uppblomstrade hastigt, men föll ännu hastigare och genom sitt fall gaf ett nytt anseende åt den gamla. Dessa begge äro hvarandra rakt motsatta, förhålla sig till hvarandra som allvar till lek, som tvång till frihet. Alla den sednare tidens förbättringsförsök upptaga flera eller färre elementer än af den ena, än af den andra bland de begge förstnämnda.

All undervisning består i en vaxelverkan mellan lärare och lärjunge. Men all vaxelverkan åter består i aktivitet å ena och passivitet å andra sidan; hvaraf följer, att de olika undervisnings-methoderna, ytterst och väsendtligast, måste utmärkas och särskiljas genom den olika graden och fördelningen af aktivitet och passivitet emellan lärare och lärjungar. Den gamla methoden är beräknad på passivitet hos läraren, hvilken endast småningom öfvergår till aktivitet: hos lärjungen åter på aktivitet, men endast af de lägre själsförmögenheterna, under det de högre förblifva passiva. Derföre lärdes, när methoden strängt iaktogs, i skolan nästan allt genom utanlexor, hvarvid väsendtligen endast minnet var verksamt. Me-

thoden var vidare beräknad på en likhet i anlagen hos alla, som icke tillåter något afseende på det individuella och egna hos hvarje särskilt, utan, genom ett missbruk af undervisningens gemensamhet, behandlar allt i massa, och låter följden blifva hvad den kan. Derföre har den stängda klasser, bestämda flyttningstider, strängt föreskrifna läroämnen, särskilda lärare, icke för ämnen, utan för afdelning. Till följe häraf var den slutligen äfven beräknad icke blott på strängt allvar, utan äfven på yttre tvång; och skolagan, såsom ett väsendtligt uppfostrings-element, ansågs lämplig icke blott att bestraffa fel och oordningar i uppförandet, utan äfven att uppriska och påskynda den trögare fattningsgåfvan. Methoden var, med ett ord, nemligen för skolan, hufvudsakligen beräknad på passiva lärare och ensidigt aktiva lärjungar. De förra skulle höra lexorna och de sednare memorera dem; dess medel voro för det mesta mekaniska, och dess resultat blef en oregelbunden facettslipning af de unga mångartade sinnena. Härtill skulle åtminstone metoden ha ledt, om den blifvit strängt följd; men tiden, mäktigare än skolordningen, trädde medlaude emellan, och humaniserade, så vidt sig göra lät, det sträfva lärosättet, hvars princip likväl icke ännu genom någon lag är afskaffad.

Basedowska metoden åter var motsatsen af allt detta, men en motsats, som genom sin

öfverdrift, sin ytlighet, sin klemmighet, skadade ännu mer än den gamla. Den förlade aktiviteten från lärjungen till läraren, läraren skulle verka ensam och göra allt, lärjungen skulle egentligen blott emottaga intrycken och i öfrigt göra intet. I stället för tvånget i den gamla methoden, skulle här allt bibringas genom lek; i stället för de bestämda lärostunderna, skulle undervisningen här afbrytas, så snart barnet ledsnade dervid; i stället för de bestämda läroämnena, skulle man rätta sig efter barnets nycker. I det hela betraktades lärjungen som en spegel, hvori man hoppades att, genom ett idkeligt framställande af föremål framför densamma, åtminstone något af dem skulle kvarlemna sin bild. Men bilderna gingo förbi, den ena efter den andra, och glaset blef lika tomt. Endast de föremål, som bakifrån angrepo folieringen, skapade, till lärarens förvåning, fasta figurer, men förderfvade med detsamma hans verk. Methodens princip var sjelfsvåld, i stället för frihet, dess medel var joller, i stället för allvar, dess resultat blef ytlighet, i stället för verklig bildning.

Det är otvifvelaktigt känslan af dessa ömsesidiga brister, som i våra dagar föranledt de flera försöken till förbättringar i methoden; och den väsendtliga nyttan af dessa är den, att de i allmänhet gifvit anledning till eftertänka öfver uppfostran. Uppfostran i elemen-

tar-skolan är propedeutik till allmän bildning. Men hvad som är allmän och tillräcklig bildning för *ett* tidehvarf är det icke för ett annat. Denna beror alltså icke blott af människans allmänna natur, som visserligen blir oförändrad, utan äfven, och väsendtligen, af statens och tidens fordringar, som ständigt omvexla. Derföre kan det ej gifvas någon stående codex för undervisningen, lika så litet som det kan gifvas en lagbok för alla tider, eller en regeringsform för alla stater. I allt, som är andeligt, äger menskligheten inga stereotyper: originalupplagorna af mensklig förträfflighet tryckas alltjemt med rörliga stilar. Men just genom den enformighet, som åtföljer elementarundervisningen, äfventyrar man der lättast att krySTALLISERAS i de antagna förmerna, och derigenom förlora den lifgifvande anden. Det är med undervisningsverken som med människokroppen: dödskyllan röjer sig först i extremiteterna. Uppfostraren bör betraktas som en konstnär, ty han öfvar en fri konst och, i sanning, den högsta och ädlaste af alla. Att sjelf tänka deröfver, att göra sig reda för dess syfte, att med fördomsfritt sinne pröfva de förändringar, som tiden föreslår, detta är lärarens ära, detta är den rätta, den evigt bestående skolordningen.

Den rätta methoden förutsätter först och främst ett klart begrepp om uppfostrans väsende och syfte. Uppfostran i allmänhet är

utvecklingen af de menckliga anlagen. Inskränker den sig till utveckling af kunskaps-anlagen, så kallas den undervisning. Skall kunskaps-anlaget utvecklas, så måste det först och främst väckas och sporras, att det icke insomnar eller rör sig för långsamt. Men allt anlag är i sig sjelft tomt och obestämdt. Derföre måste ett innehåll gifvas åt detsamma, det bör bibringas ämnen att öfva sig på: och detta är undervisning i sin egentligaste mening: att undervisa är att visa fram det, som skall fattas. Härigenom bestämmes äfven förhållandet emellan lärarens och lärjungens verksamhet. Till lärjungen hör icke blott anlaget, utan äfven sjelfva uppfattandet; ty ingen verklig kunskap växer, som stenarna, anorgiskt, genom yttre tillsättning (*per appositionem externam*), utan den växer organiskt, som blommor och djur, derigenom att den assimilerar näringssafterna. Till läraren åter hör det gifna anlagets väckelse och rigtning, samt framställandet af ämnen för dess utöfning. Läraren skall således egentligen utstaka och jemna vägen, men lärjungen måste sjelf gå den, ingalunda bäras som en ofärdig. Handledning är nödvändig i början; men småningom blir lärarens åtgärd allt mer och mer blott regulatif, han blir som styret på skeppet, som ej har annat att göra än att vända det så, att himmelens vindar må falla rakt in i de spända seglen och drifva det fram öfver böl-

jorna till sitt mål. Men skall läraren kunna väcka barnets anlag och ge dem sin riktning, så måste han förut eftertänka, hvad ordning naturen sjelf följer vid deras utveckling. Skall han kunna bestämma läroämnena, så måste det ske i öfverensstämmelse med de krafter, som i barnåldern äro verksamma. All kunskap börjar hos människan med det konkreta, och öfvergår derifrån till det abstrakta. Detta bör derföre äfven vara skolans gång, och dess grundsats den, att man i allt bör börja med det enskilda och derifrån uppstiga till det allmänna. Det är ett länge erkändt fel i vårt skolsystem, att det ej gjort tillbörligt afscende härpå. Vid sitt första inträde i skolan möttes gossen af icke blott främmande, utan äfven fiendtliga makter: katechesen, grammatikan och räknetaflan. Den förstnämnde innehåller en reflexionskunskap, vida öfverstigande hans fattningsgåfva: den andra är en abstraktion af ett språk, hvaraf han ännu ej känner det ringaste; den tredje visar honom förhållanden, som han i denna abstrakta form ej kan tänka sig. Emedlertid tvingades han att på en gång intaga detta; men han kunde ej smälta det, derföre gick det som det kom, utan att qvarlemna någon näringssaft. På detta sätt fullproppades och öfverlastades minnet, men begreppet satt och hungrade. Religionsundervisning, språklära och aritmetik höra visserligen, också i min tanka, till elementar-

skolan, men i en annan ordning och under andra former.

De förmögenheter, som utvecklas under barnåren, och således böra bestämma läroämnena i elementarskolan, synas mig väsendtligen vara: 1:o Åskådnings-förmågan, 2:o Språk-förmågan, 3:o Sinnet för det underbara, 4:o Religions-sinnet.

1:o *Åskådnings-förmågan* lemnas i allmänhet obegagnad vid första undervisningen, hvilket är orätt i dubbelt hänseende. Först derföre, att ingen betraktar så gerna, så innerligt, så skarpt som barnet, och icke kan ha fått en sådan drift förgäfves; för det andra, att åskådningsförmågan, rätt begagnad såsom uppfostrings-element, ligger till grund både för naturläran och för matematiken. I förra afseendet, eller hvad naturläran angår, så vore önskligt, att den gamla idén om en *orbis pictus* åter upplifvades, likväl under en mer utbildad form: på det sätt nemligen, att väggarna i hvarje lärosal voro behängda med illuminerade afbildningar af de märkvärdigaste naturföremål, vettenskapligt ordnade. Till en början borde barnet blott betrakta dem, och skulle, till följe af sin naturdrift, inom kort bli hemmastadt ibland dem. Sedermera leddes dess uppmärksamhet efter hand på den vettenskapliga klassifikationen, namn och egenskaper inhämtades småningom, och den egentliga vettenskapliga

undervisningen kunde då både börjas tidigare och utsträckas längre. Hvad åter åskådnings-förmågan såsom grund för matematiken angår, så består den dels af åskådnings-öfning, dels af åskådnings- eller hufvud-räkning. Åskådnings-öfningen utvecklar den del af intuitions-förmågan, som uppfattar storheter och afstånd. En sådan öfning har Pestalozzi förträffligt utfört, och tätt till hans method, och som fortsättning deraf, sluter sig den nya fransyska med kontur-teckningar. Härigenom finge barnet praktisk kännedom af de allmänna matematiska begreppen, linea, yta, vinkel, figur; och geometrien börjades, som den bör, ifrån barndomen, konkret, innan den öfverginge till vetenskaplig abstraktion. Efter nuvarande system börjas geometrien både för tidigt och för sent: för tidigt, emedan lärjungan, huru länge den ock uppskjutes, alltid kommer oförberedd in i abstraktionen; för sent, emedan den både kunnat och bordt förberedas och börjas tidigare. Hvad åter räkning angår, så måste väl hvar och en erkänna, att det sätt, hvarpå den läres i skolorna, är onaturlig: det är blott minnesverk, i stället för konkret intuition. Erfarenheten visar också, att de, som ej lärt räkna efter vanliga methoden t. ex. fruntimmer och allmoge, ofta säkrare, lättare och enklare i hufvudet upplösa arithmetiska problem, än den, som i flera år genomgått räknekurserna i skolan. I

detta hänseende är äfven Pestalozzis anvisning, upptagen i Lancasterska methoden, öofverträfflig, och borde införas både i folkskolan och den lärda. Forst sedan barnet fått klar insigt af talförhållanden och deras särskilda evolutioner, borde siffreräkningen börjas. Såsom den nu drifves, saknar den allt både intuitivt och vettenskapligt substrat, och glömmes lättare än den läres, liksom allt, som läres utan begrepp.

2. *Språkförmågan* utvecklas tidigt hos barnet, och detta är en osviklig anvisning, att språkundervisningen ej gerna kan börjas för tidigt. Ingenting lär också barnet lättare än språk, om det ej hindras af en falsk method. Men i intet afseende gick den gamla skolan en så besynnerlig väg som i detta. Man insåg med rätta, att, då frågan ej är om ett språk, som läres praktiskt såsom modersmålet, språkundervisningen måste förenas med grammatik. Att lära grammatik *efter* språket, och såsom ett supplement dertill, är en förvänd method, emedan det föranleder en osäkerhet, som svårigen öfvervinnes, och den besparar ej heller någon tid, då ändå hvar och en, vid mögnare år, är tvungen att liksom på egen hand uppfinna sin grammatik, med vida mer både möda och tidspillan än annars. Metoder derföre, som antingen utesluta grammatiken, eller uppskjuta den, tills språket är lärdt, t. ex. nu

sednast den Hamiltonska, äro ensidiga och förkastliga. Men äfven så ensidig och förkastlig är den method, som fördom varit bruklig, att lägga grammatiken hel och hållen *före* språkstudium, och sålunda åtskilja hvad naturen för-enat. All isolerad grammatik, den må komma före eller efter den egentliga språkundervisningen, är onaturlig. Språkläran bör åtfölja språket, liksom tanken åtföljer ordet. Med det första paradigma, som barnet läste, borde det äfven genast börja att explicera, men nemligen endast hvad det efter sin kunskapsgrad kunde analysera och redovisa. På detta sätt borde först det allmänna, sedermera det speciella, såväl af formläran som syntaxen, inhämtas, alltid med fortlöpande explikation. Härigenom fördelades det grammatikaliska studium på en större yta, i stället för att med hela sin abstrakta tyngd hvila på de lägsta klasserna, och lärjungen bereddes till kursivläsning, som är all språkundervisnings egentliga syfte. Jag har med nöje sett, att man i härvarande skola söker närma sig denna method; men skall den fullständigt kunna utöfvas, så fordras ett annat system af läroböcker, utarbetade efter denna åsigt, hvilket väl i allt fall, äfven af andra orsaker, förr eller sednare blir nödvändigt. Afsigten med all språkundervisning kan förnuftigtvis icke vara någon annan än att lära med säkerhet förstå språket. Härtill är grammatik nödvändig, men

som *medel*, ingalunda som *ändamål*. Behandlas grammatik som ändamål, så uppkommer filologi, en speciell vettenskap, som tillhör akademien och språkforskaren, men icke elementarläroverket, der den är äfvenså främmande som juridik eller medicin. Hvad åter angår frågan om *hvilka* språk som böra läras i elementarskolan, så är det min öfvertygelse, att de klassiska böra intaga första rummet; ty dem förutan är, i min tanke, icke blott ingen lärd, utan äfven ingen fullständig mensklig bildning möjlig. Jag fäster dervid intet annat vilkor än att de behandlas som verkliga bildningsmedel, således ej fordra annan eller vidlyftigare grammatik än den, som är nödvändig för att kunna omfatta klassiska litteraturen, följaktligen ej utsträckas till filologiska specialiteter och kuriositeter, som tillkomma den egentliga linguisten. Men äfvenså öfvertygad är jag, att för närvarande också de levande språken, åtminstone fransyska och tyska, höra till skolan, böra föredragas tidigare än nu sker, eller, med andra ord, att de alldeles onyttiga apologistierna böra förläggas inom lärdomsskolan; ty staten bör i sin tjänst, åtminstone på de viktigare platserna, ej emottaga någon obildad: och obildad, eller åtminstone ofullständigt bildad, är en hvar, som i ungdomen ej inhämtat, jemte de klassiska språken, äfven de förnämsta och brukligaste levande. Handel och näringar, hvarpå

apologistierna äro beräknade, äro enskilda angelägenheter, hvartill man bör bildas genom enskilt undervisning.

Till grammatiken hör såsom integrerande del icke blott prosodien, utan äfven metriken. Språkkunskapen, då den hunnit till kursivläsning, bör i synnerhet öfva sig på språkets klassiska litteratur, som vanligtvis består af poësi och värtalighet; och här, som annorstädes, bör början ske med modersmålet. Genom begge beredes öfvergången till vitter och stylistisk bildning. Äfvenså är genom allmän språklära öfvergången naturlig till logik och theoretisk filosofi. Så väl det estetiska som det filosofiska äro viktiga bildnings-elementer; men af flera skäl, som här blefve för vidlyftigt att utveckla, kunna de vid elementar-läroverken ej behandlas annorlunda än som episoder.

3. *Sinnet för det underbara eller intresset för sagan* är karakteristiskt för barnåldern, och vi påminna oss ännu alla, huru äfventyren, förtälda i barnkammaren, fäste vår uppmärksamhet och intogo hela vår själ. Det samma gäller äfven om historiens individer, nationerna, så länge de befinna sig i barnåldren: en period, som oftast inträffar med den ridderliga epoken af nationens utveckling, eller hjeltelifvet, och någon gång är förenad med hög estetisk utbildning. Hos Grekerna t. ex. är Homerus en poëtisk, Herodotus en historisk saga: och likväl är den

ena hjeltesångens, den andra historiens fader. Sagau är den enda naturliga form, hvarunder barnet till en början kan fatta historien. Der-
 efter kommer den mindre underbara, men ännu konkreta formen, biografien. Derifrån först är öfvergången naturlig till statshistorien, den gamla och nya. Den egentliga pragmatismen, sådan den är utbildad hos Thucydides eller Livius eller Gibbon eller Johannes Müller, ligger utom elementar-läroverkens gränser. Efter denna åsigt borde de historiska lärokurserna vara utarbetade. De torra konungalängder, som skryta med sin faktiska rikedom, ehuru de egentligen ej innehålla annat än dop-attester och mortalitets-listor och riksdags-protokoller, ha åstadkommit obeskrifligt mycket ondt i skolan, derigenom att de der qväft allt historiskt intresse, som annars är naturligt så väl för barnet som för ynglingen. En episod af historien, tjenlig för skolan, är mythologien, till sitt väsende endast gudasaga. Hvad geografien angår, så bör den egentligen ej behandlas särskilt: den är ingenting annat än historiens lokal, och borde således alltid föredragas i förening med denna.

4. *Religions-sinnet* går som en guldåder genom barndomen, och är kanske rikhaltigast der. Men all religion innefattar tvenne elementer, ett mystiskt för känslan, och ett intellektuellt för förståndet, som begge böra förenas i en

högre ideell eller förnufts-enhet. Ensidig utveckling af det ena leder till haltlost och tanklost svärmeri, ensidig utveckling af det andra till tanklös och förstenad dogmatik: vårt tidevarf tyckes ha funnit hemligheten att stundom i samma person förena beggedera. Hvad religionskänslan angår, så är den ej föremål för egentlig undervisning: den skall blott väckas, underhållas och ledas; men härföre kunna egentligen inga föreskrifter meddelas, och en dylik ledning hör mera till barnets husliga lif än till skolan. Förstånds-elementet åter i religionen faller inom undervisningens område. Härvid borde man icke ha förgätit, att barnet icke har eller kan ha annat än konkreta föreställningar, och att följaktligen dess, liksom allmogens, religion måste vara bestämdt anthropomorfistisk. Gud är för barnet den underbare, starke, styrande fadren; men Gud är tillika den goda, förlåtande, uppoffrande modren, således på en gång symbol af makten och kärleken. Från detta för barnet naturliga föreställningssätt borde religions-undervisningen utgå, och uppväxa helst på historisk grund, nemligen den bibliska historiens. Denna borde, i min tanke, till en början vara för kristendomskunskapen, hvad explikationen bör vara för språkundervisningen, nemligen hufvudsaken: dogmen deremot borde svara emot grammatiken. Sedan dogmen, såsom
regel,

regel, i få och bestämda ord vore framställd, borde exemplet, såsom dess konstruktion, genast och utförligare följa, helst i bibelns egna ordalag. På detta sätt inhämtades begge på en gång och fattades troligtvis bättre. Att åter göra religionens sanningar till ett blott minnesverk, ett tanklöst munväder, förqväfver i sin rot all religionskänsla, och är blindt oförstånd, det är mer, det är hädelse, det är en styggelse både för Gud och för hvarje tänkande menniska. I öfrigt borde religions-undervisningen inom elementarläroverket egentligen ej stiga högre än till utvidgad populär kristendoms-kunskap; ty mera bör ej till allmänna bildningen. Det vettenskapliga theologiska systemet är en specialkunskap, tillhörande universitetet, der den har sin särskilda fakultet; men då, efter närvarande organisation, ingenting väsendtligt der göres för bildandet af det stånd, hvartill de fleste, som begagna skolan, ämna sig, blir behållandet af den vedertagna formen nödvändigt.

Beträffande ändtligen undervisningens organisation, eller hvad man i inskränktere mening kallar läromethod, så kan af grunder, som här ej hinna utvecklas, frågas, om de nu brukliga slutna klasserna borde öppnas, flyttningen vara fri, och hvarje kunskapsämne ha sin särskilde lärare genom hela skolan, liksom från

början varit vanligt på gymnasium. Detta yrkas af flera, och mina betänkligheter härvid skall jag tilläfventyrs en annan gång framställa. Men äfven med bibehållande af det antagna systemet, anser jag vexelundervisningen inom de lägre klasserna, och inskränkt inom tillbörliga ämnen, både nyttig och nödvändig: nyttig, emedan den väcker lif hos barnet, manar och bibehåller uppmärksamheten, som annars alltjemt inslumrar; och nödvändig, emedan läraren ej på annat sätt kan räcka till för ett ständigt växande antal af lärjungar. I de högre klasserna åter upplöser vexelundervisningen sig sjelf, och monitören ersättes der af läroboken. Detta hänvisar på en annan hufvudpunkt af offentliga undervisningen, den nemligen, att hon i sig sjelf, huru hon ock drifves, är otillräcklig och måste underhjälpas, till en början af enskilt handledning, längre fram af enskilt studerande. På ingenting måste jag yrka så ifrigt som på detta; ty det är framgångens oundgängliga vilkor, det är skolans hjerta. Den, som ingenting lär utom lärosalen, den förfelar sin bestämmelse, den är och blir en bildningens ögontjenare. Lärosalen, helst i de högre afdelningarna, bör vara en repetitionssal. Läroboken gör aldrig läraren öfverflödig; men, å andra sidan, gör ej heller läraren läroboken onödig. De förutsätta hvarandra, de äro vexelbegrepp, som text och noter. Härmed sammanhänger äfven den tanken, som allt

mer och mer stadgar sig hos mig, att de offentliga lärostunderna äro för många både för lärare och lärjunge. Hvarken barnet eller ens ynglingen kan lära mera på dagen än hvad som på fyra, högst fem, timmar kan förhöras, förklaras, utvecklas. Man invänder, att man på detta sätt ej hade någon säkerhet huru tiden i öfrigt användes; och detta är äfven, med närvarande klass-system och deraf följande flyttnings-method, riktigt. Men arbetar lärlingen, så till sägandes, efter beting, icke som nu, för dagspenning, så förfaller inkastet af sig sjelft. Ty derigenom infördes det enda tvång, som bör vara verksamt i skolan, nemligen det moraliska tvånget. Försumligheten straffade sig då sjelf, och öfvertygelsen härom måste göra felet mera sällsynt.

Detta är nu, summariskt uttryckt, min åsigt af läromethoderna och elementarverkens inrättning i allmänhet. Då jag här blott kunnat antyda hufvuddragen, utan att ingå i detaljerna, bör jag ej hoppas att ha gjort mig fullt klar och tydlig för alla. Anledning att vidare utveckla dessa tankar, kanske äfven behof att försvara dem, får jag troligtvis snart. Äfven i sin närvarande ofullständighet torde dock dessa anmärkningar föranleda till eftersinnande hos dem, som med allvar intressera sig för tidens stora, mångfaldigt omtvistade, angelägenhet. Men äfven i motsatt fall, är det dock min embets-

pligt både att äga en öfvertygelse i dessa ämnen, och att för mig sjelf och andra redovisa dess grunder. —

I öfrigt tackar jag er, J lärare, för den flit J, under årets lopp, användt för ungdomen. J bören ej ångra den mödan, om J derigenom bereden nitiska lärare för församlingen, skickliga embetsmän för staten, goda medborgare för landet. Jag känner ingen högre jordisk belöning än öfvertygelsen att härtill hafva, i sin mån, bidragit; den öfvertygelsen adlar människan i grafven, om icke i lifvet, och bör trösta er i ert mödosamma, men tacklösa, i ert viktiga, men obemärkta kall.

J föräldrar, som tilläfvventyrs här ären närvarande, J märken, att vi ärligt och för öppna dörrar öfverlägga om edra barns, foljakteligen äfven om ert eget bästa: som vi hoppas, med billig vörduad för det gamla, men också med billigt afseende på den nya tidens förändrade behof. När de tvister, som nu söndra tänkesätten i uppfostringens verld, en gång äro bilagda; när lagen stadgat de rätta grunderna, och utförandet, med billig frihet, lemnas åt läraren; då hoppas vi kunna från detta rum återlemna edra söner, åt föräldrar och åt staten, säkrare, mångsidigare, tidsenligare utbildade än fordom.

Och, J unge dernere! aldrig ser jag utan rörelse en samling af barn; ty det är det släg-

tet, som skall vandra på våra grafvar, och dömma oss, icke blott med sina ord, utan äfven med sina gerningar. Derföre veten J väl, att vi ej kunne åsyfta något annat än ert bästa. Men det bästa för er ålder är lydriad och flit. Lydriad är barnets dygd; ty det hvarken kan eller bör ännu handla sjelfständigt; det måste kärleksfullt tro på föräldrars och lärars högre förstånd och välmenta vilja. Af lydriad för Gud ville Abraham offra sitt käraste, sin enfödde, och derföre blefvo också i honom alla jordens släkten välsignade. Välsignade af Gud och kära för människor blifven äfven J, om J lyden, som J bören, med villigt förtroende, med tacksamma hjertan. Flit åter är framgångens moder och den svagares skygd: ty ingen klandrar den trögare för hans svårfattlighet, men den försunlige förebrår man till och med hans bättre gåfvor, emedan de berättiga till större fordringar. Derföre förmanar jag eder framför allt att öfva edra krafter, på det de ej må förrostas, att begagna tiden, på det han ej måtte gå gagnlös förbi. Den dag kommer, då J behöfven de kunskaper J här grundläggen, det kommer en dag, då det är slut på er barndoms lekar, och lifvet med sitt allvar tränger in på eder och uppfordrar eder till kamp. Hafven J då ej smidt er något harnesk af kunskap och duglighet, så måsten J fly utan strid, eller falla utan ära. Den närvarande

dagen hör er till, en vårdag, full af sol och grönska och fågelsång; men den är tillika en arbetsdag, en såningsdag för lifstiden. Skyn derföre icke arbetets möda, ty, hvad J här planter, det växer upp till skördar, som nära er, till lunder, som öfverskygga er, när middags-solen kommer och bränner er med sin hetta. Med denna önskan, med detta hopp, hemförlofvar jag eder nu, och anbefaller eder alla i dens vård, som "hafver barnen kär," den gode fadrens öfver skyarna, som älskar deras oskuld och skyddar deras tillväxt.

Mätte ock *Han* leda er på er vandring, J, som i dag öfvergifven vårt läroverk. Hemma sitta föräldrarna med klappande hjertan och längta efter posten, som skall bringa dem tidningen om er välgång, er framgång, er förkofran: låten dem ej längta förgäfves. Nog bor det vishet omkring Upsala högar, nog är det mycket att lära under kastanjeskuggorna på Lundagård. Hämta er, om J förmån, en lager derifrån, men i synnerhet något, som en lager kan trifvas på, ett klart, ett fördomsfritt, ett tänkande hufvud. Sedan ligger verlden öppen för er, och J inträden deri med stora förhoppningar. Men icke alla förhoppningar kunna uppfyllas, och ingen yngling blir man, utan att ha betalt sin läropenning åt erfarenheten. Längten J då tillbaka till den stembundna och dock kära fosterjorden, så välkomna åter till försam-

lingen, eller läroverket, eller statens andra verk. Vi skola känna igen er, om J ären hvad J bören. När Jakob drog ut af sin faders hus, då brottades han under vägen med den starke, och blef sjelf stark, men han blef äfven arbetsam och from, och derföre välsignade honom Israëls Gud, och förde honom åter med ära. Välsigne den Guden äfven *er* bortgång och *er* återkomst. — Farväl!

VID

Gustaf II Adolfs Minnesfest

i Wexiö domkyrka, den 6 Nov. 1832.

Vi äro i dag församlade i Herrans tempel, icke endast för att förrätta en vanlig morgonandakt och tacka Gud, som beskyddat oss under natten och låtit sin sol åter uppgå öfver människors barn, utan vi äro församlade för att derjemte högtidligen begå minnet af den ärofullaste, men också sorgligaste dag, som någonsin uppgått öfver vårt fädernesland. Ty detta är den dagen, då, för tvåhundra år sedan, GUSTAF ADOLF föll, den störste bland Sverges konungar och den ädlaste bland Svenske män. Det var en ärofull dag; ty hjelten föll i segrens armar. Han låg död midt i sin vunna slagtning. Tusendetal af hans fiender föllo som försoningsoffer åt hans skugga. Hans dödsdag var tillika hans hedersdag. Men derjemte var den äfven en sorgedag; ty segren var köpt till det oerhörda priset af hans hjertelig, och med honom lågo äfven i grafven alla de stora förslager, som ännu hvilade utförda, kanske äfven endast halfbildade, i hans rika själ. Derföre sörjdes hans fall icke blott af hans här,

der hårdhertade, grånade krigare greto som barn omkring hans bår, och mera än en grämde sig till döds öfver hans bortgång. Det sörjdes icke blott af hans fädernesland, som för honom icke vägrat någon uppoffring, och der folket nu var som en hjord utan herde, med halfva Europa till fiender, och ett barn på thronen. Det sörjdes icke blott af hans trosförvandter, till hvilkas beskydd han kommit, och som nu sågo sin förhoppnings sista nödankare förloradt i stormen: utan det sörjdes äfven af alla de ädlare bland hans motståndare, som ej kunde undgå att inse och värdera storheten af hans hjeltevärde, och måste gråta öfver den herrlige, som föll nästan vid början af sin bana.

För de flesta ibland eder behöfver jag icke upprepa de omständigheter, som förde den store konungen in på denna blodiga bana. J veten förut, att det i sanning var ett heligt krig, som han förde, ett korståg, icke för att eröfra den heliga grafven, utan för att betrygga den ädlaste af all frihet, sin egen och sina trosförvandters samvetsfrihet. Efter reformationen hade, ett helt århundrade igenom, intet medel blifvit lemnadt oförsökt, man hade hvarken skytt våld eller list, för att återföra de söndrade till katolska kyrkan. Det är den kyrkan, som ännu i våra dagar, i sin förnedringstid, aldrig återtagit ett enda af de anspråk hon yttrade, då hon var som mäktigast, ofelbar, oför-

sonlig, okristlig i sitt innersta väsende, emedan hon yrkar en blind och oförnuftig tro, då det likväl är omöjligt, att det kan gifvas en oförnuftig kristendom, emedan den ena uppenbarelsen ej kan motsäga den andra. Denna kyrka understöddes då af den mäktige, men inskränkte och vidskeplige, kejsar Ferdinand. Hans härar drogo redan sedan tolf år med mord och plundring från ena ändan af Tyskland till den andra, och en protestantisk furste, konungen af Danmark, som åtagit sig de förtrycktas sak, hade blifvit tillbakavisad med ett nesligt nederlag. Det återstod således för de betryckta intet annat hopp än på den Svenske konungen; och han kom också, väl med en ringa skara, men pröfvad i hundrade strider, och full af sin anförares anda och tillförsigt. Vid Breitenfeld, på de verldshistoriska slätterna omkring Leipzig, stod det afgörande slaget, och den gamle Tilly med sina blodgiriga skaror lärde här för första gången att fly. Dagens öde afgjordes genom den nya krigskonst, GUSTAF ADOLF sjelf både uppfunnit och utbildat, genom hans krigares orubbliga mod, men i synnerhet genom de hastiga och blixtrande ingifvelserna på slagfältet, som utmärka alla stora krigiska snillen. De härar, som här kämpade, voro på ömse sidor ringa mot de massor, man nu för tiden vanligen uppställer; men hade också millioner här stått emot hvarandra, så hade följden väl kun-

nat blifva blodigare, men icke större, icke inflytelserikare än nu. Det var det minsta, att kärnan af den kejsersliga hären var förstörd; men det vigtiga var, att tanken om dess öfvervinnerlighet var för alltid bruten, att möjligheten af motstånd var gifven, och att det slocknade hoppet åter upplifvades i alla bättre sinnen. Följderna af denna dag gå i många riktningar genom verldshistorien, ända ner till våra tider; och de, som lågo närmast, försumrades ingalunda af segraren, som flög från framgång till framgång, och öfverallt helsades som en befriare. Snart darrade den mäktige kejsaren sjelf i sin hufvudstad, midt ibland sina slagna härförare och sina förbleknade munkar; och det återstod honom intet annat än att vända sig till den afskedade och djupt förolämpade Wallenstein. Denne var sin tids störste fältherre, i fall GUSTAF ADOLF ej varit. Du skulle ha kallat honom en stor man, om han tillika varit en ädel och öppen. Men det var en mörk ande, dyster, sluten inom sig sjelf, outgrundelig äfven för sina närmaste, vidskeplig derjemte, men med den vantro, som är egen för djupare sinnen; ty han trodde sig kunna läsa sitt öde på himlahvalfvet, och föreställde sig, att hans lycka var bunden vid de vandrande stjernorna. Hans stora namn gick nu som en värfningstrumma genom verlden; det tomma lägret fyllde sig hastigt omkring honom, och en här upp-

stod, förfärligare än någon af de föregående. Vid Nürnberg undvek han den slagtning, som hans ridderlige motståndare genast erbjöd; men vid Lützen måste han emottaga den. Innan slaget ännu var afgjort, föll likväl hjälten, händelsevis skiljd från de sina, och icke utan misstanke om lönnmord. Tidningen om hans död flög hastigt genom de kämpande lederna, och väckte der en förbittring, hvars utbrott ingen menisklig makt förmodde att emotstå. Hären var utan anförare, men den fallnes förklarade ande satt redan på aftonskyn, och ledde de sina, och bröt på en gång Wallensteins lugna snille och den ursinnige Pappenheims rasande anfall. Först med den inbrytande natten slutades det blodiga dagsverket, och den fiendtliga hären var å nyo liksom bortblåst från jorden.

Så föll, vid trettiåtta års ålder, den störste af en storsinnad ätt, den störste af Wasastammen. Mången eröfrare före och efter honom har fallit såsom han: men ingen enda har kvarlemnadt ett så fläckfritt, ett så spegelklart namn, som denne. GUSTAF ADOLF var en hjältenatur af det storartade, rent meniskliga slag, hvaraf Grekland och Rom uppställt så många förebilder. Man kunde säga, att de store gamle gingo igen i honom, men med förädlade drag, och med kristnade dygder. Liksom Cæsar eller Alexander var han det rikaste, det mest om-

fattande snille på sin tid; och, om han fått lefva, skulle han otvifvelaktigt, liksom de, ha omskapat världens utseende för århundraden. I klar öfversigt, i planernas vidd och djuphet, var han deras jemlike, och som härförare bar han helt och hållet forntidens enkla men mäktiga stämpel. Oförskräckt ända till öfverdåd, var han alltid främst, så snart ögonblicket var afgörande, stundom oftare, och då det ej kunnat behöfvas; ty han älskade faran i och för sig sjelf; han gladdes åt att leka med döden, och var på en gång härens arm och dess hufvud. Den gåfvan, som är egen för hvarje öfverlägsen man, att liksom ingjuta sin själ i allt hvad som omger honom, ägde han i rikaste mått; och från hans närmaste befälhafvare, ända ner till den nykomne soldaten, fanns ingen i hans här, som ej ansåg sig för öofvervinnelig under hans fanor. I dessa och flera andra afseenden står han icke efter någon ibland dem, som forntidens skattar högst och snillrikast. Men huru mycket står han ej öfver dem alla, då frågan är om uppsåtets renhet, om tankens ädelhet, om hjertats fromhet! I en vild och obändig tid, då kriget i allmänhet fördes med grymhet, yrkade han alltjemt, både med lära och efterdöme, mildhet och mensklighet mot de öfvervunna. I sitt enskilda lif var han den ädlaste, den ridderligaste, den älskvärdaste mannen i sitt rike. Hvar han kunde, godtgjorde han

sin hårdsinne faders orättvisor, och, om han själf af öfverilning förolämpat någon, så erbjöd han personlig upprättelse, den mången enskilt man skulle ha vägrat. Hans närmaste vänner voro landets ypperste män, icke blott genom sin börd, utan äfven, och ännu mera, genom stora naturgåfvor, mångfaldig bildning och pröfvad duglighet i statens värf. Han fruktade icke att ställa de utmärktaste bredvid sig; ty han äfventyrade ingenting, och hans själ var för stor för afund: men hvar han fann ett utmärkt anlag, der älskade han och fostrade och utbildade det; och när han föll, då var det hans store lärjungar, både i kriget och freden, som fullföljde hans verk och räddade landets ära. Hans vältalighet, ett arf i Wasasläkten, var af det enkla forntida slaget, som utgår från tankens klarhet och hjertats värma, och derföre både öfvertygar och hänför. Den ljuslockige, blåögde, älskade Wasasonen kunde ingen emotstå, när han bad; och ehuru landet var utarmadt af hans tjuguariga krig, kunde dock ständerna aldrig afslå hvad han begärde för dess fortsättning. Sjelf lärd och från barndomen förtrogen med forntidens både språk och anda, älskade och befordrade han konst och vetenskap; ty han betraktade dem, icke som ett onyttigt gräl eller en öfverflödig prydnad, utan som människosinnets blomningsdoft, som den väsendtliga lifsandan både för stat och kyrka.

Derföre gaf han också med en frikostighet, som öfversteg hans tillgångar, sitt förnämsta fädernearf, de så kallade Wasagodsens, åt Upsala högskola, och stiftade, midt under det ständiga kriget, på flera ställen i riket läroverk och bildningsanstalter för ungdomen. Sin tids förnämsta författare hedrade han, icke blott med beskydd och uppmärksambet, utan med personlig vänskap; han läste deras arbeten midt ibland vapenbullret, och det berättas, att han, natten före sin död, diktade den sköna sången, som ännu finnes under hans namn i Svenska psalmboken. Den innerliga gudsfruktan och fasta förtröstan, som på ett så rörande sätt uttalar sig i denna enkla och herrliga sång, utgör äfven ett stående drag i hans väsende. Det är detta drag, som i synnerhet utmärker honom framför de flesta både af den äldre och nyare tidens hjeltar, och fulländar, med ett belgontycke, hans konungsliga bild. Ty denna gudsfruktan var ingalunda grundad på svaga sinnens öfvertro, ännu mindre var hon en skrymtaktig förklädnad, anlagd för tillfället, utan hon bodde ren och oförfalskad i botten på hans stora hjeltehjerta, och gaf det sin kraft och spänstighet. Han hade den lefvande och orubbliga öfvertygelsen, hvarförutan aldrig något stort har skett ibland menniskor, att Gud verkligen kallat honom till hans värf, att det var Guds och ljusets sak, som han förde på

jorden. Hvarföre stridde och föll GUSTAF ADOLF? J veten det alla: för protestantiska kyrkans bestånd, för den rena evangeliska lära, som vi alla bekänna. Men hvad innebär denna lära egentligen? Hvarigenom skiljer den sig ifrån andra? Visserligen också genom flera, mer och mindre viktiga, mer och mindre omtvistade lärosatser; men detta är ingalunda hufvudsaken. För några skolformler, hvarmed de skriftlärde i alla tider kastat boll sins emellan, drager icke en man som GUSTAF ADOLF sitt svärd, för dylika obetydligheter sätter han icke på spel sitt eget lif och sitt rikets välfärd; och de, som betrakta hans krig från en sådan synpunkt, begripa i sanning ingenting af hans stora och klarsinnade ande. Utan hufvudsaken i protestantiska trosbekännelsen, den ledande tanken i hela dess lärobegrepp, är ju den, att ingen mänsklig myndighet, ingen mänsklig sägen, skall binda vår tro, att tanken skall vara fri inom de vidsträckta gränser, som uppenbarelsen utstakat, att forskningen skall släppas lös i alla riktningar, och mänskliga förnuftet, som också är en uppenbarelse, ha sin pröfningsrätt oförkränkt. Denna tanke är mänsklighetens stora fribref, den är Guds konungaförsäkran till jorden, den är kristendomens innersta merg och kärna. Utan den tanken är ingen utveckling möjlig af människoslägtets bästa anlag, mennisko-

bild-

bildningen står still som ett förruttnadt vatten, eller också öfvergår den endast till ett förfinadt och flärdfullt barbari; der andens frihet saknas, der kan ej heller någon borgerlig frihet trifvas, och ingen boja är så tryckande som den, hvilken är fastsmidd vid himmelen. Derföre visar också erfarenheten, att i alla land, der denna tanke ännu ej gjort sig gällande, der står människoslägtet still, eller väl också går tillbaka. Åtminstone gäller detta så länge påfviska lärobegreppet ännu verkligen lever i folkets hjertan, och icke endast på dess läppar. Och när äfven denna tro faller undan, då faller vanligtvis också känslan af allt himmelskt och högre hos människan. Otron råder i vidskepelsens ställe, och friheten rasar som ett lössläppt vilddjur. Sålunda är protestantiska kyrkan ännu alltjemt människoslägtets högskola, hon är ljusets fästning, hon är frihetens sköldborg. För detta var det, som GUSTAF ADOLF stridde, dessa skatter ville han rädda undan förstörelsen. Hade *han* ej varit — ack! Guds vishet är outgrundlig, och hans rustkammare saknar aldrig vapen, — men efter menskligt utseende skulle Europas bildning varit kastad ett årtusende tillbaka, mörkret skulle ha öfversvämmat oss alla; äfven vårt fädernesland skulle åter ha varit så vidskepligt som det var, innan Luther och Wasa kommo, och sjelfva

detta tempel, der jag i dag talar, vore kanske invigdt åt något förmultuadt helgon, vore kanske en krämarebod för skändliga munkar, som sålde syndernas förlåtelse åt den mest-bjudande.

Sådan var alltså den stora meningen af den store konungens hjeltedöd. Tvåhundra år hafva förflutit sedan dess, och hundra år måste åter förbigå, innan våra efterkommande kunna fira en högtid som denna. Om hundra år, huru ser här då ut i Norden? Ack, ingen utaf oss får se det, och bland de mångfaldiga hufvuden, som hvimla der nere, finnes intet enda, som då står uppe, utan de hafva alla lagt sig till hvila i jorden. Men jorden sjelf, hvem säger oss, att hon då ännu är till, och träder, som nu, sin dans omkring solen? Både uppenbarelse och förnuft lära oss, att hon en gång skall förgås; och det vill synas mången, som om hennes mått snart vore fullt, och hennes skuldbelastade hufvud började att hvitna till skörd, såsom säden i andetiden. Hvem vet, om icke någon af de irrstjornor, som nu hota i hennes grannskap, kanske halkar utur sin bana, och med sin flammande qvast sopar bort henne ur rymderna? Men äfven om hon står qvar, huru många förändringar kunna ej tima på hundra år! Vår tid i synnerhet lefver liksom en utsväfvande yngling; dess pulsar slå högt, liksom på en febersjuk, och omhvälfuin-

gar, som fordom fordrade mansåldrar, mogna nu på några månader. Hvad ha vi att hoppas eller frukta? Vi äro ett ringa och fattigt folk, omgifvet af mäktiga grannar. Det gäller om oss, hvad vi nyligen läst i episteln, att *vi hafva strid emot förstar och väldige, emot verldenes her- rar, de som regera i denna verldenes mörker*. I mörkret regera de, hvilkas samhälle ännu, efter tusen år, icke hunnit erkänna människans ostridigaste rättigheter, der det ännu ej finnes någon medborgare, utan endast herre eller — slaf, som går i köp liksom annan fänad. Det förändrar ingenting, om dess vildar bo i slott eller i tält. Vi äro ett ringa folk emot dem; och skole vi hoppas någon räddning, så är det ingalunda af vårt antal och yttre makt, utan det är blott och endast af en bättre, en högsintare, en fastare ande inom oss sjelfva. Men ack! huru är våra fäders ande förkolnad! Store Gud! Du, som i så många tidehvarf hållit din hand öfver Svea land, hör oss i dag, hör oss på GUSTAF ADOLFS dödsdag! Uppväck, såsom du fordom gjort, *om* det behöfves, och *när* det behöfves, uppväck en hjälte i landena! Lär honom att omskapa sitt folk och plocka bort, icke blott den yttre flärden, som glittrar, utan äfven den inre och farligare, som gnager på nationens hjertrötter! Men om din vishet beslutat annorlunda, om du har bestämt, att vårt namn skall utplånas ibland folken, och vå-

ra fäders grafvar förtrampas af barbarer, så
låt oss åtminstone falla utan blygd, låt oss
falla stridande, såsom det egnar GUSTAF ADOLES
folk!*

* De verser, med hvilka talet afslöts, finnas införda i
tredje bandet, sid. 195.

T A L

vid Prestmötet i Wexiö,*September 1836.**1. Vid mötets början.*

Nitton år äro förflutna, sedan Wexiö stifts presterskap sist var församladt härstädes. Det är en betydlig tidrymd i ett menniskolif; och med den fart händelserna nu skjuta, då århundraden sammandragas inom decennier, och verldshistorien lefver fort som en utsväfvande yngling, är det äfven en betydlig tidrymd för nationernas lif, för staten, för kyrkan, för vetenskaperna. Jag talar icke om de stora förändringar, som under denna tid och i alla riktningar gått genom verlden: de tillhöra häfderna, som knappast hinna att uppfatta dem. Men endast inom vår inskränkta stånds-krets, huru mycket har ej blifvit annorlunda! Mera än hälften af dem, som då voro närvarande, hvilade i sin graf, och äro samlade till ett högre möte. Det är knappast någon ibland er, som icke saknar en slägtning, en vän, en embetsbroder. Sjelfve den man, som då anförde, då talade

till er från detta rum, är längesedan borta. Jag kände honom föga; men flera ibland er kände honom och gömma ännu hans minne i välsignelse. Det var en ädel man, lugn, jern, värdig, rättskaffens framför allt. Han var nitisk för sitt kall, men med det visa nit, som går som ett solsken, icke som en blix, genom lifvet; lifvar, men icke förvånar, värmer, men ej söndersplittrar. Hans själ var mindre lättroilig än fast och säker i sina rörelser; och han hade den stora gåfvan att fördraga med lugn, hvad som dock ej med något slags ifran kan förändras. Alla äro icke så lyckliga. Han visade hvad en man, äfven på hans plats, förmår genom sitt blotta moraliska värde. Hans snille låg uti hans hjerta; och med rätta sätter jag hans bröstbild, en ädel bild, öfver ingången till hvad jag i dag har att säga eder.

Mine bröder! Vi tillhöra icke blott den kristna kyrkan, utan vi föreställa henne äfven; väl till en ringa del, och i en aflägsen landsort, men likväl så, att vi ej kunna vara främmande hvarken för dess inre eller yttre angelägenheter. Men kyrkan kan betraktas från flera sidor. Den har sitt dogmatiska element, kyrkans vetande, kristendomens kunskap. Denna kan naturligtvis hos folket icke vara vidsträckt, eller vettenskapligt utvecklad. Det är först hos de lärde, som den kan och bör pröfvas, ordnas,

sammansättas till lärobyggnad, och på sådant sätt öfvergå till theologi, Gudalära.

Hvad det dogmatiska och vettenskapliga elementet angår, så har jag redan, vid början af vårt sammanträde,* sökt att i korthet antyda de särskilta riktningar, hvori detta utbildat sig hos våra trosförvandter på andra sidan Östersjön, reformationens och det hos oss ännu gällande kyrkosystemets landsmän. Bland dessa riktningar är (i förbigående sagdt) den pantheistiska, åtminstone så vidt jag förmått fatta den, rent af okristlig, ett lösligt dialektiskt spel med kristendomens grundsanningar. Den rationalistiska åter skulle vara svår att vederlägga, ifall någon verklig religion kunde vara en blott förståndssak. Men utan mysterier är det svårt att inse hvad en uppenbarelse skulle uppenbara. Naturen har sådana, och kommer alltid att ha dem, huru ock naturvettenskaperna utbildas: hvarföre skulle ej andens dunkla djup äfven äga dem? Fästa vi oss, till exempel, vid de tvenne, som äro hufvudsakliga i kyrkosystemet, och som äfven förutsätta hvarandra, nemligen arfsynd och försoning, så äro dessa visserligen oförklarliga: men de förekomma dock som *facta* i allt menskligt medvetande, och gå derföre, ehuru under olika namn, genom verldshisto-

* Talaren hade öppnat synodal-mötet med en latinsk afhandling: *de familiis nostri ævi theologicis in ecclesia Lutherana.*

rien. Att det Onda finnes jemte det Goda i ett människobröst nekar ingen. Hvad är dess ursprung? Ariman, Satan, Kakodämon, arfsynd, radikal-ondt, sinnlighet: nämn det hur du vill. Nog af, det är der, och det försvinner icke derigenom, att det går bort ur de theologiska kompendierna. Och försoningen sedan — den är ju tydligen, och har alltid varit, ett behof för *δειλοι βροτοι*, för de arma dödlige, och jag känner intet folk på jorden, som ej antagit en sådan, ehuru under olika former. Kalla ödets mörka makter hur du vill, Moirer, Parcer, Nornor: öfverallt väfva de lifvets dunkla väf, men öfverallt går också försoningen som ett purpurinslag derigenom. Och de kristnas försoning, den rikaste, den friaste, den tröstefullaste af alla, skulle hon vara förkastlig därför, att hon är den eviga kärlekens mystèr, och som sådan lika oförklarlig som alla andra? Med ett ord, dessa mysterier låta ej förjaga sig ur religionen, därför att de ej låta förjaga sig ur människohjertat. Och det förnuft, som jäfvar dem, som tillvällar sig högsta domsrätten äfven i trosmål, ehuru det aldrig kan vara annat än subjektift, hvarigenom bevisar det då sjelft sin osviklighet? Kanske derigenom att dess ordförande, filosoferna, ifrån Thales ner till Hegel, alltid börja med att förklara föregångarens förnuft för oförnuftigt, och sitt eget såsom det enda sannskylidiga? Eller derigenom, att boutredningen ut-

faller så olika, att den stundom förer till alldeles motsatta resultat, hvarigenom adepterna nu för tiden kunna få flytta in i fyra eller fem lärobyggnader efter hvarandra under sin lifstid? Eller också derigenom, att de fleste och viktigaste af de religionssanningar, som förnuftet påstår sig ensamt ha funnit, bevisligen äro uppenbarelsens barn, endast adopterade af förnuftet? Jag vördar förnuftet, ty det är också en Guds uppenbarelse, men det behöfver derföre hvarken att vara den högsta eller den enda. Rationalismen må, i menniskobildningens nuvarande gång, utgöra en nödvändig utvecklingspunkt: men den måste äfven vara en öfvergångspunkt; ty dess uppenbarelse-tro stympar uppenbarelsen och klipper engelns vingar. Den är en döpt Naturalism, en naken ensidighet, utan halt för vettenskapen, utan färg för inbillningen, och utan tröst för hjertat.

Emedlertid äro dessa vettenskapliga tvister emellan de lärde ingalunda så farliga för kristendomens sak som mången torde föreställa sig. De äro en oundviklig följd af den protestantiska friheten, som släpper forskningen lös, och dessutom af tidsanden, som i allt söker lösgöra sig från hvad som fordom aktades för fridlyst. Det gifves ett kätteri inom kyrkan, men icke egentligen inom vettenskapen, som rör sig inom helt andra gränser. Så länge dylika undersökningar hålla sig inom skolan eller

på lärostolen, hvarifrån de uppfattas af vetenskapligt bildade personer, som borde kunna pröfva dem, äro de på sin plats och oskadliga såsom blotta förnuftsöfningar. Betänkliga bli de endast derigenom, att de träda ut i lifvet, och framställas för folket, som icke kan bedömma dem, icke fatta deras vetenskapliga grunder eller sammanhang, och derföre blindt fördömer eller blindt antar. Hvar detta i sednare tider skett, har det alltid burit bittra frukter: oreda, förkättring, förföljelse, till och med folkrörelser; och det är icke på sådant sätt som sanningen, helst den gudomliga, bör segra. I vårt land har förhållandet hittills ej varit sådant. Den allmänna rörelse, som gått genom vetenskapen, har äfven hunnit hit. Men den har stannat, som den bör, bland de skriftlärde, helst de akademiska; och det förtjenar uppmärksamhet, att riktningen hos Svenske teologer varit och är, om icke strängt symbolisk, dock bestämdt supranaturalistisk.*

— Sådana partistrider, som i Tyskland dela theologerna, äro hos oss för det mesta okända. Deremot har församlingens lugn, äfven inom vårt stift, blifvit stördt, från ett annat håll, genom rörelser, som i sin grund äro pietistiska. Det är bekant, att Pietismen uppkom redan i

* Den, för det mesta blott bibliografiska, öfversigt, som talaren derefter gaf, af Sverges theologiska litteratur för tiden mellan 1817—1836, är här utlemnad.

sjuttonde århundradet genom SPENER och FRANKE, som i dogmatiskt hänseende föga eller intet skilde sig från kyrkans allmänna tro, men deremot uppfattade det mera positiva och på lifvet verksamma elementet i kristendomen, nemligen känslan. Härigenom skilde de sig från de herrskande theologerna, som, under ständigt kif och förkättring, i kärfva och skolastiska former alltjemt ensidigt och uteslutande utbildade begreppet, och för lärans påstådda renhet glömde det egentligen lifgifvande i kristendomen. När de sedermera efter hand förlorade systemets egentliga fotfäste, Inspirationsläran, så fortsattes, ehuru under en annan form, samma ensidiga begrepps-rigtning i Rationalismen, der allt skall förklaras till begriplighet för förståndet, under det både känsla och inbillning visas tillbaka som svärmare, och religionen går under i theologien. Lika orsaker medföra lika verkningar. Sjuttonde århundradets andelösa Orthodoxy, det adertondes tvifvelsjuka Indifferentism, och det nittondes öfverkloka Rationalism, förkyla lika människosinnet; och, när religionsbegreppen stelna och kallna, då springa religionskänslans varma källor upp och verka ofta förstörande. Häraf förklarar jag mig den pietistiska rigtning, som nu åter går genom den protestantiska kristenheten, och på flera ställen i Tyskland föranledt oroligheter, som till och med påkallat den beväpnade maktens mellankomst. Dylika

företeelser föreställa brytningarna af en sjukdom i andans verld; människans religiösa natur söker derigenom att återställa sin förlorade jemvigt, den abstrakta förståndsbildningen, som vill begripa allt, finner sin motvigt i svärmeriet, som vill begripa intet, och den ena ytterligheten springer, efter vanligheten, öfver i den andra. De så kallade *läsarne* hos oss, som, i synnerhet för åtta till tio år sedan, gjorde stiftsstyrelsen och presterskapet så mycket bekymmer, föreställde en dylik pietistisk rigtning. De utgjorde aldrig egentliga separatister inom församlingen. Tvärtom bevistade de flitigt allmänna gudstjensten, hade inga särskilda religionsbruk, begagnade på vanligt sätt sakramenterna, och underkastade sig utan motsägelse den antagna, så väl ekklesiastiska som borgerliga, ordningen. Ännu mindre kunde man beskylla dem för några dogmatiska irrmeningar, och de, eller rättare, den ibland presterskapet, som ledde dem, var ingalunda känd för kätterska spekulationer. De trodde och bekände allt hvad kyrkan föreskrifver, och berömde sig just af att tro och känna det lifligare och utöfva det bättre än andra. Derjemte läste de flitigt i Bibeln, och firade sabbaten med samvetsgrann, stundom öfverdrifven stränghet. I det yttre utmärkte de sig genom en smaklös vedervilja för allt, som är prydligt eller skönt, hvilket de ansågo för syndigt, och ifrade med asketisk

stränghet mot lifvets oskyldiga glädje. Hela deras väsende utvisade en viss allvarsam, ja dyster fromhet och gudaktighet, som väl icke alltid var skenbelighet; åtminstone åtföljdes den stundom af ett förbättradt lefverne. Det stulna blef återställt, dryckenskapen försvann eller aftog, eder och svordomar hördes aldrig ibland dem. Deras största fel var det vanliga bland alla sekteriska och inskränkta människor, en öfverdrifven ofördragsamhet mot olika tänkande, och en fanatisk öfvertygelse, att en sådan ännu vore under djefvulens våld. Bland presterskapet värderade de endast sådana, som de ansågo drifna af andan, och vandrade ofta många mil för att höra dem. Ofta qvarstannade de då äfven till så kallade konventikler, der otvifvelaktigt mycket ofog bedrefs, och galenskapen var ömsom predikant och ömsom åhörare. Vi ha författningar, som förbjuda dylika sammankomster; men stiftsstyrelsen drog med rätta i betänkande att tillämpa dem mot en förvillad allmoge, som dock egentligen ej gjorde annat än sökte sin uppbyggelse, der den trodde sig finna den. Äfven mot den, som egentligen tillställde hela denna villervalla, voro åtgärderna lindriga, och mera varnande än bestraffande. Det är med svärmeriet som med regnbäcken: dämmer du honom med våld, så brusar han och rasar: men låter du honom gå, så fördunstar den förgänglige, och nästa mor-

gonsol ser knappast hans fåra i sanden. Så visade sig äfven här. Hela detta oväsen är nu för det mesta glömdt, knapt en dyning påminner ännu här och der om den öfverståndna stormen, och man skulle ofta vara frestad att önska sig tillbaka af *läseriet* dess varma, ehuru missledda känsla för det heliga.

En särskilt stötsten för nyssnämnde *läsare* var den nya psalmboken, som utkom 1819; och man kan tillskrifva deras motstånd, att den sednare än i andra stift här kunde sägas vara allmänt antagen. Oförmågan att inse dess företräde för den gamla, och den hos allmogen vanliga obenägenheten för det nya, torde väl äfven härtill ha bidragit. Vid 1829 års riksdag, således tio år efter dess utgifvande, föreslogo Riksens Ständer en befallning från Konungen om dess allmänna införande i kyrkan, hvilket dock i nåder afslogs. Utgången har också visat att det var öfverflödigt, emedan det goda ändå slutligen segrar genom egen kraft. Öfver arbetets värde är nu mera icke mer än *en* röst i landet, och af de flera liturgiska förändringar, som på ett fjerdedels århundrade ägt rum inom Svenska kyrkan, har denna otvifvelaktigt utfallit lyckligast. Den nya psalmboken upptager icke blott allt det bästa och haltfullaste af den gamla, omarbetadt med en så lätt hand, att hela dess ursprungliga skaplyne är qvar, utan den innefattar derjemte en mängd

nya psalmer, för det mesta af stor och öfverträffande förtjenst. Menskliga lifvet har knappast någon belägenhet, något förhållande, der religionens tröst, varning, uppmuntran kunna äga rum, människohjertat har knappast någon rörelse af sorg eller glädje, af hopp eller undergifvenhet, som här icke finner sitt helgade uttryck, sitt himmelska tungomål. Hela lifvet, ifrån skapardagen till domedagen, hela salighetsläran, äfven som lärobyggnad och i sitt sammanhang betraktad, finnas här innefattade i en krans af sånger. Och hvilka sånger sedan! De genomlöpa andaktens hela lyriska tonskala: högstämnda som profeterna, brinnande som Paulus, milda, enkla, innerliga som Johannes. Der är himmelens åska med sitt hot, men också himmelens sol med sin värma, och himmelens dagg med sin vederqvickelse. Sannerligen, många af dessa sånger äro kyrkans och landets ära: och kunde de öfversättas, så skulle de bli kristenhetens psalmbok.*

* Den sakrika *embetsberättelse*, till hvars detaljer talaren härefter öfvergick, egnar sig, genom sitt omfång och sitt närmast för *stiftet* afsedda intresse, ej här till införande. I de öfver mötet offentliggjorda *Handlingarna* är den i sin fullständighet att tillgå.

2. *Vid mötets slut.*

Mine bröder! Våra öfverläggningar äro nu slutade, och det stundar till afsked. Det är en lång tid, sedan presterskapet sist var församladt till rådpläging: måtte de beslut, vi nu fattat, befordra kyrkans bästa, folkets väl och lärarnes tillfredsställelse. Vi ha åtminstone fått höra hvarandras tankar, uttala vår öfvertygelse, och i en och annan fråga se saken från flera sidor. Äfven i ett annat afseende bör detta möte ha varit kärt för många ibland eder. Stiftet är vidsträckt: afstånd, embetsgöröml, många tillfälliga omständigheter, stänga den ena embetsbrodern från den andre under långliga tider. Här ha många ungdomsvänner, som kanske ej träffat hvarandra på länge, fått skaka trofasta händer, fått berätta hvarandra lefnadsöden, föga märkvärdiga för andra än dem sjelfva, fått vexla förtroliga ord, och uppfriska barndomsminnen, som höllo på att förblekna. Sådant är skönt och rent menskligt. Det gläder mig, när jag kan njuta det sjelf, men äfven när jag kan bereda det åt andra. För min egen del har jag icke träffat annat än vänner. Jag tackar er, mine bröder, för den vänskap, hvarmed J mött mig, icke blott här, utan äfven för den, hvarmed J förut och ofta emottagit främlingen i er krets, gjort rättvisa

åt

åt det bästa han har, hans afsigter, och öfversett med bristerna eller misstagen i deras utförande. Men först och sist tackar jag eder för det nit, hvarmed så många ibland er vården kyrkans angelägenheter, och leden församlingen både med lära och efterdöme. Samnerligen, det är ett högt, ett heligt mål, som föresväfvar, som förenar oss alla. Vi äro ännu långt derifrån, och grafven förseglas öfver oss, inman vi hinna dit. Men vi vilja icke därför förlora modet, utan kämpa som redlige män, som himmelrikets krigare, äfven der segren är oviss, äfven der nederlaget är troligt. Den, som ärligt gjort hvad han kunnat, han har gjort nog, om icke för framgången, dock för vittnet inom sig och vittnet uppöfver sig, och hans möda är icke förlorad hvarken för himmel eller för jord. —

Kyrkolagen bjuder, att jag skall sluta med en förmaning. Men förmanade er icke ert eget hjerta, helgden af ert kall, öfvertygelsen om dess vigt, och dagens tydliga behof, tydligare kanske nu än någonsin, förmanade er icke anden inom er, så vore visserligen min förmaning fåfång. J ären församlingens lärare: och häruti ligga, för den som fattar det, volumer af förmaningar. Det första, om också icke det viktigaste, som fordras af läraren, är lärdom, synnerligast i sitt kall. Huru mycket innebär ej

detta! Med Bibeln, som är himmelrikets hufvudbok, måste han först och främst vara förtrogen. Dertill fordras, att han känner dess språk, åtminstone nya testamentets. Men om han också känner språket, så förstår han dock icke derigenom allena Bibeln, som sig bör. Han måste äfven vara hemmastadd i den fornvärld, hvars färger den bär, han måste ha sett sig om i katakomberna, der en förgången tid hvilar, en mäktig mumie med sin rulle af papyrus, fullskrifven med heliga runor. Ty heliga äro de, äfven om de skulle kallas för hedniska; kristendomens nycklar ligga strödda öfverallt ibland dem. Hedniska — hvad betyder det? Kunde det finnas en kristendom, om icke en hedendom föregått? Verldshistorien är dock genetisk, hon känner intet språng, endast en fortgående kedja, en oafbruten utveckling. Hvarje ögonblick har sin rot i årtusenden, den dag, du lefver, den dag, dina fäder lefde, han är en son, ehuru i olika slägtled, af skapardagen: hvad som är, det *är* derigenom att ett förutgående *varit*. Derföre är det en besynnerlig föreställning, att kristendomen skulle stå alldeles enstaka, som en förtrollad stad, som ett nytt Jerusalem, nerfallet från himmelen, utan allt sammanhang med den föregående eller den omgifvande tiden. Kristendomen är en uppenbarelse: ja, men en sådan enslig, från allt annat lösryckt, af allt annat oberoende uppenbarelse,

skulle intet meniskt sinné kunnat fatta, den vore förlorad för alla. Uppenbarelsen är icke en död månsten, fallen med knall ur skyn, utan den är ett lefvande träd, utbildadt och mognadt med tiden, ehuru dess frö är fäldt af himmelens fåglar. Vore det annorlunda, hade kristna korset icke sitt fotfäste i en föregående bildning, hednisk så väl som judisk, sannerligen det stode icke nu och öfverskyggde hela den bildade verlden, det bure ej på sin panna solvisaren, som afskuggar det eviga ljuset. Och därför äro äfven de så kallade profana, humanistiska, förberedande kunskaper, som föra oss in i forntiden, oumbärliga för den kristliga läraren, om han skall förstå sin Bibel. — Vidare har kristendomen, som ursprungligen var ett tänkesätt och en mycket enkel lära, med tiden blifvit utbildad till ett vettenskapligt system, på mångfaldigt sätt omvexlande och omtvistadt. En allmän öfversigt häraf är nödvändig för läraren, som bör känna grunderna för den kyrkas tro, hvartill han bekänner sig. — Och slutligen finnes det ju äfven en annan, icke vettenskaplig, bildning, som med rätta kallas för allmän, därför att den snart är allas, och hör till menige allmoge i hvarje krets, som vill anses för mindre rå än det egentliga folket. Den omfattar i synnerhet frågorna för dagen om samhället och styrelsen, viktiga i sig sjelfva, men vanställda genom det lösliga sätt, hvarpå

de ofta behandlas. En sådan bildning är icke djup, men den är så mycket bredare, och öfversvämmar umgänget öfverallt. Det passar ej läraren att ensam vara främmande för hvad alla tro sig känna. Vår tid älskar ej presterskapet, emedan den icke fattar dess betydelse; den hör åtminstone icke missakta oss derföre att vi ej äro nog hemmastadde på dess egen allmänning. Låt vara, att det är en ytlig, en sladderaktig bildning, det menskliga vetandets hvardagslag, skummet på tidens ström: men uuder det skummet gå dock djupa vågor. Lycklig är den, — nej, icke lycklig, men vis är den, som dyker till deras botten och ser, öfver hvad slam eller hvad gullsand de hvälfva.

Med vetandet, huru rikt det ock må vara, är läraren dock endast halffärdig. Det har sitt värde och, till en viss grad, äfven sin outhärlighet; men mycket verkligt gagn kan stiftas i församlingen äfven med medelmåttiga kunskaper, om de äro understödda af nit och fromhet. Det heliga bor icke i lärosalarna, det bor i hjertkamrarna. Den egentliga kristendomen läres icke, utan han lefves. Det gifves en fromhet, ett saktmod i sinnet, som man skulle kunna kalla för kristen jord, ty kristendomens frukter mogna skönast deruti. Det är en plåga för dylika sinnen att ej få älska, öfverse, förlåta. De äro ett slags dunkla natur-evangelier,

som finna sin förklaring och uttydning i de uppenbarade. Dylika sinnen äro de religiösa; och den, som ej känner något sådant inom sig, han borde ej åtaga sig att bibringa andra hvad han sjelf alltid ofullständigt måste uppfatta.

Alltså — vetandets klarhet och hjertats fromhet, detta är Urim och Thumim på Arous bröstsköld, detta bildar en *prest i sin prydnad*. Förenas härmed den fasta öfvertygelsen om den oändliga vigten af ett kall, hvars sköna bestämmelse det är att strida för det högsta på jorden, att göra eröfringar för himmelriket: uppväxer ur denna öfvertygelse ett nit, varmt men mildt, och som faller likt ett vårregn öfver lifvet: då hafven J den kristlige lärarens bild fulländad. Betrakten den bilden, mine bröder, den innebär min förmaning. —

Predikan anses i protestantiska kyrkan för det väsendtligaste af embetet. Hon är en konst, följaktligen fri, men har derjemte sina regler. De hjälpa hvad de kunna för att förekomma misstag, och inhämtas ur läroböckerna. Det blott och bart moraliska predikandet, som en tid var brukligt, är nu lyckligtvis aflagd. Icke derföre att moralen ej hör till predikstolen: den är tvärtom, såsom lärans tillämpning, alltid en hufvudsak derstädes; utan derföre att den kristna moralen hvilar på helt annat än blotta förnuftsgrunder, hon är en uppenbarad,

och bör visa anletsdragen af sitt högre ursprung. Det är godt och helsosamt att *J prediken Kristus, och honom korsfäst*; men akten er derjemte för det flinthårda, det abstrakta, som ligger mera i läroböckerna än i Bibeln. Söndertagen icke, knota för knota, systemets bebyggnad; sådant hör till kathedern, icke till predikstolen. *J skolen* visa folket salighetens väg, icke hur vägen är stenlagd. Det är tillämplad kristendom, icke vettenskaplig dogmatik, som skall predikas. — Allvar passar, ja, är väsendtligt för presten, men ett mildt allvar. Det är olämpligt, ja ovärdigt, att i tid och otid uppskrämma blödiga och enfaldiga sinnen, fylla deras inbillning med de gräsligaste bilder, och alltid vara tillhands med ett stycke helfvete. Förbannelsen sitter illa på gudavigda läppar, som borde vara fridens härolder, hjertats rörelse är helt annat än förskräckelsens nerfryckningar, och ingen skrämmes till himmelriket. Den rätte presten varnar också, men ömt och saktmodigt, som en moder varnar, han bestraffar, men med tårar i ögonen, han gråter öfver Jerusalem, och, om han vredgas, så är det med en dufvas vrede. Hvad det egentliga föredraget angår, så hör man nu mera sällan det känslosamma och blomsterrika, som fordom en tid var gängse från predikstolarna. Förlusten är ringa: folket fattade det aldrig, och bildade åhörare började snart att vämjäs vid den lösa

maten. Religionskänsla är annat än känslöshet, och blomsterspråket hör till Orienten; i vårt frusna land må det bli skaldernas ensak. Men akten er också på andra sidan för det torra, kärfva, vårdslösa, hvardagliga. Språket är tankens yttre form. Det bör vara värdigt, men ej stelt, lämpadt efter innehållet, men ej derföre ojemnt och brutet, klart, men ej vattenaktigt, lifligt, men ej kringsväfvande, enkelt, men ej alldagligt. Om menigheten tyckes mest älska det sistnämnda, så är det just från predikstolen, som hon bör uppfostras till något bättre, äfven i detta afseende. Bäst är bibelspråket, der det kan användas: men detta kan icke, det bör icke ens, ske för ofta. Ett språk ur Bibeln verkar förunderligt, när det faller sparsamt, men som en blix, ner i det öfriga talet: blixtrar det alltjemt, så försvagas intrycket. — Det händer stundom, som jag hör, helst bland de yngre embetsbröderna, att de gå oberedda upp på predikstolen. Detta måste jag på det högsta ogilla. En man med rik erfarenhet och vana, och med en naturlig talemått, må någon gång kunna anförtro sig åt stundens ingifvelse, vid *utförandet* af sitt ämne, men ämnet sjelft bör han alltid ha öfvertänkt, och till sina hufvudpunkter ordnat i sinnet. Deremot hos de unga, oerfarna, oöfvade, är detta lättsinnigt öfverdåd. De göra bäst att hålla sig vid skriften, nemligen sin egen, och ej räkna på att anden alltid

skall komma med sammanringningen. Det händer att han uteblifver, eller hvad värre är, att det endast är oredans ande, som inställer sig; och de göra då messfall, huru länge de än predika. De långsträckta predikningarna afstyrker jag i allmänhet. Mången ung man predikar sig till denna tvetydiga ära, derigenom att han ideligen, och i hvad ämne som helst, vänder sig omkring vissa kristendomens hufvudpunkter, såsom läran om nåden, tron, rättfärdiggörelsen o. s. v. De äro visserligen hufvudpunkter, men just därför kunna de ej ligga öfverallt. Men der predikanten undviker detta fattiga öfverflöd, och går rakt på sitt ämne, bör det kunna, nemligen för predikstolen, uttömmas på timmen; i annat fall är det illa valdt. Predikar han längre, så slappas uppmärksamheten och förlorar sin ledtråd; och om också talaren ej tröttnar, så tröttnar åhöraren. — Dock hvartill gagua alla dessa råd och anvisningar? För de tänkande, de begåfvade, äro de öfverflödiga, för de andra äro de obrukbara. Jag vill därför sammanfatta dem i ett enda: hafven endast mycket förstånd, mycket vetande, mycken fromhet, nit och verklig kristendom: då skolen J sjelfve förundra er hur lämpligt, hur uppbyggeligt, hur herrligt J prediken. —

En annan lika vigtig, kanske ännu vigtigare del af embetet, är nattvardsungdomens första beredning. Undervisningen är visserligen

äfven här väsendtlig. Kunskapen måste stadgas, begreppet redas, och i detta afseende kunnen J ej gerna vara för stränga, för omsorgsfulla. Undervisningen är benranglet i all religion; men den andeliga kropp, som skall bildas deromkring, måste plägas helt annorlunda då man predikar, och då man bereder till nattvarden. Då J bereden nattvardsbarnen, hafven J en hel församling af blommor framför er, och blommor äro den ursprungliga, den oförfalskade kristenhetens sinnebild. Jag ber er, J bröder, fostren de blommorna med himmelens bästa fläkt, med fromhetens anda, fostren dem med himmelens bästa dagg, med fromhetens tårar. Der ligger mycken omedveten kristendom, der sofver något himmelskt i de ungas hjertan. Väcken det der, låten kärleken till Gud blifva deras *första* kärlek. Den kärleken plär vara varaktig och ännu på ålderdomen breda ett rosenskimmer öfver sinnet. Mer än vid något annat tillfälle beror detta af eder vid barnens första nattvardsgång: deras hjerta ligger då som ett böjligt vax i edra händer, och den form, det då antar, det intryck, det då fattar, kunna blifva varaktiga, om de äro tillräckligt djupa. Lärarens konst ligger här helt och hållet i hans känsla, eller rättare, den är iugen konst, endast natur, rörelse, värma. Det ges ingen skönare syn i den kristna kyrkan än en väl beredd nattvardsungdom, som, vid ingången till

lifvet, svär himmelens fana, smältande i tårar, upplöst i salighet. Den ungdomen lägger jag ännu en gång på ert hjerta: värmen den der, hållen den der, behållen den der, så länge J kunnen! —

Sjukbesöket är en af lärarens ömmaste och angelägnaste åligganden. Det ställer honom midt emot dödsengelen, hvars fasa han skall lindra för den lidande. Jag skulle önska, att de skriftlärde, som klaga öfver försoningslärans missbruk, bevisa dess omöjlighet, och väl också försöka att genom exegetiska konstgrepp förklara bort henne ur Bibeln, jag skulle önska, att de stodo vid en ringa, en obildad mans dödssäng ur folket. Han har intet mer att hoppas i lifvet, ville derföre gerna ha något att hoppas i döden. Han känner sin skuld, han hårklyfver icke begreppet om möjligheten för en annan att lida i hans ställe, försona, tillfyllestgöra; det har aldrig fallit honom in att tvifla härpå. Hvarmed vill man trösta honom, om detta sista stöd undanryckes honom i döden, om det säges honom, att hvad han sjelf felat, det måste han sjelf gälda? Försoningsläran må vara oförklarlig annars, hon har sin förklaring i döden. De bleknade läpparna uttyda henne, det bristande ögat ser hvad hon innebär. Tagen den derföre med eder till hvarje dödssäng. Der är hennes seger, der verkar hon säkrast till tröst, till hopp, till välsignelse.

Det ges en annan, en vidtomfattande embetsförrättning, nemligen lärarens egen lefnad. Jag kallar den för en embetsförrättning, ty det är den, som ger kraft och betydelse åt alla de öfriga. Det är icke nog, att lärarens vandel är oförvitlig, den måste äfven vara from. Dertill fördras dock ingalunda någon öfverdrifven asketisk stränghet, något hängande hufvud, något kärlekslöst fördömande af umgängets skuld-fria glädje. Den kristendom, som tappas derigenom, den sitter alltför lös, och väcker alltid misstanka om skrymtan. Den rätta, som sitter i hjertat, fruktar ej för att dyka ned i tidens flod; men han stiger också upp derutur, obesmittad som svanen, som skakar slammet af sitt silfverdun. J stå, mine bröder, i mångfaldig beröring med folket, och kunnen kraftigt verka på tänkesättet, äfven i andra än egentligt andeliga ämnen. J ären kyrkans tjenare, men också statens, och derjemte ledamöter af ett lagstiftande riksstånd. Vår bestämmelse härvid kan icke vara tvetydig; det ligger i presterskapets idé, att det måste vara ett förmedlande stånd. Vi ha nog med motsatser och brytningar i tänkesättet att förmedla. Det kan vara mycket i vårt statsskick, som torde behöfva en *omstöpning*; *kannstöpning* behöfves ingenstädes, och vi kunna åtminstone lemna den åt andra. Vördnad för kung och menskelig ordning, kärlek till fäderneslandet, kärlek äfven

med uppoffringar, — detta är vår stående politiska predikotext. Den är hämtad ur Bibeln, den är kristendomens regeringsform, gillad och antagen på en högre riksdag. Och i huru många andra afseenden, äfven utanför ert egentliga kall, kunnen J icke stifta lag och ordning ibland folket, genom lära, förmaning, föresyn! J ären t. ex., för det mesta, åkerbrukare och herdar, liksom det första människoparets äldsta söner voro. Det är ett ädelt yrke, och rätt väl förenligt med lärarekallet. Jag känner många aktningvärdede män i vårt stånd, som drifva det med ifver och framgång. De ha rätt: den tid kan komma, då bostället kanske blir vår säkraste, vår bästa inkomst; hvad jorden ger, derom behöfver man ej be någon annan. Betrakten derföre den jord, J sköten, såsom en hedersskuld till efterträdaren. Odlad jord, liksom odladt sinne, passar presten väl. Det var en vacker, patriarkalisk tid, då presten var sin församling allt i allom, så i andeligt som verldsligt afseende. Söken att återföra den, så vidt det, under mycket olika förhållanden, är möjligt. Låten det ej finnas en sorg i församlingen, som J ej söken trösta, en osed, som J ej beifren, en fördom, som J ej söken bryta. Klappen på hvarje dörr, klappen på hvarje hjerta. Gån som lefvande husgudar ibland folket. Fyllen församlingen med er lefnads evangelier, med er vandels apostlagerningar. Det

blir er skönaste predikan, det blir er inträdespredikan till himlen. —

Men det är tid, det har redan länge varit tid, att sluta. Jag har icke sagt er något nytt, och fruktar med skäl, att J funnit det gamla och bekanta för vidlyftigt. Det är ett vanligt fel, när hjertat är fullt. Haru gerna ville jag ej kunna försäkra eder, att vi ännu en gång, och snart, kunde samlas på samma sätt! Men lif och död stå i Herrans hand, och *alla* mötas vi troligen icke åter i dessa salar. Mitt hufvud har längesedan börjat att hvitna till skörd, och *min* dag skymmer. På min plats saknar ingen sina bekymmer, hvaribland det minsta icke är det, att man känner sig ej uppfylla den, som man ville och borde. Det ges dessutom en lifvets oro, som tär på lifvet, det är mången längtan, som endast sjustjernorna se uppå, mången sorg, som blott Orion skådar. Det ges sinnen, som likna trädgårdarna på volkaner: det är en inmurad eld, som drifver deras förgångliga blommor, men också förtär dem sjelfva. Låt dem förtäras, låt det förbrunna hjertat finna ro i sin aska, när förbarmaren vill! *Alla* mötas vi icke mera här, och ingen vet, på hvilken lotten faller; men måtte de qvarlevande gömma den bortgångnes minne i kärlek och välsignelse. Emedlertid, och så länge vi här vandra tillsammans under himmels sky, så låtom oss älska hvarandra, understödja hvar-

andra, råda hvarandra! Gån icke mitt hus förbi; I skolen der alltid finna en öppen vän, en svekfri broder. Närvarande och frånvarande låtom oss bedja för framgången af det verk, hvartill vi kallade äro, för församlingens ljus och förädling och salighet. Bedjen äfven för mig, jag vill bedja för eder. Farväl, helser de hemmavarande bröderna. Frid vare med dem och oss, och kärlek med tron, af Gud Fader och Herranom Jesu Christo!

Till Upsala Domkapitel

i anledning af Erkebiskopen m. m.

*J. O. Wallins död. **

(Juli 1839.)

Den oförmodade förlust, som Upsala konsistorium och stift nyligen gjort, är ingalunda någon enskilt förlust, utan en allmän. Den delas af hela landet, bland hvars utmärktaste män, af hela Svenska kyrkan, hvars öfverhufvud den afgångne Erkebiskopen var, icke blott genom konungens, utan genom snillets och naturgåfvornas sällsyntare fullmakt. Hans heliga sånger genljuda ännu alltjemt i våra tempel och i folkets hjertan. De förklinga ej heller, så länge ännu en Svensk kyrka hvälfver sig öfver andäktiga hjertan, så länge jordens sorg, dess glädje och dess förhoppningar, ännu söka himlen och uttala sig i Svenskt tungomål. Genom hans frånfalle har en länk, och den bästa, fallit bort ur det sångarförbund, som omslöt Svenska kyrkan. — Men han var icke blott en sångarharpa, hvars toner på en gång voro de djupaste, inner-

* Detta sorge-bref, utfärdadt i Wexiö domkapitels namn, var uppsatt af dess Ordförande.

ligaste, ljufvaste och renaste, som vårt tidehvarf hört från Zions höjder. Han var derjemte en stormklocka i vältaligheten, till hvars sammankallande ljud församlingen lyssnade, icke blott med hälsosam bäfvan, utan äfven med förhoppning, rörelse och förtjusning. Ty den rätta vältaligheten, helst den andeliga, förutsätter alltid, till någon del, sångens gudagåfva. Forn tidens profeter voro ett poetiskt slägte, och all predikan blir, i den mån hon är snillrik och hjertlig, alltid en upplöst psalm. Religionens och poësiens himmelriken gränsa nära till hvarandra, och samma vårvärma andas öfver dem begge. *Den Eviges lof* talas mindre än det sjunges, och talaren, liksom skalden, måste sätta vingar på själen, om hon skall kunna lyfta sig till sitt ursprung. Frid vare öfver profetens stoft! —

I vår tid, kanske i alla tider, prisar man med rätta de afdöde lyckligare än de qvarlevande. Då vi derföre beklaga fäderneslandets, kyrkans, konstens förlust, fordrar billigheten att vi likväl, för hans enskilda del, lyckönska den store bortgångne. Hittills hade hans höga embete icke träffat honom någorstädes, der han ej fullt fyllde sin plats, der han ej blott tillfredsställde, utan äfven öfverträffade, den högspändaste väntan, och drog den allmännaste beundran till sig. Öfverallt, hvart han kom, visade han

han sig som Svenska kyrkans förste man, och fullt värdig sin utmärkelse. Han gick bort i sin styrkas, sin fullmognade mannakrafts bästa dagar, i den fullaste glansen af sin ära. Det förestod honom snart, i fall han lefvat, en befattning, der äfven hans varmaste vänner och beundrare tvekade om han varit på sitt rätta ställe. Det är bekant, att riksdagen snart sammanträder för att lägga sig ner och idissla på dagens hittills olösta, möjligtvis olösbara frågor. Det var hans pligt som Svea rikets Erkebiskop att der, såsom presteståndets talman, leda öfverläggningarna. Uppdraget är föga presterligt, och måste, helst för hvarje snillrik man, vara både oangenämt och nedslående. Det lugna och tålmodiga sinne, som erfordras för att utan vämjelse afhöra det tusen gånger, för hvarje gång sämre, sagda och omtuggade, var icke Erkebiskop Wallins, och det är knappast troligt att han, som var föga född för politiska bestyr, kunnat med vederbörlig jemnhet och lugn genomgå denna hårda och opresterliga pröfning. Särskilt obehagligt måste ett sådant uppdrag ha blifvit, med den opinions-vind, som för dagen blåser i Svenska nationen, med sina mångfaldiga väderflöjlar för stundens hugskott, sina hundradetals talmän och representanter för den plattaste ytlighet och obetydlighet. Ty det är dock onekligt, att det konstitutionella gyckel-

spel, som nu för tiden uppföres i större delen af Europa, i Svenska folket har sin bästa pajazzo. Detta, alltid andelösa, ofta ärelösa spel och partikäbbel hade han troligtvis hvarken haft tålamod att fördraga, eller, med allt sitt snille, eller kanske just derföre, rådighet och sinnesnärvaro nog att sammanjemka och leda. Det föreställer de ordentligen hvart femte år återkommande, paroxysmerna af den konstitutionsfeber, som går genom världen, utan att sjukdomen hittills velat bryta sig. Han är nu fri från detta förödmjukande bekymmer; ty på hans stilla graf blicka himmelens beslägtade stjernor neder med välbehag. Det rättvisa minnet af allt det goda och ärofulla han uträttat, den allmänna beundran, den både allmänna och enskilda tacksamheten, stå vakt öfver Skaldens, Talarens och Kyrkofadrens graf. Lycklig skatte vi derföre den store slumraren i sitt stilla hus, på den kyrkogård han sjelf helgat och invigt med sin åska af Sinai! Der sofver han bort både dagens och riksdagens tomma äflan; och vi inse icke hvad en tänkande Svensk man, i synnerhet en prestman, kan bättre göra. Ty hvad helsosammare kan man göra med århundradets anspråksfulla ömklighet, helst den politiska, än att försofva den, vore det också i döden?

Naturgåfvor, sådana som Erkebiskop Wal-lins, äro i alla land, i alla tider, sällsynta och

sekulariska. Konsistorium önskar därför mera än det hoppas att snart se *hans* plats värdigt återfylld; ty man kan vara en ganska utmärkt man både i landets och kyrkans, både i snillet och religionens häfder, utan att därför kunna jämföras med den store hädangångne. Måtte den Gud, som vakar öfver Svenska kyrkan, leda de väljande, och påminna dem hvilken man de genom sitt val ha att ersätta!

Anmärkningar såsom inledning till Frithlofs Saga.

(1839.)

På den tid, då Frithiof diktades, var ibland Svenska litteratörer (exempelvis bör jag endast nämna Leopold) den tanken gällande, att den så kallade Göthiska poésien, oaktadt all den talent, man erkände derpå vara använd (Iduna hade länge varit utgifven), likväl i sin grund vore förfelad. Man påstod, att denna poési stödde sig ytterst på en råhet i tänkesätt och seder, en halfbildning i samhällsförhållanden, oförenliga med den nuvarande tidens poési, den man riktigt nog ansåg för en dotter af den moderna civilisationen, och hvari tidehvarvet igenkände sina egna anletsdrag, endast förskönade och idealiserade. Det är också sannt, att all poési måste återgifva sin tids lynne och bildningsgrad; men det ges dock allmänna mänskliga förhållanden och passioner, som i alla tider måste förblifva oförändrade, och kunna betraktas som poésiens grundfond. Ling hade redan, ehuru mer eller mindre lyckligt, behandlat flera Nordiska ämnen, för det mesta i dramatisk form. Man har anmärkt, att hans stora poetiska gåfva är mera lyrisk än dramatisk, och att han

bättre målar den yttre naturen, än den inre med alla dess skiftningar. Att emedlertid nordiska sagan kan med framgång äfven dramatiskt behandlas, visa Oehlenschlägers tragedier, och jag bör erkänna, att det var hans Helge, som gaf mig första idéen till Frithiof.

Meningen med denna dikt var emedlertid ingalunda att endast versifiera sagan, som dock många tyckas ha antagit. Den flyktigaste jämförelse borde ha lärt, icke blott att hela upplösningen är anuorlunda i sagan och poëmet, utan äfven att flera afdelningar, t. ex. II, III, V, XV, XXI, XXIII, XXIV, ha antingen ingen, eller åtminstone en ganska aflägsen grund i sagan. Icke här, men väl i andra Isländska sagor, skulle anledningen till den valda behandlingen kunna sammansökas. Min afsigt var att framställa en poëtisk bild af det gamla nordiska hjeltelifvet. Det var icke Frithiof som individu, utan tidehvarfvet, för hvars representant han antages, som jag ville måla. Väl bibehöll jag i detta afscende stommen och grundritningen af sagan; men ansåg mig derjemte berättigad att lägga till eller borttaga hvad som ej passade för mitt ändamål. Detta ansåg jag höra till den poëtiska friheten, hvarförutan ingen sjelfständig behandling af hvad poëtiskt ämne som helst är möjligt.

I sagan förekommer mycket storartadt och heroiskt, som gäller för alla tider, och derfore

både kunde och borde bibehållas; men derjente ett och annat rätt, vildsint, barbariskt, som antingen borde helt och hållet afsöndras, eller åtminstone mildras. Till en viss grad blef derföre nödvändigt att modernisera; men svårigheten var här att finna det rätta lagom. På ena sidan borde dikten ej alltför mycket stöta emot våra finare seder och mildare tänkesätt; men, på den andra, borde ej heller det nationella, lefnadsfriska, natursanna uppoffras. En kall vinterluft, ett friskt nordanväder kunde och borde blåsa genom dikten, ty detta hör till lynnet både af nordens klimat och karakter; dock icke så att qvicksilfret frös, och alla hjertats ömmare rörelser voro uteslutna.

Det är egentligen i hållningen af Frithiofs karakter, som jag sökt upplösa detta problem. Det ädla, högsinta, modiga, som är grunddraget för all heroism, borde naturligtvis ej saknas deri, och elementerna dertill förefinnas både i denna och många andra sagor. Men, jemte denna allmänna heroism, har jag sökt att i Frithiofs karakter nedlägga något individuelt nordiskt, det lefnadsfriska, trotsiga, öfvermodiga, som hör, eller åtminstone fordom hörde, till nationallynet. Ingeborg säger om Frithiof:

*Hur glad, hur trotsig, hur förhoppningsfull!
Han sätter spetsen af sitt goda svärd
På Nornans bröst. och säger: du skall vika!*

Dessa rader innebära nyckeln till Frithiofs karakter, och egentligen till hela poëmet. Äfven den milde, fridsälle, vänsälle, gamle kung Ring förnekar ej denna nationella egenhet, åtminstone i sitt dödssätt; och af detta skäl har jag låtit honom "rista sig med Geirsodd", visserligen en barbarisk plägsed, men dock karakteristisk för tiden och folklynnnet.

En annan egenhet i nordbons lynne är ett visst anlag för vemod och tungsinnighet, vanlig hos alla djupare karakterer. Det går som en elegisk grundton genom alla våra gamla national-melodier, och i allmänhet genom allt det betydningsfullare i våra häfder; ty den ligger på bottnen af nationens hjerta. Jag har någonstädes sagt om Bellman, vår mest nationella skald:

och märk det vemodsdraget öfver pannan,

ett nordiskt sångardrag, en sorg i rosenrödt!

ty detta vemod står icke i strid med det lefnadsglada och friska i nationallynnet; det ger det endast mera intensitet och spänstighet. Det gifves en lefnadsglädje (allmänna opinionen skyl- ler Fransmännen därför), som ytterst hvilar på lättsinnighet; den nordiska hvilar på allvar. Derföre har jag också i Frithiof sökt antyda denna grubblande tungsinnighet. Hans ånger öfver den ofrivilliga tempelbranden, hans grubblande farhåga för Balder,

*som sitter i skyn, skickar tankarna ned, som för-
mörka mitt sinne alltjemt,*

hans längtan efter den slutliga försoningen och inre lugu, häntyda icke blott på ett religiöst behof, utan äfven, och ännu mera, på den för hvarje alfvarsammare sinne, åtminstone i Norden, naturliga lutningen till sorgmodighet.

Man har förebrått mig (som det vill synas mig, utan skäl) att hafva gifvit kärleken mellan Frithiof och Ingeborg (t. ex. i *Afskedet*) en alltför sentimental och modern karakter. I detta afseende bör jag anmärka, att vördnaden för qvinnan var, från urminnes tider, och långt före kristendomens införande, nationell hos de Germaniska folkslagen. Derföre var också den lättsinniga, blott och bart sinnliga åsigten af kärleken, som var gängse äfven hos de mest bildade antika folken, främmande för Norden. Sager och tradition äro fulla af berättelser om den mest romantiska kärlek och trohet i Norden, långt innan chevaleriet gjorde qvinnan till mannens afgud i Söder. Förhållandet mellan Frithiof och Ingeborg synes mig alltså hvila på tillräcklig historisk grund, om icke personligen, dock i tidehvarfvets seder och tänkesätt. Den grannlagenhet, hvarmed Ingeborg vägrade att åtfölja sin älskare, och heldre uppoffrade sin böjelse, än undandrog sig sin brors och giftomans välde, synes mig tillräckligen motiverad i den bättre qvinnans natur, som i alla tider måste bli sig lik.

Det subjektiva, som på detta sätt ligger i sjelfva handlingen och karaktererna, fordrade,

eller åtminstone medgaf, en afvikelse från den vanliga episka uniformiteten vid behandlingen. Att upplösa den episka formen i fria lyriska romanser, syntes mig derföre det lämpligaste. Jag hade Oehlenschlägers exempel i Helge för mig, och har sedermera funnit, att detta blifvit följdt af flera. Det medför den fördelen, att kunna omvexla versformen efter det särskilda innehållet; och jag tviflar, att t. ex. *Ingeborgs klagan* på något språk skulle kunna med fördel behandlas i hexameter eller femmätige jamber, rimmade eller orimmade. Jag vet, att många anse detta stridande mot den episka enheten, som dock så lätt öfvergår till enformighet; men jag anser denna enhet mer än tillräckligt ersatt genom det friare utrymme och omvexling, som härigenom blifva möjliga. Men just denna frihet fordrar äfven, om den rätt skall användas, mera omtanka, förstånd och smak; emedan man för hvarje särskildt stycke måste vara betänkt på att uppfinna den passande formen, den man icke alltid finner färdig för sig i språket. Derföre har jag försökt, med mer eller mindre framgång, att efterbilda flera, i synnerhet antika, versformer. Sålunda voro den femmätiga jamben, hyperkatalektisk i tredje foten (II), den sexmätiga (XIV), de Aristofaniska anapesterna (XV), den trokaiske tetrametern (XVI), och den tragiske senarien (XXIV) föga eller intet före mig försökta i Svenskan.

Hvad sjelfva språket angår, så inbjöd det forntida ämnet att någon gång begagna arkaismer, synnerligast sådana, som, utan att vara obegripliga, ansågos kunna medföra något särskilt eftertryck: en omsorg, som i allt fall är förlorad utom landet, och stundom äfven ofta der. Den fordrar likväl mycken försigtighet, då det väsendtliga i en modern dikt naturligtvis alltid måste bli det gängse språket, äfven om det i vissa fall må kunna närma sig ett föråldradt.

Försök att förklara min popularitet som Skald.*

Svensken, liksom Fransosen, älskar i poésien företrädesvis det lätta, klara, genomskinliga. Äfven det djupa fordrar han, ja värderar; men det skall då vara ett genomskinligt djup. Han vill kunna se guldsanden på vågens botten. Allt grumligt och mörkt, som ej ger honom någon klar bild, vore det än så djupsinnigt, är honom vidrigt.

Det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta tror han, och klarheten är ett nödvändigt vilkor för allt som skall verka på honom. Härigenom skiljer han sig ifrån Tysken, som, till följe af sin kontemplativa natur, icke blott fördrar, utan äfven föredrar, det mystiska och nebulösa, hvori han älskar att ana något djupsinnigt. Han har mera *Gemüth* och tungsint allvar, än Svensken, som är ytligare och lättsinnigare. Deraf komma känsломystiken och hemorrhoidal-känningarna i den tyska poésien, som vi icke ha sinne för.

I afseende på sjelfva andan och verldsåsigten hos poëten, så älska vi företrädesvis det lefnadsfriska, raska, modiga, ja öfvermodiga.

* Denna uppsats utgör slutet af Författarens utkast till sin egen biografi.

Detta gäller äfven om Svenska nationalkarakteren. Ehuru förslappadt, flärdfullt och förderfvadt folket må vara, ligger dock alltid en vikingaåder på botten af nationallynnet, och man älskar att igenkänna den äfven hos skalden. Fornjoterska ätten är ännu icke utdöd. Något trotsigt och titaniskt går som ett slägtdrag genom folket.

*Nordens kraft är trots, och falla
Är en seger för oss alla,
Ty förrän man föll till slut
Fick man ändå kämpa ut.
Stormar det, han gerna brottas
Emot stormen; gerna blottas
Ludet bröst, att åskan må
Veta, hvar hon bäst kan slå.**

En kall, men klar och frisk vinterdag, som spänner och stålsätter alla människans krafter, för att kämpa emot och besegra en hård natur, är den rätta naturbilden för nordiska lynnet. Hvar detta klara väder finnes, denna friska anda blåser, der känner nationen sitt eget inre lif, och öfverser, för dess skull, med andra poëtiska brister. Jag vet ingen bättre förklaringsgrund.

* *Gerda*, första sången.

BREF.*

1.

Till ELOF TEGNÉR.¹

Millesvik d. 15 Febr. 1793.

Min bästa Du!

Tack för brefvet af den 15:de Februarii.
Jag måste väl nu berätta hvad jag se'n förleden

* Dessa prof af Författarens brefstil äro tagna från olika perioder af hans lif. Det första här införda brefvet är bland alla, som återfunnits, det äldsta. Utom innehållet, vittnar den vackra, redan manliga, handstilen om en långt större mognad än man af en tioårig gosse skulle vänta. — Utgifvaren, som först sommaren 1848 gjorde fyndet af detta bref, finner sig af dess innehåll föranledd till några rättelser i sin, året förut utgifna, *Lefnadsteckning* af den afledne Skalden. Det visar sig nemligen nu, att, redan under nådåren hemma i Millesvik, den unge Esaias hade begynt ganska ifrigt studera både latin och ett par lefvande språk, samt äfven andra ämnen. Vederlagd är härigenom uppgiften, att det först var på Malma, som han, tre år sednare, *började* dessa studier; han blott *återtog* dem der, efter episoden af sin vistelse hos Branting. Att detta förhållande fallit Skalden sjelf på äldre dagar ur minnet, vittnar hans, 1839 författade, egenhändiga biografi, hvars uppgift utgifvaren hade följt. Hvad i *Lefnadsteckningen*, sidd. XIX och XX, ur den citeras, angående arten af hans första studier, torde således närmast afse dem, som han, vid tio års ålder, i föräldrahemmet *begynte*, och från hvilkas fortsättning han, efter några få veckors eller månaders lopp, rycktes till fogde-kontoret.

¹ *Elof Tegnér*, Skaldens yngre broder, då student och informator i en af grannsocknarna.

Fredag läsit. Fredagen läste jag, om jag ej minus gålet, ett Cap. i Cornelius och några sidor i Genvägen.¹ Lördagen läste jag väl ett par Cap. i Cornelius och något litet i Genvägen. Söndagen läste jag intet. Måndagen explicerade jag en sida i Locken på *La Religion des Dames*. Om aftonen gjorde jag och Lars² en lag sålunda, att jag i veckan skal läsa fem sidor i Sjögren,³ två gånger i Grammatikan, 8 a 9 Cap. i Cornelius, några sidor i Bergklinten,⁴ explicera och imitera ett af Ciceros Bref och explicera en sida i Locken. Tisdagen läste jag enligt lag en sida i Sjögren, explicerade och imiterade ett af Ciceros Bref, läste ett Cap. i Cornelius och en sida i Genvägen. Onsdagen läste jag två sidor i Bergklinten och explicerade några sidor i Genvägen. Thursdagen läste jag en sida i Sjögren och två sidor i grammatikan (*Fortis* och *Felix*), samt två Cap. i Cornelius, det sista på Themistocles och det första på Aristides, till midnatten. Om aftonen läste jag för ro skull 57 sidor i Lagerbring 2 Delen. Jag har nu ej mera

¹ *Genvägen*. Den bok, som här sannolikt menas, är en gammal latinsk grammatika af *M. Werner*, kallad "Genväg, hvarefter latinska språket med mindre möda af ungdomen vid skolorna läras kan" m. m. Den är tryckt i Carlskrona, utan årtal, men sannolikt på 1750:talet.

² *Lars Gustaf Tegnér*. Skaldens äldste broder.

³ *H. Sjögren*. Latinsk glesbok. (*Liber Memorialis*) Sthm 1771.

⁴ *O. Bergklint*. Mindre sammandrag af alla vettenskaper. Sthm, 1775.

att berätta om min läsning. Dessutom har jag glömt att berätta, det jag läst en 12 a 13 sidor i Millot¹ och något i Gellert. Om Söndagen voro vi åt Hjelleskata.² Om Onsdagen kom Johannes³ hem från Uddevalla. K. Mor blef för det hon nu efterskickade skyldig öfver 50 Riksd:r. Han⁴ var rasande dyr på all ting: till exempel för en bok sådant papper som detta⁵ tog han 4 D:r S:mt, som man alltid förr fått för 24 öre m. m. Lars skrifver väl om detta mera. Britgen⁶ hälsar dig oändeligen. Hon får ej stunder skrifva, ty hon skall spinna. Jag är alltid

Din

Bäste Bror

N. N.

P. S. Om du har Kölmarken⁷ hos dig, så skick(a) honom ändteligen hit med nästa Post.

¹ *Millot*. Gamla Stats-historien, öfversättning af G. A. Stechau. Sthm, 1777.

² *Hjelleskata*. Egendom i Millesviks socken.

³ *Johannes*. Skaldens yngste broder.

⁴ *Han*, nemligen köpmannen i Uddevalla.

⁵ Brefvet är skrifvet på groft, gulgrått skrifpapper.

⁶ *Britta Tegnér*, Skaldens yngsta syster, då femtonårig.

⁷ *P. Kölmark*. Inledning till Filosofien och Moralen. Sthm, 1785.

2.

*Till en barndomsvän.**

Millesvik den 22 Mars 1793.

Min egen Du! Tack för brefvet. Jag har fått ditt första bref, jag mins nu ej af hvad dato det var, men jag skref dig straxt till. Jag var den Fredagen då posten skulle gå, med k. Mor åt Ingerirud och således har väl brefvet ej kommit med. Auction som vi höll här på Millesvik d. 9 Mars gick till 150 $\frac{1}{4}$ Daler 22 $\frac{3}{4}$ öre S:mt. Den dagen var här rätt mycket folk. Man fick likväl ej sälja allt som man ärnat, för Söndagens skuld. Jag har inga nyheter om ej att Elof i dag kommer hem, och blir här öfver Påskhelgen. Jag skulle dock skrifva mera om ej den ängsliga Posten (ej) vore så rasande att tjuta, utan jag är i alla mina dagar

Din bäste

N. N.

* *Magnus Lagerlöf*, f. 1778, död 1844 såsom kontraktsprost i Nyed, af Carlstads stift. Han var Skaldens syskonbarn och, lifvet igenom, förtrogne vän. Utanskriften på detta till honom såsom gosse skrifna bref är: "Herren Herr *Magnus Lagerlöf*. Kila socken och Bunäs."

3.

Till Krono-Befallningsman JAK. BRANTING, Högvalta.

Ingerirud * d. 16 Febr. 1798.

Återkommen från Bergslagen blir det min första pligt med bref upvakta Herr Befallningsman; först för att anhålla om förlåtelse därför att jag ej ännu efter så lång tid besökt Högvalta, och för det andra, för att uppge de orsaker, som hindrat mig derifrån. — Också hade jag verkligen ämnat fara med marknadsfolket till Carlstad; men hindrad af min mors då varande sjukdom, äfvensom af andra smärre omständigheter, nödgades jag uppskjuta denna resa. Vid första tillfälle skall jag likväl fullgöra denna skyldighet, som är så glad, så kär för mitt hjerta. —

Denna sommaren ärnar jag att använda till Grekiska och Romerska auktorernas, i synnerhet poëternas läsning. Det är en *lecture*, som, nödvändig vid alla lärdomssäten, dessutom förädlar smaken, som odlar förståndet, som ger oss känsla och *jugement* af det sköna, som ger oss en stadgad vördnad för ålderdomens äkta snillen, och som således icke gagnar mindre än den förnöjer. Jag vill ej heller försumma Tyiskan och Engelskan. Språken böra läras i bör-

* Se *Lefnadsteckning*, sid. xxix.

jan af ungdomen. Vettenskaperna i en mera stadgad ålder. — Till nästa höst borde jag väl till någon akademi, antingen Lund eller Upsala. För kansli-vägen i Stockholm har jag annars mycken böjelse, och jag skulle anse mig lycklig att, efter att hafva tagit graden, bli på något sätt der engagerad. Härom, så väl som om andra saker, torde jag väl snart få inhämta Herr Befallningsmans mundtliga råd. —

4.

Till densamme.

Lund d. 28 April 1800.

Ändtligen får jag berätta att jag fått kondition, som jag så länge sökt. Det är hos en Öfverste-Löjtnant Baron Leijonhufvud på Yxkullssund, sjutton mil härifrån, opp i Småland. Kondition hoppas jag blir akademisk till hösten eller sist till våren. Om en fyra eller fem veckor skall den tillträdas. Den tiden behöfver jag också att litet ställa mina saker i ordning, och ekipera mig med något kläder, hvilket i min kassas svaga belägenhet lär bli svårt, om ej omöjligt. Men också hoppas jag att sedermera kunna någorlunda berga mig, emedan lönen visst ej blir mindre än 50 R:dr, och kanske än mera. —

Till en barndomsvän.

Yxkullsund d. 30 Juli 1804.

— — Jo, visst svor jag deröfver att Lars' kom ensam. Orsaken var dock den, att hans kärra gick sönder på vägen, då han blef uppehållen länge med dess lagning, och Olof,² som hade beställt hästar, ej kunde vänta på honom. Jag var häröfver så mycket, mycket ledsen. Det hade varit så roligt att träffa Olof; det kan vara så ovisst, när det härnäst sker. — Lars var här från kl. 10 till 4 e. m. Herrskapet voro *λυκλιγτις*³ ej ännu hemma, men kommo dagen derpå. Jag följde honom till Vernamo, der vi lågo öfver natten och skiljdes tidigt om morgon d. 23. Sin kärra nödgades han lemna här, efter ena hjulet var fullkomligt förderfvadt. Jag skall låta laga upp den i sommar och nyttja den kanske till Lund. Nästa sommar kunna du och jag åka i henne till Vermeland. Ack, om den tiden vore ändå! Men ett sekel måste ännu passeras dessförinnan. — Mina kollegier

¹ Lars Gustaf Tegnér. ² Olof Myhrman.

³ *lyckligtvis*. Här, som på andra ställen i sina förtroligare bref, skrifver han det Svenska ordet med Grekiska karakterer, när han ej vill, att det af profana ögon skall förstås. I hans bröders bref till honom förekomma hela sidor på detta sätt, till utseendet Grekiska, till innehållet Svenska.

fick jag riktigt. Jag har ej ännu börjat att läsa dem. Ända hittills har jag varit sysselsatt med Kant, och härmed kommer jag väl att fortfara åtminstone denna måna'n öfver. Jag ville gerna läsa *Kritik der praktischen Vernunft*¹ och *Rechtslehre* i sommar. Det går sakta, efter jag måste läsa om hvar bok flera gånger. Äfven har jag gått igenom Schulze.² Med nästa månad får jag väl lof att börja tänka på första examen.³ Det är så oändligen mycket jag skulle läsa dertill, i symnerhet för Lidbeck och Norberg, att jag ej hinner med hälften. Har du ännu sagt till den förra angående din disputation? Det är alldeles nödvändigt att du skrifer den sjelf, och nu i sommar kunde du dertill haft ett charmant tillfälle. Hvad du är lycklig, som får lefva fri, utan *ποιζε* och *βαρωνλιγτ πατροναγε*!⁴ — Jag *μελανχολισεραρ βεδεριγεν*.⁵ —

¹ I sitt exemplar af denna bok har Författaren med grekiska signaturer på permen antecknat: "Genomläst första gången från 4—15 Juli 1801." Likaledes finnes å permen af Kants *Rechtslehre* antecknad: "Genomläst första gången från d. 29 Juli—6 Aug. 1801." — Kants *Tugendlehre* läste han första gången från 1—6 Mars 1802.

² *Schulze, Gottl. Ernst*, författare till *Änesidemus* m. m.

³ Filologie-kandidat-examen, den han med utmärkt heder aflade d. 16 Dec. s. å.

⁴ utan pojke och baronligt patronage.

⁵ jag melancholiserar behörigen.

Till densamme.

Yxkullsund d. 23 Aug. 1801.

— Hvarför beklagar du dig öfver ditt minne och din läsning? Man bör låta trösta sig, om ens minne är otroget, då frågan endast är om grekiska glosor och historiska årtal. Ack, hvad allt det der är pedanteri och uselhet! Jag är rätt nu så degouterad för allt hvad akademisk läsning heter, äfvensom för läsning i allmänhet, att jag nästan fullkomligen upphört dermed. Det är åtminstone verkligen visst, att jag ännu* ej läst ett ord hvarken Latin eller Grekiska eller Hebreiska eller Historia eller Esthetik. Äfven den Filosofi jag läst är obetydlig. Det är galenskap och radotteri alltsammans. Om jag skall tillstå sanningen, så har jag nästan helt och hållet förlorat all lust för läsning. Härfpå undrar jag alldeles icke, men endast huru jag nånsin kunnat vara anorlunda sinnad. Därskapen att studera med ifver är en grad öfver därskapen att studera. Jag har blifvit straffad för att hafva begått dem begge. — Jag skall kunna fägna dig med den nyheten, att F. nu alldeles slagit sin examen ur hågen. Det är svårt att säga antingen han eller akademien förlorar mest härvid i anseende. Hans talanger komma nu att för alltid ge *lustre* åt en klockarsyssla. De äro då också placerade der naturen velat. —

* Under sommarferierna.

— Jag tror det är få lynnen, som kärleken kan göra lyckliga. Han måste herrska ensam, och är ej gjord för andra rummet; men det är utan tvifvel ej många, som ha hjerta att uppoffra alla andra passioner för honom ensam. För öfrigt måste det vara bättre att vara fullkomligen kall än att blott ha känsla för det sinnliga i kärleken. Af de två beståndsdelarna, som utgöra denna passion, det fysiska och moraliska deri, är det förra pöbelaktigt, djuriskt, förnedrande, och det sednare svärmeri, hjeruspöken, skuggbilder. Den kan väl likafullt ha sina behag, åtminstone för att tro dem, som ha erfarenhet häri. —

7.

Till densamme.

Stockholm d. 18 Januari 1803.

— Jag förutser nog att Stockholm ej blir mig synnerligen roligt. Mina få bekantskaper här i staden, och min önskan att ha ännu färre, bullret, tvånget och tusende omständigheter hindra mig från att ha roligt. Jag har redan, genom *Strübings** artighet, varit på spektakler och picknieker och slädparti, och Gud vet hvad; men den satans gäspningen vill ej öfverge mig. — För fjorton dar se'n blef jag utnämnd till docens i Esthetiken. Adjunkts-förslaget är ännu

* Öfverdirektören Strübing, för hvars söner Tegnér var lärare.

ej uppsatt, men jag får nog intet rum derpå. Vid mitt præsidium för adjunkten * varade akten i fem timmar och jag hade sju opponenter. Låt mig veta hur det går med den adjunktur du söker. Jag skulle innerligen önska, att du finge den. Du kunde då lefva lugnt och oberoende af hela världen, och vet du, min k. bror, att utan *indépendance* är man ej lycklig, hur sorgfritt och bekvämt man ock må lefva. "Min gudom Frihet är;" men jag måste tillstå, att den är mot mig en otacksam gudomlighet. Ack, om jag nånsin kunde få en sådan der adjunktur! Men man kan ej begära att göra en så hastig lycka. Allt i sinom tid. —

8.

Till Krono-Befallningsman JAK. BRANTING.

Rämen d. 21 Juli 1806.

Tiden till mitt bröllop instundar; och ehuru det för ingen del blir stort, önskade jag dock att vid det tillfället se dem, som äro mitt hjerta närmast. Jag vågar derföre anhålla, att Herr Befallningsmannen behagade med sin närvaro hedra min högtidsdag, som är utsatt till d. 22 nästkommande Augusti. Det skulle vara mig kärt att vid detta tillfälle kunna visa en far, äfvenså älskad som den jag förlorat.

På den omtalta v. Bibliothekariesysslan har jag redan fått fullmakt. En liten gård har jag också köpt i Lund. —

* Den Filosofiska.

9.

Till en vän i Stockholm.

Rämen d. 6 Aug. 1815.

— Du är ännu alltför ung att tänka på giftermål. Äktenskapet är ett så viktigt steg, att man bör besinna sig derpå, om icke så länge man lefver, åtminstone tills man stadgat sin lycka och sjelfbestånd. Och det är med hustrur som med stulna pengar; man har dem aldrig utan oro.

Mycket är som bestämt mig att öfvergifva akademien, så snart jag kan få ett drägligt pastorat. Jag ber dig derföre på det högsta att låta mig veta, så snart något större pastorat blir ledigt, som är regalt; ty jag har föresatt mig att söka oupphörligt.¹

¹ Författaren sökte, under loppet af de nästföljande åren, först Fellingsbro, sedan Munktorp, derefter Hedemora — allt utan framgång. Om det förstnämnda pastoratet ytt- rar han i ett annat bref: "Här vid akademien kan jag ej på något sätt få dagligt bröd. Fellingsbro vore mig passande för sin belägenhet. Jag hade då Vermland till högra och Stockholm till venstra flygeln, och kommen- derade sjelf centern." På ett annat ställe heter det, året efter: "För mig och de mina måtte väl alltid finnas ett brödstycke, i någon vrå af verlden. Mången, som ej förtjent det bättre än jag, har åtminstone vunnit det. Man måste tro på lyckan, eller rättare på Gud, i den mån man vänjer sig af med att tro på menniskor."

I politiken är nu ej värdt att tala och skriva. Det stora sorgespelet i Söder, uppfördt af harlekiner, under det Dumheten på parterren klappar händerna, det är mig en styggelse, hvarifrån både jag och hvar redlig man måste med afsky vända bort sina ögon. O vårt olyckliga fädernesland!

Vid slutet af månaden hoppas jag åter vara i Skåne. Jag har nästan hela sommarn varit krasslig, förmodligen af en förkylning, som jag ådrog mig på sjöarna i Norrige.

10.

*Till Doktor C. P. HAGBERG.*¹

Lund d. 6 Mars 1817.

— Min ansökan till Munktorp är långt för detta inlemnad; men i ansökningsvägen är jag ständigt olycklig. Sist var det medicin, nu är det navigation, som ligger mig i vägen!² — I längden blir mig dock Skånska luften för tung; och skall jag dö författar-döden, som mitt

¹ I ett föregående bref till denne sin mångårige akademivän önskar han honom välkommen till dess nya bostad: "Gud gifve dig och de dina trefnad derstädes! För min del ville jag aldrig vara prest i Stockholm, utan heldre i Lappland." —

² Till Fellingsbro pastorat hade en medicinæ professor från Lund blifvit utnämnd; till Munktorp väntades utnämningen af en f. d. legationspastor på St: Barthelemy.

öde tyckes vilja, så hungrar jag dock heldre ihjäl annorstädes än här.*

Helsa Wallin. Jag tycker i det hela rätt bra om honom för hans sjelfständighet och allvar. Han gjuter sig den ena ärestoden efter den andra, med modellerna ur den nya och ciselleringen ur den gamla skolan. Eller rättare, han är sjelf en egen skola, hvarur vi alla kunde lära något. De få ord, han i företalet till sin psalmbok (som också är en commentarius deröfver) sagt om förhållandet mellan det gamla och nya, är utan tvifvel det riktigaste, värdigaste, sannaste, som i hela denna osmakliga tvist hittills blifvit anfördt. Det samma har jag, och troligtvis hvarje opartisk och förnuftig människa i Sverge, tänkt, ehuru vi ej kunnat säga det, eller åtminstone ej ge tillräckligt eftertryck åt våra ord. Det är en glädje att se huru han står och visar ryggen åt den gamla och tänderna åt den nya sekten. En herrlig attitud, den jag önskar att han aldrig måtte förändra! Men, — när man af Davids arfskap fått harpan, kunde man väl lemna ruelsen åt andra syndaträlar. Vidrigt är det mig att höra de mo-

* Ur ett annat bref: "Jag har fem barn, svag helsa och mycket bekymmer. Mitt humör har dock hittills stått mig temmeligen bi, så att sjelfva prest-medicinen synes mig ännu löjlig. Men till slut får jag väl ändå lof att ta doktorsgraden i medicin, om jag som prest skall kunna hoppas någon framgång."

derna, förhastade jubelropen om en nu först vaknad religiositet, som skall förbättra världen från grunden, och hvaraf vi, för fem eller sex år sedan, ej skulle ha vetat någon ting. Tror man då verkligen, att tidens sår ej ligga djupare än att de så der lösligen kunna *borttvättas*, vore det äfven med vigvatten? Tror man, att de fromma minerna i tidens bandit-ansigte betyda något annat än hyckel? Tror man, att den moderna gudaktigheten är annat än den omvända sidan af narrkåpan, sedan fritänkeriet blifvit utslitet? Jag tror så fast som något menskligt hjerta på religion och andakt, liksom jag tror på mitt bättre väsende, på konst och odödlighet; men på den färska omvändelsen, på psalmen under galgen, tror jag ingalunda förr än jag får se dess frukter. Det vore väl, om heligare, renare hjertan klappade nu i manligare bröst än fordom; men hvaraf skulle vi sluta det? Hvaraf skulle vi ens hoppas en anledning dertill i framtiden? Se på tidens tecken i norr och söder! Vet du en nedrighet, ett barbari, en vanvettig fördom, hvars upplifvande de ej förebåda? Ser du någorstädes gerningen bättre, tanken ljusare, hjertat renare? Tidens orm byter ofta om skinn; men vederstyggligare än nu, just nu, har jag aldrig sett den, så långt historien räcker tillbaka, hväste han också idel psalmer, och vore också haus rygg fullmålad, som en grafsten, med bibelspråk. — Men nog, och för mycket, härom. —

Till densamme.

Lund d. 26 Mars 1818.

— Det fagnar mig om mitt tal* vinner förnuftigt folks bifall. De öfrigas omdöme bekymrar mig, som du vet, ej synnerligen. Det har dessutom aldrig varit min mening att vinna någon odödlighet med denna flygskrift. Hvad recensioenen i Upsala Litteraturtidning angår, så kan jag deröfver ej ännu fullständigt yttra mig, då vi endast hittills fått första numret. Hvad vi fått är ej, i det hela, så illa skrivvet; det är sammansatt med den liflighet, som ilskan kan ge, och en och annan anmärkning torde väl ej heller sakna sin grund. Hvad vill du egentligen jag skall svara derpå? När man säger mig, att jag är född enfaldig, att jag är okunnig till och med om den Tyska litteraturen (den jag alltså endast skulle känna af de

* *Talet vid Jubelfesten 1817.* Att detta tal ej från början var ämnadt att tryckas, visar ett bref af d. 6 Nov. s. å.: "Tryckas kan och skall det icke. Orsakerna finner du lätteligen, när du läst det. Om tidens partier kan man tala allehanda; men vill man trycka det, så måste man ingå i diskussioner, som för ett tal ej kunna vara passande. Att omarbete det för trycket har jag alldeles ingen lust." — Sedermera gaf Författaren dock efter för sina Stockholms-vänners upprepade önskningsar, och talet trycktes nästan alldeles oförändradt.

Svenska korrektur-arken), att min poësi endast är ett ordsbum m. m. m. m., kan jag då stiga fram och yrka motsatsen? Ett försvar för sig sjelf är i sådana fall högst vanskeligt; ty det fordrar icke blott att man nedslår sin motståndare, utan äfven att man upphöjer sig sjelf. Några egentliga grunder, hvarvid man kunde fästa sig, innehåller ej den del af recensionen jag hittills sett; det är allt personligt, om min totala oduglighet som människa, prest, poët och författare. Kan jag sjelf beifra det? Ville någon af mina vänner säga ett ord härom, så kunde det kanske ej vara så orätt. Men jag är långt ifrån att fordra det, eller bli missnöjd, om det ej sker. Det lilla jag skrifver torde möjligtvis ändå hjälpa sig igenom. — Tror du, att de, som äro så svaga i tron att de nödvändigt måste tro på hvem de sist höra, förtjena något afseende? Jag hatar tidningskäbblen, och vill ej uppföra något tuppfäktuings-spektakel för den vördade allmänheten. Bättre män än jag ha blifvit på samma sätt antastade, och likväl ej svarat. Hvad jag tänker om vår litteratur kan jag tilläfventyrs vid ett annat tillfälle, och af bättre motiver än min egen sårade egenkärlek inger, framställa.* —

* "Jag kritiserar ej, jag sjunger bort dem," yttrar Författaren, på ett annat ställe, om sina recensenter. "Icke med avis-gnabb, utan med lefvande sång, vill jag kämpa efter förmåga."

12.

Till en vän i Stockholm.

Lund d. 7 Maj 1818.

Härjemte skickar jag dig ett exemplar af poëmet öfver Bildt,* som jag just nu fick från trycket. Det är egentligen hans förträffliga och bildade mors bref, af hvilka jag läst några, som dertill gifvit mig anledning. Den döde var också sjelf en ovanlig yngling; och döden vid hans år, i ett främmande land, långt ifrån de sina, syntes mig ett ämne väl värdt att beklagas af sången.

13.

Till Doktor C. P. HAGBERG.

Lund d. 20 Apr. 1820.

— Svenska vitterhetens historia är de outvecklade eller missledda krafternas historia. Här gifves knappast någon Svensk poët, som är fullgången. Vi äro samtelige blott poëtiska utkast, som aldrig utföras, eller utföras förvändt. Svenska poësen är och förblifver en naturpoësi i ordets egentligaste mening; ty den ligger i vår herrliga natur, i våra sjöar och berg och vattenfall. Den ligger vidare i våra häfder och min-

* "Den främmande ynglingen." *Fjerde bandet*, sid. 24.

nen, de herrligaste, som något land äger. Men hvem väcker nu de store döda ur sina grafvar? Ack! den gamla goda tiden är förbi, då Norden var en sköldborg, inom hvilken skalderna sjöugo, en förgård till det höga Valhall. Hvad äro vi nu? Ett kapell i skogen till den stora Euro-peiska moderkyrkan: vid tillfälle predikar man äfven för oss, att vi måtte saliga vardas; men egna prester ha vi inga: det är blott missionärer.

Fru Hellwig har satt sig i korrespondans med mig. Hon skall utge ett arbete öfver Sverige, och vill ha underrättelser om Svenska vitterheten. — Af Frithiofs äfventyr förekomma några fragmenter, såsom prof, i nästa Idunabäfte. *Om* eller *när* detta poëm blir färdigt, vet jag icke.*

11.

Till en väninna i Skåne.

Lund 1824.

Jag skickar nu fortsättningen af *Frithiof*. I afseende på detta arbete befinner jag mig uti den aldrastörsta förlägenhet, den jag uppriktigt vill bekänna. Man har, troligtvis i all välmening, så utbasunat detta företag, att man nu

* I ett annat bref yttrar Författaren vid samma tid: "Frithiof har jag väl slutat, men icke ännu börjat." — I Iduna utkommo nemligen de sista sångerna först.

ej väntar något mindre än tecken i sol och måne af dess utförande. Ingenting är obehagligare och mera nedslående för en författare än att mötas af anspråk, som han omöjligen kan uppfylla, äfven om orsaken skulle, som här är fallet, ligga ej endast hos honom sjelf, utan äfven i sjelfva ämnet. Liksom man aldrig är mera förlägen i något sällskap än der man vet, att stora pretentioner göras på ens qvickhet, så skrifver äfven en författare sällan sämre än då han vet, att man väntar underverk af honom. Åtminstone kan jag icke utan ett slags modfärdighet sysselsätta mig nu mera med detta arbete. Hvad jag sednast skrifvit derpå bär också prägeln af en dylik sinnesförfattning. Jag hoppas att det skall bli äfven så mycket tadtadt, som det föregående berömdes, hvarigenom jag åtminstone vinner den förmån att åter komma i jemvigt och få tillbaka min förra författning. —

Några månader sednare.

Försoningen torde väl förtjena något slags uppmärksamhet, af det skäl nemligen, att den innefattar min särskilda åsigt af Asa-läran och dess egentliga lifsprincip, mythen om Balder. — Jag är icke litet stolt öfver det bifall Ni ger åt *Försoningen*, men jag hoppas ingalunda, att det blir allmänt; ty just der man tror sig som mest ha närmats det höga och oupphinneliga

liga målet för poésien, just der man vet med sig sjelf, att man stigit så högt, som måttet af ens krafter medgifva, just der är det vanligtvis man öfvergifves af publiken, och står skamflaf öfver dess besynnerliga och inskränkta omdöme. Jag har redan några gånger erfårit detta, och får visserligen, om jag lefver, erfåra det oftare. Vid sådana tillfällen är det som en bifallsnick, helst af ett Pallas-hufvud som det ifrågavarande, är mig oändligen mera värd än hela rökelsefat annars, ehuru de ej heller äro att förakta. —

Sedan Frithiof nu snart ett år legat afsides, har jag åter börjat sysselsätta mig dermed, för att, om möjligt är, utge den fullständig i vinter. Behandlingsättet i romanser medför, ibland annat, äfven den svårigheten, att hvarje romans gerna blir ett helt för sig sjelf, och det är svårt, ja nästan omöjligt, att tillvägabringa någon öfverensstämmelse i ton och anda mellan alla dessa särskilta bitar. Denna brist röjer sig också i Oehlenschlägers *Helge*, och ännu mer i hans *Nordens Gudar*; men i synnerhet är den märkbar i Fouqués *Ragnar Lodbrok*. Jag hoppas icke att lyckas bättre i detta afseende.

15.

Till en vän i Stockholm.

Lund 1821.

Att med något hopp om frångång skriva tragedier fordras, ibland annat, äfven en prak-

tisk kännedom af theatern, som jag aldrig haft tillfälle att förvärfva mig.* Tragedien är dessutom i poësiens närvarande ställning dess högsta element. Det är bättre att misslyckas i de lägre arterna. För flera år sedan började jag en *Blotsven*, som skulle föreställa den stora striden emellan kristendomen och hedendomen. Ett herrligt ämne. De utlevade Asarne, som stå fadder vid Nordens döpelse! Men utförandet svarade ej deremot, och jag kastade både Asar och munkar i kakelugnen. Ämnet är sedan behandladt af Oehlschläger (i *Hakon Jarl*) och flera, utan att dock, i min tanke, ännu vara uttömdt. Möjligtvis återkommer jag en gång dertill. — Äfven Carl XII är en äkta tragisk person. Men hans opoëtiska likgiltighet för damerna stöter poëterna ifrån honom. —

16.

Till Doktor C. P. HAGBERG.

Lund d. 24 Febr. 1822.

— Tacka Wallin rätt mycket för hans sista predikan vid Gymnasii invigning. Liksom Mo-

* I ett sednare bref tillägges: "Jag är född på landet och har tillbragt min bästa tid i en akademisk bondby, der man sällan ser andra spektakel, än dem studenterna improvisera på gatorna eller konsistoriales inom fyra väggar. Man blir likaså litet dramaturg genom blott läsning, som man blir fältherro genom blott strategiska studier." —

ses slog sin staf emot helleberget, så pressar äfven W. en skön andemening ur det torraste, det obetydligaste bibelspråk. Det är emedlertid icke detta, som jag egentligen beundrar. I en viss bemärkelse är visserligen Bibeln, liksom verldshistorien, ja all verklighet, allegorisk; men detta gäller om det hela, och låter ej utan tvång använda sig i detaljerna. Också fordrar ett dylikt förklaringsätt väl egentligen ingenting annat än fyndighet och qvickhet, och kan dessutom lätt missbrukas till allehanda hårklyfverier. Men hvad jag uppriktigt beundrar, det är den ofantliga kraften, förenad med så mycken värma, det är, i afseende på framställningen, den herrliga sorglösheten, som aldrig skrädder ord, utan aldeles obekymrad griper blindt i hela språkförrådet, och ändå alltid träffar det rätta. Så der sorglös är man endast, när man är rätt stark, rätt säker på sin sak; och ingen Svensk författare har den så som W. både i vers och prosa. I betraktande häraf kunde jag väl vara frestad att förlåta honom, det han låtit sin sångmö, i hennes bästa år, gå i kloster. —

H. E. Kanslern har nyligen gjort en ny titulär-professor, och dessutom ett par adjunkter. Bäst vore, om alla studenterna på en gång finge magisterdiplom, och alla magistrar professors-fullmakt. Att nåden så der droppvis stänker ner, ger ingen vederqvickelse: ett slagregn vore bättre. —

Till en väninna i Skåne.

Lund 1823.

Från Åbo akademie-kansler har jag fått ett mycket grannt bref i anledning af hvad jag i mitt inträdestal sagt om Gustaf III. Det är, som jag sluter deraf, en gammal Gustavian. I allmänhet tycker jag rätt väl om de gamla äkta Gustavianerna. Efter Carl XII:s död var allt mod, all tro och ära, länge en *Carolin* i Sverge; och ännu i dag är, med få undantag, all stor talang, all utmärkt duglighet, en *Gustavian*; hvilket, i min tanke, väl torde bevisa äfven så mycket för Gustaf III, som avis-skrifvarnes och de moderna frihetshjeltarnas skrik *emot* honom. Hans envælde var mindre ett politiskt än ett naturligt. Det gifves ingen stor kraft, som ej är enväldig i sin krets, liksom det ej ges någon storm, som ej blåser, eller någon örn, som ej stiger mot solen. De konstitutionella kontrollerna äro under en sådan regent antingen onödiga, eller åtminstone fäfänga; han måste lägga en despotsk ande uti dem. De äro människoverk, som ej kunna upphäfva naturens allmänna ordning; och naturen har en konstitution för sig sjelf, gillad och antagen på skapelsens stora riksdag. Jag har icke funnit någon enda stor man uti

historien, som ej varit så enväldig han kunnat i sin sfer. Konstitutioner äro egentligen regenternas fallhattar; men just därför är det så nedrigt, att det lama och barnsliga slägte, som nu styr verlden, ej vill begagna dem; och jag hoppas väl, att de snart falla samteligen, och bryta halsen af sig i fallet. —

Öfver Gustaf III:s moralitet vilja vi ej disputera. Jag bör dock erkänna, att jag aldrig rätt kunnat fatta hvad man egentligen menar med den så ofta upprepade förebråelsen, att han förskämde nationens seder. — Förderfvade han sederna derigenom, att han vande Ständerna från sitt mut-system, och hindrade dem att hålla sitt tänkesätt falt för en viss gifven summa rubler eller livres? Eller låg hans immoralitet egentligen i hans försök att utvidga konungamakten? Dylika försök få ej bedömmas blott moraliskt; de ha äfven en esthetisk sida. En stor inre kraft må vara klandervärd i sig sjelf; men den esthetiska storheten försonar oss dock med den moraliska afvikelsen. Det är en stor skillnad, om Napoleon eller Ferdinand VII söka souveräniteten. Konspirationer mot folkens frihet, sådana som vi nu se öfverallt i Europa, äro först då rätt afskyvärda, när de utgå från människor, som ej äro födda med någon kraft, som kunde berättiga dem till enväldet, eller någon älskvärdhet, hvarigenom de kunde popularisera det. Ty ingenting är vidrigare än

en naturlig vanmakt, som dock vill herrska. Det är de fulas pretention på att synas intagande; och i historien gifves ingenting vederstyggligare än dumheten, som blickar fram under nedrigheten. —

18.

Till C. G. AF LEOPOLD. *

Lund d. 17 Aug. 1825.

— — Jag bör börja med att försäkra, det jag ingalunda tviflar på uppriktigheten af Herr Stats-Sekreterarens omdöme öfver Frithiof, ty hvartill skulle det, under närvarande omständigheter, tjena att tala emot sin öfvertygelse? Både Herr Stats-Sekreteraren och jag hafva, ehuru från olika håll, redan inträdt i vår skriftestol; hvad vi säga inom det slutna gallret, det hör biktfadern derutanför, som äfven är mensklighetens fader, är vår. Jag vet ej hur hycklet skulle våga sig fram på läppar, som vänta att snart förstummas. Men just derföre bör jag ej heller förtiga min särskilta öfvertygelse i denna sak. Det gifves hos poetiska och lättrorliga sinnen ett *öfverskott* af välvilja, som man är glad

* Svar på ett bref af d. 12 Juli 1825, hvori Leopold uttryckt sin förtjusning öfver Tegnér's *Frithiofs Saga*.

att kunna placera någorstädes. Der man finner någon förtjenst, vill man gerna finna *all*. Skimret från ett och annat starkt belyst ställe reflekterar vida omkring, och äfven de dunkla partierna visa sig småningom i ett förklaradt sken. Hvad som ej på detta sätt kan illumineras, betraktar man heldre som en felaktighet hos ämnet än hos författaren. Men, egentligen att tala, hvem väljer då både ämnet och behandlingen, om icke författaren sjelf? Äro de begge eller en af dem olämplig, på hvem kan han kasta skulden härför? Borde han icke sjelfmant ha afhållit sig från hvad som ej kunde lyckas honom, enligt Horatii yttrande om Homer:

"et quæ

desperat tractata nitescere posse relinquit." *

Mitt stora fel i Frithiof var, icke att jag valde mitt ämne ur den gamla sagokretsen, men väl att jag därför valde en ton och ett behandlingsätt, som hvarken är gammalt eller nytt, hvarken antiqvariskt eller poëtiskt, utan sväfvar på gränsen mellan begge. Ty huru behandlar man ett ämne poëtiskt, om icke derigenom, att man derifrån afsöndrar allt, som hör till en främmande och förgången tid, och som nu mera icke talar till något hjerta? De hjertan, det talat

*

— — "hvad han ej hoppas

Måla med sköna drag, det lemnar han ute på taflan."

till, äro förmultnade; andra tänkesätt, andra känslor, äro nu gängse; det ena tidehvarfvet kan aldrig rätt öfversättas på det andra. För poésien finnes egentligen intet förflutet. Hon är ögonblickets förskönande lif, hon bär blott dagens färger, hon kan icke tänka sig det döda. Hvad det närvarande äger bäst af bildning och känsla, det framställer hon i förskönade gestalter; af verklighetens rå porfyrblock gör hon, efter omständigheterna, en urna eller en blomsterkrans. Sjelfva det organ hon nyttjar, språket, symboliserar hennes väsende, det uttrycker alltid nationens odlingsgrad, och antar derföre med hvarje århundrade ett nytt utseende. Det är ej större åtskilnad emellan Frithiofs språk och vårt närvarande, än emellan tänkesätten i hans tid och i vår. Vi nyttja ej mer det förra; med hvad rätt, eller med hvad konsekvens, använda vi då de sednare? Hvarför ligga Grekland och Rom med sina stora minnen, hvarföre ligga alla forntidens mythologier med sin djupa betydelse eller med sina sköna former, bakom oss som en förstenad verld, om icke derföre, att all dikt ytterst är fonderad på dagen, eller med andra ord, att all poési måste vara modern? Jag tror mig känna det väsendtligaste både af gammal och ny skaldekonst, och har, efter min ringa förmåga, tänkt öfver bådass egenheter. Men just derföre är jag öfvertygad, att all poëtisk behandling af ett forntids-ämne for-

drar dess modernisering, och att allt antiqvariskt här är ett misstag. Detta gäller icke blott om den nordiska, utan äfven om den grekiska tonen. Se till exempel på Goëthes *Ifigenia*. Hvem beundrar icke den sköna, enkla, ädla, helleniska formen? Och likväl hvem har någonsin känt sitt iure uppvärmdt af denna stenbild? Den flyttar oss icke, som poë sien bör, från jorden till himlen, utan endast från Norden till Grekland. Ingen lefvande ande är inblåst i denna näso, de stirrande ögonen se på mig utan lif och rörlighet, der klappar intet hjerta under den grekiskt rundade marmorbarmen. Det hela är ett misstag, oändligen skönare än Frithiof, men likväl öfver samma konst-åsigter. Grekerne sade, att sångmön var *Minnets* dotter; men detta gäller endast det materiella, sjelfva ämnet, som öfverallt är likgiltigt. Frågan är här om behandlingen; och hvar denna faller in i det antiqvariska, der har hon förfelat sitt ändamål, der framställer hon, som Frithiof, endast nybyggda ruiner. Dylika konststycken få också aldrig någon popularitet. Poë sien är likväl till sitt innersta väsende en populär konst. Ett poëm, som den bildade allmänheten ej fattar, är just derigenom misslyckadt. All poësi måste i denna högre mening vara folks-poësi. Pope har sagt om publiken:

"He can not criticise, but he can sleep;"

och det är en rättighet, som han aldrig låter betaga sig. Endast de konstefarne hålla sig vakna, under det de demonstrera författarens skicklighet att drapera — fikonalöfven. Men de förgäta, att alla fikonalöf hänvisa på ett ursprungligt syndafall, det vill säga, på ett missbruk af den fria viljan.

Härmed må nu vara huru som helst, Frithiof må, i dessa och andra afseenden, vara så felaktig man behagar, *en* stor effekt kan han dock berömma sig af, den nemligen, att han föranledt ett sådant bref, som det jag af Herr Stats-Sekreteraren emottagit. Jag läser det ofta; och fast jag tänker olika, hvad innehållet angår, beundrar jag dock alltid ånyo dess skönhet, och älskar den välvilja, som förestafvat det. Jag vill testamentera det åt min son; och när snart mitt namn är förgäta, skall han trösta sig med detta bref, och säga: "så tänkte ändå Leopold om min fader."

19.

Till F. M. FRANZEN.

Lund d. 13 Nov. 1825.

Det är så länge sedan jag skref dig till, bäste Franzén, att jag skulle blygas för min försummelse, om icke min sjuklighet till kropp och själ ursäktade mig. Alltsedan i somras har

jag sällan skrivit andra bref än embetsbref. Jag har förlitat mig på mina vänners öfverseende snarare än på andras, och hoppas att ej hafva misstagit mig. Det är i dag min födelsedag; jag vill fira den med att skriva till dig, som jag ändå bland mina vänner mest älskar och värderar. Det är min 43:dje födelsedag. Jag har således längese'n passerat landthöjden i lifvet, der vattendragen dela sig. Man blir med hvarje år sämre och sämre, den ena stjernan slocknar efter den andra, utan att likväl solen går upp; man dör småningom och till hälften. Derföre borde blott barn och ynglingar fira sin födelsedag med glädje; vi, som gått in i årens dal, som med hvarje steg blir allt mörkare och kallare, göra rätt i att fira den med — griller. Herodotus, om jag mins rätt, berättar, att ett folkslag — jag tror Egyptierna — gret på en människas födelsedag och gladdes endast på dödsdagen. Men plägseden var icke så oriktig, när man nemligen passerat æqvatorn i människolifvet. Hvad som särskilt förstämmer mig i dag är äfven den omständigheten, att denna födelsedag är den sista jag tillbringar i Lund, ty till våren flyttar jag. Jag har här lefvat i tjugusex år, jag har här ännu en och annan kvar af ungdomsvänner och akademi-kamrater, mitt hjerta har växt fast vid Lundagård. Jag kommer till ett främmande folk, der ingen känner mig, ingen förstår mig, ingen ursäktar

mina öfverilningar och svagheter. Sjelfva mitt rykte skadar mig:

— — — *die Augen*

der Eifersucht und Neugier ruhen auf mir.

Jag emottar ett stift temligen desorganiseradt. För att uträtta något, är jag nödsakad att vidtaga åtgärder — och jag har redan börjat dermed —, som skola utropas för despotiska, eller förklaras ur ett barnsligt nyhetsbegär. I fordna dar satte jag mig öfver allmänhetens omdöme, och gick min väg rättfram, obekymrad om mobben; men jag har icke mera min förra tillförsigt och kraft, jag är nerfsvag och hypokondrisk och förstämnd, jag börjar att begripa hvad människofruktan kan betyda. Och likväl är detta ingalunda mitt enda, icke ens mitt största bekymmer. Jag har haft och har andra. Men natten tiger och grafven är stum: deras syster, sorgen, bör göra som de. Derföre — nog härom.

Mitt omdöme öfver tällingskrifterna hade man visserligen ej behöft inhämta: den saken förstår ju du och Leopold och Wallin bättre än jag. Hvad *Fosterlands-känslan** angår, så äro vi väl alla ense både om poëmets fel och förtjenster. Till de sednare räknar jag i synnerhet en ren, mild, nästan idyllisk ton, och en verkligt klassisk enkelhet. Jag blir glad,

* Poëm af K. A. Nikander, belönt af Svenska Akademien 1825.

när jag hör sådant, helst nu för tiden; ty här är för mycket buller och bång i vår poësi, ett trummetande som på en vaktparad, en affekterad kraft, som gerna ville vara nordisk, men egentligen endast är skryt, är Plauti feghjertade *miles gloriosus*. Det är skönt, när Thor Ljungar, äfven i dikten; men theaterblixtar äro mig vidriga, nästan ännu vidrigare än de sentimentala tårpilarna, som stodo och greto öfver det tomma metafysiska Intet, men hvilka nu lyckligtvis tyckas ha torkat ut. Vi böra derföre göra rättvisa åt dylika, nu mera sällsynta återgångar till ett bättre, renare, menskligare manér. —

I ett af dina bref har du sagt mig, att man klandrade mitt tal i Jönköping såsom hierarkiskt. Det vore underligt, om en eforus, som gör sin tjenst, ej hade rättighet att säga till skolpojkarne, att han ämnade hålla efter dem. Jag har gjort mer än det: jag har sagt lärarnes detsamma. I Wexiö t. ex. examinerade jag sjelf nästan dagen igenom, och sade, dels privat, dels publikt, lektorer och lärare hvad jag tänkte om deras skicklighet. Sådant är helsosamt, är äfven nödvändigt, vid en undervisningsanstalt, som så länge saknat all verksam tillsyn. Visserligen ådrager mig detta ovänskap; men jag lofvar dig att, innan jag varit ett halft år i Wexiö, skall det ej finnas, så förstämnd och sjuk jag än må vara, något annat parti, i konsisto-

rium åtminstone, än mitt. Det ges ett enkelt medel att alltid få rätt, nemligen att *ha* rätt, eller åtminstone visa att man *vill* det. Jag respekterar, så mycket som någon annan, andras rätt och öfvertygelse; men genom stränghet i början besparar man sig mången ledsamhet i framtiden, despotismen är öfverallt helsosam der den ej missbrukas; det första hos all styrelse är att veta hvad den vill, och ej låta förrycka sig ur banan. Jag bör bekänna alla mina missgerningar. Jag har under mina resor, som blott omfattade halfva stiftet, hållit åtta Biskopsförhör och utdelat varningsgrader till protokollet; jag har, utan föregående dom och ransakning, om ej afsatt, dock suspenderat ovärdiga prester. Jag vet, att man i Stockholm, der man ej har annat att göra, roar sig med att utsprida, det egentliga orsaken till mitt dåliga humör är den, att jag, fast för sent, märker att Biskops-embetet är mig för högt och djupt, att *successio apostolica* ej velat slå an på mig, som olyckligtvis föraktar allt hyckel, att en poët aldrig duger till embetsman, att embetsmannalifvet har sin egen ordenshemlighet, nemligen den andeliga fattigdomen, och att man, helst för de högre platserna, är oduglig, så framt man ej är ett methodiskt få: en sak, som jag medgifver till en stor del har erfarenheten för sig. Huruvida nu allt detta slår in på mig,

kommer väl tiden att visa; men *min* tanka om Biskops-embetet bör jag i korthet säga dig.

En Biskop är chef för presterna i sitt stift. Men presteståndet är nu mera ingenstädes i Sverge hvad det borde vara, hvad det, till en del åtminstone, fordom varit. Två ting utgöra presten: nit och bildning. Hvad det första angår, så är det en verklig nådeverkan, som måste komma ofvanifrån: vi kunna därför ej göra annat än bedja Gud, att han måtte gifva oss sjelfva och andra sin heliga anda. Reformationen, som i så många andra afseenden, t. ex. i dogmatiskt, var blott polemisk, och antog mycket endast derföre att det var den raka motsatsen till catholicismen, förändrade äfven, efter samma grundsatser, presterskapets verkningskrets och bestämmelse. I stället för katholska prelater och munkar, som voro söndrade från nationen och endast genom ett theokratiskt band hängde tillsammans dermed, uppkom ett populärt presterskap, som endast utgjorde den *lärande* delen af folket, folkets eget religiösa medvetande, att jag så må säga, icke utom men inom det. Deraf vårt löningsätt — i naturalier, våra boställen, religionens *indelningsverk*, med ett ord, hela det sköna, patriarkaliska elementet af ett protestantiskt presterskap. Detta är förträffligt, är det enda och rätta, så länge ännu sederna äro enkla, och presten kallas och är *kära far* inom sin för-

samling, så länge han ännu, icke blott genom helgden af sitt kall, utan äfven genom öfverlägsenheten af sin bildning, kan bibehålla den öfvervigt, som anstår en lärare. Men, med förändrade tider och seder, äfventyrar han lätt att förlora den och sjelf bli en bonde, så snart han ej har något, som i den halflärda och mångkunniga tiden håller honom uppe öfver folket. Vi ha för denna afsigt inga rikedomar, ingen rang, inga präktiga religions-ceremonier, som katolikerna: jag ser åtminstone för min del intet annat medel härtill än en högre, icke blott theologisk lärdom, utan äfven profan och populär bildning. Så länge presten ej är den lärdeste i sin församling, så länge han är främmande för något, som ingår i den allmänna bildningen, blir han sjelf, och med honom den lära han förkunnar, öfversedd och föraktad. Hvaraf kommer det annars, att de så kallade bildade klasserna så gerna roa sig på prestens bekostnad, ja på religionens egen, om icke deraf, att de känna sin öfverlägsenhet öfver honom i dagens, låt vara ytliga, men dock outhärliga odling? Med den ultraistiska kristendom, som nu börjat komma på modet, med uppkokningen af dogmer, som hvarken förekomma i Bibeln eller i förnuftet, afhjelpes icke det onda; men väl kunde det, åtminstone till någon del, afhjelpas derigenom, att presterne ställdes på den

den plats i afseende på tidens kunskaper, som de fordom innehåft. Ett kristeligt sinne, utan all lärdom, är tillräckligt för åhöraren, men ingalunda för hans lärare. Derföre är mig ingenting vidrigare än en okunnig prest: det är som en blind målare, eller en halt dansmästare. Att nu, så vidt möjligt är, afhjelpa okunnigheten inom ståndet, detta är det mest trängande behovet för dagen, härpå måste Biskopen väsendtligen arbeta. Derföre borde ingen komma i fråga till Biskop, som ej har eller kan skaffa sig ett litterärt namn, och har någon energi för att göra sitt exempel gällande inom ståndet. Det är sannt, man kan ej hoppas att uträtta något väsendtligt, så länge våra akademiska institutioner äro som nu, och i synnerhet seminarierna, som borde vara en praktisk inrättning, der man utöfvade den teori, man förut inhämtat, nu tillika måste utgöra den enda theoretiska bildningsanstalten för våra prester, hvarigenom händer att desse, åtminstone i *humaniora*, komma okunnigare ifrån akademien än de reste dit. Genom skärpta prest-examina hjälptes heller ingenting, ty gudstjensten måste upprätthållas, och man får ta hvad dagen gifver. Det återstår således ingenting annat än att söka förmå de unga presterna att, sedan de redan inträdt i embetet, inhämta hvad som blifvit försummadt förut, och lära sig något på

landet, sedan akademien afsagt sig besväret dermed. Problemet är icke lätt, men jag gör, och skall göra, hvad jag kan. Till en början är jag sysselsatt att organisera läs-sällskaper der det låter sig göra; naturligtvis i en liten skala: man kan ej hålla mer än en eller högst två utländska litteratur-tidningar, men alla Svenska böcker af något vettenskapligt eller vittert värde skola förskrifvas. Vidare ämnar jag att hvarje sommar utsätta läs-möten i hvarje härad, der jag antingen sjelf, eller genom tillförordnade, examinerar det yngre presterskapet i saker, som jag året förut uppgifver. Det förstås af sig sjelf, att de theologiska studierna härvid ej få förgätas: de äro nödvändiga för en prest, och måste utgöra basis för hans bildning; men de profana och humanistiska få ej heller förgätas, dels för deras eget värde, dels äfven derföre, att på deras kännedom beror i synnerhet medelståndets omdöme öfver sin prest. Jag inser väl, att allt detta ej kan verka annorlunda än långsamt. Jag inser äfven, att det i början kommer att utskrikas som onödigt nyhetskrämeri, både bland prester och lekmän. Men är saken riktig, så aktar jag icke på skriket; hvad jag vill, det vill jag, och jag råder ingen af mina prester att försöka ett motstånd. Mycken tid och besvär kommer äfven detta att kosta mig: men dels tror jag ej, den är förlorad, dels kan man spara in den från andra mindre väsendt-

liga sysselsättningar. Prestmöten t. ex., såsom de nu anställas, äro, åtminstone i litterärt afseende, utan all nytta. Vid de så kallade Biskopsvisitationerna, ser det ofta ut, som det väsendtliga dervid vore kalaset: de skada mængen mera än de gagna församlingen. Endast för kyrkotuktens upprätthållande kunna de någon gång vara af nöden, men på de flesta ställen kunna och böra de af häradsprostarna för rättas. Med embetets mekaniska sida, de periodiska konsistorialgöromålen, hvarför så mången Biskop tyckes lefva uteslutande, ämnar jag befatta mig så litet som möjligt. Polhem föreslog redan i förra seklet att hålla staten, för billigt pris, tillhanda en mekanisk uppfinning, som gjorde både bättre och fortare allt det samma, som postmästare, bankokommissarier och flere dylika embetsmän nu uträtta. En skrifmachin för våra konsistorier, kollegier och domstolar vore äfven väl att önska. Hvad som är fabriksmässigt borde ej behandlas annorlunda; men en sådan machin uppslukade också dryga sju åttondelar af den reputation för embetsmannaskicklighet, som nu så mycket omtalas. Nu gå skrifmachinerna på två ben och avancera, efter tour och anciennitet, till statens högsta embeten. — Jag hoppas alltså få tid öfrig, helst de långa vintrarna, för litteratur och poësi. Eforal-göromålen äro likväl väsendtliga, och gå vintern igenom. Lyckligtvis är dock skolverket, allt sedan Wallqvist's tid, i temlig ordning.

Förlåt mig, bäste Franzén, att jag i denna sak råkat att vara så vidlyftig; men jag borde någorlunda utförligt meddela dig mina tankar i denna fråga, dels derföre att jag sätter värde på ditt omdöme framför andras, dels derföre att jag vet, det du af själ och hjerta är prest. Troligtvis kommer jag att i början begå många misstag; men är endast principen riktig, så korrigerar erfarenheten dess användande med tiden. Frukta ej heller för mycket för öfverilningar: jag är väl obetänksam i umgänget, men när det gäller något allvarligt, plär jag betänka mig mer än man i allmänhet tyckes tro. Det är sannt, att jag gerna går den kortaste vägen, och hatar formalitets-vettenskapen, och vågar allehanda, men jag kan också våga mer än många andra, emedan man temligen allmänt är öfvertygad att jag åtminstone vill det rätta. Vore jag endast frisk och stark och frisinnad som fordom; men helsa och lynne stå i Guds händer. —

Hvad jag kunnat skriva till Leopold om dina "predikningar," som jag då ej ännu sett, påminner jag mig icke nu; men att jag, i allmänhet, i fråga om predikningar, icke är alldeles af samma tanke som du, tror jag mig förut ha sagt dig. I religionen, liksom i poësin, ser jag gerna bevingade genier: jag önskar gerna, att de må lyfta oss ett godt stycke öfver jorden, jag har svårt för att fatta huru

detta skall ske — åtminstone kan jag ej göra det — utan en viss spänning i sinnet, som äfven förråder sig genom sjelfva uttryckets högtidligare och mindre vanliga form. Detta förtager ingalunda enkelheten, den här just tvärtom dertill; ty allt det höga är i sin natur enkelt. Jag stöter här på en anmärkning, som jag redan ofta gjort dig, i afseende på dina poëmer och den stundom något familjära tonen deri. Du är af naturen *hemmastadd* i den poëtiska världen, dit vi andra först måste *svinga oss upp*; det är ditt vanliga arbetsrum, och der tycker du icke att du behöfver kläda dig. På samma sätt är det äfven i religionen: du är född på dess höjder, du vet icke hur man kan lefva längre ner. När du talar om det himmelska, talar du blott din själs modersmål; vi andra yttra oss vid sådana tillfällen endast i öfversättning. Men jag fruktar, att icke alla förstå rätt ett sådant språk, eller kunna fatta hvarifrån det kommer. Jag fruktar, att de fleste åhörare behöfde litet mera rhetoriska retningsmedel, litet mera språk-poësi för att väckas och röras. Jag vet icke, om jag skrivit detta eller något dylikt till Leopold; men jag vet säkert, att det var och är min mening.

Hvad bröllopsverserna * till W. angår, så voro de, som alla dylika, en bagatell; jag vet

* Se tredje bandet, sid. 280.

icke hur ni fått dem till Stockholm. Men, kära du, hvad skulle *biskopliga* verser egentligen vilja säga? Förmodligen en brudpsalm? Om den *biskopliga*, ja sjelfva den *presterliga* värdigheten lära vi väl tänka något olika. Jag tackar Gud, när jag någon gång kan vara glad och uttrycka det i vers eller prosa; jag gör mig icke en gång något samvete öfver ett lyckadt skämt, äfven om det skulle ha afseende på brudsängen. Allt prudereri — och annat är ofta ej den *presterliga* värdigheten i umgänget — är mig förhatligt, väl äfven föraktligt. Umgänget är mig, liksom poésien, en fri konst. Allt har sin tid, sade redan Salomo. Jag slösar ej gerna bort mitt allvar, förrän det behöfves. När jag går för altaret, tar jag *biskopskåpan* på; men icke sitter jag till bords i henne. Mina vänner mena väl, då de förmana mig till gravitet; men det är sällan jag kan eller vill följa deras råd. Icke vill eller bör jag visa mig annorlunda än jag är, derföre att jag händelsevis fått ett stift. Man får hålla mig till godo, sådan jag är. Jag kan verkligen icke, vill icke en gång, byta om skinn. Vore jag af naturen surmulen och gravitetisk, så skulle jag ej draga i betänkande att, äfven som prest, visa mig sådan, men det skedde icke derföre å embettets vägnar. Nu då jag är, eller rättare varit, ständ för umgängesglädje eller frivolitet eller gudlöshet, som det lär kallas i Stockholm, tyc-

ker jag, att jag äfven bör visa *det*, såsom ett fullkomligt *᾿αδιαφορον*. Det är detta, som jag en gång för alla trott mig böra prevenera dig och mina öfriga vänner om.

Jag hade ännu mycket att skriva om, i synnerhet om *Julie*¹, hvarmed jag gjort närmare bekantskap, och älskar henne allt mer och mer. Men mitt bref är redan alltför långt: min hustru har, som jag ser, mig ovetande, bjudit främmande på min födelsedag, och jag måste sluta.

20.

Ur ett bref till en vän i Stockholm.

Lund d. 22 Jan. 1826.

— Jag skulle nästan vara frestad att bli min egen beundrare, och tro, att stycket² verkligen innehöll något märkvärdigt, när jag från flera håll hör sammanstående omdömen till dess fördel. Men min bestämda tanke om saken, grundad på skäl, som här vore för vidlyftiga att anföra, har jag biktat både för Leopold och Brinkman. Men de behandla mig, som en ung biktfar behandlar en botfärdig Magdalena: de icke blott absolvera mig, utan söka bevisa mig, att synden är både förlåtlig och skön, göra väl

¹ *Julie de S:t Julien*. Poëm af Franzén.

² Frithiofs Saga.

äfven, liksom han, hvad de kunna, för att för-
må mig att synda ånyo. —

21.

Till F. M. FRANZEN.

Tufvan d. 23 Febr. 1827.

Jag skickar dig här igen fjerde och femte sångerna af *Mötet vid Alvastra*. För dessa sånger behöfver du hvarken frukta mitt eller någon annans omdöme. De innehålla ett galleri af idylliska tafflor, sådana som endast du kan teckna dem. Den blinda gummans förtröstan till Gud, hunden med sitt kärleksbref af löf i munnen, Svante och Margareta på kullen under hängbjörken, den återkomne älskaren, som vattnar blommorna åt sin trolösa, Sophies visa, hvars rörande elegiska skönhhet ännu mera förhöjes genom afbrottet med sångerskans lättfärdiga pigkarakter, — det är en tårpil, som växer på en dansplan, — Mariebilden på Susenborg, bondgården på Omberget: detta och mycket annat måste oemotståndligt gripa hvarje reut och oförderfvadt sinne, och hör till det slags poësi, som är en aftonrodnad af paradiset. Berömligt är äfven det poetiska förstånd och den omtänksamhet, hvarmed du på förhand antydt möjligheten af en förbindelse mellan Svante och Märta Leijonhufvud, och som måste utgöra den

svåra knuten i poëmet. Berömlig äfven den gedigna och klassiska enkelheten i språk och framställning, som nu en gång för alla hör, icke blott till ditt poëtiska *manér*, utan till ditt *väsende*, och som är att jemföra med en skönhet, som försmår, icke blott smink, utan äfven alla vanliga prydnader, och likafullt drar allas hjertan till sig, utan att sjelf veta derom. Men jag fruktar, att det fordras mera öfvade och klar-synta ögon, än som kunna påräknas hos mängden, att göra full rättvisa åt denna enkelhet, och igenkänna den poëtiska gestalten under den okonstlade drägten. Vi äro nu en gång vana, att betrakta poësin mera som en *boklig* än som en *skön* konst, och att se sånggudinnan i styfkjortel, ehuru den enkla grekiska drägten otvifvelaktigt är både naturligare och vackrare. I sammanhang härmed, och då du visserligen ej önskar att jag berömmar utan inskränkning, så underställer jag dig sjelf, huruvida ej någon gång kammarjungfrur, gummor och allmoge äro alltför pratsamma, och jollret för *omständligt* i poëmet, eller, med andra ord, om icke det naturliga närmar sig det hvardagliga mera än som vederbör. Jag inser visserligen, att tonen i *Alvastra* går, och bör gå, flera toner inunder den, som råder t. ex. i din *Gustaf Adolf* och din *Julie*; men måne icke ändå poësin, med undantag af den rent komiska, fordrar ett slags adelskap i språket, svårt att förena med det alltför bor-

gerliga, som väl mera hör till lifvet än till konsten? När man har, som du, en englaröst, tycker jag, att man bör höja den, och ej tala alltför lågt. Men det är möjligt, att det beror blott på mitt enskilda tycke, om ett och annat ställe i detta afseende syns mig felaktigt. — Mötet mellan Sture och Dacken på Ingelstads högar hade lätteligen kunnat, om ej bordt, mera utmålas och objektiviseras. Vore Dacke i poëmet annat än en bifigur, så skulle jag äfven önskat, att han blifvit framställd med något mera storhet och ädelhet, vare sig som härförare eller som svärmare: dels emedan detta är efter historien, dels emedan Gustaf Wasa såluuda haft en värdigare motståndare. — Att Svante, vid underrättelsen om sin fästmö's trolöshet (ty trolöshet är och blir Margaretas uppförande, huru det också framställes, likasom Ingeborgs i Frithiof; men det är omöjligt, till och med i poësin, att ge fruntimren någon annan märkvärdighet), icke röjer någon harm, om ej mot henne, åtminstone mot kungen, utan endast sörjer som en förstäm'd trumma: detta, om också motiveradt på hans vördnad och beundran för den store kungen, torde dock likväl för mången synas en resignation, som är mera kristlig än naturlig hos en förälskad yngling och en förolämpad riddersman. Men skalderne, äfven de störste, smitta ibland sina hjeltar med sin egen karakter, och af detta skäl har du lagt mycket,

kanske för mycket, af din egen evangeliska blidhet i Sturens hjerta. — Dock, detta är allt idel recensent-anmärkningar, mera passande för H—d än för mig. Skulle också något deri vara ej alldeles ogrundadt, så hindrar det likväl ingalunda ditt poëm att, i det hela, vara ett mästerstycke af rörande idyllisk skönhet och träffande historisk sanning, i målningen af en hel tidsålder. Det sednare är äfven *Julie*, men det historiska intresset är der mera universellt och, så till sägande, kosmopolitiskt, emedan fransyska revolutionen är och blir den egentliga roten, hvarur världshistorien hädaneftter kommer att växa upp, i Europa åtminstone: hvaremot Gustaf Wasas tidehvarf har en mindre vidsträckt, men också för oss kärare betydelse, och ligger vida närmare våra Svenska hjertan. Måla derföre ut din tafla med friskt mod, och låt inga, grundade eller ogrundade, detalj-anmärkningar uppehålla dig ifrån att fullända det hela. I afseende på versifikationen, så är du väl deri allas vår mästare; men äfven som lärjunge måste jag bedja dig att undvika de stumma, följakteligen falska rimmen på artikeln, som för mitt öra bortskämma den skönaste, jag vill ej säga vers, men bild och tanke. —

22.

Till Biskop C. F. AF WINGÅRD.

Wexiö d. 28 Januari 1830.

— Till riksdagen kan jag verkligen icke återkomma. Min närvaro i stiftet kan väl vara

mindre nödig, men mina egna affärer, bruljerade som de äro, fordra ovillkorligen att jag är hemma. I Stockholm hvarken kan eller vill jag uträtta något. Stiftet är tillräckligen representeradt. — Jag har dessutom Konungens allernådigste permission, och det skulle vara vanvördnad, om jag ej begagnade den. Man hoppas ju dessutom, att i Mars månad allt är slut, *till* och *för* landets bästa. Då jag i öfrigt ingen verksam del tagit i öfverläggningarna, så är det emot mitt samvete att, genom underskrift å riksdags-beslutet, söka tillvälla mig någon del af den ära, som oafkortad bör tillkomma herrarna. Ursäkta derföre, att jag icke kan åtlyda ens *din* vänskapsfulla kallelse. —

23.

Till densamme.

Östrabo d. 29 Dec. 1830.

Jag har varit illa sjuk, och derunder haft tillfälle att betänka mina synder. Bland dessa har jag flera att afbedja äfven emot dig. Först och främst min försummelse att skrifva, som väl till någon del kan förklaras af allehanda göromål, men, för att vara uppriktig, äfven, till ej så ringa belopp, har sin grund i min vanliga indolens. När man dessutom börjat att uppskjuta en sak, så är vanligt att uppskofvet

blir långvarigt, liksom gamla skulder bli med hvart år svårare att liqvidera. Men utom denna försumlighet, hvarvid alla mina vänner vant sig, har jag, i afseende på dig, äfven annat att förebrå mig, och är dig derföre skyldig en förklaring. Du har, alltsedan vår första bekantskap, vid alla tillfällen visat mig mycken vänskap, hvaremot jag kanske ej alltid svarat som jag bordt. Jag är icke misstänksam; men har man en gång bibragt mig fördom emot någon, så viker den långsamt. Om dig hade man sagt mig, att ditt allvarliga väsende egentligen blott var en del af biskopsskruden, en flik af det gamla *pallium*. Din förkärlek för det gamla och bestående syntes mig äfven misstänkt, helst den icke hos dig, som hos andra, kunde förklaras af något deficit i förstånd och kunskaper, ej heller af loj maklighet eller af ålderdoms-skröplighet. Äfven dina politiska åsigtter förekommo mig alltför ultraistiska; med ett ord, jag gjorde dig i flera afseenden orätt. Härom har jag öfver år och dag varit öfvertygad, ehuru tillfälle ej varit att förklara det. Ditt allvar är, tänker jag nu, icke en embetsåtgärd, utan natur (jag säger ej naturfel). Din obenägenhet för det nya har, synes mig, sin naturliga förklaringsgrund i det haltlösa, flacka, barnsliga, som röjer sig i *flera* af vår tids innovationer, och hvilket du, som är föga äldre, men mycket klokare än jag, före mig insett. Hvad din

politiska absolutism angår, så har den väl sin fullgiltiga ursäkt i vår hundrahöfdade, och dock hufvudlösa, vinglande opposition, den jag föraktar lika så ärligt som du. Men uppriktigt högaktar jag din alltid visade konsekvens, din liknöjdhet för dagens popularitet, ditt mod att offentligen visa hvad du är, och din stora praktiska gäfvä som embetsman och chef. Jag säger ej detta för att berömma dig, men endast för att ge sanningen vittnesbörd, och lätta mitt samvete från den orätt, som jag en gång gjort dig. Vi kunna alla misstaga oss; men en ärlig man erkänner sitt fel, när han insett det. — I öfrigt är väl möjligt, att det i våra naturer och derpå grundade åsikter ligger skiljaktigheter, som ej kunna förenas; men jag inser ej hvarföre vi, detta oaktadt, ej kunna göra hvarandra rättvisa. Möjligtvis är det nya, jag önskar, äfven så väl ett hjernspöke som det gamla, du försvarar. Det ena kan ej komma, det andra kan ej återkomma. Om vi alltså bo i molnen begge, så låtom oss bo der som goda grannar.

Då vi sednast träffades, prisade jag dig lycklig framför mig, emedan du har *ett* bestämdt mål för din lefnad, och verkar dertill med odelade krafter. Så är det äfven; men förhållandet är tyvärr helt annorlunda med mig.*

* Ur ett annat bref till samme man: "du må besinna, att *ditt* ångfartyg har endast kyrka och skola att bogsera uppför strömmen: *mitt* måste utomdess föra allehanda

När man skall hålla hushåll på tvenne ställen, så vanskötes det på begge, och jag duger hvarken för dikten eller verkligheten, uträttar följakteligen ingenting helt i någondera. Jag har nättopp så mycket poësi, som fordras för att ge mig afsmak för embetsmannalifvet, och jemt så mycket praktiskt förstånd, som gör mig oduglig till poësin. Derföre är jag på ingendera sidan ett helt tal, blott ett bråk mellan begge. Skall mannen uträtta något i lifvets praktiska angelägenheter, så måste han vara *totus in illis*. Säg mig ej heller, att embetet är ett andeligt. Det är det mindre än något annat presterligt kall. Som sakerna nu stå, är Biskopen väsendtligen kyrkans och skolans polismästare. Den enda andeliga sida, ett Biskops-embete i Sverge kunde ha, vore den theologiskt vettenskapliga; men deri får man icke yttra sin mening, får ej ens ha någon annan än den, som för trehundra år se'n förestafvades. —

Vid Jubelfesten hade jag ämnat att ge ut något, men sjuknade förnt och hindrades derigenom icke blott härifrån, utan äfven från en vida väsendtligare pligt, nemligen att ge middag. Emedlertid talades allehanda både på Svenska och Latin; men åhörarne gjorde vid detta tillfälle som Hottentotterne: när de ej få något att äta, så sofva de i stället.

speljakter och flöjtskepp i släptåg med sig, och derföre går det också långsammare."

Med konsistorium är mitt förhållande vän-
skapligt, och här finnes nu mera ej en skugga
af opposition, så att jag ofta skulle önska litet
mindre samdrägt; ty ansvaret hvilar nu på mig
ensam. —

21.

Till OLOF MYHRMAN. *

Östrabo d. 20 Mars 1834.

Jag tackar dig för ditt stränga bref, hvars
välmening jag ingalunda misskänner. När du
är förstämd, säger du, sätter du dig till skrif-
bordet. Men skrifver du då poëmer eller — be-
tänkanden? Det sednare kan *jag* äfven, och
har nu på en tid ofta måst göra det; men
icke det förra. — Det är visserligen illa, att jag
ingenting kan utgifva; men icke för berömmets
skull, ty derför har jag aldrig haft något sinne,
och om mitt namn förgätes ett par år förr eller
sednare, så är det mig fullkomligen likgiltigt. Icke
heller för publikens skull, ty jag står dock icke
i dess tjänst: jag har tjent ut mitt år, uppburit
lönen, och vi äro qvitt. Men det är illa för
mig sjelf och de mina, som väl behöfde någon
inkomst af mitt arbete. Att skrifva för bröd,
låter

* Skaldens svåger, den af honom (*fjerde bandet*, sid. 94)
besjungne.

låter sig göra; men Gud nåde den, som skall dikta därför. Hvad han på detta sätt frambringar förfelar just derigenom sjelfva det ändamål, hvarför det företogs, emedan ingen hvarken vill läsa eller köpa det. Under sådana omständigheter ser jag intet annat att göra, än att med tålamod afbida tiden, tilldess anden kommer med lust och förmåga: att *branlera* sig till dem är ett fåfängt försök. Komma de icke af sig sjelfva, så komma de säkerligen ej genom föresats och arbete. På andra sidan bör jag ingalunda neka dig, att jag är indolent; men det är naturfel, som jag alltid haft, och som ej verkar mera nu än förr på min rimmargåfva. Möjligt också, att denna nu är alldeles uttorkad, och jag får då tacka för godt sällskap: dock förefaller det mig alltjemt som detta mitt förnedrings-tillstånd ej skulle vara beständigt. Tiden får visa det.

25.

Till en barndomsvän.

Östrabo d. 22 Dec. 1833.

Ditt sista bref har mycket gläddt mig. Att vara hågkommen af gamla ungdomsvänner och släktingar ger alltid en angenäm känsla, och ju äldre, sjukligare, förstämdare man blir, ju högre

skattar man äfven sin ungdoms minnen. Kunde träden längta, så är jag öfvertygad, att de i löffällningen mest tänkte på våren. I löffällningen äro vi nu begge, jag åtminstone, ehuru några år yngre än du, och derföre voro mig de vänskapsfulla underrättelserna om dig sjelf och de dina dubbelt kärkomna. Du har dessutom genom denna skrifvelse samlat glödande kol på mitt hufvud; ty jag påminner mig ännu med blygsel, att jag, för flera år sedan, lemnat ett af dina bref obesvaradt. Men dels är jag i allmänhet en trög korrespondent, dels fick jag brefvet under riksdags-bullet, der man väl ingenting gör, men dock alltid är sysselsatt och förspridd; och när jag ändtligen kom hem och i ro, var det för sent att svara. Nu har jag derföre beslutat att åtminstone ej låta året gå ner öfver min försummelse. —

Prestmöte har jag ännu ej kunnat hålla. I fjol somras var det utsatt, men då kom min svåra sjukdom emellan. Denna sjukdom, som sitter i lefvern, är hos mig redan mångårig, ehuru den först i sednare år blifvit utbildad. I början förgingo flera år mellan hvart anfall, och om jag eller doktorerna då vetat hvare det onda bestod, hade det kanske kunnat botas. Nu är det fixeradt, och blir otvifvelaktigt förr eller sednare min död. Sistlidne sommar, nemligen 1832, hade jag fem eller sex särskilta anfall, af hvilka några voro så våldsamma, att man

tviflade på mitt vederfäende. Alla doktorer tillstyrkte enhälligt en resa till Karlsbad¹ i år. Jag for derföre djupt in ibland Böhmiska bergen till den prisade underkällan, fann också der 3 à 4000 narrar från alla Europas väderstreck församlade. Det gifves i Tyskland två slags charlataneri, nemligen ett till lands och ett till vatten: till det sistnämnda hör, i min tanka, Karlsbad. Åtminstone verkade vattnet på mig icke lösande, som det borde. Jag har också i höst haft ett nytt anfall af min gamla sjukdom, som väl var lindrigare, men dock bevisar, att det onda är qvar. Sjukdomen är således obotlig. Endast någon *Galgenfrist* kan vinnas genom sträng diet,² mycken rörelse, och frihet från alla sinnesrörelser. De tvenne förstnämnda föreskrifterna söker jag att uppfylla; men den sistnämnda innefattar en vanlig medicinsk tanklöshet, då den ökade sinnesretligheten, som skulle botas, just är ett af sjukdomens väsendtligaste och svåraste kännemärken. — Ehuru således min resa för sitt egentliga och väsendtliga syftemål var förfelad, var den mig dock i andra afseenden intressant. Man visade

¹ Om en sådan resa hade han förut yttrat: "Nyttan är tvetydig, men kostnaden säker. Jag unnar ej de absoluta Tyskarna någon förtjenst, och föredrager att dö i mitt eget land, helst det kan ske för bättre köp."

² "En diet, som i det närmaste liknar konung Nebukadnesars på gräs och vatten" — yttrar han en annan gång.

mig öfverallt mycken, stundom för mycken och genant höflighet, och jag hade tillfälle att få åskådligt begrepp om mycket, som jag förut endast kände dunkelt och oredigt. Af Preussiska ministern för ekklesiastik-ärenderna hade jag bref, som för mig öppnade alla slags läroverk i riket, dem jag alltså kunde betrakta så noga jag ville. Naturligtvis gjorde jag äfven flera bekantskaper af intresse. Till dessa räknar jag i synnerhet bekantskapen med General Skrzynecki och flera af de polska revolutions-hjeltarne, som jag träffade i Karlsbad: äfven kronprinsen af Preussen, som bjöd mig till sig på Sanssouci, och är en liflig och genialisk natur, ehuru nu mera mycket opopulär i Preussen. Dessutom förstås af sig sjelf, att jag lärde känna flera lärde, helst filologer, poëter och theologer. Af de sistnämnde, som mest torde intressera dig, vill jag nämna några.

De Wette, som du efterfrågat, är professor vid det nya universitetet i Zürich, och jag kunde alltså ej träffa honom. — Schleiermacher såg jag nästan dagligen i Berliu, var äfven hos honom på en stor middag, som han anställde för mig. Sitt första rykte gjorde han genom sin öfversättning af Plato, som anses för klassisk i Tyskland, men ännu ej är fulländad. Som predikant är han äfven mycket berömd, men jag har icke hört honom. Han har äfven skrivit allehanda i den så kallade högre eller kon-

jektural-kritiken öfver Nya Testamentet, med de vanliga resultaterna af tvifvel på böckernas authenti. I öfrigt är han en stor och skarpsinnig dialecticus, och hör till Schellingska skolan, som dock nu är undanträngd af den Hegelska. Hvad hans *Glaubenslehre* angår, så känner du ur "kvartalsskriften" * de ledande idéerna deri. Boken är mycket hårdläst och mörk, och, ehuru jag längre tid sysselsatt mig dermed, är dock ännu mycket deri dunkelt för mig, och hvad jag förstår tillfredsställer mig föga. Men Schleiermachers personlighet är högst älskvärd och intressant, och, ehuru öfver sextio år, bibehåller han dock ännu all ungdomens liflighet. På återresan träffade jag honom icke, emedan han då var rest till Sverge. — I Berlin träffade jag äfven Neander, den berömde historikern. Han är född Jude, till lynnet skygg och dyster, i sällskap, dit han sällan går, högst förlägen, och till sitt yttre ser han ut som en bondkaplan eller klockare. — Vidare Marheineke, en Hegelian, som användt den så kallade dialektiska pantheismen på theologien, i sin dogmatik, hvilken af denna skola anses för symbolisk. Mannen föreföll mig, liksom de fleste Hegelianer jag träffade, inbilsk och inskränkt. För det akademiska föredraget hade han ingen talent. Jag hörde både honom, Neander och Schleier-

* "Theologisk kvartalsskrift," utg. af Reuterdaahl och Thomaner.

macher föreläsa, och häri är den sistnämndes gåfva förträfflig. Dessutom äfven Steffens, Norrmannen, naturfilosof, men som läste öfver religions-filosofi, efter Schellingska grundsatser. Det är en högst genialisk och älskvärd man, men derjemte mycket excentrisk. Med honom lefde jag mycket, och han var äfven med mig på Sanssouci. — I Leipzig träffade jag Winer och Ilgen, i Halle Ullman, som utger *Studien und Kritiken*, en berömd theologisk journal. Han är till sitt väsen snarlik vår Franzén. Dessutom Thilo, Rosenkranz, med flera theologer. Wegscheider var rest till Danmark, der hans dotter är gift med en pastor, och Gesenius, orientalisten, var så illa sjuk, att han ej kunde emottaga någon. Utom dessa theologer gjorde jag äfven personlig bekantskap med flera andra berömda män, såsom Tieck i Dresden, de la Motte Fouqué i Halle, Krug, filosofen, och Herrman, filologen, i Leipzig m. fl. Resan var mig alltså i flera afseenden intressant, men också dyr, och, som jag redan nämnt, förfelad i afseende på sitt egentliga ändamål.

Riksdagsmän för stiftet äro nu valda. För egen del har jag begärt permission, åtminstone till en blidare årstid, och hoppas erhålla den, då jag bifogat läkarebetyg. Jag älskar hvarken Stockholm eller riksdagar. Det förra, ett melanting mellan Sodom och Abdera, en stor småstad, har länge varit mig förhatligt; och för

riksdagen har jag hvarken lust eller gåfvor. Af finanserna, som nu mest komma i fråga, förstår jag så litet, som om jag vore ordförande i Banko-utskottet, och det ömkeliga, oredliga sätt, hvarpå landets angelägenheter behandlas vid riksdag, är ohelsosamt för en gallpatient som jag.

Men — mitt bref är redan för långt. Farväl alltså för denna gång! Lycka till det nya året! Måtte det göra oss alla, om icke lyckligare, dock ädlare och bättre! Skulle det vara det sista för mig här på jorden, så tänk, bland andra döda, som haft dig kär, äfven då och då på mig.

26.

Till Biskop C. F. AF WINGÅRD.

Östrabo d. 22 Mars 1835.

Den så mycket beprisade Schleiermacher har aldrig intresserat mig som författare, ehuru han som människa var en bland de älskvärdaste, jag nånsin lärt att känna. Men jag har intet sinne för hans hårfina skarpsinnighet, eller hans beundrade dialektik, ett anatomiskt præparat af Platos muskelbyggnad, men utan något tecken till den store grekens yppiga, blomstrande, lefnadsfriska lemmar. — Jag har genomögnat Richters mycket omtalta "Odödlighets-lära," efter Hegelska principer. Boken är och blir mig en styggelse. Läran om odödlighet, nemligen en personlig och medveten, släpper mitt

hjerter icke, ehuru mycket förståndet kan invända deremot. Jag tycker, lifvet är ömkeligt nog ändå, och vill åtminstone ej låta bortdemonstrera hoppet om dess bättre utveckling och skönare former. Vid den plankan håller jag mig fast i skeppsbrottet, af samma skäl, som jag fäster mig vid ett människohjerter, äfven med fara att det kan bedraga mig. I allmänhet är hela denna Hegelska rigtning inom theologien mig vidrig. Mitt konkreta sinne passar ej för dessa torra, andelösa abstraktioner; och koketterandet med orthodoxa termer, hvori man inlägger en annan och ännu orimligare mening än fordomdags, är en falskhet, ett hyckel, som bör uppreta hvarje bättre sinne. Jag kunde likaså gerna böja knä för Baal som för denna nymodiga Kristus-gud, som *n. b.* ej kommit till fullt medvetande af sig sjelf förrän i Hegel och hans adepter. — Får nu se med hvad underverk Schelling, efter tjugu års tystnad, kommer fram, icke blott i filosofien (ty det intresserar mig föga), utan i religionsläran. Jag är nyfiken att se. —

27.

Till H. Exc. Grefve GUSTAF LAGERBJELKE.

Östrabo d. 17 April 1836.

E. Exc. har hedrat mig med ett bref och en gåfva,* som begge sätta mig, icke blott i

* En af H. Exc. Grefve Lagerbjelke, enligt Konung Carl XIV Johans yttrade önskan, gjord fransysk öfversättning

den största förbindelse, utan äfven i mycken förlägenhet genom svårigheten att tolka min tacksambet. Jag känner väl icke nog fransyskan för att fullt kunna uppskatta hela värdet af den meddelade öfversättningen, men likväl tillräckligt för att inse, det den, på detta språk och i denna form, är bragt till sin högsta möjliga fullkomlighet. Det poetiska uttrycket är väl, i allmänhet, icke språkets starkaste sida. Hvad den nyare så kallade romantiska skolan angår, så är åtminstone dess språk ej romantiskt. Svulsten och ohyggligheterna trifvas ej rätt väl i Racines tungomål; det är en pöbel i hofdrägt. Af Chateaubriand känner jag föga; men vid en författare, som drifver sitt kristliga nit ända derhän, att han ideligen kommenterar budordet: "du skall inga andra Gudar hafva för mig," nemligen "än mig sjelf," ledsnar man dock slutligen, huru snillrik han i öfrigt må vara. Man säger, att lyriken består deri att alltjemt framställa sin egen subjektivitet. Chateaubriand är då världens störste lyricus, — men på prosa. Med ett ord, med all skyldig vördnad för den rätta och klassiska fransyska poésien, som är och blir förståndets och snillets *binominal-aequation*, skaldekonstens *infinitesimal-räkning*, erkänner jag dock, att jag mot språket sjelft haft min stora fördom, och vida mer än mot

af Tegnér's "Sång vid Svenska Akademiens Jubelfest d. 5 April 1836."

franska poésien, som är mera beslägtad i många fall med Grekernas, än Tyskarna och deras apor, sedan Lessings tid, velat erkänna. Med språket menar jag då endast dess egenskap af poetiskt organ. Så mycket mera har det glädt mig att af E. Exc:s skrift, alldeles emot min förmodan, i detta språk finna andra och oväntade tillgångar: en liflighet, som jag trodde endast tillhöra Grekiskan och germaniska språkstammarna: en kraft, som jag ej väntat mig förenad med så mycken klarhet, och, framför allt, en enkel och storartad magnificens, som, i förbigående sagdt, är den enda magnificens jag tål. Är detta språkets eller Lagerbjelkes förtjenst? Jag vet icke. Det enda jag vet är, att jag till Fransyskan har inga, men till E. Exc. många och stora förbindelser.

E. Exc. har rätt deri, att *sådana* öfversättningar af mina skrifter skulle hedra mitt namn. Jag borde derföre önska dem. Dock nej — jag bör icke önska dem. Jag blefve då icke så lätt glömd, och det är likväl det bästa, som kan hända en poetisk dilettant som jag.

28.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 9 Mars 1837.

— Hvad jag tänker om ditt poëm vid akademiens jubelfest har jag ärligt sagt B—w, och

fortfar ännu att anse det för ett af de vackraste du skrivit. Du har tyvärr alltför rätt deruti, att det icke kan jemföras med mitt, likasom man ej jemför stjernskott med solsken. Jag har ofta sagt dig min tanka om begges vår poetiska natur: jag är kanske fyndigare och bildrikare än du, men också vida mindre poetisk, kanske äfven just derföre. —

Min helsa är bättre och jemnare än mitt lynne. Till det sednare bidraga väl flera orsaker, men kanske mest en ärftlig fallenhet för hypokondri, efter vauligheten omvexlande med ytterlig glädtighet. Jag afsöndrar mig ofta, icke utan bitterhet, från menniskor, och är då odräglig både för mig sjelf och andra. Dess- emellan bära mig väl vingarna ännu, men för det mesta i stjernlösa rymder. Lycklig du, som slagit tviflet inunder dig och lefver på din egen uppenbarelse! Lycklig äfven du, som ej känner någon harm öfver den pöbelaktiga rigtning, som tiden tagit, helst i vårt eget fäder- nesland! Att jag föga eller intet skrifver, är ringa förlust: allmänheten och jag ha längese- dan tröttnat vid hvarandra, och lefva som från- skilda makar. Men att jag känner hur en så- dan harm utmerglar mitt sinne, och upplöser det i grubbel, att jag förnimmer ett slags skör- bjugg i själen, en apathi, en overksamhet, en leda till lifvet och hvad jag deri skattade högst, att, med ett ord,

"*Vita cum gemitu fugit indignata sub umbras*"¹
 detta, detta är betänkligare. Det lider icke till
 aftonen, utan det är afton. Det bästa, åt-
 minstone det enda, en bättre natur kan göra,
 är — att gå under. Deri ligger den tragiska
 nyckeln till verldshistorien.

Gud välsigne dig, min ädle, rene, engla-
 milde Franzén! Sitt länge som en patriark,
 nej, som ett helgon i Nordanlanden, med mid-
 nattssolen till helgongloria. Var lugn, var lyck-
 lig. Jag väntar mig iugendera.

29.

*Till en yngre författare.*²

Östrabo d. 29 Oktober 1837.

Herr Magistern har hedrat och glädt mig
 med en gåfva af sina lyriska stycken, den här-
 varande bokhandlare lemnat mig. I afseende
 på *ett* af dessa poëmer är jag jäfvig att dömma.
 Men alla, eller åtminstone de flesta andra af
 dessa små-stycken, likasom deras föregångare af
 samma hand, och som ej heller äro mig obekanta,

¹ "Anden flyr med en suck till skuggornas boning förtryt-
 sam."

² Såsom bevis på Skaldens uppmuntrande välvilja mot
 yngre vitterhetsidkare kan detta bref tjena så mycket mer,
 som den, till hvilken det skrefs, då ännu aldrig hade
 sett Tegnér, eller med honom stått i minsta beröring.

förråda en så sann och liflig poetisk känsla, der ligger så mycken enkelhet, hjertlighet och behag både i tanken och uttrycket, att jag alltid med nöje, stundom med förtjusning, läst och omläst dem. Flera utaf dem äro tillfällighetsdikter; men gäfvän att poetiskt uppfatta hvad som i sig sjelf må vara alldagligt, och lägga något varaktigt in i det tillfälliga, är långt sällsyntare än man i allmänhet föreställer sig, och erkännes sällan der hon finnes. Men för min del värderar jag ett godt tillfällighets-poëm lika så mycket som hvarje annat, stundom mera, emedan ämnet der, som ofta annars, sällan eller aldrig diktar för sig sjelf. När vi äldre allt mer och mer förstummas och inslumra som andra sångfåglar, med näbben under de brutna vingarna, kanske äfven invid det brutna hjertat; — då gläder det oss, att sången ändå icke dör ut i lunden, äfven om den skulle briuga vår egen i förgätenhet. Fortfar dermed, — öfverrösta oss alla! Tro mig, den, som menar det ärligt med sitt land och sin konst, begär intet bättre än att bli fördunklad. Akta ej heller alltför mycket på den nu brukliga högbarbariska kritiken med sin rotvälska. Den står ju uppenbarligen i samma förhållande till poesien som anatomien till mennisko-organismen, den kan ej studeras utan på lik. Det förstås väl af sig sjelf, att vi som förnuftiga menniskor måste sjelfve tänka öfver vår konst. Men vi ha då

våra tankar ur första hand, icke som recensenterna ur andra, ofta tredje eller fjerde. Säg mig det land, der de i allmänhet varit annat än konstens eunuquer.

Kommer Herr Magistern någon gång åt denna aflägsna vrå af jorden, så res icke mitt hus förbi. Jag bjuder på ett deltagande sinne och ett broderligt handslag.

30.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 22 Okt. 1843.

Det är längesedan jag hörde något af dig, bäste Franzen! Ålderdomen gör oss väl icke likgiltiga för våra vänner, men dock trögare att meddela sig med dem. Dessutom har min olyckliga sjukdom i flera år lagt hinder för all ordentlig brevexling. För närvarande befinner jag mig bättre än jag haft skäl hoppas, ty vid nyårstiden hade jag ett anfall af nerfslag, så att munnen drogs på sned, och venstra sidan till någon del var paralyserad. Detta är nu till större delen borta, blodkongestionerna åt hufvudet ha äfven till betydlig del upphört, och böra med försigtighet alldeles, ehuru småningom, försvinna. Men en mattighet är likväl kvar, och jag går temligen illa, talar äfven med svårighet. Detta rörer kroppen. Hvad själen an-

går, kan jag ej märka någon annan skillnad ändan, som förklaras af åren, — mindre liflighet, och större liknöjdhet för de flesta saker. Väl rimmar jag stundom ännu, men har hittills lyckligt emotstått frestelsen att utgifva något. — Jag skrifer då och då på min bokstaf.* Sådant kan passa att sysselsätta sig med, då man blifvit gammal. Med filologi har jag börjat, och det ser ock ut som skulle jag komma att dermed sluta min litterära bana. —

31.

Till F. M. FRANZÉN.

Östrabo d. 10 Jan. 1845.

Älskade Franzén! Så kärkomna dina bref pläga vara mig, så har dock det, jag sist emottog, mycket oroat mig. Att din sjukdom, hvarom jag förut ingenting hört, skulle vara så betänklig att den hotade lifvet, vill jag hoppas Gud afvänder och ännu någon tid unnar fäderneslandet och oss dina vänner den glädjen att få behålla dig. Men om han annorlunda beslutat, så tack, bäste Franzén, för all redlig vänskap, hvarmed du mer än tretti år hedrat mig. Den har utgjort min ljufvaste ära. Om jag i sednare tider stundom ej varit så fullkomligt nöjd med allt hvad du skrifvit och låtit

* I Svenska Akademiens ordboks-arbete,

trycka, så återstår ändå alltid nog, helst från dina yngre år, att beundra; och ännu i dag anser jag dig uppriktigt för vår största skald. Om du dör, så tag denna försäkran med dig i döden.

Men efter vi äro inne på dödskapitlet, så bör jag äfven säga dig något om mitt helsotillstånd. Jag är ingalunda återställd, ehuru jag egentligen inga plågor har. Men jag går illa och talar äfven med svårighet, i synnerhet om jag bemödar mig att tala högre. Begge delarne äro ofta oundgängliga för en Biskop, som vill riktigt sköta sin tjenst. Att nu uppbära lön af staten för ett embete, som man ej kan fullt förestå, har alltid synt mig betänkligt, ehuru, då orsaken kommer af oförvållad sjukdom, det kan vara till en viss grad ursäktligt. Kunde jag endast ta afsked från embetet, så är Gud mitt vittne, att jag gerna gjorde det. Men hvar på skulle jag då lefva? Jag har dessutom ännu mycken skuld, som jag gerna ville betala. Under sådana förhållanden återstår mig intet annat än att ännu någon tid tjena qvar. Kan jag icke, som förr, använda min tid på att sköta sysslan, så kan jag dock möjligtvis ännu använda de återstående åren af min lefnad till någon nytta för stiftet och embetsbröderna, derigenom att jag utger allehanda läroböcker, i synnerhet nödvändiga för det yngre presterskapet.

pet. Således är jag för närvarande sysselsatt med en lärobok i kristliga arkäologien, och tänker sedermera på en dylik om kristliga samhällsförfattningen. Det blir väl icke annat än öfversättning och sammandrag efter Augusti, Rheinwald och Planck, men det kan göra samma nytta, ehuru det ej ger mig någon ära; men det är också icke för äran, utan af pligtkänsla och för egen samvetsfrid, jag arbetar på det enda sätt, jag nu mera förmår. Måtte Gud dertill gifva sin välsignelse!

Men jag har nu ingått i *magnus annus climactericus*, det sextiondetredje, som anses så farligt för sjukliga personer. Ske Guds vilja! Vi måste underkasta oss och vara nöjda. Och derom ber jag också dagligen, ehuru mycket jag tycker att jag ännu hade att uträtta här i verlden. Men Gud vet det bättre. I sig sjelf är tanken om en Försyn i detaljerna, ehuru många svårigheter den medför för spekulationen, dock den tröstefullaste i kristendomen. Närmare upplysning i frågan få vi begge i en framtid. —

Slut-ord.

Med detta sjette band är samlingen af de skrifter afslutad, dem ESAIAS TEGNER som skald och talare efterlemnad. Hvad af hans öfriga litterära verksamhet, hufvudsakligen som predikant och vetenskapsman, bör åt en efterverld förvaras, skall, när det framdeles en dag utkommer, till samlingen af hans vittra skrifter bilda värdiga tillägg af hans religiösa och lärda.

Porträttet, som åtföljer detta band, är grave-radt efter det enda original-porträtt, som af Skaldens efterlevande maka och barn ansetts äga någon likhet med den ännu ungdomlige, sådan han var att se i ingifvelsens ögonblick. Det framställer hans bild vid 46 års ålder. I fullt tillfredsställande mått lyckades det aldrig, hvarken för ritstiftet eller penseln, att uppfånga den lefvandes drag; först mejseln var det förbehållet att troget återkalla den bortgångnes.

INNEHÅLL.

Skrifter på prosa.

Skoltal.

— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1834 . . .	sid.	5.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1835 . . .	»	16.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1836 . . .	»	31.
— —	I Jönköpings skola, Juni 1836 . . .	»	45.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1837 . . .	»	57.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1838 . . .	»	70.
— —	I Jönköpings Skola, Juni 1838 . . .	»	89.
— —	På Wexiö Gymnasium, September 1839 . . .	»	102.
— —	Vid Wexiö Gymnasii Jubelfest, Juni 1843 . . .	»	115.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1844 . . .	»	138.

Tillägg till Skoltalen.

— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1825 . . .	»	142.
— —	I Jönköpings Skola, Juni 1825 . . .	»	153.
— —	På Wexiö Gymnasium, Juni 1827 . . .	»	161.

Tal vid Gustaf II Adolfs minnesfest, d. 6 Nov. 1832 » 184.

Tal vid Prestmötet i Wexiö, Augusti 1836,

1. Vid mötets början » 197.

2. Vid mötets slut » 208.

Till Upsala domkapitel, i anledning af Erkebiskop

J. O. Wallins död » 223.

Anmärkingar såsom inledning till Frithiofs saga . » 228.

Försök att förklara min popularitet som skald . » 235.

Bref.

Till Elof Tegnér, d. 15 Febr. 1793 » 237.

Till en barndomsvän, d. 22 Mars 1793 » 240.

Till Kronobefallningsman Branting, d. 16 Febr. 1798 » 241.

Till densamme, d. 28 April 1800 » 242.

Till en barndomsvän, d. 30 Juli 1801 » 243.

Till densamme, d. 23 Augusti 1801 » 245.

Till densamme, d. 18 Jan. 1803 » 246.

Till Kronobefallningsman Branting, d. 21 Juli 1806 » —.

Till en vän i Stockholm, d. 6 Aug. 1815 » 248.

Till Doktor C. P. Hagberg, d. 6 Mars 1817 . . .	sid. 249.
Till densamme, d. 26 Mars 1818	» 252.
Till en vän i Stockholm, d. 7 Maji 1818 . . .	» 254.
Till Doktor C. P. Hagberg, d. 20 Apr. 1820 . . .	» —.
Till en väninna i Skåne, 1821 . . .	» 255.
Till en vän i Stockholm, 1821 . . .	» 257.
Till Doktor C. P. Hagberg, d. 24 Febr. 1822 . . .	» 258.
Till en väninna i Skåne 1823 . . .	» 260.
Till C. G. af Leopold, d. . . Juli 1825	» 262.
Till F. M. Franzén, d. 13 Nov. 1825	» 266.
Till en vän i Stockholm, d. 22 Jan. 1826 . . .	» 279.
Till F. M. Franzén, d. 23 Febr. 1827	» 280.
Till C. F. af Wingård, d. 28 Jan. 1830	» 283.
Till densamme, d. 29 Dec. 1830	» 284.
Till O. Myhrman, d. 20 Mars 1831	» 288.
Till en barndomsvän, d. 22 Dec. 1833	» 289.
Till C. F. af Wingård, d. 22 Mars 1835	» 295.
Till H. E. Grefve G. Lagerbjelke, d. 17 Apr. 1836	» 296.
Till F. M. Franzén, d. 9 Mars 1837	» 298.
Till en yngre författare, d. 29 Okt. 1837 . . .	» 300.
Till F. M. Franzén, d. 22 Okt. 1843	» 302.
Till densamme, d. 10 Jan. 1845	» 303.
Slut-ord	» 306.

Rättelser.

- Första Bandet*, sid. XLIII, i notens femte rad, bör ordet *magister* gå ut.
 — — — — sid. LXXX, femtonde raden, står *Carlsbad* läs *Karlsbad*.
Femte Bandet, sid. 203, tjugutredje raden, st. *månfulden* läs *mångfulden*.
 — — — — sid. 275, tjugufemte raden, står *angripande* läs *angripne*.
Sjette Bandet, sid. 237, andra noten, står *yngre* läs *andre*.
 — — — — sid. 239, tredje noten, står *ynge* läs *tredje*.

STOCKHOLM, 1849.

P. A. NORSTEDT & SÖNER,

Kongl. Boktryckare.

PT
9820
1847
v.5-6
c.1
ROBA

